

T.C.
MİMAR SİNAN GÜZEL SANATLAR ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

KENTSEL DÖNÜŞÜMÜN ÇAĞDAŞ SANAT ORTAMINDAKİ
İZDÜŞÜMÜNÜ HARİTALAMAK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mimar Ayşe Merve SEVİL

Mimarlık Anabilim Dalı

Bina Bilgisi Programı

Tez Danışmanı: Dr. Öğretim Üyesi Erdem CEYLAN

EKİM 2019

T.C.
MİMAR SİNAN GÜZEL SANATLAR ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

KENTSEL DÖNÜŞÜMÜN ÇAĞDAŞ SANAT ORTAMINDAKİ
İZDÜŞÜMÜNÜ HARİTALAMAK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mimar Ayşe Merve SEVİL

Mimarlık Anabilim Dalı

Bina Bilgisi Programı

Tez Danışmanı: Dr. Öğretim Üyesi Erdem CEYLAN

EKİM 2019

iii

Ayşe Merve SEVİL tarafından hazırlanan KENTSEL DÖNÜŞÜMÜN ÇAĞDAŞ SANAT
ORTAMINDAKİ İZDÜŞÜMÜNÜ HARİTALAMAK adlı bu tezin Yüksek Lisans tezi olarak
uygunluğunu onaylarım.

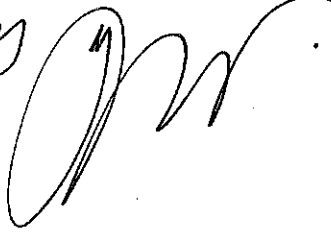
Dr. Öğretim Üyesi Erdem CEYLAN

Tez Yöneticisi

Bu çalışma, jürimiz tarafından Mimarlık Anabilim Dalında Yüksek Lisans tezi olarak
kabul edilmiştir.

Başkan: Dr. Öğr. Üyesi Erdem Ceylan

Üye: Doç. Dr. E. Tıllay GÜNEY

Üye: Dr. Öğretim Üyesi Güldehan F. Atay

Bu tez, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü tez yazım
kurallarına uygundur.

Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü tez yazım klavuzuna uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında

- Tez içindeki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi
- Görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel etik kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda ilgili eserlere bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu,
- Atıfta bulunduğum eserlerin tümünü kaynak olarak gösterdiğimi
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı
- Ve bu tezin herhangi bir bölümünü bu üniversite veya başka bir üniversitede başka bir tez çalışması olarak sunmadığımı

beyan ederim.

ÖNSÖZ

Çalışmanın yürütülmesi sırasında başından sonuna kadar sınırsız hoşgörü gösteren, araştırmalarımı destekleyen, değerli bilgileri ve tecrübesiyle yol gösteren, çalışmanın ilerisi için ışık tutan saygıdeğer tez danışman hocam Dr. Öğretim Üyesi Erdem CEYLAN'a , jüri üyeleri olarak pozitif enerjileri ve yapıcı eleştirileri ile yardımlarını esirgemeyen, fikirleriyle çalışmanın ilerlemesine katkı sağlayan ve değerli zamanlarını ayıran kıymetli hocalarım Doç. Dr. E. Dilay GÜNEY ve Dr. Öğretim Üyesi Güldehan F. ATAY hocama sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Ayrıca öğrenim hayatım boyunca beni her koşulda destekleyen ve bunu daima hissettiren, başarılı olacağıma inanç gösteren ve yanımda olan değerli anneme, babama, abime, eşine ve diğer aile üyelerime, tez çalışmam süresince destek olan ve cesaretlendiren yakın çevreme ve lisans eğitimimin ilk gününden itibaren yan yana olduğum manevi kız kardeşim Meltem ALTAŞ'a teşekkür ederim.

Ayşe Merve SEVİL

KENTSEL DÖNÜŞÜMÜN ÇAĞDAŞ SANAT ORTAMINDAKİ İZDÜŞÜMÜNÜ HARİTALAMAK

ÖZET

Geçmişte meydana gelen bazı tarihsel olaylar, dünya savaşları, üretim faaliyetlerinde ki değişimler, teknolojik gelişmeler, göçler ve kentsel nüfus oranındaki artışlar kentleşme pratiklerinin dönemselsel olarak değişmesine sebep olmuştur. Globalleşme nedeniyle kentlerin daha cazip yaşama mekânları olmasıyla bu değişim son dönemde giderek hızlanmıştır. Kentsel mekânlarda yaşanan değişimlerin çağdaş sanat yapıtlarında ele alınması, mimari üretimlerin ve günlük yaşamın, mimar ve tasarımcıların ılımlı eleştirilerinin ötesinde, sanatın keskin eleştirisinin nesnesi olduğu anlamına gelmektedir. Sanatçılar özellikle son dönemlerde “kentsel dönüşüm” adıyla farklı anlayış ve ölçeklerde uygulanan projelerin kentliler üzerindeki etkilerini, kentlerin fiziksel ve sosyo-ekonomik boyutlarında neden olduğu değişimleri, özgün ve eleştirel yaklaşımlarla gündeme getirmektedir. Mimari bir etkinlik olan kentsel dönüşüm, sanat alanında yorumlanmakta, dahası eleştirilmektedir.

Bu çalışmada öncelikle 19. Yüzyıldan günümüze kadar, kentlerin yapılaşma süreçlerinin farklılaşma biçimleri ve yaşanan değişimler ile üretim ve tüketim biçimlerine odaklanan sanat dünyasında ortaya çıkan modernist sanat akımları, ilgilendikleri konu başlıkları ve yapıtlarının toplumu etkileme biçimleri araştırılmıştır. Kentlerin ve kentsel dönüşümün çağdaş sanatın üretim alanına girmesiyle sanatın da kentin fiziksel ve kültürel bedenine nüfuz etmeye başladığı tespit edilmiştir. Kentsel dönüşüm sürecinin çağdaş sanat sahnesine yansımalarına odaklanan bu tez çalışmasında İstanbul Bienalleri, İstanbul Tasarım Bienalleri, kişisel sergiler, sinema ve tiyatro gösterimleri, vb. etkinliklerde kentsel dönüşümü konu edinen tüm çalışmalar tespit edilmiştir. İncelenen her bir çalışmanın, kentin dönüşümünü ve/ya onunla ilgili herhangi bir durumu hangi kavram üzerinden ele aldığı analiz edilmiştir. Kentsel dönüşüm projelerinin hangi kavramlar bağlamında sanatçıların eleştirilerine konu olduğu bir haritalama çalışması ile görselleştirilmiş, başka deyişle, kentsel dönüşüm sürecinin çağdaş sanat üretiminde hangi kavramlar üzerinden değerlendirildiği ve/veya yorumlandığı belirlenmiştir. Kentsel dönüşümün yalnızca mimari bir sorun olarak ele alınamayacağı, ancak çağdaş sanatın işaret ettiği toplumsal ölçekten eleştirel bir gözle bakıldığında tüm yönleriyle kavranabileceği ortaya konmuştur. Tez çalışması bağlamında yapılan araştırmada sanatçıların yorum veya eleştirilerinin tek bir kavram üzerinden inşa edilmeyerek çeşitli kavramların kesişim kümesindeki yoğunlaşmalar üzerinde temellendirildiği görülmüştür. Analiz edilen çalışmaların kentsel dönüşüm ile ilgili ele aldığı kavramların grafik bir temsil olan haritalandırma yöntemi ile gösterilmesi, söz konusu kavramlar arasındaki ilişkilerin pragmatik biçimde, doğrudan okunur kılınmasını sağlamıştır. Haritalandırmanın açık sonlu ve esnek yapısının farklı kavramların ve yeni çalışmaların harita üzerine eklemlenebilmesine olanak tanıyacağı öngörülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kentsel Dönüşüm, Çağdaş Sanat, Bienal, İstanbul, Haritalama

MAPPING THE PROJECTION OF URBAN TRANSFORMATION IN CONTEMPORARY ART ENVIRONMENT

ABSTRACT

Some historical events occurred in the past, world wars, changes in production activities, technological development, migration and increase in urban population caused the urbanization practices to change periodically. This change has accelerated in the recent period as cities have become more attractive living spaces due to globalization. Considering the changes in urban spaces in contemporary works of art means that beyond the moderate productions of architectural productions and daily life, architects and designers are the object of sharp criticism of art. In particular, the artists bring up the effects of the projects implemented at different understanding and scales under the name of "urban transformation" on the citizens, and the changes caused by the physical and socio-economic dimensions of the cities with original and critical approaches. Urban transformation, which is an architectural activity, is interpreted and further criticized in the field of art.

In this study, primarily the modernist art movements that focus on the differentiation forms on structuring processes of cities and changes occurred and production and consumption methods, have searched the effecting methods of the topics they are interested in and their works on the society. It has been found that with the introduction of cities and urban transformation into the field of production of contemporary art, art has also started to penetrate the physical and cultural body of the city. In this thesis, which focuses on the reflection of the urban transformation process to the contemporary art scene, all activities related to urban transformation such as Istanbul Biennials, Istanbul Design Biennials, personal exhibitions, cinema and theater shows etc. have been identified. It was analyzed on which concept each examined study approach the urban transformation and/or any situation related to it. The fact that how the urban transformation projects were criticized by artists in relation to which concepts was visualized with a mapping study, in other words, it was stated on which concepts is urban transformation process evaluated and/or interpreted. It has been demonstrated that urban transformation cannot be considered as an architectural problem but can be comprehended in all its aspects when seen from the social scale pointed out by contemporary art critically. In the research conducted within the context of the thesis study, it is seen that the comments or criticisms of the artists are not built on a single concept and are based on the intensities in the intersection set of various concepts. Showing the concepts that analyzed studies handle in relation to urban transformation as a graphical representation with mapping method, has made the relations between these concepts pragmatically and directly readable. It is predicted that the indefinite and flexible structure of the mapping will allow different concepts and new studies to be added on the map.

Keywords: Urban Transformation, Contemporary Art, Biennial, Istanbul, Mapping

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ÖNSÖZ	vii
ÖZET	viii
ABSTRACT	ix
İÇİNDEKİLER	x
ŞEKİL LİSTESİ	xi
1. GİRİŞ	13
1.1 Tezin Amacı	15
1.2 Tezin Kapsamı	17
1.3 Tezin Yöntemi	18
2. 19. YÜZYILDAN GÜNÜMÜZE KENTLER VE MODERN SANAT	20
2.1 Modernleşme ve Kentleşme	21
2.2 Modern Sanatta Kent	28
3. ÇAĞDAŞ SANATTA KENTSEL DÖNÜŞÜM	34
3.1 İkinci Dünya Savaşı Sonrası Çağdaş Sanat ve Kent	34
3.2 Sanatın Kente Nüfuz Etmesinde Bienallerin Yeri ve Önemi	38
3.3 Mimari Üretimleri Konu Alan Bienaller ve Çağdaş Sanat Üretimleri	44
3.4 Çağdaş Sanatın Mimarlık Eleştirisi	50
4. KENTSEL DÖNÜŞÜMÜ SORUNSALLAŞTIRAN GÜNCEL SANAT YAPILARI HAKKINDAKİ TANITIM VE ELEŞTİRİ METİNLERİNİN KAVRAMSAL AÇIDAN SINIFLANDIRILMASI	56
4.1 Çağdaş Sanatta Kentsel Dönüşümün Nedenleri ve Sonuçlarını Ele Alan Kavramlar	60
4.1.1 Kent Hakkı	60
4.1.2 Yerinden Edilme	64
4.1.3 Terrain Vague – Yıkım ve İnşa	70
4.1.4. Bellek Kaybı	77
4.1.5 Şehrin Kimliği	82
4.1.6 Şehrin Genişlemesi	87
4.1.7 Altyapı Sorunu	90
4.1.8 Ölçek	92
4.1.9 Yeni ve Modern Olma	94
4.1.10 Aktörler	97
4.1.11 Mekanın Metalaştırılması	100
4.1.12 Kentsel İşgal	103
4.1.13 Üretim Ağları ve İşgücü	106
4.1.14 Kentsel Kültür	109
4.2 Çağdaş Sanatın Eleştiri Alanına Giren Kentsel Dönüşüme Ait Kavramların Haritalandırılması	111
5. SONUÇ	113
KAYNAKÇA	118
EKLER	123
ÖZGEÇMİŞ	174

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa

Şekil 3.1: Kentsel Dönüşümü Konu Edinen Sanat Yapıtlarının Kavramsal Analiz Çalışması.....	59
Şekil 4.1 : Didier Fiuza Faustino - Kayıp Hayaller (URL-1)	61
Şekil 4.2 : Ceren Oykut - Kat Mülkiyeti II (URL-2)	63
Şekil 4.3 : Ceren Oykut - Ayak İzi IV-VII-II (URL-2).....	63
Şekil 4.4 : Halil Altındere - Harikalar Diyarı (URL-3).....	66
Şekil 4.5 : Annika Eriksson - Ben Hep Burada Olan Köpeğim (URL-3).....	68
Şekil 4.6 : Gökçe İrtten – Muhit, Sergideki Çalışmalardan örnekler I (URL-4)	68
Şekil 4.7 : Gökçe İrtten – Muhit, Sergideki Çalışmalardan örnekler II (URL-4)	69
Şekil 4.8 : Cem Dinlenmiş - Dev Kaplumbağanın Son Günleri (URL-5)	73
Şekil 4.9 : Cem Dinlenmiş - Kuruluş 1991 (URL-5)	73
Şekil 4.10 : Gülce Uğurlu - Ev'vel Zaman (URL-6)	74
Şekil 4.11 : Bertille Bak - Koruyucu Acil Durum Işık Sistemi (URL-3)	75
Şekil 4.12 : Ali Vatansever'in Fikirtepe Arşivi - Alışverişten Dönen Kadınlar (URL-7)	77
Şekil 4.13 : Mahir Yavuz ,Orkan Telhan - Külahlı Yol: Toplumsal Belleğin Tahliyesi (URL-3).....	79
Şekil 4.14 : Sinem Serap Duran - Deplase Adequate (Video) Ekran Alıntısı (URL-8)..	82
Şekil 4.15 : Ebru Salah - İstanbul Kentsel Kılık (URL-9)	84
Şekil 4.16 : Gonzalo Lebrija – Lamento (URL-3).....	85
Şekil 4.17 : Erik Göngrich - Yeni İstanbul (URL-10)	86
Şekil 4.18 : Vahram Aghasyan - Hayalet Şehir (URL-11)	87
Şekil 4.19 : Yushi Uehara - Çin'de Bilinmeyen Kentleşme (URL-12)	88
Şekil 4.20 : Maxime Hourani - Şarkılar ve Yerler Kitabı (URL-13)	89
Şekil 4.21 : Ou Ning – Da Zha Lan (URL-14)	91
Şekil 4.22 : Lia Chaia - Biri Diğerini Yutar (URL-15)	93
Şekil 4.23 : Tintin Wulia - Her Şey Yolunda (URL-16).....	94
Şekil 4.24 : Hasan Cenk Dereli, Nazlı Ödevci Ve Fulya Tekin - Giysi Takası (URL-17).....	96
Şekil 4.25 : Young Jun-Tak - Objelerin Sessizliği ve Belagatı (URL-18).....	97
Şekil 4.26 : Mülksüzleştirme Ağları-Ağaoğlu, Toki, Emlak Konut Ortaklığı (URL-19).....	98
Şekil 4.27 : Cem Kozar Ve Işık Ünal - İstanbul-O-Matik (URL-20)	100
Şekil 4.28 : Aydan Çelik - İnşaat Ya Resulullah (URL-21).....	102
Şekil 4.29 : Ceren Övünç, Elif Kendir, Emre Altürk, Nilay Yurtsever-Olağanaltı (URL-22)	103
Şekil 4.30 : Rem Koolhaas ve Office for Metropolitan Architecture – Körfez (URL-23)	104
Şekil 4.31 : Rayane Tabet - Kil Ayaklı Dev Heykel (URL-18)	105
Şekil 4.32 : Erhan Arık- Metropol Sürgünleri (Video Ekran Görüntüsü) (URL-24) ...	108
Şekil 4.33 : Bilal Yılmaz-Kirli Kutu (URL-18).....	108

Şekil 4.34 : FlyingCity - Herşey Parkı (URL-25)	109
Şekil 4.35 : Yonamine - Siyaha Geri Gitmek (URL-18).....	111
Şekil 5.1 : İncelenen Çalışmaların İçeriğinde Yer Alan Kavram Sayıları	114
Şekil 5.2 : İncelenen Çalışmaların İçeriğinde Yer Alan Kavram Sayıları	116
Şekil A.1 : Kentsel Dönüşümün Çağdaş Sanat Ortamındaki İzdüşüm Haritası	123
Şekil B.1 : Kent Hakkı Kavramını İçeren Çalışmalar	124
Şekil B.2 : Yerinden Edilme Kavramını İçeren Çalışmalar	125
Şekil B.3 : Terrain Vague – Yıkım Ve İnşa Kavramını İçeren Çalışmalar	126
Şekil B.4 : Bellek Kaybı Kavramını İçeren Çalışmalar	127
Şekil B.5 : Şehrin Kimliği Kavramını İçeren Çalışmalar	128
Şekil B.6 : Şehrin Genişlemesi, Altyapı Sorunu Ve Ölçek Kavramlarını İçeren Çalışmalar	129
Şekil B.7 : Yeni Ve Modern Olma Kavramlarını İçeren Çalışmalar	130
Şekil B.8 : Aktörler Kavramını İçeren Çalışmalar.....	131
Şekil B.9 : Mekanın Metalaştırılması Kavramını İçeren Çalışmalar	132
Şekil B.10 : Kentsel İşgal Kavramını İçeren Çalışmalar.....	133
Şekil B.11 : Üretim Ağları Ve İş Gücü Kavramını İçeren Çalışmalar	134
Şekil B.12 : Kentsel Kültür Kavramını İçeren Çalışmalar	135

1. GİRİŞ

Bu çalışmanın başlangıcında öncelikle “kent” ve “kentleşme” kavramlarının 20. Yüzyıldan günümüze kadar yüklendiği anlamlar, kentsel pratikler, kent planlaması ile ilgili politikalar ve alınan kararlar araştırılmış olup, tüm bu kavram ve etkinliklerin uygulanma biçimlerinin zaman içerisinde uğradığı değişimler incelenmiştir. Kentleşme sürecinin yoğunlaştığı dönemlerin, dünyada meydana gelen genel nüfus artışı ile kırsal alanlardan kentlere doğru yaşanan göçlerle tetiklendiği söylenebilir. Bu değişimin yaşanmasına zemin hazırlayan diğer nedenler artan nüfus ile yaşam koşullarının değişmesi, şehirlerin her geçen gün daha çekici bir yaşam ortamı olarak yansıtılması, -teknolojik gelişmeler ile ortak bir değerlendirme yapıldığında- ticari faaliyetlerin değişmesiyle beraber üretim ve tüketim etkinliklerinde gerçekleşen farklılaşmalar, yeni iş alanlarının oluşması ve küreselleşme süreci olarak gösterilebilir. Küreselleşme süreci ile değişen planlama anlayışları doğrultusunda kentsel mekândaki önceliklerin farklılaşması ve özel sermayenin kentleşme sürecine dahil edilmesiyle, kentlerin ekonomik etkinliklerinin çoğalmasına olanak tanıyan ve kentsel mekânın sahip olduğu toprak değerinin artmasına neden olacak kararlar ve uygulamalar kentsel dönüşüm projesi kapsamına girmektedir. Kent planlamasında karar verici aktörlerin, değişen kentsel yaşam koşulları ile oluşan kentsel problemlere cevap verebilmek için kent üzerinde almış olduğu planlama kararları doğrultusunda gerçekleştirilen uygulamalar ve kentsel dönüşüm projeleri incelendiğinde, kavramın anlaşılma biçimi ve uygulama yöntemlerinde tarihsel ve mekânsal farklılıklar görülmektedir. Kentsel dönüşüm projesi olarak uygulanan bazı projeler, çöküntü alanı olarak görülen ve yapılaşmanın daha çok gecekondulardan oluştuğu bölgelerde tümüyle geçmişin izlerini ortadan kaldırarak yerine çağın koşullarına uygun, rant artışını ağılayacak, teknolojinin dahil edilmesiyle prestijli yaşam alanı ve toplumsal statü vaadi sunan uygulamalar olarak gerçekleştirilmektedir. Yıkım yapılarak gerçekleştirilen dönüşüm projelerinin yanı sıra yapı çevre üzerinde eklemlemeler yapılarak, fonksiyon değişiklikleri veya müdahaleler ile gerçekleştirilen dönüşüm yaklaşımları da gözlemlenmektedir. Kentlerde yaşanan yıkım süreçleri sonucunda çöküntü alanlarında yaşayan kişilerin veya kentlere yapılan göçler ile artan kentsel nüfusun barınma ihtiyacının

karşılandığı, mekânsal değeri daha düşük olan, şehrin periferisi olarak adlandırılan, yaşam alanı olarak fazla gelişmemiş mekânların kentlere dahil olabilmesi için oluşturulan projeler de kentsel dönüşüm projeleri olarak nitelendirilmektedir. Yapılan araştırma sonucunda görülen odur ki; kentlerin dönüşümünü sağlayan bu projeler ile yapılan tüm müdahaleler sonucunda, kentlerin gelecek tarihi, fiziksel yapısı ve toplumsal karakteri ile birlikte dönüşüm sonucunda yaşama mekânını değiştiren kentlilerin günlük hayatları, sosyal konumları ve psikolojik durumları da doğrudan etkilenmektedir.

Kentsel dönüşüm projeleri gündeme geldiği zamandan bugüne kadar yarattığı değişimler ve etki alanları ile birçok alanda konu edilmiş ve bu projelerin amaçları, uygulanma sebepleri, hedeflenen sonuçları, uygulandıktan sonra kentsel çevrede oluşturdukları fiziksel ve sosyal değişimler ile ilgili görüşler belirtilmiştir. Kentsel dönüşümün her geçen gün farklı platformlarda eleştirilmesi, sorgulanması veya uygulanan örnekleri doğrultusunda oluşan yeni kentsel çevreler analiz edilirken gerek kavramsal olarak dönüşüm, gerekse projeler toplumda bazı çevrelerce olumlu bulunmuş, bazılarınca ise olumsuz değerlendirilmiştir. Yapılan projeler her ne kadar kentin fiziksel yapısını değiştirmek üzere verilen planlama kararlarına bağlı görülüyor olsa da kentte yalnızca fiziksel değil, aynı zamanda tarihsel, ekonomik-politik, toplumsal ve kültürel değişimlere sebep olmaktadır. Bu nedenle kentsel dönüşüm projelerinin etki alanlarını birçok farklı başlık altında değerlendirmek zorunludur. Çağdaş sanat ortamı bu etki alanlarını en geniş çerçevede, tasarımcıların, farklı uzmanlık alanlarına sahip olarak sanat ortamında serbest üretimler gerçekleştiren kişilerin veya sanatçıların kendi düşünce ve davranış biçimlerine göre yorumlamayabildiği bir platform olarak birçok farklı bakış açısını ve düşünceyi barındırmaktadır. Bu nedenle çağdaş sanat ortamında, sonuçları tüm kentin ortak kaderini belirleyen, uygulama biçimleri veya problematikleri farklı da olsa “kentsel dönüşüm” başlığı altında hayata geçirilen projeler ile ilgili birçok eleştiri ve yorumlama çalışmasına farklı ifade biçimleri içinde yer verilmektedir. Üretim şekilleri farklı olan bu çalışmalar kentsel dönüşümü farklı bağlamlar çerçevesinde gündeme getirerek projelerin yapılış nedenleri ile ilgili bir sorgulamada bulunurken, bazı çalışmalar dönüşümlerin yaşanmasıyla oluşan sonuçlar hakkında görüş sunmaktadır. Düşüncenin en etkili anlatım biçimlerinden olan sanat sayesinde

toplum içerisinde herkesi ilgilendiren bir konu haline gelen kentsel dönüşüm meselesi ile ilgili bilinçlenme sürecinin temelleri atılır. Üretilen çalışmaların kentsel dönüşüm projeleri üzerine ele aldığı kavramlar ve konular arasında belli bir düzende fikir haritası oluşturularak ele alınan kavramların birbiri ile ilişkisi görülebilmektedir.

1. 1 Tezin Amacı

Kentsel toplumda kültürel yapının, toplumun ihtiyaçlarının, ekonomik etkinlik alanlarının değişmesiyle beraber kentler bu değişimlere çözüm getirmeye çalışarak zaman içerisinde devamlı dönüşüm göstermektedir. Tez çalışması kapsamında ilk olarak kentlerin yaşadığı değişim süreci ve 20. yüzyıldan itibaren benimsenen kentleşme politikaları ile gerçekleşen dönüşümler araştırılmıştır. Yaşanan dönüşüm faaliyetlerinin birçoğunun, kent adına planlama kararları alan aktörler tarafından kentsel dönüşüm projesi başlığında bir çözüm önerisi olarak sunulduğu görülmektedir. Bu projelerin sosyolojik, ekonomik, fiziksel ve kültürel olarak farklı alanlarda tüm toplum yapısını etkilemesi ve dönüştürmesi yönüyle mimari ve kentsel planlamaya ilişkin çalışmalarda bulunan meslek grupları tarafından farklı bir dil kullanılarak yorumlandığı ve oluşturduğu sonuçlar bağlamında eleştirilmektedir. Tarihsel süreç içerisinde sanatın gelişimi ve üretim alanlarında gerçekleşen çalışmalar incelendiğinde, dönemseller olarak hakim olan sanat akımında benimsenen anlatım biçimleri ve üretilen çalışmaların temelinde, çalışmalar kapsamında işlenen konularda, gerçekleşen toplumsal olaylar veya yaşam biçimlerini değiştiren gelişmelerin, sanatsal üretimleri etkileyen unsurlar olduğu görülür. Toplumsal etki yaratan olayların, sanatsal üretim alanlarında seçilen konuların içeriklerini etkilediği görülmektedir. Sanatçıların, yaşanan olaylar çerçevesinde düşünce yapılarının değişmesi ve dönemseller olarak oluşturdukları yeni akımlar ile gerçekleştirdikleri üretimler üzerinden fikir aktarımında bulunmaları, toplumsal düşünceyi etkileyerek sahip oldukları ortak düşüncenin yaygınlaşmasını sağlamak ve ortak bir bakış oluşturabilmek adına sanatı öncü bir unsur olarak kullandıkları görülmektedir.. 20. yüzyıla gelindiğinde, döneme hâkim olan küreselleşme süreci ve çağdaş sanatın oluşması ile sanat alanında işlenen konuların çeşitlilik göstermesi ve sanatsal üretimlerin herhangi bir sanat akımının sahip olduğu üretim tarzında gerçekleştirilmemesi sonucunda sanatçılar adına özgür bir çalışma ortamı oluşturduğu

görülür. Aynı zamanda sanatın ve kültürel etkinliklerin yalnızca devlet tarafından kontrol edilmesi durumunun sonlanarak, özel sektörde sanatın gelişimine katkıda bulunmak isteyen kişilerin desteği ile yeni açılan çağdaş sanat üretim ve sergi mekânlarının oluşması da çağdaş sanatın yaygınlaşması ve genişlemesi, kültürel ortamda yeni etkinliklerin düzenlenebilmesi adına önemli bir faktör olmuştur. Yaşanan özgürleşme ve gelişen sanat ortamıyla beraber, her türlü konunun çağdaş sanatın sunduğu yaratıcı düşünce ortamında gündeme getirilebilir olması ve sanatın iletişim gücü sayesinde düşüncelerin ve fikirlerin yaygınlaşması sağlanmaktadır. Özellikle son dönemlerde ülkemizde de düzenlenmeye başlanan, çağdaş sanat ortamının önemli etkinliklerinden olan bienaller ve bienallere bağlı olarak düzenlenen sergiler, temel anlamda ziyaretçilere, üretilen çalışmalarla bienal konusu bağlamında sorular sorarak ele alınan konu ile ilgili getirdiği eleştiriler sayesinde sorgulama alanı sunarken, yeni bir düşünce ve bakış açısı oluşturur. Kentler ile ilgili alınan planlama kararları, kentlerde fiziksel değişiminin yaşanmasının yanı sıra, sosyolojinin, kültürel altyapının ve tarihsel dokunun geleceğinin değişmesine de sebep olmaktadır. Her ne kadar kentsel dönüşüm projeleri kentlere bölgesel olarak fiziksel müdahalede bulunuyor gibi görünüyorsa da zaman içerisinde tüm kentin yapısına etki ederek, ileriye dönük olarak toplum yapısını değişikliğe uğratabilecek önemli izler bırakır. Dönüşüm projeleri, mimari anlamda uygulandığı çevrede yarattığı uyumsuzluk ve aynı zamanda planlama bağlamında kentleri dönüştürmenin ötesine geçmesi, toplumsal yapı ve günlük yaşamı etkilemesi gibi nedenlerle mimari ve kentsel tasarım ile ilgili meslek grupları arasında sıklıkla eleştiri ve sorgulama konusu olarak gündeme gelmektedir. Fakat kentsel dönüşümün, kentsel mekânın oluşması ile ilgili faaliyetlerde bulunan meslek gruplarının dışında, barındırdığı toplumsallık ve sosyolojik boyutu ile herkesi etkilemesi, sanat ortamında üretimlerde bulunan kişilerin ve sanatçıların da sanatın eleştirel gücünü ve düşünce aktarımında bulunması yönünü kullanmalarıyla çağdaş sanatın üretim alanlarında da sorgulanmış ve eleştirilmiştir. Bu anlamda kentsel dönüşüm kavramı, dünya üzerinde çağdaş sanatın üretim alanı olan birçok farklı platformda nedenler ve sonuçlar kapsamında dert edinilen ve devamlı olarak gündeme getirilen konulardan birisi olmuştur. Kentlerde uygulanan dönüşüm projeleri, sanatçı kimliği taşıyan (ressam, heykeltıraş, müzisyen, karikatürist, film

senaristi vb.) kişiler, tarih araştırmacıları, kent planlayıcıları, mimarlar, sosyologlar ve birçok meslek grubuna ait kişiler tarafından nedensellik ve sonuç ilişkileri kullanarak kenti ilgilendiren kavramlar çerçevesinde analiz edilmekte ve yorumlanmaktadır.

Tez çalışmasında, yaşanan süreçler doğrultusunda kentlerde kendiliğinden meydana gelen dönüşümler ve kentler üzerinde karar verici aktörler tarafından gerçekleştirilen “kentsel dönüşüm projeleri” nin, çağdaş sanat ortamında sanatçılar tarafından hangi yaklaşım biçiminde ve hangi başlıklar altında yorumlandığı, hangi bakış açısıyla değerlendirildiği analiz edilerek bir haritalandırma çalışması yapmak amaçlanmıştır. Kentsel dönüşüm meselesinin, çağdaş sanatın temsil alanlarında nasıl yansıtıldığı analiz edilmiştir. Yapılan analiz çalışması doğrultusunda, aynı bağlam ve başlıkları problematik haline getiren çağdaş sanat ürünleri tespit edilmiş, gruplama ve haritalandırma çalışması yapılmış, gruplamaların yer aldığı haritalar üzerinden, kentsel dönüşüm projelerine ait bir düşünce ağı oluşturulmak istenmiştir. Bu tezin amacı, mimarlık ve kentsel planlama (şehircilik) disiplinlerinin mesleki pratik ile olan politik ve ekonomik bağlantıları nedeniyle kentsel dönüşüm politikalarını ve projelerini güçlü bir biçimde eleştir(e)mediği noktada devreye -kent ve kentli ile yakın ilişki ve etkileşimde olan- çağdaş sanat alanının girdiğini tespit etmek olmuştur. Ayrıca, mimarlık ve kentsel planlama(şehircilik) disiplinlerinin kentsel dönüşüme yaklaşım biçimlerinin ve eleştiri yöntemlerinin, çağdaş sanatın eleştirel yaklaşımları ve konuyu sorunsallaştırma stratejileri sayesinde genişleyebileceğini göstermek amaçlanmıştır.

1.2 Tezin Kapsamı

Tez çalışmasının araştırma sahası, 2000 yılından günümüze kadar İstanbul genelinde yer alan çağdaş sanatın üretim alanları olan kişisel sergilerde, İstanbul Tasarım Bienalleri ve İstanbul Bienallerinde, Bienallere bağlı paralel etkinliklerde, sinema ve tiyatro gösterim alanlarında, uygulanan veya uygulanması planlanan kentsel dönüşüm projelerinden hareketle üretilmiş çağdaş sanat yapıtlarıdır.

Tez çalışması, söz konusu çağdaş sanat yapıtlarının kendisine değil, yaratıcılarının kuramsal metinlerine, bu yapıtların sergilenme biçimi ve süreci hakkında basılmış kürtoryal malzemeye ve doğrudan bu yapıtlar hakkında yazılmış eleştirilere

odaklanmaktadır. Araştırma sahasının içerisinde, kentsel dönüşümün konu edildiği çalışmalarda, konunun eleştirilme biçimleri ve yapılan çalışmalarda kentsel dönüşüm projelerinin hangi kavramsal çerçevelerde gündeme getirildiği incelenirken bu kavramsal çerçeveler arasındaki bağları haritalandırma yöntemiyle bir araya getirilerek aralarındaki dinamik ilişkilere odaklanılmaktadır.

1.3 Tezin Yöntemi

2000 yılından günümüze kadar geçen süre içerisinde uygulanan veya uygulanması planlanan kentsel dönüşüm projelerinden hareketle üretilmiş –çeşitli formattaki- çağdaş sanat yapıtlarını belirleyen tez çalışması, söz konusu çağdaş sanat yapıtların yaratıcılarının kuramsal metinlerinde, bu yapıtların sergilenme biçimi ve süreci hakkında basılmış küratoryal malzemede ve doğrudan bu yapıtlar hakkında yazılmış eleştirilerde kentsel dönüşüm projelerinin hangi kavramlar bağlamında eleştiri konusu yapıldığını tespit etmeye odaklanmaktadır. Tez çalışması bu tercihiyle bir söylem analizi olup sınıflandırma yöntemine de açıktır. Bu söylem analizinden elde edilen verilerin –geliştirilebilir, sürdürülebilir bir- haritada görselleştirilmesinin okuyucunun bu karmaşık, çok katmanlı ve ilişkisel bilgi/enformasyon ağını kısa sürede ve veciz bir biçime algılayıp kavrayabilmesine yardımcı olacağı düşünülmektedir.

Tez çalışmasında öncelikle, 2000 yılından günümüze kadar İstanbul’ da gerçekleştirilen bienaller, bienallere bağlı olarak düzenlenen sergiler, sanatçılar veya sanatçı gruplarına ait özel sanat kuruluşlarında düzenlenen sergiler, sinema ve tiyatro gösterimleri içerisinde, içeriği kentlerin dönüşümü ve kentsel dönüşüm projeleri olan çalışmalar belirlenmiştir. Geçmiş bienaller, sergiler ve gösterimler ile ilgili dökümantasyon için İstanbul Kültür Sanat Vakfı’nın online katalog arşivi, Salt Galata ve İstanbul Modern Sanat Müzesi’ndeki kütüphanelerde bulunan bienal ve sergilere ait basılı kataloglar, İstanbul’da bulunan özel sanat galerinde düzenlenen sergilerin arşivleri incelenmiştir. Basılı veya internet alanında arşivine erişilen sergiler ve bienal etkinliklerine ait kataloglarda yer alan çalışmalara ait metinler ve görsellerin analiz edilmesi sonucunda, kavramsal içeriğin “kentsel dönüşüm” üzerinde temellendiği çalışmalar tespit edilmiştir. Gösteri alanında yer alan tiyatro, film ve video çalışmaları içerisinde kentsel dönüşümün konu edildiği üretimler,

kültür sanat alanındaki etkinlikler ile ilgili eleştiri veya makale yayımlayan, güncel üretimlerde bulunan online haberleşme kaynakları üzerinden araştırılmıştır. Araştırmalar sonucunda çağdaş sanatın üretim alanlarında incelenen kentsel dönüşüm projelerinin konu edildiği tüm çalışmalara ait görseller, çalışmaların yer aldığı sergi mekânlarının isimleri, üretildiği tarihler gibi temel bilgilerinin ve sanatçı, küratör veya eleştiri metinlerinin bulunduğu bir dosya hazırlanmıştır. Hazırlanan bu dosyada, incelenen çalışmaların kentsel dönüşüm meselesini hangi kavramlar üzerinden ve hangi bağlamda sorunsallaştırdığı analiz edilmiştir. Analiz yapılırken, öncelikle sanatsal üretime ait yayınlanmış metinler içinde kentsel dönüşüm ile ilgili kavramlar dağarcığına ait oldukları düşünülen bazı kavramlar tespit edilmiştir. Yapılan çalışmada, metinler içinde, çalışmanın ana fikrini anlatan ve kentsel dönüşümün hangi sorunsallar bağlamında ele alındığını gösteren kavramlar tespit edilmiştir. Tüm üretimler için tespit edilen kavramlar, bir sonraki aşamada, aynı anlama sahip olanlar bir arada olacak şekilde gruplandırılmıştır. Bazı çalışmalara ait metinlerde, kentsel dönüşümün ele alınış biçimlerini belirtmek için kullanılan kavramların aynı olduğu gözlemlenmiştir ve yapılan gruplama çalışmasında aynı kavramların kaç farklı çalışmada kullanıldığı da tespit edilmiştir. Sergilenen çalışmaların, kentsel dönüşüm meselesine yaklaşımlarını anlatan kavramlar, aynı anlamı barındıran kavram grupları içerisinden seçilmiştir. Yapılan sözcük avı ve gruplama çalışması sonucunda aynı anlama gelen kavram grubu içerisinden türetilen kavramsal yaklaşım için -öncelikli olarak farklı çalışmalarda olmak üzere- bir defadan daha çok kullanılan sözcükler seçilmiştir. Diğer kavramlar ise, sözcük grubu içerisindeki tüm kavramların anlamını karşılayacak şekilde seçilmiştir. 2000 yılından günümüze kadar çağdaş sanat alanında gerçekleştirilen etkinliklerde, kentsel dönüşümü ele alan yapıtların incelenmesiyle belirlenen kavramların, kentsel dönüşümün nedenlerini sorguladığı ve yarattığı sonuçları eleştirdiği tespit edilmiştir. Bu sınıflandırmanın ardından tez çalışmasının kapsamındaki sanatsal üretimlerde kentsel dönüşümü ele alma bağlamında yoğunlaşan -kentsel dönüşümün nedenlerini sorgulayan ve sonuçlarını eleştiren- kavramların haritalandırmasına yönelik bir deneme yapılmıştır.

2. 19. YÜZYILDAN GÜNÜMÜZE KENTLER VE MODERN SANAT

Kentler için toplum bilimciler, coğrafyacılar, tarih bilimcileri, kent planlayıcıları gibi araştırmacılar tarafından demografik, sosyal, kültürel ve tarihsel alanlarda farklı tanımlar yapılırsa da tanımlamalar daha çok kentlerin nüfus yoğunlukları ve demografik özellikleri üzerinden yapılmaktadır. Kentleşme, sanayileşme ve ekonomik gelişmeye koşut olarak kent sayısının artmasını ve günümüzdeki kentlerin ortaya çıkmasını sağlayan toplum yapısında, artan oranda örgütlenme, iş bölümü ve uzmanlaşma yaratan, insan davranış ve ilişkilerinde kentlere has değişikliklere neden olan bir nüfus birikimi sürecidir. (Keleş,2012)

Kentlerin tanımı için, değişimlerin toplumsal olarak meydana geldiği, üzerinde birden fazla tarihsel katmanı olan, onu paylaşan insanların kültür, gelenek ve görenekleriyle uyum içerisinde ve insanların doğuştan elde ettiği temel haklarından olan yaşama ve barınma hakkını sağlayan, tanımlı sınırları olan sağlıklı yaşam birimleri denilebilir. Kenti bu şekilde bir bütün olarak ele aldığımızda yalnızca yapısal bir çevre olduğuna dair düşünce yapısından çıkarak daha bütüncül bir bakış açısıyla yaklaşmamız da mümkün olmaktadır.

Kentler de tıpkı diğer canlılar gibi oluşum, gelişim ve değişim dönemlerinden geçmektedir. Kentlerin oluşumu ve değişim süreci genel olarak ele alındığında tarihsel süreç içerisinde meydana gelen ve kentsel mekânın üretilmesinde kırılım yaşanmasına ve kentsel mekânın dönüşümüne sebep olan makinelerin kullanılmaya başlanması, Sanayi Devrimi vb. teknolojik gelişmeler, dünya savaşları, ekonominin ve ticaretin artması ile sermaye birikimin oluşmaya başlaması, değişen nüfus hareketleri, kentleri yöneten kişilerin benimsemiş oldukları yönetim sistemleri, politikalar, toplumsal eylemler gibi birçok nedenin kentsel mekânları, mimariyi ve toplumsal yaşamı etkilediği açıkça görülmektedir. Fakat kentlerin oluşumunda yaşanan evrimsel süreç ve bu sürecin kendiliğinden işlemesiyle ereksel olarak varılacak olan sonuç önceden tam olarak belirlenememektedir. Meydana gelen sonuçlar ve değişimler de mekânsal belirleyiciler farklı olduğu için her kent adına farklılık göstermektedir.

Tarih içerisinde meydana gelen toplumsal değişimlerin gerçekleşmesine sebep olan siyasal, ekonomik, teknolojik ve dini alanlarda yaşanan süreçler ve meydana gelen olaylar, topluma hakim olan yönetim anlayışını, içinde bulunduğu dönemin değer yargılarını ve bunlara paralel olarak sanat alanında yaşanan değişim ve gelişimleri de etkileyen temel sebeplerden sayılmaktadır. Bu etkilenmeler sonucunda toplumların düşünce yapısında ve yaşam biçimlerinde oluşan değişiklikler ile sanat tarihinde de dönemsel olarak farklı akımlar oluşmuştur.

Tezin bu bölümünde, özellikle Sanayi Devrimi'nden sonraki süreçte, tarihsel süreç içerisinde kentleşmede ki kırılımlar, benimsenen kentleşme politikalarıyla yaşanan dönüşüm ve gelişimler ile modern sanat akımlarında oluşan farklılaşmalar, toplumsal olayların, gündelik yaşamın sanatı etkileme biçimleri incelenecek olup, ortaya çıkan gelişmeler bağlamında metropollerde yaşanan sürecin, modern sanat üretimini değiştirme biçimine ve kentlerde yaşanan dönüşüm sürecine, modern sanatın üretim alanlarında hangi bağlamlar ile yer verildiğine odaklanılacaktır.

2.1 Modernleşme ve Kentleşme

Kentsel mekân ve çevresinde yaşanan değişim ve dönüşümlerin nedenlerinin anlaşılabilmesi için bu nedenlerin alt yapısında bulunan yaklaşımların ortaya çıkış dönemi ve yarattığı etkiler beraber incelenmelidir. Mimarlık, zamana bağlı olarak sadece çağının yaşayan araçları içinde kendisini dışa vurabilir. Bu nedenle kentsel mekânın üretimi ile ilgili değerlendirmeler ve analiz çalışmaları, bulunduğu ve üretildiği dönemler ve o dönemlerin teknolojik, ekonomik ve sosyolojik boyutları üzerinden yapılmalıdır.

Kentler üretim biçimindeki değişimle doğmuş ve üretim güçlerindeki gelişme ile değişmektedir. (Erkan, 2010) Kentleşme sürecinde Ortaçağ dönemi ile beraber, üretimde makinalaşma başlamış, üretim faaliyetlerinin farklılık göstermesi sonucu toprağa olan bağlılık azalmıştır. 18. Yüzyılın sonlarına gelindiğinde yaşanan Sanayi Devrimi ile beraber ekonominin temeli oluşmuş ve beraberinde şehirleşme faaliyetleri hız kazanmıştır. Teknolojik gelişmelerin artması, buharlı makinalıların kullanılmaya başlanmasıyla üretimin hızlanması ve meydana gelen sanayi devrimi sonucu üretim tamamen makineleşerek sanayilere taşınmış, şehirlerde fabrikalar

kurulmaya başlanmıştır. Bu durum tarım faaliyetlerinde azalma yaşanmasının yanı sıra insanları fabrikalarda çalışmaya yönlendirerek şehirlerin bir istihdam alanı ve cazibe merkezi durumuna gelmesine sebep olmuştur. Sanayi devriminden önce üretim biçimleri, geleneksel ve kültürel yaşam biçimleri, merkezi otoritelerin ve maddi gücü elinde bulunduran kişilerin kent üzerinde verdiği kararlar ile oluşan kentlerdeki şehirleşme hareketleri, sanayi devriminin yaşanmasından sonra yeniden oluşmaya başlamıştır (Lefebvre, 1967). Kırsal alanlardan şehirlere göçün hızlı bir şekilde gerçekleşmesi sebebi ile şehirlerde alt yapı sorunu meydana gelmiş, kentler kendiliğinden büyüme göstermiş ve sosyal sınıf farklılaşmaları oluşmaya başlamıştır.

Avrupa kentlerinde meydana gelen nüfus yoğunluğu ve üretim şekillerinin farklılaşması ile yaşanan dönüşümlerin bu bağlamda değerlendirilmesi önemlidir. Orta Çağ şehirlerinde giderek artış gösteren zenginlik, tarımsal faaliyetler ve toprak mülkiyeti ile ölçülmekteyken, kent üzerinde gerek fiziksel gerek sosyolojik gerekse ekonomik olarak büyük değişimlerin yaşanmasına sebep olan Sanayi Devrimiyle beraber toprağa bağlılık eski önemini kaybetmiş, geçim kaynağı olan tarımsal üretimin yerine gelen fabrikalar ve ticari faaliyetlerdeki değişim ile toprak mülkiyetinin değerinde azalma yaşanmaya başlanmıştır. Şehir yaşamının cazip olmasıyla kırdan kente artan göçler sonucunda oluşan hızlı kentleşme şehirlerin dışında banliyöler oluşturularak giderilmeye çalışılsa da bu durum halk arasında oluşan sosyal sınıf farklılıklarının artış göstermesine sebep olmuştur. Sanayi alanında üretim biçimlerinin değişmesi ve ticari faaliyetlerin artış göstermesiyle şehirlerde sermaye birikimi oluşmaya başlamış ve sermaye birikimi sonucunda kapitalist sistem oluşum göstermiştir. Kapitalist sistem, sermayenin büyüme göstermesi ve kâr miktarını artırma amacı gütmesi sebebi ile kent üzerinde yıkıcı bir tutum göstermektedir. Kapitalist sistem kentsel planlamaya şekil vererek kentlerin plansız büyümesinin sonucu oluşan bölgesel sınıf farklılıklarına ve oluşan sorunlara çözüm bulmaya yönelik planlama önerisi veya sistemli bir büyüme planı getirme ve ekonominin kent içerisinde güçlendirilmesini sağlamaya yönelik yaklaşımlarda bulunmaktadır. Bu sistemde gerçekleştirilen büyük ölçekli planlama kararları devlet tarafından alınmaktadır. Devletlerin ticari faaliyetleri artırmak ve sermaye birikiminde artış sağlayabilmek adına büyük ölçekli, tüm kenti değiştiren planlama

çalışmaları yürütmesi, kısa sürede ekonomi adına istenilen sonuçları veriyor olsa da toplumsal sorunların yaşanmasına ve kentlerin çözümsüz bir süreç içerisinde girmesine sebep olmaktadır.

Dünya üzerinde ekonominin gelişmesi ve dağılımın dengeli sağlanamaması sonucunda ülkelerde yaşanan göç hareketleri, ekonomik faaliyeti yüksek olan birkaç şehre gerçekleşmiş ve bu durumda büyümenin diğer şehirlere oranla aşırılık gösterdiği şehirler oluşmuştur. Özellikle bu şehirlerde sosyolojik anlamda sınıfsal farklılıklar çok daha fazla hissedilir duruma gelmiş ve kent, sağlıklı bir yaşam ortamı ve kentlilerin taleplerini karşılayan mekân olmaktan çıkmıştır. Bu anlamda, kapitalist üretim sistemini benimseyen ülkelerde alınan planlama kararları ile kentler üzerinde meydana gelen sosyal adaletsizliğin giderilmesi amaçlanmıştır.

1848 yılında Paris'te sosyal sınıf farklılıkları ve kapitalist üretim sistemi sonucu oluşan işçi sınıfının kötü koşullara sahip olması ve ekonomide yaşanan kriz sebebiyle kentsel düzende yeni bir arayış başlamıştır. Meydana gelen iç karışıklık sonucunda kentsel dönüşüm projelerinin ilk örneklerinden sayılabilecek olan Hausmann'ın Paris için hazırladığı dönüşüm planı, askeri denetimi artırmanın yanı sıra kentlerdeki yapıyı çevre ve sermaye birikimini ilişki içinde tutarak, kentsel çevrenin tamamında yıkım gerçekleştirerek dönüşüm sağlamıştır. Sermaye krizinin aşılması ve sosyal alanda kentlilerin etkileşiminin artması, şehirde genel yapının değişmesi ve var olan alt yapı sorununun çözülmesi amacı ile Paris kentinin dönüşüm projesi olarak uygulanan bu projede kent tamamen yıkılarak yeniden inşa edilme sürecine girmiştir. Bu planlamanın temelinde, kenti askeri olarak denetleme üzerine oluşturulmak istenmesi sebebi ile ınsal şemalar kullanılmış ve çatışmalarda erişimi kolaylaştırmak amaçlanmıştır. Kentte uygulanan dönüşüm planı sonucunda sıkışık ve dar olan sokaklar yerine gridal bir düzen içerisinde geniş caddeler ve bulvarlar oluşturulurken burjuva sınıfının merkezde yoğunlaşması sağlanmış, gelir grubu düşük kişiler şehrin dışında oluşturulan banliyölere taşınmıştır. Şehir içerisinde ulaşım ağları geliştirilmiş, demir yolları dahil edilmiş ve bu sayede gelir grubu düşük sınıfının da merkeze erişimi kolaylaştırılmış, banliyölere taşınan kişilerin merkezlere ulaşabilmesi ile toplumsal etkileşimin artmasını sağlamak amaçlanmıştır. Fakat bir süre sonra toplumsal açıdan meydana gelen sonuç planlanandan daha farklı olmuştur. Kentsel

mekânın bu şekilde yıkılarak yeniden inşa edilmesinde sadece yapılı çevre dönüşüm göstermemiş, toplum yeniden oluşum sürecine girmiştir. Çatışmaların üst üste geldiği, çeşitli rasyonaliteleri barındıran kentler üzerinde, büyük parsellerde bütüncül kararlar veriyor olmak, farklılıkları yok sayarak baskılayıcı planlamalar meydana getirmiştir. Sıkışık, dar ve sefaletin görüldüğü, kentsel mekânın kullanımı açısından adaletsizliğin yoğun olarak yaşandığı, sağlıksız olarak nitelendirilen bölgelerde yaşanan yeniden inşa ve dönüşüm süreci ile bölgelerin fiziksel koşulları iyileştirilmiştir fakat yoksulluk ve alt gelir grubunun yeniden yapılandırılan bölgeden çıkarılarak kentin başka bir bölümüne gönderilmesi ile bir süre sonra farklı bölgelerde aynı problemler yeniden oluşmaya başlamıştır. Haussman'ın yapmış olduğu planlama, temelde şehri ekonomik olarak sınıflara ayırma şeklinde olmuş, bu durumda bir süre sonra sosyal sınıflar arasında ki dengesizlik de yeniden oluşum göstermiştir.

Haussman örneğinin yanında benzer bir planlama mantığını benimseyen Amerika'da da Robert Moses 2. Dünya Savaşı sonrasında çok daha büyük bir ölçekte, neredeyse tüm ülke genelinde mekân üretiminde sermaye birikimini destekler biçimde kentlerin büyümesini sağlamayı amaçlayarak bir dönüşüm planı hazırlamıştır. Haussmann'ın Paris kenti için hazırladığı plan gibi Moses' de konut sorununu yeni Banliyö alanları oluşturarak, ulaşım ağlarını büyük otoyollar inşa ederek ve yeni bir alt yapı sistemi geliştirerek kentleşmede yaşanan büyümeyi çözüme yöneliminde bulunmuştur. Fakat sonuç Paris kentinden farklı olmamış ve bir süre sonra işçi sınıfının sömürülüyor olması, olumsuz koşullar içerisinde yaşam sürmesiyle bir kriz ortamı oluşmuştur.

Sermaye birikiminin üretim mekânını değiştirmesi, üretim mekânının değişmesi sebebi ile yapılı çevrede yaşanan değişimin toplumsal yapıyı değiştirmesi birbiri ile iç içe geçmiş bir süreci tanımlamaktadır. Kısacası sermaye, kentsel mekân üretimini, kentsel mekân ise toplumsal yapıyı değiştirme eğilimindedir. Bu değişimde kapitalist sistem, sermaye sahibinin kârını artırması ve yatırım alanlarını genişletebilmesinden yana bir yaklaşım sürdürdüğü için kapitalist üretim sisteminin yaşandığı ülkelerde görülen en belirgin sonuç, sınıfsal farklılıkların oluşması olmuştur.

Kentlerde kapitalist üretim sisteminin hakim olduğu dönem içerisinde yaşanan 2. Dünya Savaşı sonrasında Kıta Avrupa'sı ve İngiltere'nin ağır hasarlar alarak yıkıma uğramasıyla kentler yeniden inşa sürecine girmiştir. Kentsel planlamaların nasıl olması gerektiği ile ilgili bir sorgulama süreci başlamış ve bu durum kritik bir dönüşümün yaşanmasına sebep olmuştur. Kente bakış değişerek kentsel mekânda tarihsel izler aranmış, mevcut kentler anlaşılmadan yerine yenisini koyma, şehirleri kontrolsüz bir şekilde büyütme, sosyal farklılıkların artmasını sağlayacak şehirleşme anlayışı şekil değiştirmiştir. Kentler bambaşka kuramsal çerçeveler ile yeniden inşa ve dönüşüm sürecinde girse de batılı mimarlık sürecinde bir dönemeç olarak görülen bu yaklaşım, eskinin izlerini görmezden gelerek, mevcut kentin yapısını ve durumunu anlamadan belirlenen yaklaşımlara karşı bir anlayış benimsemiştir. Mimarlığın, kentin sayısal verileri ve nitelikleri baz alınarak üretim yapmak olmadığı, mimari öznenin kente karşı pozisyonunda üretmenin yanında gözlemlemenin, kenti okumanın, kentin barındırdığı örtük anlamları aramanın ve kent üzerine bilgi üretimi yapılması gerektiğine dair düşünce oluşmuştur. Bu süreç sonucunda kentsel mekânın yeni temsil biçimleri oluşturulmaya başlanmıştır (Altürk, 2018).

Zaman içerisinde oluşan krizler, ekonomide kârlılığın azalması ve sınıfsal mücadelelerde artış yaşanması problemlerine yanıt olarak devletlerin kentleri tek başına planladığı kapitalist sistem yerine 1970'li yılların sonlarına doğru neoliberal politikalar benimsenmeye başlanmıştır. Toplumsal ve bireysel refahın gelişmesi için neoliberalizm, kamu malları ve hizmetlerinin özelleştirilmesini, ticaret düzenlemelerinin gevşetilmesini, devletin sermaye ve emek kontrollerini azaltmasını ve yabancı yatırımlara yönelik her türlü engelin kaldırılmasını önermektedir. (Geniş ve Çelik, 2012)

Neoliberal ideoloji, bu bağlamda yalnızca devlet hâkimiyetinde kapitalist planlamanın yaşandığı kentlerde aşırı baskıcı ve düzenleyici politikaların uygulanıyor olması sebebi ile kentlerin planlanmasında daha serbest bir ortam yaratılması ve özel mülkiyet haklarının oluşturulması amacı güdülerek, devletin planlama aktörleri arasından çıkarıldığı bir sistem olarak kurulmuştur. Fakat sermaye birikiminin toplum içerisinde belirli kişilerin elinde tutuluyor olması da, kentsel mekânın oluşumunda veya dönüştürülmesinde kişisel kaygıların ve amaçların ön planda

tutulmasına ve var olan sermayeyi artırıcı uygulamalarda bulunulmasına zemin hazırlamıştır. Konut üretimi de bu noktada gelir grubu yüksek olan sermaye sahipleri ve yatırımcılar tarafından sağlanmıştır. Kentsel mekân üretimine sermaye çeşitliliğinin yön vermesi, karar veren aktörlerin, kendi çıkarları doğrultusunda hareket etmesi sonucunda mekânlar, parçacıl olarak üretilmeye başlanmıştır. Kentsel mekân üzerinde sermaye birikimin parçalı olması, kentsel mekânın ekonomi alanında meydana gelen krizlerin çözülmesi için metalaştırılması ve sermaye sahibi kişilerin kendi çıkarları doğrultusunda kenti kullanabiliyor olması sonucunda mekânsal, dolayısı ile sosyal olarak eşitsizlikler oluşmuş ve sosyal sınıflar arasında oluşan uçurumların artması, kentleri tekrar çözümsüz bir sürece doğru sürüklemiştir. Serbest piyasa ekonomisine geçişin yaşandığı bu süreçte üretim faaliyetlerinin yeniden değişim göstermesi sonucu kentlerin fiziksel ve sosyal altyapıları yetersiz kalmıştır. Bu durumda devletler ve sermaye sahipleri ilişki içinde bulunarak kentsel mekânda dönüşüm sürecini başlatmış, kentsel mekânın değerini artırmaya yönelik dönüşüm projeleri, korunaklı site yapıları, alışveriş merkezleri gibi büyük yapılar ve spekülâtif yatırımlar varlık göstermeye başlamıştır. Neoliberal politikalar, kentsel alanda planlamaya ait alınan kararlarda ve kararların uygulamaya geçirilmesinde kamunun tamamen ayrıldığı bir temele otursa da devletlerin temel karar verici aktör olarak görünmemesine rağmen özel sektör ile ortaklık içinde piyasa mekânizmasına dahil olduğu bir süreç olarak kendini göstermiştir. Kentler üzerinde büyük yatırımcıları kazanmak adına planlamalar yapılması, simgesel projelerin üretilmesi, kentsel merkeze uzak olan gelişim gösterememiş mekânlarda uygulanan dönüşüm projeleri ile düşük gelir grubuna sahip kişilerin edinebileceği konutların üretilmesi ve bu sayede yeni yerleşim bölgelerinin oluşturulması da kentsel planlama üzerinde neoliberal politikaların benimsendiği dönemde gerçekleşmiştir. Devletlerin kamu-özel ortaklığını desteklemesi ve yapılan kentsel dönüşüm projelerinde kentlilere katılımcı olarak aktif bir rol verilmemesi sebebiyle neoliberalizmin kentsel dönüşüm pratiklerinde de sosyo-mekânsal sorunlar giderilememiş, sağlıklı kentler oluşturulamamıştır.

Neoliberalizm sonucu üretim ve tüketimde yeniden bir değişim süreci başlamıştır. Günümüzün planlama kararlarından olan, küreselleşme süreci olarak tanımlanan bu

sürecin sonucunda kentsel mekân da oluşan talepleri karşılayabilmek adına yeni bir yapılaşma sürecine girilmiştir. Küreselleşme, kentlerdeki politikayı, yönetim anlayışını, kentsel mekânın oluşumunu, fiziksel yapıyı çevreyi, toplumsal yapıyı, tarihsel ve kültürel miras alanını, ihtiyaç ve tüketim alışkanlıklarını etkileyen bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır. Küreselleşme sürecinin kentlerde meydana getirdiği değişikliklerden en önemlisi, kentlerin üretim faaliyetlerinin meydana geldiği mekânlar olarak tanımlanmaları ve “Sanayi Kenti” olarak adlandırılmalarının yerine, kentsel mekânın o bölgede yaşayan kişiler için sunmuş olduğu hizmetler, olanaklar ve sermaye hareketlerinin yaşanması için verdiği imkanlar ile tanımlanıyor olmasıdır. Sanayi üretimi ve fabrikalar ekonomi sektörünün temel taşıyken, küreselleşme dönemi ile oluşan hizmet sektörü, yeni üretim ve yatırım alanı olarak değişmiştir. Hizmet sektörünün yoğun olarak bulunduğu kentler ise sermayeyi çekme adına avantajlı olmasıyla bulunduğu kentsel mekânın değerini artırmıştır. Küreselleşme, kentlerin yatırımcı aktörlerce bilgi ve teknolojinin kullanıldığı mekân olarak küresel sermayeye “Pazar Alanı” olduğu (bazı durumlarda kentsel mekânın yeniden üretilmesi sonucu kentin kendisinin metalaşarak Pazar alanına dönüştüğü) bir dönüşüm süreci olarak işlemektedir. Hizmet sektöründe yer değiştirme çok daha hızlı ve kolay yaşanması, yatırım alanının kolaylıkla yer değiştirebiliyor olması ve değer kazancının hızlı gerçekleşebiliyor olmasıyla kentsel mekânların çekici kılınabilmesi için değişim projelerinin uygulanması da cazip duruma gelmiştir.

Güzellik algısı değiştirilmiş, yeni ve farklı olanın ihtiyaç haline geldiği ve toplum içerisinde statü sahibi olabilmek için gerekli olduğu düşüncesinin oluşumuna yönelik algının oluşmasını sağlayacak reklam ve pazarlama hareketleri yapılmaya başlanmıştır. Kentsel dönüşüm projeleri de yeni bir boyut kazanmış, toplumsal yarar sağlama kaygısı yerine hareket halinde olan sermayenin, dönüşüm projeleri ile istenilen yere çekilmesi temel amaçlardan biri olmuştur. Temelde barınma mekânı olan konutlar, değişen konfor standartları ve teknolojinin dahil edildiği tasarımlar ile günümüzde insanlar tarafından sahip olunması gereken ve daha yenisi, farklı üretildiğinde değiştirilmesi gereken tüketim araçlarına dönüştürülmüştür. Mekanların ve yerlerin kentleşme süreci açısından önem kazanmasıyla inşaat sektörü, gayrimenkul spekülasyonu, turizm ve boş zaman faaliyetleri, yatırımın ve

kârlılığın başlıca alanları olmakta ve bu süreç içerisinde, doğrudan üretkenliği olmayan mekânın tüketimine geçilmektedir. (Lefebvre, 1991)

Küreselleşme aynı zamanda tarihsel mekânların zarar gördüğü bir süreç olarak da kendisini göstermiştir. Kentler içerisinde tarihsel dokuyu barındıran eski yerleşim yerlerinin iyileştirilmesi, bakımının yapılması ve korunması gibi çalışmalar için kamunun yeterli maddi yatırımı yapmaması, bu eski ve kültürel değere sahip yapıların bulunduğu tarihsel bölgeleri kaderine bırakması sonucunda, bu bölgelerde değer kaybı yaşanmıştır. Tarihsel değeri yüksek olan bu bölgeler düşük gelir grubuna sahip kişilerin barınma ihtiyaçlarını giderdikleri alanlar olarak kullanılmıştır. Birçok kentsel dönüşüm projesi, fiziksel yapı olarak zayıf, sosyal olarak da problemlili görülen bu alanlarda, tarihsel izler gözetilmeksizin yıkımın yapılmasıyla, yatırımcıların kârını artıracak lüks konut yapılarının ve yeni ticaret mekânlarının oluşturulduğu projeler olarak planlanmış ve uygulanmıştır.

Kent üzerinde tarihsel süreç içerisinde yaşanan olaylar ekseninde, üretim biçimlerinin değişmesi, ekonominin büyümesi, dönemsel olarak farklılık gösteren planlama politikaları ile gerçekleşen dönüşümler kentlerin fiziksel ve sosyal yapılarının devamlı olarak farklılaşmasıyla dönüşüm sürecine girmelerine sebep olmuştur.

2.2 Modern Sanatta Kent

İnsanlık tarihinde her dönemde varlığını gösteren sanat; sosyal alanlardaki süreçlerden, tarihsel olaylardan, günlük hayat rutinlerinden, toplumsal olaylardan, dönemin politika anlayışından, ekonomi alanında yaşanan farklılaşmalar ve gelişmelerden, mistik olaylardan etkilenmiş ve dönemsel yaşam şartlarını, düşünce anlayışlarını üretimlerine konu edinerek gelişim göstermiştir. Yaşamın içinden çıkan bir insan etkinliği olarak sanatın insanlıkla yaşıt olduğunu söyleyebiliriz. Sanat ve sanat ürünleri çağdan çağa ve toplumdan topluma çok farklı biçimlerde değerlendirilmiş, buna karşın bütün insanlık tarihi boyunca var olmuştur. (Bozkurt, 1992)

Avrupa’da toplumsal, siyasal ve kültürel değişimlere neden olan ve “yeniden doğuş” veya “uyanış” olarak adlandırılan Rönesans ile skolastik düşüncenin yıkıma uğradığı, bilim ve sanatta aklın üstünlüğünün kabul edildiğı, birçok alanda gelişimin yaşandığı, Dünya görüşünün değiştığı, Avrupa’nın baskılardan kurtulduğu bir dönem başlamıştır. Kültürel olarak üretilen sanat ürünlerinde özgürleşmeler başlamış ve düşünceler, sanat ortamında sanatçıların kullandığı ifade biçimleri ile dile getirilmiştir. Tarihsel süreç içerisinde yaşanan Sanayi Devrimi, 1. ve 2. Dünya Savaşı gibi toplumsal yaşamda büyük farklılıkların oluşması ve yeniliklerin yaşanmasına neden olan olayların gündelik hayatı ve toplumu birçok alanda etkilemesi sonucu, sanat alanında da sanatçıların ruhsal olarak buldukları çevreden etkilenmesi ile ele aldıkları konularda ve yaklaşım biçimlerinde farklılaşmalar yaşanmıştır. Rönesans’tan sonra toplumsal yapıda büyük değişikliklerin yaşanmasına sebep olan Sanayi Devrimi’nin gerçekleşmesi ile makinaların kullanımının artması, seri üretime geçilmesi, ekonomik faaliyetlerin gelişmesi, yaşanan göçler ve şehirleşmelerin artması sonucu farklılaşan yaşam ve oluşan toplumsal sınıflar ile sanatçılar yeni yaklaşımlar benimsemişler ve akımlar yaratmışlardır. Meydana gelen akımlar kendinden önceki akıma karşı tepki olarak doğmuş olsa da her bir akım kendinden önceki akımdan bir şeyler barındırmıştır. 18. Yüzyılın başlarında meydana gelen 1. Sanayi Devrimi ile makinelerin icat edilmesi, üretimde kullanılmaya başlanması sayesinde sanatsal üretimler de makineler ile çoğaltılmış, eski sanat yapıtlarının teknoloji kullanılarak yeniden üretilmesi sayesinde daha fazla insana ulaşması sağlanmıştır. Oluşan burjuva sınıfı, sanatçıları desteklemiş ve resim, heykel, müzik, edebiyat, tiyatro gibi alanlarda üretim yapan sanatçılar için harcamalar yapmışlardır. Bilim ve Sanat alanında yapılan gözlemler ve kaydedilen ilerlemeler ile duygular dünyasından çıkarak gerçeklere önem verilmeye başlanmıştır. Rönesans Döneminin ardından oluşan Aydınlanma Dönemi ile yeni dünyanın oluşturulması amaçlanarak aklın merkeze alındığı bir dönem başlamıştır. Yeninin yaratılması için atılan adımlar, yaratıcı yıkım olarak adlandırılmış, modern anlayışın hâkim olduğu bu düşüncede ilerlemenin tek yolu yıkım olarak görülmüştür. Yaratıcı yıkım düşüncesine kentsel planlama pratikleri içerisinde de kendini göstermektedir. 19. yüzyıl başlarında Hausmann’ın planıyla Paris kentinin yıkılarak yeniden inşa edildiğı ve yeni yaşamın, yeni kent ortamı ile kurulduğu görülmektedir. Kurulan yeni kentte kullanılan gridal

sistemin temel amacı, kente hakim olmak, denetimi kolaylaştırmak ve geniş caddeler ve meydanlar sayesinde yaşama hız kazandırmak olmuştur. Empresyonizm diğer adıyla "izlenimcilik" akımı da modernizmin düşünce yapısını barındıran sanat akımlarından biri olarak doğmuştur. Kent, sanat ortamında konu edinilerek, kentsel hayat içerisindeki değişkenlik ve akış, empresyonizm akımıyla resim ortamında gösterilmeye çalışılmıştır. Arnold Hauser, "Sanatın Toplumsal Tarihi" isimli çalışmasında, empresyonizm akımının kent ile bağlantısını belirtmiştir:

Teknolojik ilerlemenin doğurduğu en göze çarpan olgu, kültür merkezlerinin çağdaş anlayışa göre yapılmış büyük kentlere dönüşmüş olmasıdır. Sanatın kökleri, bu toprakta gelişmiştir. Empresyonizm bir 'kent sanatı'dır, çünkü bu akımın sanatçıları, resmi, köy ve kır yaşamından kurtararak kente sokmuşlardır. Bunun diğer bir nedeni ise, bu sanatçının dünyayı bir kentsoylunun gözü ile görmeleri ve dıştan gelme izlenimlere çağdaş, teknik insanın gerilmiş sınırları ile tepki göstermeleridir. Bu sanat kente özgü bir üsluba sahiptir çünkü kent yaşamının değişkenliğini, asabi ritmini, ani, keskin fakat daima gelip geçici olan izlenimlerini anlatır. Ve böyle olduğu için de duyumsal kavrama yeteneğinin aşırı derecede geliştirilmesini, duyarlılığın yeni baştan keskin duruma getirilmesini ve yepyeni bir huzursuzluk ortamını gerektirir. (HAUSER, 1995)

Bu akımı benimseyen sanatçılar, kentsel mekânın durağan manzaraları aksine, hareketi dikkate alarak meydanlar, yollar, sokaklar gibi hızın yer aldığı mekânları, kentsel yaşamı konu edinmişlerdir. 19. Yüzyılın sonlarına doğru sanayileşmenin artması sonucu kentsel mekânda meydana gelen olumsuz koşullar, kentliler arasındaki sosyal sınıf farklılıklarının artış göstermesi gibi problemlerin doğması sonucu oluşan kaos ortamından etkilenen sanatçılar, yapıtlarında zıt renkler kullanarak ve biçimsel deformasyonlar oluşturarak tepkilerini ve içinde buldukları karmaşık ortamı dışa yansıtmışlardır.

İnsanlar modern sanattan söz ederken, genellikle, geçmişin gelenekleriyle bağlarını tamamen koparmış ve o ana dek hiçbir sanatçının yapmayı bile düşünmediği şeyler yapmaya çalışan bir sanatı düşünürler. Bazıları gelişmeden yanadır ve sanatın da kendini yenilemesi gerektiğini ileri sürer. Bazıları da "eski güzel günler" sloganını tercih eder ve modern sanatın tamamen yanlış olduğunu düşünür. Ama bu durumun gerçekte çok daha karmaşık olduğu görülmektedir. (Gombrich, 2007)

Sanatın görünmeyi gösterme, ele aldığı konu ile ilgili algısal olarak farklı pencereler açma, görmezden gelinen bir konu üzerinde farkındalık yaratma, toplumsal hitap sayesinde birçok insana ulaşma, özgür düşünce alanı oluşturma, toplumsal düşünceyi etkisi altına alma gibi güçleri bulunmaktadır. Sanatçılar da sanat ürünlerini oluştururken, yaşadıkları çevreden, toplumsal koşullardan ve dönemin sosyal, kültürel, ekonomik anlayışından ve bu doğrultuda döneme hakim olan sanat akımlarından etkilenmişlerdir. Sanat tarihi içerisinde oluşan sanat akımları ve akımların, oluşum gösterdiği yıllarda, sanatçıların bulunduğu coğrafyada yaşanan olaylar, döneme hakim olan siyasal politikalar ve yaşam biçimleri ile hangi konuların nasıl ele alındığı incelendiğinde, yaşadıkları dönemden etkilenme biçimleri de açıkça görülmektedir. Toplum yaşamında ve düşünce sisteminde değişimlerin yaşandığı bir diğer kırılım olan, Birinci Dünya Savaşının yaşandığı yıllara bakıldığında, modern sanat alanında Ekspresyonizm, Kübizm, Fütürizm akımlarının oluştuğu görülmektedir. Savaşın sona erdiği ilk yıllarda ise sanatçılar, Dadaizm ve Sürrealizm akımlarını meydana getirmişlerdir. Bu akımlar, konularını yaşamın içinden seçerek yaşam ile iç içe geçmiş ve yaşama şekil vermişlerdir. Aynı zamanda toplumların yaşam şekillerinin oluşmasında da etki göstermişlerdir.

Sanatçının duygularına, iç dünyasında çevresini algılama biçimine göre eserler verdiği Ekspresyonizm akımı, savaşın henüz başlamadığı fakat huzursuzlukların oluşmaya başladığı, 19. Yüzyılın sonu, 20. Yüzyılın başlarında etkisini gösteren bir sanat akımı olarak doğmuştur. Bir diğer adıyla "İfadecilik" olan bu akımda nesnelere sanatçılar üzerinde bıraktığı etkilerin yansıtıldığı eserler ortaya çıkmıştır. Bu akımı benimseyen sanatçıların duygu ve düşünce dünyası, eserlerinin anlaşılması için önem taşımaktadır. Savaşın kendini göstermeye başladığı, ekonomi alanında sıkıntıların oluştuğu ve toplumsal olarak huzursuzluğun yaşandığı bir dönem olan 1910'lu yıllarda oluşan karamsar hava sonucu, sanatçıların eserlerinde hislerin yoğunlaştığı, acıların, karamsarlığın ve başkaldırıların hakim olduğu temalar yer almıştır. Ruhsal durumu ifade eden akımda biçimler bozuma uğratılmış, duygular dışa yansıtılmıştır. Kübizm akımı, kendinden önceki empresyonizm akımının, yalnızca duyumlara yer vermesini eleştirmiş ve dış görünümün yanında özün de anlatılması gerektiğini savunarak modern sanat alanında Birinci Dünya Savaşı yaşanmadan önce

oluşum göstermiştir. Pablo Picasso ile ilk örneklerini veren akımda, duygulardan ziyade akıl ön planda tutulmuş, nesnelere ise geometrik düzenlere dönüşmüştür. Bu durum, dönemin önemli birçok sanatçısı tarafından benimsenerek yalnızca resim alanında değil, mimari ve heykel gibi sanat dalları üzerinde de etkili olmuştur. 20. Yüzyılın başlarında doğan diğer bir sanat akımı Fütürizm (Gelecekçilik) de ise, gelenek tamamen reddedilmiş, geçmişin izlerini taşıyan müzelerin yıkılması istenmiş, makineleşmenin ve hızın ön planda tutularak yeni olanın yüceltildiği bir dönem oluşmuştur. Bu akımı benimseyen sanatçıların savaşın yayılması ve ülkelerin savaşa dahil olması yönünde çalışmalar yaptığı gözlemlenmiştir. Savaş öncesindeki sanatsal üretimlere, oluşan akımlara genel anlamda bakıldığında, içsel duygulara önem verilirken nesnelliklerin de ön planda tutulduğu, öz anlamın ne olduğu üzerine düşünüldüğü ve fütürizm akımı ile sanatın başkaldırıyı tetikleyen bir ortam oluşturduğu, sanatın toplumu yönlendirme gücü ile ve sanatçıların sahip olduğu düşünceleri topluma empoze etmek için bu gücü kullandığı görülmüştür.

Birinci Dünya Savaşı'nın ardından meydana gelen Dadaizm akımı, savaşın yıkıcı etkisiyle oluşan bunalım sonucu ortaya çıkmıştır. Sanatçılar, eserlerinde, yıkım ve parçalama ile savaşa karşı tepkilerini göstermek isteyerek aykırı üretimler yapmışlardır. Akılcı olmanın ve mantığın ön planda tutulmasının, sömürgeci yaklaşımı artırdığı ve bu durumun savaşın çıkmasına sebep olduğu düşünülmüştür. Sanatta estetik ve güzelliğin ön planda tutuluyor olmasına rağmen bu kaygıları benimsemeyen Dadaizm akımının temsilcisi olan sanatçılar, tam tersi bir düşünce yapısıyla akıldışı sanatsal üretimler yapmış ve estetik olmak yerine, eserlerinde yarattıkları anlam ve oluşturdukları biçimler ile rahatsızlık hissini vermeyi amaçlamışlardır. İki Dünya savaşı arasında meydana gelen Sürrealizm(Gerçeküstü) akımı da gerçekliğe ve akla değer vermeyip, akılcılığı reddetmiş olması yönüyle Dadaizm akımı ile oldukça benzerlik göstermiştir. Soyutlama eğiliminden çok uzak bir akım olan Gerçeküstücülük, temel bakımdan, bir "imge dünyası" kurmaya yönelmişti. (Bazin, 1998) Sanatçılar, bilinçaltına yönelerek gerçekler ile olan bağı koparıp, herkesçe bilinen gerçeği, kendi dünyalarında, kendi görüşleri ile yeniden yaratarak sunmuşlardır. Mantığın devre dışı bırakıldığı, Dadaizm akımında olduğu gibi sanat alanında var olan biçim, güzellik, estetik gibi kaygıların güdülmediği sanat

üretimleri oluşturulmuştur. Bu akımı benimseyen sanatçılar kendilerine özgü teknikler ile yaratıcı düşünce sisteminin özgürlüğünü kullanmış ve oluşturdukları eserler ile de toplumsal düşünce sistemini geliştirme yöntemi oluşturmuşlardır.

İkinci Dünya Savaşının yaşanmasının ardından refah, mutlu ve özgür yaşam vaadinde bulunan modernizme olan güvenin sarsılmasıyla, anlam yeniden sorgulanmaya başlamıştır. Modernizmin reddettiği her şeyin post modernizm ile yeniden gündeme gelmesi sonucu sanat alanında yeniden bir değişim süreci yaşanmıştır. Sadelik ön plandayken süslemeler sanata dahil edilmiş, gelenekler reddedilmişken yeniden sanat alanında yer almaya başlamıştır. Postmodern dönemde, soyutlamalar, imge kullanımları yerine, günlük hayata dair olan her şey sanatın içerisinde yer almıştır. Sanatsal üretimler, yalnızca müzeler veya sanat galerilerinde sergilenmenin yanı sıra sokaklarda, meydanlarda kendisine yer bulmuştur. Sanat, yaşamın içine dahil olmuş, kent ile sanat bütünleşmiştir.

Yapılan araştırmalar sonucunda, toplum genelinde kırılımların oluşması ve değişimlerin yaşanmasına sebep olan tarihsel olayların, benimsenen politikaların kentsel yaşamın fiziksel ve sosyolojik olarak dönüşümünde ve kentleşme pratiklerinin oluşmasında doğrudan etkisi olduğu gözlemlenmektedir. Aynı zamanda tarihsel süreç içinde meydana gelen olayların, toplumsal yapının ve düşünce sisteminin değişim göstermesine sebep olduğu ve modern sanat alanında sanatçıların düşünce biçimlerinin ve bakış açılarının değişimlerden etkilediği, sanatsal üretimlerinin yaşanan toplumsal problematikler paralelinde gerçekleştiği, eleştiri oluşturduğu ve farklı sanat akımlarının oluştuğu görülmektedir. Sanat, konularını kentin sosyolojik ve politik durumundan seçmiştir. Kent ile sanat, geçmişten günümüze kadar birbirinden etkilenen, aynı zamanda birbirinden beslenerek değişim gösteren ve devamlı olarak ilişki içerisinde olan iki unsur olmuştur.

3. ÇAĞDAŞ SANATTA KENTSEL DÖNÜŞÜM

3.1 İkinci Dünya Savaşı Sonrası Çağdaş Sanat ve Kent

Sanat, insan varlığını geçmişten bugüne doğru dönüştüren çok önemli tinsel bir uğraştır. (Yılmaz, 2004) Sanattan önce sanatçının ruhu vardır. Sanatçı bu ruhu yaratır. Sanatçı, duyguların dünyası yanında ruh ve ihtiyaçlardan doğmuş bir âleme de biçim verir. Sanatçı herkese benzemez O duyar ve duyurur. O temizleyen, yükselten insandır (“Sanatçı Kimdir?”, 2019). 2. Dünya Savaşı'nın ardından içine girdiği kalıplardan kurtulan sanat, kırılmalar yaşamış ve kendine yeni bakış açıları oluşturmuştur. Çağdaş sanat akımının oluşmasıyla müzelerden ve saraylardan çıkarak kente inen sanatın, toplumun üst gelir grubundaki kişilerin elinde olması durumunun ortadan kalkması, kentsel ve kamusal olarak birçok mekânda kendisine yer bulabiliyor olması ve herkes tarafından kolaylıkla erişilebilmesi, toplum içerisinde ortak bir bilincin oluşmasına katkı sağlamıştır. Aynı zamanda sanatın kamusallaşması sonucu farklı sanat dalları da aynı mekânlarda bir araya gelmeye başlamış, sanat dallarından herhangi birini benimseyerek üretim yapan sanatçıların farklı sanat dallarında da üretim yapmaları mümkün olmuştur. Modern dönemde toplumsal olaylardan etkilenen sanat, bilginin ekseninde toplumu yönlendirici bir role sahiptir. Modernliğin parçalanmasıyla meydana gelen çağdaş sanatın küreselliğin artış gösterdiği bir dönemde konularını günlük yaşamın içinden özgürce seçmesi, sanatçının kendisine özgü anlatım biçimleri ile farklı birçok platformda bulunabiliyor olması ve izleyicisini ele alınan konu ile ilgili düşünmeye sevk etmesiyle, yönlendirici olmanın ötesine geçerek toplumsal eleştiri ortamı oluşturma rolüne sahip olmuştur.

2. Dünya savaşı öncesi döneme hâkim olan Modernizm anlayışında “doğru” olan, akla ve mantığa uygun, değişiklik göstermeyen ve herkes için aynı iken, çağdaş sanat döneminin başlaması sonucunda, duyguların ön planda tutulmasıyla herkes için farklılaşan düşünceler sahasına geçiş yaşanmıştır. Modernizm Döneminde sanat üretimleri, yaşanan gelişmeler veya toplumsal olaylar doğrultusunda döneme hakim olan sanat akımının belirli ve sabit bir düşünceyi benimsemesi ve akımı destekleyen sanatçıların akım çerçevesinde benimsenen konular üzerine üretim yapıyor olması,

sanat alanında gündeme alınan konu çeşitliliğini sınırlandırırken, çağdaş sanat ortamında sosyolojik, ekonomik, politik veya kültürel alanlarda tüm durumların, sanatçıların oluşturdukları bakış açıları ile sanatsal üretime konu edilebiliyor olması özgür bir üretim sahası oluşturmuştur. Sanatsal üretimlerin resim, heykeltçilik, tiyatro gibi sınırlı alanlardan çıkarak farklı üretim alanları oluşturması, herhangi bir günlük hayat nesnesinin veya bir malzemenin sanatsal üretim malzemesi olarak kullanılıyor olması da sanatsal üretim alanında oluşan bir diğer özgürlük sahası olmuştur. Çağdaş sanat akımı ile beraber değerlerin değişmesi, sanat anlayışının farklılaşması sonucu yeni değerlerin anlaşılabilmesi adına yapılan sorgulamalar ile yeni değerler yorumlanmış ve eleştirel bir bakış sistemi meydana gelmiştir.

Sanatın üretilme biçiminde, hitap ettiği sınıfta, konu başlıklarında, oluşturduğu etkilerde yaşanan değişikliklerin yanı sıra 2. Dünya savaşının ardından başlayan sanayisizleşme süreci ile siyasal, sosyal ve fiziksel alanlarda da değişiklikler meydana gelmiştir. İlerleyen zaman içerisinde savaşın kent üzerinde oluşturduğu yıkımın etkileri azaldıkça, ekonomik faaliyetler, kârlılığı artırma çabaları, farklılaşan üretim sistemleri ve bu sistemlerin özelleşme göstermesi kentsel düzende birçok yeniliği beraberinde getirmiştir. Dünya genelinde kapitalist sistemi benimseyen ülkeler, ekonomilerini kuvvetlendirmek adına yalnızca kentsel çevreye, kentleşme politikalarına müdahalede bulunmakla kalmamış, sanatsal üretimleri ve anlayışı da aynı amaçla etki altına almışlardır. Sanat eserleri, önceki dönemlerde içeriğinin ifade ettiği anlam ile toplumda değerini kendiliğinden oluştururken, sanatın ekonomi alanında bir pazar oluşturuyor olması sonucunda, popülerite sağlayan sanatçıların eserlerine yüksek değer atfedilmiş ve bu eserler yüksek ücretlerden satışa sunulmuştur.

Toplum geneline hakim olan politikanın, karlılığı artırma düşüncesi ile kentleri metalaştırarak kentsel mekânı gelir elde edilebilecek bir ticaret ürünü olarak görmesi durumu, benzer şekilde sanat alanında da meydana gelen popülerite ve tüketim kültürü ile kendisini göstermiştir. Kentlerin reklamını yapabilmek ve kentleri markalaştırmak, farklı ülkelerden veya şehirlerden insanları ve yatırımcıları kentlere çekerek ekonomiye katkı sağlamak, yatırımların artması için kentlerin olanaklar sunması ve cazibe merkezi olması adına kültürün bir tüketim nesnesi durumuna

gelmesi, kentleri kültür kenti olma yarışına sokmuştur. Küreselleşmenin etkisi ile kentlerin öneminin artarak rekabet merkezi durumuna gelmesi ve yalnızca konforlu yaşam ve iş olanağı bulunan yerler olmanın ötesinde sağladığı ekonomik, kültürel ve siyasal düzen ve etkinlikler ile şekillenmesi, toplumsal dönüşüme de zemin hazırlamıştır. Geri dönüşün mümkün olmadığı bu dönüşüm süreci ile toplumsal yapı ve toplum içerisindeki ilişkiler de farklılaşma göstermiştir. Herkesin eşit haklara sahip olduğu, refahın, bolluğun yaşandığı, barışın ve düzenin hakim olduğu kent hayatı arayışları, modernizmin yıkıma uğraması sonucu yerini, yatırımcıların ilgi duyacağı, kentsel mekânların ve yaşam alanlarının reklamının yapılabileceği ve küresel sermayeye pazar alanı oluşturabilecek kentler olma arzularına bırakmıştır. Kültürel faaliyetler ve sanat bu anlamda kentlerin reklamını yapabilmek için başvurulan araçlardan biri durumuna gelmiştir. Küreselleşme sürecinin yaşanması ile başlayan parçalanma süreci ise kentlerin toplumsal, ekonomik ve fiziksel bağlamda değişmesine neden olurken sanat da ekonomik kalkınmanın artması amacı ile bu sürece dahil edilmiştir. Kültür üretiminin ve tüketiminin kentler üzerindeki bir politika durumuna gelmesiyle sanayisizleşme sürecinde oluşan kreatif endüstride, kültürel değerler bir pazar alanı yaratmıştır. Kültürel ortamda küreselleşen düzende kendisine yer bulmak isteyen ülkeler, işitsel veya görsel sanat üretimleri alanına yatırımlar yapmış, yapılan çalışmalara destekte bulunmuşlardır. Bu sayede tiyatro ve sinema alanında gösterimler, kültürel içerikli yayın yapan dergi ve kitaplar, festivaller, düzenlenen bienaller ve sergiler gibi kültürel paylaşımın yaşandığı alanlar oluşturulmuş, oluşumu eskiye dayanan kültürel alanlarda ise çalışmalar ve üretimlerde artış yaşanmıştır. Bu pazar alanlarının genişleme göstermesi adına kültür-sanat alanında düzenlenen festivaller, sanatın sokaklarda ve meydanlarda yer alması hatta bazı kafelerin dahi konseptlerinde sanat üretimlerinin sergilenme mekânları ile birleştirmeler yönünde değişimler yaşanmıştır. Kentleşme ve kentleri geliştirme adına benimsenen, kültürün kalkınma sürecine dahil edildiği politika sayesinde sanat tam anlamıyla günlük hayatın içine girme imkanı bulmuş, sanatçılar düşüncelerini ve fikirlerini birçok ortamda gerçekleştirdikleri çalışmalar ile sanatın iletişim kurma yönü sayesinde aktarmış ve bu iletişim, globalleşen yenedünya düzeni içerisinde, gerçekleşen uluslararası organizasyonlar ve sanat etkinlikleri ile kültürel bağların oluşmasına zemin hazırlamıştır. Bu sayede çağdaş

sanat, toplum ile bütünleşerek kentsel mekânı içine alan bir yapı sunmaktadır. Kentsel dönüşüm uygulamalarının gerçekleşme amacı başlangıçta deprem bölgelerinde bulunan yapıların fiziksel olarak dayanımlı hale getirilmesi, sosyo-ekonomik olarak kalkınmanın ve gündelik yaşam kalitesinin artırılmasıyla, gerçekleşen uygulamalarda kamu yararının geri plana atıldığı görülmektedir. Uygulamaların ekonomik alanda kârlılık sağlaması sebebiyle dönüşüm projeleri ulus devlet ekonomilerini tetiklemek ve ekonomi alanında istihdam yaratmak amacıyla kullanılmıştır. Kentsel dönüşümün yarattığı bu durum da çağdaş sanat alanında yorumlanan/eleştirilen konular içerisinde yer almaktadır.

Sanatsal ve kültürel etkinliklerin çağdaş sanat öncesi dönemde büyük değişimler gösterememesinin nedenlerinden birisi de etkinliklerin kontrolünün devlet tarafında olması durumu ve bu alanda yapılacak harcamalar ile ilgili yeterli bütçenin ayrılamamasıdır. 20. yüzyıl sonlarında kültür alanında devleti yönetiminin sanata verdiği desteğe ilaveten özel sektörler tarafından sanat alanına yapılan yatırımlar ile galerilerin oluşturulmasıyla, devlet yönetiminin sağladığı imkanların sınırlılık durumu ortadan kalkmıştır. Özel sektördeki yatırımcılar tarafından sağlanan destek sayesinde, çağdaş sanat ortamının üretim alanı eksikliği giderilmiştir. Devletin kontrolünde şekillenen sanat üretimlerinin yanında, sanatsal çalışmaların üretileceği ve sergileneceği, dünya üzerindeki sanatsal faaliyetler ile uyumluluğu ve kamusal oluşmasını sağlayacak yeni vakıflar ve kuruluşlar oluşturulmuştur. Sanatın ve kültürün toplum içerisinde birçok alanda yaygınlaşması, sermaye sahibi olan ve kültürel gelişime önem veren kişilerin, çağdaş sanat çalışmalarına yer veren kurumlara yaptığı destekler ve açtıkları özel sanat merkezleri sayesinde gerçekleşmiştir. Sanatın, sergi mekânı olan müzelerin dışına çıkarak kentin içinde yer almasıyla toplumsal olan birçok konu tartışılmaya başlanmış, gündeme alınmayan, görmezden gelinen veya halk içerisinde kısık sesle dile getirilen her türlü konu üzerinde fikir birliği sağlanarak farkındalık oluşturulmuştur. Bu anlamda bienaller ve çağdaş sanat sergileri birçok sanatçının bir araya gelebilmesi, farkındalığın sağlanması, kente ve sanata dair konuların işlenmesi, ortak bir fikrin oluşturulması, sanatçılara özgür çalışma alanları ve üretim imkanları tanıyan olması, uluslararası iletişim ve etkileşim ortamı sunması ve sanatın üretim ve sergilenme alanlarına

kentleri dahil etmesi yönüyle kültür ve sanat ortamında önemli çalışmaların yapıldığı bir etkinlik alanı olmuştur.

3.2 Sanatın Kente Nüfuz Etmesinde Bienallerin Yeri ve Önemi

Yaratıcılığın ifadesi ile bir duygunun, düşüncenin veya eleştirinin aktarım biçimi olan sanat, her daim yaşamdan beslenmektedir. Sanatçıların yaşadıkları toplumun koşullarından etkilenmesi ile yaşamı yorumlayış biçimleri, bakış açıları ve düşünceleri, meydana getirdikleri sanat eserlerinden okunabilir. Sanatsal üretimler, bir anlamda soyut olan bir düşüncenin, sanatçının ele alış biçimi ve yorumlayış şekli ile somut bir şeye dönüştürülmesi veya bir düşüncenin somutlaştırılmış biçimi ile başka bir insana sözlü iletişim kurmadan aktarılma şekli olarak düşünülebilir. Sanatsal etkinlikse, kimi düşüncelerin, erekerin, duyguların, durumların ya da olayların deneyimlerden yararlanarak, beceri ve düş gücü kullanılarak anlatımlanmasına ya da diğerlerine iletilmesine yönelik yaratıcı bir insan etkinliği olarak tanımlanabilir (Bozkurt, 1992).

Kültür, yarattığı özgür tartışma sahası ile toplumsal kalkınmanın aracı durumundadır. Sanat ve kültürün de sorgulama ve eleştiri yapabilme yönüyle, toplumsal sorumluluk içerisinde önemli bir yere sahiptir. Sanatsal üretimlerin oluşturduğu kültürel bağların gücünden yararlanarak çağdaş sanat ortamında sanatçılar, yaptıkları üretimler ile toplumların rahatsızlık duyduğu veya dile getirmek istediği konularda, sanatı yaratıcı bir güç olarak kullanmakta ve var olanın direkt olarak aktarılmadığı, yansıtılarak ele alındığı, eklememelerin yapıldığı sanat üretimlerinde bulunmaktadır. Bu sayede bazı kişiler tarafından yalnızca güzellik unsuru veya zevk aracı olarak görülen sanatsal üretim, aynı zamanda sanatçının düşüncelerini, görüşlerini hatta hislerini farklı yöntemler kullanarak dışa vuruyor olması yönüyle, toplumlar arasında veya aynı kenti paylaşan veya kente gelen ve sanat ürünlerini izleyen kişiler arasında bir iletişim aracı olma görevi de üstlenmektedir. Bu durumda düşünce ve fikir birliğinde olan kişiler, oluşturulan ortak paylaşım alanlarında sanatın birleştirme ve iletişim aracı olma özelliği ile bir arada bulunma imkanı bulur. Oluşturulan bütünlük ile toplumsal yapıya şekil veren sanat, toplumların ilerleme kaydedebilmesi için de önemli bir rol üstlenmiş olur. Bu

noktada çağdaş sanat bienalleri, toplumun genelini ilgilendiren konu başlıklarına sahip olması, uluslararası etkileşimi sağlayarak dünya genelinde bir iletişim alanı sunması yönüyle önemli sanat etkinliklerinden birisi olarak değerlendirilebilir.

Sanat yapıtları ütopyik bir deneyim öngörebilir ama sanatçılar, sanat kurumları, sanat eleştirmenleri, eğitimcileri, izleyicisi, galerileri, fuarları ve sanat hamilleriyle birlikte bienal de bir sistem içinde yer alıyor ve işlev görüyor. Bienal, bunun bilinci ve kabulüyle, küresel sanat pazarından ve ticari çıkarların yönlendirdiği değerlendirme kriterlerinden kendini ayırıştırarak sanat için özerk ve bağımsız bir alan açmak için uğraşiyor. (Amado, 2013)

Fransızca kökenli olan Bienal sözcüğü kelime anlamı olarak “bir diğer yıl” anlamına gelmektedir ve geçici sergiler olarak iki yılda bir olacak şekilde düzenlenmektedir.

Geçici sergiler olması nedeniyle bienal etkinliği kapsamında seçilen konuların her bir bienal için farklılık göstermesinin yanı sıra, konu başlıkları da toplumsal olaylar ve günlük yaşantının içerisinde herhangi bir problematik üzerine belirlenebilir. İlk olarak Venedik’te 1895 yılında düzenlenen Venedik Bienali ile çağdaş sanat ortamında resim, heykel vb. plastik sanatlar üzerine sergiler düzenlenmiş, bu sergi pratikleri zamanla uluslararası bir boyut kazanmış ve daha sonra İstanbul’da da dahil olmak üzere dünya genelinde farklı ülke ve şehirlerde düzenlenmeye başlanmıştır. Bienallerin ele aldığı konu sahası her geçen gün genişlemektedir. Türkiye özelinde, bienal öncesi dönemde Türk sanat ortamı, ülkenin içinde bulunduğu şartlar itibariyle dışa kapalı, kendi içerisinde gelişme gösteren bir tutum sergilemiştir. (Yılmaz, 2012)

1980’li yıllara geldiğimizde yaşanan gelişmeler, kitlesel iletişim araçlarının yaygınlık göstermesi ve yaşanan yeniliklerin kültürel ortama yansmasıyla, sanatsal hareketlerde artış yaşanmıştır. Sosyal, politik, ekonomik, siyasal, kentsel veya sanatsal alanlar ile sanat arasında bulunan sınırın zaman içerisinde kaybolması sonucu bienaller, yapılacağı tarihlerde gündemde olan, toplum genelini ilgilendiren her tür konu üzerine düzenlenebilir etkinlikler olmuştur. Bienallerin medya yoluyla uluslararası alanda yer alabiliyor olmasıyla, bienal için seçilen konu aynı zamanda yapıldığı dönem içerisinde uluslararası boyutta bir tartışma konusu durumuna gelmektedir. Bienal mekânlarına, bienallerin temasının ne olacağına, hangi sanatçıların davet edileceğine ise küratör (sanat danışmanı) tarafından karar verilir. Nevzat Sayın’ın söylemi ile bienaller, aynı ya da benzer işlerle uğraşan kişi ya da kurumların, belirli bir tema çerçevesinde iki yılda bir; yapıp edenlerle yapıp

edilenlerin arasındaki doğrudan ya da dolayimli ilişkileri gözden geçirdikleri, değerlendirdikleri ve yeni olasılıklar aradıkları bir etkinliktir. (Sayın, 2016) Kentlerin kültürel ve sosyal üretim ve paylaşım alanlarında canlılığını sağlamak, uluslararası kültürel platformlarda varlık göstererek oluşan kültür kenti olma yarışında öne geçmek, çağdaş sanat alanında gerçekleştirilen sanatsal ürünlerin uluslararası alanda gösterilmesini sağlamak ve kentlerin sanatsal üretimler sayesinde küresel piyasanın bir parçası haline gelmesi amacıyla oluşturulan bienaller, büyük kurumsal firmalar veya vakıflar tarafından desteklenen sanatsal üretim ve sergi platformu sunmaktadır. Tüm bu amaçların yanında günümüzde gerçekleşen bienallerin, çok merkezli bir dünyada eleştirel yaklaşımlar ile tüm toplumları ilgilendiren konular üzerine farklı bakış açıları getirerek yaratıcı ve alternatif düşüncelere sahip sanatçıların seslerini farklı ülkelerde birçok kişiye duyurabildiği bir platform niteliği taşınması istenmektedir. Kültür ve sanat ortamında yaşanan gelişmeler ve hareketlilik doğrultusunda, değişen dünya üzerinde İstanbul'un bulunduğu noktayı sorgulayan, İstanbul Kültür Sanat Vakfı tarafından düzenlenen ve günümüze kadar devamlılığını koruyan İstanbul Bienallerinin ilki 1987 yılında gerçekleştirilmiştir. İstanbul bienallerini düzenleyen küratörlerin seçimi, uluslararası danışma kurulu tarafından yapılır ve yapılan tüm bienallerde küratörler, sanatçılar ve seçilen kavramlar farklılık gösterir. Bienallerin yapılmaya başlamasından önceki dönemde sanatsal faaliyetler daha çok kapalı kapılar ardındaki mekânlarda gerçekleşirken bienal mekânları, çağdaş sanat dönemi öncesinde alışlagelmiş mekân anlayışında yarattığı esneklikle, küratörlerin düşünceleri doğrultusunda, konularını kent ve toplum üzerinden belirlemesinin de etkisiyle kentlerin içerisinde, tarihi yapılarda ve esnek planlamaya olanak sağlayabilecek, bazı durumlarda bienalin konusu ile ilişkilenebilecek mekânlar içerisinde seçilir. Sanat ile yaşamın bütünleşmesi ile de sanata ulaşılabilirlik kolaylaşır ve daha fazla katılımcıya ulaşmak mümkün olur. İstanbul için önemli bir kültürel etkinlik olan İstanbul Bienallerinin düzenlenmesiyle, sanat ortamında çağdaş sanat üretimleri ile gelenekselin dışına çıkılarak önemli değişiklikler yaşanmıştır. Genç sanatçıların katılımına olanak tanınması ile kendilerini tanıtmaya imkanı sunulurken fikir alışverişinde bulunma imkanı sağlanır. Küratör ve sanatçılar, uzun bir çalışma süreci sonunda belirlenen tema ile ilgili bienalde yer alacak eserler üzerine fikir birliği yaparlar. Sanatçılar, yazılı, görsel veya işitsel

kendilerine özgü anlatım biçimlerini kullanarak yapacakları çalışmalarda ziyaretçileri şaşırtmayı ve bienal kapsamında belirlenen konu ile ilgili ziyaretçileri düşündürmeyi amaçlarlar. Çalışmaların bazıları oldukça somut ve net anlamlar içerirken bazı çalışmalar daha soyut ve izleyicisine farklı anlamlar sunacak şekilde oluşturulur. Ayrıca bienallerin temel hedefleri arasında, sergilerde yer alan sanat eserlerinin genel çerçevede, ziyaretçinin bienal için seçilen konu bağlamında algısını değiştirerek, konu ile ilgili farklı bir bakış açısı geliştirmesini sağlamak vardır. Enstalasyon çalışmaları, belirlenen ana tema ile ilgili soru başlıkları açmak ve sorgulamanın yapılmasını sağlayabilmek adına sanatçılar tarafından tercih edilen bir sanatsal üretim çeşidi olması nedeniyle bienallerde sıklıkla yer almaktadırlar. Enstalasyon çalışmaları sayesinde, seçilen konu ile ilgili direkt olarak görüş veya ifade belli edilmeden, konu üzerinde yapılan analizler ile sanatın kendine özgü olan dili kullanılarak dolaylı bir anlatım sağlanmış olur. Sanatçılar bazı durumlarda bienalin ana teması ile ilgili sergiledikleri çalışmalarla sanatı araç olarak kullanarak seçilen konuya eleştiri niteliğinde yaklaşımlarda bulunurlar. Sınırların geniş olduğu ve müze alanları gibi belirli standartların olmadığı sergi mekânları olan bienallerde, sanatçılar, yapacakları çalışmaların üretim sahaları ve teknikleri ile ilgili de özgürdürler. Video gösterimleri, filmler, enstalasyon çalışmaları gibi üretimlerin aynı sergide yer alabiliyor olmasının yanında her türlü malzeme, obje veya nesne sanatçının yorumlama biçimi ile bienalde sergilenecek bir çalışmaya dönüşebilmektedir. Bienallerde yer alan çalışmalar, her zaman sanat alanında üretim yapan, belirli bir sanatsal üretim tarzını benimseyen sanatçılara ait olmayabilir. Daha önce kültürel alanda herhangi bir sanatsal çalışma sergilememiş veya üretimde bulunmamış, farklı meslek gruplarından olan kişiler, bienal kapsamında seçilen konuya ilgi duyması veya kendi meslek dalında konu üzerine araştırma çalışmalarında bulunmuş olması sebebiyle bienal için çalışma yapması adına davet edilebilir. Bazı bienallerde öğrenci gruplarına ait çalışmalara da yer verilir. Bir sanatçının aynı bienal içerisinde birden fazla çalışmasına yer verilebilmektedir. Bienalin yapıldığı tarihlerde aynı problematikler üzerine düzenlenen etkinlikler, açık oturumlar, söyleşiler, gibi paralel etkinlikler ile bütünsel ve üretime dayalı bir program sunulmaktadır. Aynı zamanda bienal kapsamındaki sergiler ve sergi kapsamında düzenlenen, eş zamanlı çeviri düzeninde uygulanan

panel, konferans ve atölye çalışmaları sayesinde, hem genel izleyiciye hem de sanat öğrencilerine dünyadaki sanatsal gelişmeleri ve güncel tartışmaları izleme ve bu yolla tanımlayıcı bir eğitim olanağı da sunuluyor (Şerifoğlu, Albayrak, Iannacchione, 2017). Düzenlendiği ilk yıllarda yeniliklerin duyurulduğu ve yaygınlaşmasının sağlandığı etkinlikler olan bienaller, günümüzde iletişim hızının artması ve bilgiye erişimin kolaylaşması sonucunda duyuru mekânı olma özelliği yerine, yapılan paralel etkinlikler sayesinde araştırma alanı olarak yeni bilginin üretildiği yerler konumuna geçmiştir. Aynı zamanda sanatçıların görüşlerini belirterek etki yarattıkları ve seçilen konu ile ilgili eleştirel yaklaşımlarda buldukları bienal etkinlikleri ile ilgili 9. İstanbul Bienali küratörlerinden olan Vasıf Kortun ve Charles Esche, bienal için yazdıkları metin içerisinde sanatçıların yarattığı ortam ve yaptıkları eleştiriler ile ilgili görüşlerini belirtirken, “Günümüz kapitalizminin bünyesinde sanatın çeşitli rolleri var. Ancak sanatın alternatif düşünce için bir program benimseyerek sistemdeki bir muhalefet ihtiyacını karşılaması ve muhalif sesler için zararsız bir çıkış noktası haline gelmesi gerçek ve mevcut bir tehlike.” (Esche ve Kortun, 2005) cümleleri ile sanatçıların bir anlamda toplumun sesi olduğunu da vurgularlar. Yine aynı metin içerisinde “En iyi sanat, o olmasa aklımıza gelmeyecek bir şeyi bize düşündürendir. Hem modernist hem avangart pratikler geleneğinde sanat var olan modellere meydan okumaya ve alternatifler üretmeye yarar.” (Esche ve Kortun, 2005) cümleleri ile sanatçıların, geçmişten günümüze kadar ürettikleri çalışmalar ile izleyicisine, ziyaretçisine, yaptığı eleştiriler doğrultusunda yeni bakış açıları sunduğunu belirtir.

Bienallerde çalışmalarına yer verilen sanatçıların bienalin yapıldığı kent veya ülkeden olabilmesi gibi farklı kültür veya ülkelerden sanatçıların da katılım gösterebilmektedir. Bienallerin dünya genelinde takip edilmesi ve farklı ülkelerden gelen sanatçıların kolektif bir çalışma içerisinde bir arada bulunarak aynı konu ile ilgili üretimler yapıyor olmaları sonucunda evrensel bir bakış açısının oluşmasıyla beraber sanatçıların kültürel ve sanatsal olarak etkileşime teşvik edilmesiyle kültürlerarası alışveriş gerçekleşmektedir. Ulusal ve uluslararası ziyaretçilere açık olarak düzenlenen bienaller, dünya üzerinde birçok sanatsever tarafından takip edilerek farklı milletlerden ve kültürlerden oluşan katılımcı kitesine sahip olması

yönüyle bir nevi toplumlar arası buluşma mekânı olarak da işlev görmektedir. Bienallerin uluslararası bir platformda yer alıyor olması sayesinde dünya üzerinde farklı ülkelerde yaşanan benzer durumlar ile ilgili birbirine destek veren sanatçılar, aynı konu üzerinde yaptıkları çalışmalar ile ortak bir tepki göstererek kurdukları dayanışma bağı ile daha kuvvetli bir farkındalık oluşturabilmektedirler.

Küreselleşmenin yaşandığı günümüz çağında, özel mülkiyetin ön plana geçmesi ve kamunun özel mülkiyeti artırıcı politikalar benimsemesiyle kamusal alanlar zaman içerisinde özelleştirilerek ticaretin yapılabileceği yerlere veya mega projeler için alanlar olma yönünde dönüşüme dahil edilir. Yaşanan dönüşüm ve yaratıcı yıkım süreci, birçok farklı ülkede aynı politikalar ve amaçlar çerçevesinde kamu yararının oluşması yerine toplumsal belleğin yıkıma uğratılması ve rantın oluşturulması şeklinde gerçekleştirilmektedir.

Birbirine eklemlenen ve devam niteliğinde olan tepkilere örnek olarak 2013 yılında gerçekleşen Gezi Direnişi bulunmaktadır. Kamusal bir alanın, mimarlık tarihi açısından önemli olan bir yapının yıkılması ve dönüşümün gerçekleşmesi adına hazırlanan dönüşüm projesi toplum tarafından tepki toplamıştır. Kentleşme ve dönüşüm projelerine karşı yapılan toplumsal direniş, aynı yıl da İstanbul'da gerçekleşen tasarım bienalinin gündemindeki konulardan biri olmuştur ve sanatçıların birçoğu yapılan eylemlere destek verir nitelikte çalışmalar üretmişlerdir. Yine yakın bir tarihte İstanbul'da yaşanan direnişin bir benzeri başka bir ülkede de yaşanmıştır. Kamusal bir alanın, ticari faaliyetlerin sağlanabileceği bir yapılaşma projesi ile dönüştürülmesi planlanmıştır. Direnişin yaşandığı ülkede gerçekleşen bienalde üretilen çalışmalardan biri bu direnişe yer verirken, çalışmanın isminde ve çalışma içerisinde "Gezi Parkı" kelimelerini geçirerek İstanbul'da yaşanan benzer duruma da yer vermiş ve iki eylem arasında bağlantı kurmuştur. Farklı şehirlerde gerçekleşen benzer olaylar bienaller sayesinde birbirine eklemlenmiş, uluslararası destek ve birlik sağlanmıştır. Bu örnekten de anlaşılacağı üzere farklı ülkelerde yaşanan, toplumu ilgilendiren benzer olaylar karşısında bienaller, uluslararası ölçekte dayanışma bağı kurulmasını sağlar. Küresel kitle iletişimi sayesinde ulusal bir sorun veya durum evrensel bir boyut kazanır. Bienallerin genel meselesinin toplum olması, mimari ve kentsel çalışmaların da doğrudan toplumu ilgilendiriyor olması yönüyle

toplumsal ve kentsel ortak konuları işleyerek özelleşen mimari tasarım bienalleri de kentsel tasarım ve kentsel yaşam hakkında toplumun sesi olarak önem kazanan bir kültürel etkinlik alanıdır.

3.3 Mimari Üretimleri Konu Alan Bienaller ve Çağdaş Sanat Üretimleri

Mimarlığın hizmet alanının toplum olması ve mimarlık alanında benimsenen politikalar ve kent planlaması ile ilgili yaklaşımlar dolayısıyla fiziksel ve sosyolojik olarak değişim gösteren kentlerde yaşayan sanatçıların ve kentsel veya mimari alanda faaliyet gösteren tasarımcı kimliği olan kişilerin toplumun sosyolojik yapısından, yaşadığı çevrenin sunduğu yaşam koşullarından ve mimari çevrenin fiziksel yapısından toplumdaki diğer bireyler gibi etkilenmesiyle; toplum düzeni, mimarlık alanındaki üretim sahası, dönemin mimarlık anlayışı ve benimsenen politikalar, kentlerin psikolojik bağlamda içinde yaşayan kişileri etkileme biçimleri ve zaman içerisinde dönüşüm göstermeleri gibi sebepler ile mimari üretimler ve kentsel düzen, çağdaş sanat alanı içerisinde mimarlık, tasarım veya kentsel tasarımın kavramsal çerçevesinde gerçekleştirilen bienallerde, sergilerde veya görsel ve işitsel sanatsal üretimlerin yapıldığı alanlarda farklı konu başlıkları ve parametreler doğrultusunda değerlendirmekte ve gündeme getirilmektedirler. Kent üzerine düşünceler üreten, kenti tasarlayan, kenti yapan mimarla, kentte yaşayan, kente bakan ve gördüklerini kendi diliyle izleyiciye aktaran sanatçı zaman sürecinde farklı çalışmalarla koşut ilerlemeler ortaya koymuştur. (Aksu, Uludağ ve Çağlar, 2008) Sorunlara tam anlamıyla kentlileşen bir bilinç niteliği içerisinde cevaplar üretmeye çalışan sanatçılar, kültürün farklı alanları ile sanat arasındaki ilişkinin yörüngesinde duran çoğulculuk ve çeşitliliği hem birey hem de kimlik ölçeğinde irdelemişlerdir. (Okur ve Bozdoğan, 2017) Sinema alanında çekilen filmler, düzenlenen kişisel sergiler, tiyatrolar gibi çağdaş sanat üretimlerinin gerçekleştiği alanlarda sanatçılar, kentler ve kentleşme politikaları ile ilgili üretimlerde bulunmaktadır. Toplumun bireyi olan sanatçılar veya farklı meslek gruplarından olarak sanatsal üretim faaliyetlerinin içinde bulunan kişiler, yaşadıkları toplum yapısı ve içinde buldukları kentsel düzen ile ilgili kişisel yorumlarını ve düşüncelerini, belirledikleri sanatsal ifade biçimleri ile oluşturdukları gruplar veya düzenledikleri kişisel sergiler aracılığıyla topluma aktarabilmektedirler. Kentsel problemlerin konu edildiği kişisel

sergiler, bazen fotoğrafçı kimliği olan bir kişinin veya grubun kentsel çevre ile ilgili belirledikleri konu kapsamında, çalışma yapılacak kentin seçilerek hali hazır fiziksel durumunu ve sosyal yapısını anlatmak üzere çekmiş oldukları fotoğraflar üzerinden, bir ressamın seçtiği tema ile ilgili ürettiği resimlerden, çeşitli yerleştirmeler ile üretilen enstalasyon çalışmalarından, video gösterimlerinden, deneyimlemeye dayalı çalışmalardan veya teknolojinin de dahil edildiği, görsel ve işitsel alanda bir aradalığın bulunduğu karma çalışmalardan oluşabilmektedir. Kişisel sergilerde farklı ifade araçları kullanılarak üretilen sanatsal ürünler sayesinde, sanatçının veya sanatçı grubun ele aldığı konuyu kendisine özgü pencereden sunması ile bir düşünce biçimi oluşturulmuş olur. Senaristlerin, dönemsel olarak gündemde olan toplumsal bir konu ile ilgili sahip oldukları düşünceyi aktarmak, yaşanan duruma eleştiri getirmek veya sosyal mesaj vermek amacıyla ürettikleri senaryolar ile iletilmek istenen düşünce veya konu ekseninde gerçek hayatla örtüşen, yaşam içerisindeki bir olayın benzer bir kurgu ile farklı karakterler üzerinden canlandırılması şeklinde yazılabiliyor olmasıyla sinema ve tiyatrolar da çağdaş sanatın toplumsal ve kentsel sorunları konu edinen üretim mekânları arasında yer alır.

Çağdaş sanat alanında düzenlenen etkinliklerde ziyaretçiler veya izleyiciler ile sanatçılar ve sanatsal üretim gerçekleştiren kişiler arasında kurulan diyaloglar sayesinde kentlerde sanatçıların dile getirmek istediği problematikler üzerinden toplumu ilgilendiren kentsel konular veya sorunlar ile ilgili temsiller yaratılır, ortak düşünceler ve yargılar oluşturulur. Bienallerin diğer sanat üretimlerine kıyasla uluslararası boyutta daha fazla yer alıyor olması ve toplumlar üzerinde yarattığı etkinin daha büyük olması, daha fazla kişiye ulaşabilmesi, devamlılığı olması ve geniş kapsamlı bir çalışma ortamı sunmasının yanında çağdaş sanat pratikleri arasında yer alan, konu çerçevesi olarak kentsel veya mimari üretimleri, tasarımı, planlamayı bulunduran mimari tasarım bienalleri, kentsel meseleler ile ilgili çok sayıda sanatsal çalışmanın üretildiği, sergilendiği bir alan sunmaktadır. Etki alanının giderek artması ile çağdaş sanat ortamında kendisine giderek daha fazla yer bulan mimarlık üretimleri bu sayede, son dönemlerde, çağdaş sanat bienallerin dışında, farklı kentlerde düzenlenen, sanatın ve mimarlığın bir arada olduğu mimarlık ve tasarım bienallerinde gündeme getirilmektedir.

Plastik sanatların sergilenmesi amacıyla başlatılan ve öncü niteliği taşıyan Venedik Bienali'nin kavramsal çerçevesinde veya sergilenen çalışmalarda mimarlık zaman zaman kendisine yer bulmuş olsa da konularını kentlerde ki mimari faaliyetlerden, toplumların etkilenme biçimlerinden, mimari üretimler ile ilgili geçmişteki uygulamalar, yaklaşımlar ve gelecekteki olası sonuçlardan, planlama ve mimarlık anlayışının günümüzde ki toplumsal-ekonomik-fiziksel etki alanlarından ve sonuçlarından seçen, çağdaş sanat bienalinden bağımsız olarak düzenlenen Venedik Mimarlık Bienali ilk defa 1980 yılında gerçekleşmiştir. Venedik Mimarlık Bienali, aynı zamanda üretilen ve sergilenen çalışmalarda yalnızca mimarlığı kendisine konu edinen ilk mimarlık bienali olması yönüyle öncü olarak önem taşımaktadır.

Ülkemizde çağdaş sanat alanında düzenlenen İstanbul Bienalinde de benzer bir durum gerçekleşmiştir. Geçmişten günümüze kadar düzenlenen İstanbul Bienallerinin konu başlıkları ve içeriğindeki çalışmalar incelendiğinde mimarlığın ve kentin zaman zaman kendisine yer bulduğu görüldüğü de kente, kentsel tasarıma, oluşan sosyolojik durumlara, tasarım biçimlerine, mimari üretilere yer veren, sorgulayan, eleştiren ve yeni bilgilerin üretilmesini sağlayan, kentin ve kentsel tasarımın bienalin genelini problematiği olması durumu 2012 yılında, yine İstanbul Kültür Sanat Vakfı tarafından düzenlenen İstanbul Tasarım Bienalleri ile başlamıştır. Mimarlık ve kentsel tasarım üzerine bienallerin düzenlenmeye başladığı tarihlere bienallerin gerçekleştiği şehirlerde kentsel problemlerin artış göstermesi, şehirlerin nüfusunun artmasıyla gerçekleşen büyümenin hızıyla, çağdaş sanatın da konularını günlük hayattan seçiyor olmasının bir göstergesi sayılabilir. Sanatın toplumsal yapı ve gündelik hayat ile doğrudan ilişki içerisinde olması boyutuyla mimari tasarım bienalleri aynı zamanda mimarlık ve sanatın kesiştiği bir etkinlik alanı sunmaktadır. İstanbul'da kentsel problemlerin ve tasarımın ele alındığı İstanbul Tasarım Bienallerinin düzenlenmeye başlandığı dönemde İstanbul genelinde kentsel nüfus oranında yaşanan artış ile şehrin çeperinin büyütülmesi ve dönüşüm faaliyetlerinin artış göstermesi, toplum içerisinde kentsel yaşam ve kentleşme politikaları ile ilgili tepkilerin oluşmaya başlaması, mimari ve kentsel pratiklerin toplum ve mimari üretimde bulunan veya konu ile ilgilenen meslek grupları tarafından farklı alanlarda konuşulup sorgulanması, kentin tek başına bir bienal konusu olarak gündeme alınmasının sebepleri arasında gösterilebilir.

Uluslararası ve ulusal boyutlarda kitle iletişimini sağlayan gösterimler, sergiler ve tasarım bienalleri, kentlerin gelişimi, modernizm ve post modernizm dönemlerindeki üretimler, yaşanan göçler, hızlı kentleşme, gelecek dönemde oluşacak mimarlık anlayışı, mimaride malzeme ve üretimler gibi mimari ve kentsel tasarım konularını merkeze almasının yanında güncel olan mimari anlayışı inceleyerek mimarlık alanında gerçekleşen üretimlerde sahip olunan bilginin artmasını sağlamaktadır. Bazı durumlarda güncel olan durumun yanında kentsel çevrenin fiziksel, sosyolojik veya ekonomik olarak gelecekte oluşacak durumları ile ilgili fikirler ve öngörüler ile ilgili çalışmalarda gerçekleştirilir. Ülkemizde düzenlenen İstanbul Tasarım Bienalleri incelendiğinde, tasarım problematikleri ve kentsel bir takım meselelerin, bugün oluşturduğu sonuçlar ile ilgili durumlar değerlendirilirken kentlerin gelecek durumları ile ilgili analizlerde bulunarak bilgi üretimleri sağlandığı, benimsenmesi gereken tasarım kritiklerinin neler olduğu üzerine araştırmalar sunulduğu görülmektedir. Farklı ülke ve şehirlerde gerçekleşen tasarım veya mimarlık özelindeki bienallerde de benzer şekilde tasarım dünyasında yer alan ve kenti ilgilendiren meseleler, farklı şekillerde, farklı yaklaşımlar ile ele alınarak çalışmalar gerçekleştirilmiştir.

Bienallerin bir tarafta kentlerin reklamını yapma amacı taşıması sebebiyle, seçilen küratörün veya bienal kapsamında çalışma gösterecek, paralel etkinlikler içerisinde yer alacak kişilerin, medyada herkes tarafından tanınan sanatçılar veya mimarlardan seçiliyor olması durumu göz ardı edilemez. Düzenlenmeye başlandığı ilk zamanlarda, düzenlendiği şehirlerin medyada yer alarak kültürel etkinlik alanı olarak kendisini tanıtabilmek ve reklamını yapabilmek için bir araç olarak düşünülmüş olsalar da sanatçının, küratörün, bienal veya paralel sergi düzenlemelerinde çalışmasına yer verilen mimarın ön planda olmasının, ilerleyen zamanlarda yapılan tasarım ve mimarlık bienallerinde düzenlenen kolektif çalışmalar ve üretilen bilgiler ile daha az hissedilir bir durum olduğu söylenebilir. Mimarların ve sanatçıların isimleri arka planda tutularak çalışmaların ifade ettiği anlamlar üzerinde yoğunlaşmalar yaşanmaktadır.

Bienal konusu çerçevesinde yapılan paralel etkinliklerde toplu olarak gerçekleştirilen söyleşiler, konuşmalar gerçekleştirilerek, öğrencilerin ve farklı meslek grubundan

kişilerin katılım gösterebileceği atölyeler düzenlenir. Mimari tasarım bienallerinde, kentlerde üretim yapan mimarların ve şehir plancılarının, kentler adına karar veren ve kentlerin oluşmasını, değişmesini sağlayan kişilerin sahip olduğu planlama anlayışı ile değişim gösteren kentsel çevre ve bu çevreyi kullanan ve değişimden etkilenen kullanıcılarının kimler olduğu, bu kullanıcılarının gözünden kentsel çevre ve tasarımların değerlendirildiği, düşüncelerinin yer aldığı çalışmalara yoğunlaşmıştır. Mimarlar veya sanatçılar tarafından ortaya konulan tüm çalışmalarda belirlenen konu ile ilgili üretimi gerçekleştiren kişinin duygu dünyasındaki imgeler, kendisine özgü çalışma yöntemi ile sembollere çevrilerek sunulur. Bienal konuları çerçevesinde üretilen işler, salt anlamlar içerme dışında, her bir ziyaretçi tarafından ele alınan kentsel mesele bağlamında ziyaretçinin gözüyle yeniden üretilir ve ziyaretçilerin duygu dünyasını harekete geçirerek zihinlerinde konunun evrilmesi, değişime uğraması yönünde çağrıda bulunur.

Son dönemde yaşanan küreselleşme süreciyle günümüzde uygulanan projeler ile değişim gösteren kentsel yapının eleştiri konusu olarak merkeze alındığı, disiplinler arası bir çalışma ortamı sunan mimarlık ve tasarım bienalleri, şehir bienalleri, bienallere paralel düzenlenen sergiler, aynı şekilde kentsel problemlerin konu edildiği kişisel olarak gerçekleştirilen sergiler, video çalışmaları, sinema ve tiyatro gösterimleri, mimari alanda yapılan uygulamaların, tasarım ve kentleşme üzerine alınan kararlarının doğruluğu üzerine sorular sorarak eleştiri sunmanın ve tartışma ortamı geliştirmenin yanında kentsel alanda meydana gelen sonuçların değerlendirilmesi üzerinden kolektif bir çalışma yürüterek uygulamaların nasıl olacağı ile ilgili önermelerde bulunur. Aynı zamanda bienallerin sağladığı küresellik boyutu ile dünyada ki mimarlık pratikleri ile ilgili de fikir sahibi olarak tartışmalara, değerlendirmelere hatta kentler üzerinde gerçekleşen benzer uygulamalar ve alınan kararlar üzerinden kıyaslamalar yapmaya olanak sağlar. Kentlerdeki günlük yaşam, zaman içerisinde oluşan fiziksel ve sosyolojik farklılıklar, kentlerin kimliği ve kentlerde yaşayan insanların profili üzerinden yapılan okumalar ile analiz edilir, çıkarımlarda bulunulur ve bu analizlerin yapıldığı kent üzerinde işaret edilen problemlerin değerlendirilmesi, değişen kentsel pratikler ve bağlamlar ile ziyaretçi olarak katılım gösteren kişilere bırakılır. Temalarını kentler üzerinden belirleyen

mimarlık ve tasarım bienallerinde üretilen çalışmalar ve çağdaş sanat bienali başlığında kentsel sorunlara yer veren çalışmaların içerikleri incelendiğinde, son zamanlarda dünya üzerinde birçok ülkede farklı amaçlar ve farklı şekillerde uygulamalar ile karşılaştığımız, kentleri yeniden tasarlama üzerine gerçekleştirilen kentsel dönüşüm projelerinin nedenleri, toplum ve kent üzerinde oluşan sonuçlarının neler olduğu üzerine eleştirildiği ve değerlendirildiği veya farklı bakış açıları ve önermeler ile çalışmayı yürüten sanatçı kişinin gözünden nasıl olması gerektiği ile ilgili fikirler üretildiği görülür.

Bienaller ve fuarlar gibi sergi mekânlarının artış göstermesi ile ilgili toplum içerisinde bazı kişiler, sanatın ticari bir ögeye dönüştüğü ve kentlerin, küresel sistemde reklamını yapabilmek için kültürü araç olarak kullandığı yönünde eleştirilerde bulunmaktadır. Fakat genel duruma bakıldığında bienallerin, kentlerin reklamını yapmasından daha çok kitlesel iletişim alanında sağladığı katkılar, oluşturduğu toplumsal düşünce ve fikir birlikleri, toplumsal sorunlar üzerinde yarattığı farkındalıklar ve analizler sonucunda bulunduğu önermeler ile ön plana çıktığı görülmektedir. Bienallerin düzenlenmeye başlandığı zamandan günümüze kadar yapıldığı ülkelerde ki siyasi veya politik değişimler veya bienalin düzenlenmesini üstlenen kurumun, vakfın zaman içerisinde yöneticilerinin değişiklik gösteriyor olmasına rağmen birçok şehirde sürekliliğin sağlanıyor olması, bu sürekliliğe yeni katılım gösteren şehir bienali etkinliklerinin olması, bienallerin belirlenen kavramsal çerçevede hedefine ulaşarak başarı gösterdiğinin ve yönteminin doğru olduğunun göstergesi olmaktadır. Aynı zamanda sergilenen çalışmalar, bienal genelinde diğer tüm çalışmalar ile bir bütün olarak vermek istediği mesaj ve tek başlarına ifade ettikleri anlam dışında, meydana gelen ortak anlama dahil olurlar.

Son dönemde, birçok kentte ekonomik faaliyetler ve kentsel mekân üzerinde kurulan özel sermaye-iktidar ilişkisi, oluşan rekabet ortamı, artan nüfus yoğunluğu, kentsel çeperin giderek genişlemesi gibi sebepler ile mimari alanda benimsenen üretim politikalarında farklılıklar yaşanmış ve oluşan farklılıklar sonucunda kentleşme sürecinde geri dönüşü mümkün olmayan kentsel problemler meydana gelmiştir. Sanatın eleştirel bir güç olması, kentsel sorunların çağdaş sanatın üretim alanlarında kendisine yer bulması ve yaşanan küreselleşme süreci ile beraber,

kentsel mekânların dönüşüm göstererek mekânsal değerlerin yeniden oluşması durumunun nedenleri ve yeniden oluşum sonucunda kentsel ve toplumsal kimliğin değişimden etkilenme biçimleri temel konu olarak sanatın eleştiri alanına girmiştir. Çağdaş sanat üretimlerinin günceli ele alıyor olması ve günümüze ait sorunları konu ediniyor olmasıyla mevcut kentsel durumda son dönemlerde gerçekleştirilen değişimler, benimsenen kentleşme politikaları ile yaşanan kentsel sorunlar özellikle mimari ve tasarım bienallerinde ve çağdaş sanat sergilerinde, sinema ve tiyatro gösterimlerinde sıklıkla değinilen ve yorumlanan bir konu olmuştur. Mimarlık ve tasarım bienallerinin uluslararası mimarlık ve sanat ortamında adından söz ettirerek, basın tarafından da takip ediliyor olması ve medyanın yarattığı güç sayesinde ziyaretçisinin ötesinde bir çok kişiye ulaşmasıyla beraber mimarlık ve kentsel tasarım alanında yapılan eleştiriler sayesinde yaşanan sorunlara dikkat çekerek, aynı alanda üretimlerde bulunan ve söz sahibi olan aktörlere karşı toplumun sesi olmak adına kent hakkının arandığı, sorgulandığı etkinlikler olmuştur.

3.4 Çağdaş Sanatın Mimarlık Eleştirisi

Çok katmanlı bir yapıya sahip olan kentler, içerisinde yaşayan herkesin kişisel olarak deneyimleme biçimiyle farklılık gösteren fakat sahip olduğu problemler ile herkesi ilgilendiren bir yaşam ortamı sunmaktadır. 2. Dünya Savaşının ardından sanatın çağdaşlık terimi ile beraber kullanılmaya başlanması ve oluşan sanat akımlarıyla modern sanatın yerini çağdaş sanata bırakması, çağdaş sanatın üretim sahasında ele alınan konuların, güncel yaşamın içindeki sosyolojik, politik alanlardan seçilmesi, kentlerin sanatın içine dahil edilmesini, sorgulama ve eleştiri ortamı sunmasını sağlamıştır. Oluşan neoliberal ve küreselleşme politikaları ile farklı kentleşme politikalarının izlenmesi ve kentlerin hızlı bir gelişme göstermesi sonucu kentsel mekânlarda meydana gelen değişimler, değişimlerin gerçekleşme biçimleri veya yarattığı sonuçlar, çağdaş sanatın üretim alanında sanatçılar tarafından oldukça fazla ele alınan, sonuçları ile bazı durumlarda eleştirilirken bazı durumlarda sorgulanan bir konu olmuştur. Sanat tarihi ile ilgili çalışmalarda bulunan Nusret Polat, çağdaş sanatın eleştiri aracı olması ile ilgili makalesinde, çağdaş sanatın sunduğu eleştiri ortamının postmodern durumun (ya da koşulun) içinde kök saldığını ve eleştirel düşüncenin de aynı doğrultuda yol aldığını belirtmiştir. Eleştirmen olan Polat, aynı

zamanda sanatta eleştirelliğin tıpkı toplum kuramında olduğu gibi, artık büyük değişimlerin/devrimlerin yerine küçük çaplı değişimlerin/moleküler devrimlerin peşinden gittiğini de vurgulamıştır (Polat, 2014). Bu açıklama doğrultusunda postmodern dönemde, sanatın sunduğu eleştiri ortamında modern dönemin birçok sanatçının bir akıma sadık kalarak tek bir konu üzerine yoğunlaşmasıyla büyük toplumsal hareketlere veya olaylara sebep olmasının yanında, modern sanat ile her sanatçının kendi bakış açısı doğrultusunda yaptığı değerlendirmeler ve incelemeler sayesinde farklı eleştirilerin ortaya konduğundan bahsedilmiştir. Sanatın aynı zamanda iletişim aracı olması, kentin sanata dahil edilmesi ve sanatçıların içinde buldukları toplumlardan etkilenmesi, ele alınan konuların günlük yaşamın içinden seçilmesi paralelinde, 20. Yüzyılın sonlarına gelindiğinde kent içerisinde yaşanan farklılaşmalar, kentleşme politikaları ve kentleşme pratiklerine dair verilen kararlar, yaşanan değişimler ve değişimlerin kentsel mekân ve toplum üzerinde oluşturduğu sonuçlar kişisel sergilerde, bienallerde veya çağdaş sanatın farklı üretim alanlarında eleştiri konusu olarak kendisine yer bulmuştur. Faaliyetlerin toplumun üst gelir grubu dışında herkesin erişim gösterebileceği alanlarda veya kamusal mekânlarda yapılabiliyor olması sayesinde ise kurulan iletişim ağı ile gündeme getirilen ve yorumlanan konular üzerinde toplumsal bir bilinç oluşturulur. Kentlerin, kentsel çevrenin, fiziksel ve sosyal yapının oluşmasında söz sahibi olan mimarlık, kentsel tasarım, kentsel planlama gibi meslek gruplarına ait kişiler, özellikle yakın dönemde uygulaması gerçekleştirilen projeler ve kentlerin güncel durumu ile ilgili yorum ve eleştiride bulunurken, bir tarafta konu ile ilgili üretim alanında aktif olarak yer almaktadırlar. Bu eleştirilerin sanatın üretim alanının dışında, mesleki grupların hâkim olduğu paylaşım platformlarında yapılması, önyargılı bir yaklaşım oluşmasına da neden olabilmektedir. Sanatın tarafsız yönü ve sanatçıların yaşadıkları kentlerdeki sorunlardan, diğer kentlilerle aynı oranda etkilenmesi, bunun yanında mesleki üretim faaliyeti olarak kentlerin dönüşümü veya kentlerin oluşumu ile ilgili herhangi bir üretim alanında çalışma yapamıyor olmaları ve karar verici bir konumda bulunmamaları, bu noktada eleştirilerinin objektifliği açısından önemlidir. Çağdaş sanat dönemiyle sanatçılar, sahip oldukları zekâ ve bakış açıları ile yaşadıkları çevrede ve buldukları dönemde toplumsal, siyasal veya kültürel alanlarda var olana eleştirel gözle bakarak gerçekleştirdikleri sanatsal üretimler sayesinde karşıt

oldukları düşünceleri ortaya koyarlar. Sanatçılar, bakış açılarının farklı olması ve yaratıcı bir ruha sahip olmaları sebebi ile yaşadıkları çevreye ait problematikler ile ilgili görülmeyeni görünür kılmayı amaçlarken, bazı durumlarda ise herkesin gördüğü, üzerinde düşündüğü bir konu üzerinde farklı bakış açıları ve düşünceler oluşturmayı hedefler. Toplum içerisindeki kişilerin, sanatsal üretimlerle gündeme gelen ve toplumu ilgilendiren konular ile ilgili sanatçıların açtığı pencereden, ele alınan konuya ilişkin eleştirel yaklaşımlarda bulunması sonucunda sanat, toplumların bilgi düzeyini artırarak topluma hizmet eden bir alan sunmaktadır. Bu bağlamda sanatın konusunu mimari alandan ve kentler üzerinden seçmesi, düzenlenen mimarlık ve tasarım bienallerinde ve çağdaş sanatın üretimde bulunduğu alanlarda toplumsal ve kentsel meselelerin sanatçılar tarafından ele alınması ve oluşturulan kavramsal çerçeve doğrultusunda projelerin ve çalışmaların yapılması, yaşam içerisinde farklı alanlarda etkilenilen kentsel problemler ile ilgili bir görüş oluşturmuştur.

20. Yüzyılın sonlarından başlayarak günümüze kadar, kentlerde yaşanan değişim sürecine cevap niteliğinde, farklı uygulama pratikleri ile gerçekleştirilen ve sonucunda kentsel ve toplumsal sorunlara yol açtığı gözlemlenen, zaman içerisinde oluşturduğu sonuçlar sebebi ile günümüzün problematiği haline gelen kentsel dönüşüm projeleri; toplumsal düzen içerisinde yapılış amacı, içeriği ve fonksiyonları bağlamında ve fiziksel kent mekânına veya kentte yaşayan kişilerin yaşamına etkileri ile günümüz sanat ortamında sıklıkla konu edilir. Çağdaş sanat ortamında kentsel dönüşümün eleştiri konusu olduğu sanatsal üretim faaliyetleri veya tema olarak belirlendiği sergi, bienal vb. çağdaş sanat etkinliklerinde üretilen çalışmalar, küreselleşen dünya düzeni içerisinde kendisine yer bulmak isteyen şehirlerin metropol olma çabasıyla daha çekici hale gelme gayreti göstermesi, kentsel nüfusu artırıcı çalışmalarda bulunması ve kentsel mekânı da bu amaçlar çerçevesinde dönüşüme uğratarak kenti parçalara ayırması, sınıf farklılıkları oluşturması ve kentsel mekân içerisinde yaşayan herkesin, yaşadığı mekânın olanaklarından eşit olarak yararlanamaması, kamusallığın zarar görerek bireysel menfaatlerin ön planda tutulduğu ve kentlerin açık bir pazar alanı haline gelmesi ile teknolojinin içine katıldığı mimari üretimlerin prestij unsuru olarak sunulmasıyla temel ihtiyaç olma

durumuna dönüşmesi ve sonucunda kent hakkı dediğimiz kavramın zarar görerek, toplumların değişen kentsel düzen ile farklılaştığı durumlara dikkat çekmektedir. Çağdaş sanat bu bağlamda, mimari üretimler üzerine okumalar yaparak yaşanan değişimler ile toplumsal ilişkileri, kentlerin doğa ile arasındaki ilişkisini, bireysel olarak benimsenen yaşam şekillerini, kentlerde yaşayan insanların yaşamlarında gerçekleştirdiği ritüelleri ve davranış biçimlerini, çevre ile yaşam arasında oluşan anılar sayesinde kurulan bağları ve yaşanan çevreye duyulan aitlik hissini, genişleyen ve devamlı olarak büyüyen çevrede kimliğin değişmesi ve tarihsel izlerin değişen kimlikle silinmesini, uygulanan mega projeler ile insan ölçeğinin kaybolmaya başlaması gibi toplumsal ve kentsel problemler üzerinden yaklaşım biçimlerini eleştiren bir alan olmaktadır.

Küreselleşme süreciyle şehirlerde başlayan değişim hareketleri sonucunda, kendisine özgü dokusu olan şehirlere çeşitli nedenlerle müdahalelerde bulunulmuş, var olan doku ve gelenekler göz ardı edilerek eskinin yıkıldığı, yeni mekânların yaratılmasıyla şehrin dokusu ve kimliği de değişim göstermiştir. Günümüzde yaşanan küreselleşme ile beraber gerçekleşen kentsel müdahaleler sonucunda kentlerin yıkım ve yapım sürecine dahil edilmesi ve yapılmak istenilen uygulamalarda kentsel mekân üzerinde karlılığın ön planda tutulması, şehrin katmanlarının ve kentsel kimliğin yok sayılmasıyla, çevresi ile uyum göstermeyen, tarihsel izlere ve bölgenin taşıdığı anlama dikkat etmeyen, içinde yaşayan toplumun yaşama pratiklerini değiştiren projelerin uygulanması durumu, modernizmin benimsendiği dönemde, şehirlerin yaşadığı değişim süreci ile benzerlik göstermektedir. Değişimin yaşanmasında ki nedenler açısından modernizmin şehri değiştirme nedeni, küreselleşme dönemindeki amaçlardan farklı olsa da yaşanan süreçlerde kentsel mekânların planlanmasıyla ilgili genel tavır, tarihi olan doku görmezden gelinerek ve kentin söylemek istedikleri anlaşılmadan yeni bir anlayış getirilmesi yönünde olmuştur. Kentler üzerinde farklı tarihlerde yaşanan benzer planlama yaklaşımı, Aldo Rossi'nin modernizm dönemine hâkim olan mimarlık anlayışına, yaşanan yıkımlara karşı getirdiği eleştirileri hatırlatmaktadır. Modern mimarlığın kendisini göstermeye başladığı 1970'li ve 80'li yıllarda üretimler yapan, aynı zamanda bulunduğu dönemin önemli kent kuramcılarından sayılan İtalyan

mimar Aldo Rossi'nin, bulunduğu dönem içerisinde Modernizmin benimsenmesi ve kentsel mekânı oluşturan mimari tasarımların, şehri rasyonelize etme üzerine gerçekleştirilmesiyle şehirlerin bir takım sayısal değerler doğrultusunda yeniden planlanmaya başlaması, izlerin önemszenmemesi ve oluşan tek tipleşme sonucu meydana gelen aynılaşma sũreciyle işlevselci yaklaşıma karşı çıktığı bilinmektedir. Aynı zamanda şehirlerde gerçekleştirilecek yeni mimari üretimlerin, şehrin morfolojisine önem vermesi, tarihe bağlı olması ve var olan ile arasında bağ kurarak eskinin izlerini taşıması gerektiğini savunmuştur. Kentsel mekân ile i içe girmiş olan ağdaş sanat da, 20. yũzyıldan gũnũmũze kadar olan dũnũřũm sũreci ile ilgili farklı üretim mekânlarında, tarihsel izlerin silinerek gerçekleştirilen kentsel mekânın üretim biçimini, değişimin yaşandığı bũlgede ki kentlilerin etkilenme biçimleri ve kentsel mekânda oluşturulan kimlik çatışmaları üzerinden eleştiriler ortaya koymaktadır.

Çağdaş sanatın üretim alanında mimari üretimleri ve kentlerin dũnũřũmũnũ eleştiren, yorumlayan çalışmalar da genel çerçevede, kentsel değişimin yaşanmasına dair gũsterilen sebeplerin, kũreselleřme sũreciyle sermaye artışını destekler nitelikte yapılan planlamalara, kentsel planlama üzerinde rol alan devlet ve özel sermayenin bu konu ile ilgili tutumuna yer verilmektedir. Tũketimde yaşanan artış ile kentlerde birer tũketim nesnesi durumuna gelmiştir. Bũlgesel olarak eski gũrũlen kentsel merkezlerin ekonomik faaliyetlerin artırılması yũnũnde önemli bir potansiyele sahip olmasıyla, sermaye sahipleri tarafından kâr sağlanacak mekânlar olarak gũrũlmesi, devletlerin de bu durumu destekler niteliklerde politikalar benimseyerek kentleri değişim sũrecine dahil etmesi durumu, kentsel mekân üzerinde yıkımın yaşanması ve yeni projelerin gerçekleştirilmesine zemin hazırlamıştır. Üretilen projeler ile kentleşme oranında yaşanacak artışın yanında, yıkımın gerçekleştiği mekânlarda bulunan kişiler, yaşadıkları yeri değiştirmek zorunda kalmıştır. Yaşadığı bũlgeyi değiştirmeyerek kendisine aynı bũlgede yeni yaşam alanı bulmaya çalışan kentlilerin de yeni oluşan kentsel çevrenin önceki yaşamlarından farklı bir yaşam pratiği sunması sebebiyle, kentsel hafıza ve yaşadıkları yer ile aralarında bulunan aidiyet duygusu zarar gũrũr, toplumsal yapı bozularak kentsel kimlikte değişmeler meydana gelir. Sanatın da gũnlũk hayatı ve

toplumsal yapıyı gözeten yaklaşımı sebebiyle, değişime zorlanan kentlilerin yaşadığı süreç ve kentlerin genel durumu ile ilgili dönüşüm gerçekten gerekli mi? Bu dönüşümün uygulanmasının altında yatan nedenler neler? Gerçekleşen dönüşüm sonrasında dönüşüm bölgesinde yaşayan kişilerin dönüşümden etkilenme biçimleri nasıl olmuştur? Toplumsal yapının genelinde dönüşüm nasıl sonuçlara yol açmıştır? Gibi soruların cevapların arar nitelikte, dönüşümün nedenlerini sorgulayan veya sonuçlarını eleştiren çalışmalar yapılmıştır.

Yapılan eleştiriler içerisinde, kentin çok katmanlı yapısının değişim sonucu zarar görmesiyle tarihsel izlerin kaybolması, artan nüfus sonucu şehirlerin genişleyen çeperi ile yaşanan kontrolsüz büyüme ve oluşturulan yeni konut alanları, kentli profillerinde yaratılan değişim ve bu değişimin yarattığı sosyolojik ve toplumsal sorunlar, sınıf farklılıkları ve değişimin, eskinin yıkılarak gerçekleştirilmesi, yeni yapılan projelerin çevresi ile mimari doku ve sosyolojik yapı ilişkisinin önemsenmemesi ve kentsel doku ile ölçek uyumsuzluğu oluşması gibi konuların yer almasının yanında, toplumsal hakların zarar görmesi ve dönüşümden etkilenen kentlinin yaşadığı süreç, kısacası mimari terminoloji içerisinde kent hakkı olarak adlandırdığımız kavramın zarar görmesi ile ilgili durumlar bulunmaktadır. Sosyal konulara eğilim gösteren çağdaş sanatın eleştiri getirdiği kent hakkını, Lefebvre “Kent hakkı kendini üstün bir hak biçimi olarak ortaya serer: Özgürlük hakkı, toplumsallık içinde bireyleşme hakkı, habitat ve mesken hakkı. Yapıt hakkı, katılım ve sahiplenme hakkı da şehir hakkının içinde yer alır.” (Lefevre, 1967, s.151) diyerek açıklamıştır. Şehirlerin bütünsellik içermesi, toplum yapısında herhangi bir alanda oluşan zararın bütünü de etkilemesine sebep olur.

Sanatçılar, medya sebebiyle veya yapılan reklamlar dolayında, kentsel mekânın değişimine sebep olan projeler ile ilgili gözlemlerinde birçok projenin kentsel dönüşüm projesi olarak gündeme getirilmesi, uygulanan projelerin farklılıklar göstermesi ile ilgili bir sorgulamada bulunmaktadır. Uygulanan veya planlanan kentsel dönüşüm projelerinin tanımlanmasında ki problemlerden birisi, kentsel dönüşüm olarak adlandırılan projeler arasında bulunan ölçek farklılıklarıdır. Bu projeler farklı ölçeklerde gerçekleştirilebilirken, uygulanma nedenleri ve biçimlerinde de farklılıklar gösterilebilir. Kent içerisinde eski ve statik açıdan

zayıflamış olan binaların, deprem gibi doğal afetlere ve yıkıcı etkilere karşı dayanıklı olabilmesi veya doğal afetlerden göreceği zararın engellenebilmesi gibi nedenler ile yıkılıp, yerine aynı şekilde benzer özellikler ile yapıldığı projeler, kentsel dönüşüm olarak adlandırılır. Şehrin konut stoğunu artırmak ve oturma, yaşamın gelişmediği çeper bölgelerin, şehrin parçası olmasının sağlanması veya şehirlerin merkezi sayılan bölgelerin değerlendirilmesini sağlamak ve toprak değerlerinin artırılması amacıyla yapılan projeler de kentsel dönüşüm projesi olarak sunulmaktadır. Mimarlık ve kentsel planlama disiplinlerine ait uygulamaların yorumlandığı ve eleştirildiği bir alan olan çağdaş sanat ortamında üretilen yapıtlar, dönüşüm projelerinde tam bir tanımlamanın olmamasından kaynaklı durumun, aktörler tarafından farklı anlayışlar ve çıkarlar ile uygulanabilir olmasıyla yaygınlaştığı ve kişisel avantajların gözetildiği bir alana dönüştüğünü vurgular niteliktedir.

Çağdaş sanat etkinlikleri, mimari üretimler ve kentsel tasarım sonucunda kentlerde meydana gelen problemlerin kentlileri etkilemiş biçimini ve kentsel dokuda oluşan değişimi doğrudan bir anlatım yolunu seçmek yerine, yaratıcı kimlik ve farklı bakış açıları ile sunan enstalasyon çalışmaları sayesinde, mesleki üretim alanının dışında yeni bakış açıları sunan, farklı yaklaşım biçimleri geliştirerek çözüm pratiklerinde bulunan bir alan oluşturmuştur.

4. KENTSEL DÖNÜŞÜMÜ SORUNSALLAŞTIRAN GÜNCEL SANAT YAPITLARI HAKKINDAKİ TANITIM VE ELEŞTİRİ METİNLERİNİN KAVRAMSAL AÇIDAN SINIFLANDIRILMASI

Kentsel dönüşüm projeleri, kentleşme ile ilgili faaliyetlerde aktif rol alabilen meslek gruplarından olan kişiler arasında kentlilerin yaşanan dönüşümden etkilenme biçimleri, projelerin uygulanmasına dair zorunluluk durumu veya uygulandığında oluşan/oluşması ön görülen sonuçları ile ilgili sıklıkla yorumlanmakta, bazı noktalarda eleştirilmektedir. Mimarlık ve kentsel planlama gibi üretim alanı kent olan meslek grupları, yaşanacak dönüşüm veya değişimler ile ilgili uygulama alanlarında aldıkları kararları, yalnızca kendi mesleki görüş ve düşünce biçimleri doğrultusunda uygulamaya koymaları mümkün değildir. Mimar, şehir-bölge plancısı, sosyolog gibi farklı meslek gruplarından olan kişilerin bir arada kolektif bir çalışma

yürüterek kentsel çevrenin oluşması ile ilgili çalışmalarını sürdürürken, dönemin siyasi yapısının kentlerin planlaması ile ilgili sahip olduğu politika, ticari alanda yaklaşım biçimleri kentler üzerinde üretimlerde bulunan meslek gruplarının çalışmalarını etkilemektedir. Bu nedenle mimarlık ve şehircilik gibi kentsel mekân üzerinde faaliyetlerde bulunan meslek gruplarına ait çalışmaların, siyasi bir takım ilişkileri de beraberinde barındırıyor olması sebebiyle, kentlerin mesleki üretim alanına girdiği meslek gruplarından olan kişiler tarafından yapılan eleştiri ve yorumlamaların durumu tüm çıplaklığıyla gösterecek güçte olması ile ilgili problemler yaşanabilir. Kentleşmenin toplum içerisinde yaşayan herkesin yaşamını etkilemesi sebebiyle, kentsel çevrenin sosyo-psikolojik, ekonomik veya politik açılardan yarattığı sonuçlar bağlamında çağdaş sanatın üretim alanları içerisinde mimarlık ve şehircilik disiplinlerine ait uygulama olan kentsel dönüşüm projeleri, sanatın kendisine özgü anlatım biçiminde, farklı formatlarda üretilen yapıtlar ile eleştirilir. Kentsel dönüşümün, mimarlık ve şehircilik alanında tartışma konusu olmaktan çıkarak, düşüncelerin daha özgür ve şeffaf olarak aktırılabilirdiği sanat alanında tartışılması, eleştirel karşı düşüncelerin aktarılmasını da kolaylaştırır. Politikadan ayrılması mümkün olmayan sanatın, sahip olduğu ifade özgürlüğünün yanı sıra toplum içerisinde herkesin anlayabileceği şekilde gerçekleşmesiyle iletişim biçimi oluşturur. Kentsel dönüşüm projelerinin çağdaş sanat alanında eleştirilirken kullanılan terminolojinin, mimarlık ve şehircilik gibi meslek gruplarının sahip olduğu terminoloji ile hangi oranda uyumluluk ve benzerlik gösterdiğini anlamak için öncelikle kentsel dönüşümün konu edildiği yapıtların tespit edilmesi gerekir. Tespit edilen yapıtların sergilenme süreci veya sergilenme biçimi ile ilgili basılan küratöryal malzemeler, sanatçıların yapıtları ile ilgili yazmış olduğu metinler veya sanat eleştirmenlerinin yapıtlar hakkında yazdığı eleştiri metinleri incelenirken, çalışmanın kentsel dönüşüm meselesi ile ilgili edindiği problematik, metnin anlam analizi ve içerisinde anlamı ifade eden terimlerin belirlenmesiyle bulunur. Sanatçıların veya çalışma gruplarının meydana getirdiği yapıtlarda aynı problematikler farklı bakış açılarıyla ve farklı anlatım yöntemleriyle aktarıldığı için –anlam olarak aynı olsa da- açıklama metinlerinde farklı kelimelere yer verildiği görülür. Bu durumda terimlerin kullanım şekliyle metnin içerisinde sahip olduğu anlamlarına odaklanmak daha doğru bir yaklaşım biçimi sunar.

2000 yılından günümüze kadar, çağdaş sanatın üretim alanı olan sinema ve tiyatro gösterimleri, İstanbul Bienalleri, bienallere bağlı etkinlikler, İstanbul Tasarım Bienalleri ve kişisel sanat sergileri içerisinde gerçekleşen veya gerçekleştirilmesi planlanan kentsel dönüşüm projelerinin konu edildiği çağdaş sanat yapıtlarında sanatçıların terminolojisinin mimarlık ve şehircilik disiplinleri ile hangi oranda kesiştiğini ve kentsel dönüşüm projelerini eleştiri alanına alan çalışmaların, dönüşümü hangi kavramlar üzerinden eleştirdiğini bulmak adına kentsel dönüşümü sorunsallaştıran çalışmalara ait –sanatçı veya sanat eleştirmenleri tarafından- yayınlanan açıklama metinleri incelenmiştir. Sanatçılar (veya eleştirmenler) üretilen çalışmaları yorumlarken/açıklarken farklı kelimeler kullansa da çalışmada verilmek istenen anlamı ifade eden kelimeler tespit edildiğinde aynı anlama sahip kelime grupları, mimari alanda kullanılan terimlere işaret etmektedir. Kentsel dönüşüm kavramını sorunsallaştıran çalışmalara ait dökümantasyon çalışmalarında kentsel dönüşüm kavramını işaret ettiği tespit edilen kelimeler, anlamlarına göre bir araya getirilmiştir. Bir araya getirilen kelime gruplarının hangi mimari ve şehircilik terimine karşılık geldiğini tespit etmeye yönelik gerçekleştirilen analiz çalışması sonucunda çalışmalar, mimari ve şehircilik terminolojisindeki 14 farklı kavram çerçevesinde bir araya getirilmiştir. Kent Hakkı, Altyapı Sorunu, Yerinden Edilme, Şehrin Kimliği, Terrain Vague-İnşa ve Yıkım, Şehrin Genişlemesi, Ölçek, Yeni ve Modern Olma, Aktörler, Mekânın Metalaştırılması, Bellek Kaybı, Kentsel İşgal, Üretim Ağları ve İş Gücü, Kentsel Kültür olarak belirlenen kavramların çağdaş sanatın temsil alanında sanatçılar tarafından hangi açılardan yorumlandığı, çalışmanın devamında yer alan izdüşüm haritalarında ve kavramsal başlıklarda analiz dilerek açıklanmıştır. İncelenen çalışmaların içeriklerini oluşturan kavramsal başlıkların belirlenmesine ait çalışma, çizelge 3.1 de gösterilmektedir. Çalışmalara ait yayınlanan metinlerde yapılan kelime taraması sonucu çalışmanın içeriğini anlatan kelimelerin, anlamları doğrultusunda gruplandırılmasıyla aynı anlama denk düşen kavramlar ve çalışmalar, çizelgede ki halleriyle incelenmiştir.

Metinlerin İçerisinde Kullanılan Kelimeler	Belirlenen Kavramlar	Kavramların Yer Aldığı Çalışmalar
Kent Hakkı - Gecekondu Kültürünün Silinmesi - Arzu Üretimi - Yanılsama/Hakikat - Toplumsal Etkiler - Yaşama Gayreti	KENT HAKKI	Sulukule'nin Adımı Değiştirebilecekler Mi? - Adli Kebab Dürüm - Kayıp Hayaller - Bostanorama - Hassas Ritim - Çekmeköy Underground - Hayal Meyal
Yerinden Edilme(x2) - Soyulaştırma(x2) - Evlerinden Edilme - Soyulaştırma - Göçe Zorlanmak - yer değişimi - Yeni Kent - Yerinden Etme Faaliyetleri, aidiyet ilişkisi kurma çabası	YERİNDEN EDİLME	Saf - Kentsel Yenileme Ve İlgili Memnuniyetlilikler: Kreuzberg - Ben Hep Burada Olan Köpeğim (Döngü Halinde) - Sulukule'nin Adımı Değiştirebilecekler Mi? - Harikalar Diyarı - Kentsel Dönüşen İstanbul - Muhit - Çekmeköy Underground - Deplase - Net 17950 - Deplase Adequate
Yükim (Devlet Tarafından) - Yıkıma - Yıkım - Yıkılan evlerin yerine blok apartmanlar - Genişleyere Yutarak Yenilenme - Gecekondu Apartmanlara Dönüşmesi - Yıkılarak Rezidans Yapılması - Eskiğin Yıkılması - Yıkım ve Yeniden Yapma - Kent parçalarının tedavülünden kaldırıp yenilerinin yapılması	TERRAIN VAGUE - İNŞA VE YIKIM	Saf - Koruyucu Acil Durum Işık Sistemi - Kil Ayaklı Dev Heykel - Ewel Zaman - Meta'staç - Çekmeköy Underground - Aquareius - Kentsel Dönüşen İstanbul - Görsen Kesin Tanırın - Giysi Takası
Ornak Hafıza - Toplumsal Bellek - Bellek Kaybı - Hafızaların ve Tarihlerin Silinmesi - Kent Hafızası - Mekan ve Bellek - Anılan Koruma - Geçmişin İzlerinin Silinmesi	BELLEK KAYBI	Konik Kesijim - Külahlı Yol: Toplumsal Belleğin Tahliyesi - Deplase Net17950 - Katmanlı Kolaj - Deplase Adequate - Ewel Zaman - Aquareius - Kentsel Dönüşen İstanbul -
Sokak Mimarisi - Şehrin Kimliği - Siluet(x3) - Kentin Çoğul Karakteri - Tarihsel ve Güncel Kentsel Durum Katmanı - Dönemsel Müdahale - Soyut ve Somut Mirasın Korunması - Mekanların Karakteristik Niteliği - Sosyal Doku - Önceden Gelen Modeli ve Geleniği Umursanmamak - Tarihi Mimarinin Yerine Planlama Saçmalıkları	ŞEHİRİN KİMLİĞİ	Da Zha Lan Projesi - İstanbul -0- Matik - Bostanorama - Hayal Meyal - Olağanaltı - İstanbul: Kentsel Kılık - Sulukule'nin Adımı Değiştirebilecekler Mi? - Soundspace - Her Şey Parkı - Yeni İstanbul - Lamento
Az Geleşmiş Altyapı - Altyapı Sorunu - Altyapısal Değişiklik	ALTYAPI SORUNU	Da Zha Lan Projesi - Harikalar Diyarı - Şarkılar Ve Yerler Kitabı
Yeni Yerleşim Bölgesi - Hızla Artan Kentleşme - Genişleyen Şehrin Çeperi - Periferik Kentsel Alan	ŞEHİRİN GENİŞLEMESİ	Hayaliet Şehir - Çin'de Bilinmeyen Kentleşme Şehir İçinde Köy - Ben Hep Burada Olan Köpeğim (Döngü Halinde) - Şarkılar ve Yerler Kitabı
İnsan Ölçeği - Ölçek Değişikliği	ÖLÇEK	Her Şey Yolunda - Biri Diğeri Yutar
Modernizm - Yeni Kent/ Olanaklar ve Tutku Sahası - Yeni ve Farklı Olmak - Farklılık ve Yenilik - Toplumsal Statü - Lüks Konut - Sınıf Atlama - Tüketim Kültürü - Yeni Evlere Yönelim	YENİ VE MODERN OLMA	Hayaliet Şehir - Körfex - Hassas Ritim - İstanbul: Kentsel Kılık - Rezidans - Kentsel Dönüşen İstanbul - Görsen Kesin Tanırın - Giysi Takası - Objelerin Sessizliği Ve Belagati
Tek Kişinin Şehre Müdahalesi - Aktörler(x2) - İktidar ve Egemen İdeoloji - Otoriteler - Hükümetler - Devletlerin Planlama Yöntemi	AKTÖRLER	Biri Diğeri Yutar - Mülksüzleştirme Ağlan - İstanbul -0- Matik - Deplase Net17950 - Soundspace - Kentsel Dönüşen İstanbul - Making City İstanbul İabr
Finansal Pazarların Kaygan Doğası - Ekonomik Dinamikler - Mekanın Metalaştırılması - Kentin Finans Kaynağı Olması - Kar Odaklı Geleşim/sınırsız genleşme iştahı - Kalkınma Hamlesi(Ekonomi) - Bölgelerin Değer Kazanması - Ticaret Merkezi Yapma - Kentsel Alanın Mutenalaşması	MEKANIN METALAŞTIRILMASI	Rezidans - "İnşaat Ya Resulullah" Neo Muhafazakarlığın Şakülü Düşleri - Olağanaltı - Külahlı Yol: Toplumsal Belleğin Tahliyesi - Meta'staç - Aquareius - Kentsel Yenileme Ve İlgili Memnuniyetlilikler: Kreuzberg - Koruyucu Acil Durum Işık Sistemi - Giysi Takası
Parsellenen Kent - Kentsel İşgal - Şirketleştirilmiş Şehir Planlaması - Mekanı İşgal Etme - Betonlaşma - Kamusal Mülk(?) - Kar Eldetme - Demokratik Planlama	KENTSEL İŞGAL	Her Şey Yolunda - Körfex - Ben Hep Burada Olan Köpeğim (Döngü Halinde) - Konik Kesijim - Harikalar Diyarı - Mülksüzleştirme Ağlan - Kil Ayaklı Dev Heykel - Kentsel Yenileme Ve İlgili Memnuniyetlilikler: Kreuzberg
Üretim Ağları - Köylülerin Mesleğini Dönüştürmesi - Gelir Dağılımının Düzenlenmesi - Vastfı İş Gücünün (Zanaatkarlık) Ölümü - Gayrimenkul Piyasasının Etkisi - Ekonominin Dönüşümü - Yeni Düzen	ÜRETİM AĞLARI VE İŞ GÜCÜ	Her Şey Parkı - Çin'de Bilinmeyen Kentleşme Şehir İçinde Köy - Külahlı Yol: Toplumsal Belleğin Tahliyesi - Kirli Kutu - Çekmeköy Underground - İstanbulun Artığı - Hayal Meyal
Kentsel Toplumsal Uyuşmazlık - Kültür Kimlik Hakkı - Kültürel Etkileşim - Sosyal Dinamikler - Kentsel Kültür - Gecekonduların Kirli Yerler Görülmesi - Mahalle Kültürü	KENTSEL KÜLTÜR	Lamento - Sulukule'nin Adımı Değiştirebilecekler Mi? - Katmanlı Kolaj - "İnşaat Ya Resulullah" Neo Muhafazakarlığın Şakülü Düşleri - Adli Kebab Dürüm - Slumdog Millionaire - Muhit

Şekil 3.1: Kentsel Dönüşümü Konu Edinen Sanat Yaptırlarının Kavramsal Analiz Çalışması

4.1 Çağdaş Sanatta Kentsel Dönüşümün Nedenleri ve Sonuçlarını Ele Alan Kavramlar

4.1.1 Kent Hakkı

Çalışma, konaklama, sosyalleşme, kısacası yaşama mekânı olan kentler, zaman içerisinde gelişim ve değişim göstermektedir. Yaşanılan değişim bazı noktalarda kentler üzerinde yaşayan kişilerin, yaşadıkları çevreleri kültürleri ve yaşama pratikleri doğrultusunda değiştirmesiyle gerçekleşirken bazı durumlarda ise kentleşme üzerinde planlama yapan veya üretimde bulunan aktörlerin aldığı kararlar doğrultusunda gerçekleşmektedir. Oluşan kentler, toplumsal bağlardan, doğanın parçası olması durumundan, teknolojik gelişmelerden, sunduğu yaşama koşullarından, kamusal alanlardan, kentlilerin arzu, istek ve beklentilerden ayrı düşünülemez.

Bireysel özgürlüklerin ötesinde kentlerin sahip olduğu kaynaklardan herkesin eşit oranda yararlanması gerekliliği durumu “Kent Hakkı” kavramıyla açıklanabilir. İyi tasarım olarak nitelendirilen mimari üretimler kamusal faydayı ön planda tutarak, oluşturulan çevrede sınıf farklılıkları yaratmadan, herkes adına nitelikli yaşam imkanı sunarken, yalnızca insanların değil tüm canlı türlerinin hakkını gözeterek doğaya zarar verebilecek üretim kararlarından kaçınır. Kentleşme faaliyetlerinin artış gösterdiği, yaşanan göçler doğrultusunda kentsel nüfusun çoğaldığı ve kent sınırlarının genişlediği kapitalist dönem ile kentleşme arasında yakın bir ilişki olması, kapitalist sistemin zorunlulukları arasında olan sermaye üretimini artırma ve pazar alanını genişletme çabaları da kentlerin değişim göstermesinin nedenlerinden olmuştur. Kâr elde etmek ve sermaye birikimi sağlamak doğrultusunda kentlerde oluşan rekabet ortamı sonucu değişim gösteren kentlerde, toplumlar arasında sınıf farklılıklarında artış yaşanmış, kentsel mekânlarda herkes adına eşit haklar sunan kamusal alanlar zarar görmüş ve en temel hak olan barınma hakkına erişim zorlaşmıştır. İlk defa 1968 yılında Henri Lefebvre tarafından kentsel çevreyi sorgulamak ve arzu edilen kentin nasıl bir yer olduğunu belirlemek adına kullanılan “Kent Hakkı” kavramı, günümüzde artış gösteren kentsel dönüşüm projelerinin kentsel çevreyi ve toplumsal yaşamı değiştirmesiyle sıklıkla gündeme gelen bir kavram olmuştur. Ticari faaliyetler, ekonomik kaygılar ve elde edilen kârı artırmak

amacıyla planlanan veya uygulanan dönüşüm projeleriyle beraber kentsel çevreler ve toplumsal yaşam devamlı olarak değişim gösterir. Yaşanan bu değişimlerin toplum üzerindeki kişiler tarafından istenilen veya kabul edilen bir durum olup/olmadığı, yaratılan yeni çevrede dönüşümün hizmet alanlarına erişimi kolaylaştırdığı/zorlaştırdığı gibi parametreler bağlamında sorgulama alanları oluşur. Kentler üzerinde alınan kararların katılımcı bir süreç sonucunda alınmaması ve kentsel mekân üzerinde bulunan kişilerin temel hak ve özgürlüklerinin gözetilmemesi, benimsenen kentleşme politikalarda sermayenin ön planda tutulması sonucunda yaşanan süreçler ve kent hakkı kavramı çağdaş sanatın üretim alanlarında sıklıkla sorgulanan ve eleştirilen bir konu olmuştur.

İnsanlar genel çerçevede yaşadıkları ve zaman geçirdikleri kent ortamları ile ilgili isteklere sahiptir. Kentlere yaşanan göçlerin temel nedenleri arasında da kentin refah bir yaşam alanı sunması ile ilgili beklentiler yer alır. Didier Fiuza Faustino, 10. Uluslararası İstanbul Bienali kapsamında ürettiği “Kayıp Hayaller” isimli çalışmasında bir ahşap yapı üretmiş, yaptığı çalışmayı anlatan çalışma metninde, Portekiz’de yaşanan dönüşümden bahsederek ahşaptan olan çalışmasını, İstanbul’daki beklentilerimizin ve kayıp hayallerimizin bir metaforu olarak sunduğunu belirtmiştir (Ayvaz, 2007). Kent hakkı kavramıyla sahip olduğumuz beklentilerimizin yaşadığımız kentsel mekânlarda karşılanamadığını, ürettiği enstalasyon çalışmasıyla ziyaretçilere sunmuştur.

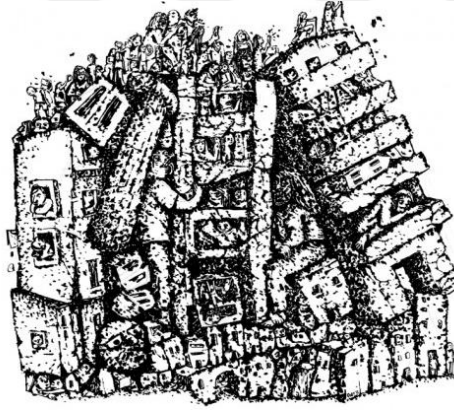

Şekil 4.1 : Didier Fiuza Faustino - Kayıp Hayaller (URL-1)

Christoph Schafer de 13. Uluslararası İstanbul Bienali'nde sergilenmek üzere, kent hakkı ile ilgili olarak beklentilerimizin olduğuna dikkat çeken bir çalışma yapmıştır. "Bostanorama" isimli çalışmasında kuram, eylemcilik ve sanatsal üretimi bir araya getirerek kentsel yaşamı yeniden şekillendirecek kolektif arzuları keşfe çıkmıştır. Takas ve ortak üretim platformları yaratmak için geliştirdiği arzular arşivi sayesinde, St. Pauli bölgesinde yaşayan insanların bir parkı olduğunu düşünmesini sağlamış ve sonucunda bölgedeki insanların belediyeye park talebinde bulunmasına sebep olmuştur (Ersoy, 2013). Bienal kapsamında sanatçının çalışmasına ait görseller sergilenerek kentlerin önemli bir ögesi olan yeşil alanlar ile ilgili dikkat çekilmesi sağlanmıştır.

Oluşan rant ile beraber dönüşüme zorlanan kent mekânlarında yaratılan sınıf farklılıkları ile toplumsal ilişkilerin sınırlanması ve kentlerin mücadele alanı haline gelmesi ile ilgili duruma Sulukule'de gerçekleştirilen dönüşüm projesi önemli bir örnektir. Kent hakkının sağlanabilmesi için kentsel mekânda gerçekleştirilen değişimlerin kent mekânında yaşayan kişiler tarafından isteniyor ve onaylanıyor olması gerekmektedir. Fakat Sulukule bölgesinde dönüşüme maruz kalan kişilerin yaşama mekânlarını istekleri dışında değiştirmek zorunda kalmaları, kent mekânında verilen mücadele sonucunda kent hakkının korunmadığına dair önemli örneklerden biri durumundadır. Sulukule bölgesinde kent hakkının korunamaması, toplumsal eşitsizliğin oluşturulması, kamusal alanların kentsel dönüşüm projeleri ile özelleştirilerek toplumun üst gelir grubundaki kişilerin kullanımına sunulması ve en temel haklardan olan barınma hakkının, değişimin gerçekleştirildiği bölgede yaşayan kişilerin elinden alınması ve bölge halkının oluşturulan durumdan etkilenme biçimleri, "Sulukule Platformu" kapsamında gündeme getirilmiştir (Amado, 2013). Farklı meslek gruplarına sahip kişilerin bir araya gelerek kurduğu platforma ait çalışmalar, 13. Uluslararası İstanbul Bienali'nde yer alan "Sulukule'nin Adını Değiştirebilecekler mi?" isimli çalışmayla bienal ziyaretçilerine sunulmuş, platformu oluşturan kişiler çalışmalarında, Sulukule sürecini ve devam eden mücadeleyi bir zaman çizelgesinde sunarken yıkımla kaybolanı ve yeni doğanı tartışmış, bu sürecin kilit noktalarını aktarmıştır. Bu sayede çalışma kapsamında kent hakkı, barınma hakkı, mülkiyet hakkı gibi kavramlar irdelenmiştir (Amado, 2013). Yaşanan dönüşüm ile oluşan sorunlar bienal ziyaretçilerine aktarılmıştır.

Yaşama, barınma gibi temel haklara sahip olan insanların, hayalini kurduğu kentlerde adil ve demokratik olarak yaşamlarını sürdürme ile ilgili sorunlar yaşaması ve kent hakkı arayışları, sanatçılar arasında gündeme gelen ve dikkat çekilmesi gerekli görülen konulardandır. Konuyla ilgili bir diğer çalışma, 2013 yılının Mart ayında, X-İST sanat galerisinde, ressam Ceren Oykut'un "Hayal Meyal" isimli kişisel sergisidir. Sanatçı, kentlerin dönüşümü ile ilgili "kent hakkı" kavramını, kendine özgü benimsediği tarz ile ürettiği resimlerle aktarmıştır. Dönüşüm ve toplumun yaşadığı zorluklar ile ilgili olarak sanatçı, anlık kaoslara ve gündelik harekete büyüteç tutarak hayal meyal anlardan uyanıp not alarak, kuş bakışı manzaranın içine gömülmüş ve yaşama gayretinde olanları, savrulanları, sesi duyulamayacak kadar az çıkanları, üçüncü bir boyut ekleyerek anlatır (Oykut, 2013).

Şekil 4.2 : Ceren Oykut - Kat Mülkiyeti II (URL-2)

Aynı zamanda sergide yer alan çalışmalarda, kent hayatının değişmesine rağmen, zamanın daha az kıymetli olduğu mahalle düzenine ayak uydurmuş, daha yavaş bir hayat arayışında olan insanların hikâyeleri ile cevap verildiği, alternatif bir gündelik hayatın olabilirliğine işaret edilen çalışmaların sergilendiği belirtilmiştir. (Oykut, 2013)

Şekil 4.3 : Ceren Oykut - Ayak İzi IV-VII-II (URL-2)

4.1.2 Yerinden Edilme

Çağdaş sanat ortamında yer alan çalışmalarda kentsel dönüşüm projeleriyle beraber yaşanan yerinden edilme süreci ile ilgili olarak genel çerçevede, dönüşüme maruz kalan veya dolaylı olarak etkilenen toplumların yalnızlaşma süreciyle yaşadığı tedirginlikten, yaşam pratiklerini değiştirmek zorunda kalmaları sonucunda karşılaştıkları belirsizlik durumundan ve yaşanan direnişten bahsedilmiştir. Aynı zamanda insanlar dışında kent mekânında yaşayan diğer canlıların da yerlerinden edilerek dönüşüm sürecine dahil edildiği, şehirlerin çeper bölgelerinde yaşamlarını sürdürme mücadelesine girmeye mahkûm edildiğine dair düşüncelerin yer aldığı üretimler gerçekleşmiştir.

Dönüşüm projelerinde kentsel çevrenin fiziksel olarak iyileştirilmesi, ekonomik faaliyetlerin artış göstermesi ve kentin aktif olarak kullanılması amaçlansa da sosyolojik alanda problem oluşturacak sonuçlar yaşanır. Kentsel dönüşüm projelerinin sosyal boyutta yarattığı problemlerin sebepleri arasında, dönüşümün yaşandığı bölgede bulunan kişilerin istekleri dışında yaşadıkları veya çalıştıkları bölgeyi terk etmek zorunda kalma durumları vardır. Yenilenen bölgelerin ekonomi alanında değer kazanması amacıyla kentsel profilin değişim göstermesi yönünde düzenlemeler yapılır. Kentsel dönüşüm projesi kapsamında bölgedeki konut tipinin değiştirilmesi –özellikle gecekondulaşmanın yaşandığı yerlerde dönüşüm ile yapılan lüks konut tipleri- dönüşümden önce bölgede yaşayan kişilerin, dönüşüm sonrasında oluşturulan konutların satın alma güçlerinin üstünde olması sebebiyle yerlerinden edilmesine sebep olur. Projelerin uygulandığı bölgelerdeki kişilerin yaşadıkları yeri terk etmek zorunda kalması ve bu sayede dönüşüm bölgesinde ki kentli profilinin değiştirilmesi, kentsel planlama politikaları arasında yer alır. Bu politika özellikle ticaretin yoğun olduğu ve nüfusun fazla olduğu metropol şehirlerde sıklıkla gözlemlenir.

Şehirlerde büyüme meydana gelmeden ve şehirleşme ile ilgili gelişmeler yaşanmadan önce gelir durumu düşük olan kişilerin yaşamak için seçtiği bölgeler, şehirlerdeki büyüme ve gelişme sonucunda kentlerin merkezi konumuna gelir. Günümüzde çöküntü alanları olarak nitelendirilen bu bölgelerde ekonomik faaliyetleri artıracak, bölgenin değerini yükseltecek ve kullanıcı profilini değiştirecek

dönüşüm projelerin uygulanmasına karar verilmesiyle bölge halkı için yerinden edilme süreci başlar. İstanbul'da Sulukule'de gerçekleşen kentsel dönüşüm projesi sonucunda yaşanan yerinden edilme süreci, bu duruma örnek olarak gösterilebilir. Sulukule'de gerçekleştirilen dönüşüm projesi İstanbul'da "kentsel dönüşüm" başlığı altında, devlet tarafından desteklenen büyük ölçekli bir projedir. Sulukule bölgesinde ki yapılaşmanın gecekondular tipinde olması ve konumunun ticari faaliyetlerin yoğun olarak gerçekleştiği merkezi bir noktada bulunması, Sulukule Kentsel Dönüşüm Projesi'nin planlanmasının sebepleri arasındadır. Proje, dönüşüm sonrasında bölgede yüksek gelir durumuna sahip kişilerin yaşamına yönelik olarak hazırlanmıştır. Projenin uygulanmaya başlaması ile yerlerinden edilen Sulukule halkının direniş göstermesi, seslerini duyurma çabaları sonucunda sanatçılar ve konuya duyarlılık gösteren farklı meslek gruplarından kişiler Sulukule halkına destek olmuş ve farkındalık oluşturmak amacıyla bir araya gelerek kurdukları "Sulukule Platformu"nda dönüşüm ile yaşanan yerinden edilme sürecine değinmişlerdir. 2013 yılında gerçekleşen İstanbul Bienali'nde platform kapsamında yapılan çalışmalara yer verilmiş, yerinden edilme sürecinin çağdaş sanatın paylaşım alanında gündeme getirilmesi ve eleştirilmesi sağlanmıştır. Sulukule Platformu'ndan yola çıkarak birçok sanatçının bir araya gelmesiyle üretilen "Sulukule'nin Adını Değiştirebilecekler mi?" adlı bienal çalışmasında, dönüşüm sonucunda yaşanan yerinden edilme süreci, bienale ait katalogda "Yıkılıp yok edilen "yer" in kapsadığı yaşam gücü, uğruna verilen mücadelenin topluluğa kazandırdığı yeni değerler ve gerçekleştirdiği dönüşüm toplumsal belleğe kazınır, yeni pratiklerin referansı olarak geleceğe taşınır." (Amado, 2013) cümlesiyle ifade edilmiştir. Çalışmayla, Sulukule'de yaşanan dönüşüme toplu tepkiler verilerek bölge halkının yaşadığı sürece karşı bir duruş sergilenmiştir. Verilen tepkilere yanıt gecikmiş ve yıkımın yaşanmasına engel olunamamış olsa da durumun görmezden gelinemeyeceği, 13. İstanbul Bienali kapsamında Halil Altındere isimli sanatçının gerçekleştirdiği "Harikalar Diyarı" çalışmasında rap müzik üzerinden vurgulanmıştır. Kentsel dönüşüm projeleri sonrasında yerlerinden edilen bölge halkının kendisine yeni bir yaşam alanı bulmak zorunda kalması veya önerilen alanlarda yaşamına devam etmesi, yaşadığı bölge içerisindeki alışkanlıklarını bırakması ve yeni bir çevreye adapte olması, beklenildiği kadar kolay bir süreç olarak işlememektedir. Kentlilerin dönüşümün

geçeleştirileceği yeri terk etmek zorunda kalmaları ve dönüşümün gerçekleştirilmesine neden olan aktörler tarafından sunulan yeni yaşam alanlarının şehirlerin dış bölgelerinde, henüz gelişimin tam anlamıyla gerçekleşmediği yerler olması veya yerinden edilen kişilerin günlük alışkanlıklarını, ritüellerini gerçekleştiremediği, yaşama pratiklerine uygun olmayan konut tiplerinin alternatif yaşam alanı olarak sunulması, kentliler üzerinde baskı oluşturarak tedirginlik yaşanmasına neden olur. Tahribad-ı İsyân grubu ve Fuat Engin de dönüşümün gerçekleştiği Sulukule’de yaşayan genç nüfusun psikolojik etkilenme durumunu, endişelerini ve yerlerinden edilen kişilerin konu ile ilgili isyanını anlatan sözlerin yer aldığı rap müzik çalışması yapmıştır. Yapılan “Wonderland” isimli rap müzik, 13. İstanbul Bienali’nde, Halil Altındere’nin video türünde oluşturduğu çalışmayla ziyaretçilere sunulmuştur. Bienal kataloğunda Halil Altındere’nin, tüm çalışmalarında sanat ile siyasetin içsel bağlantısını sorguladığı, bienal kapsamında sergilenen “Harikalar Diyarı” isimli video çalışmasının da 600 yıldır roman nüfusuna ve kültürüne ev sahipliği yapan Sulukule semtinin 2006 yılında alınan bir kararla yıkılmasından sonra, o semtin çocuklarınca dillendirilen öfke, direniş ve umudun bir belgesi olduğu belirtilmiştir (Şirin, 2013). Yerinden edilme süreci ile ilgili olarak genç nüfusun karşılaştığı duruma karşı tepkisini, sanatsal üretim alanını kullanarak gündeme getirildiği görülmektedir.

Şekil 4.4 : Halil Altındere - Harikalar Diyarı (URL-3)

Aysim Türkmen yönetmenliğinde, 2014 Yılında gösterime giren Çekmeköy Underground isimli sinema filmi de, “Harikalar Diyarı” çalışmasının içeriğine benzer

olarak yerinden edilme sürecine maruz kalan genç nüfusun “yeni kent” olarak bahsedilen bölgelerde yaşamaya başlamaları ve bu bölgelerde verdikleri, hayallerine tutunma çabaları ile ilgili olarak üretilmiştir. Aysim Türkmen ile yapılan söyleşide Türkmen, “Alanları gitgide daralsa da yeni tarzlar (apaçi tarzı diye kodlanan kıyafet ve saçlar), yeni formlar (arabesk rap müzik ve video klipleri) oluşturan gençlerin hayal kırıklıklarıyla baş etme hallerini anlatıyor.” (Türkmen, 2015) diyerek filmin konusu ile ilgili açıklamada bulunmuştur. Sinema ve müzik birleştirilerek filmin içerisinde arabesk rap türünde şarkılara yer verilmiştir. Rap müzik alanında üretimler yapan müzisyenlerin kentsel dönüşüm süreci ile ilgili şarkılar yazması veya yaşadığı süreci anlatabilmek ve sesini duyurabilmek adına süreçten bizzat etkilenen gençlerin rap müziği araç olarak kullanması, sanat alanındaki üretimlerin konularını günlük olaylardan seçtiğinin, duygu ve düşüncelerin paylaşım aracı olduğunun, düşüncelerin ve eleştirilerin özgürce, sanatçının belirlediği kelimeler üzerinden dile getirildiğinin de göstergesidir.

İstanbul’da gerçekleştirilen büyük ölçekteki kentsel dönüşüm projeleri sonucunda, dönüşümün yaşandığı bölgelerde yaşayan kişiler, yaşam alanlarının yerine yapılan lüks konut tiplerinde yaşamlarına devam edebilecek ekonomik güçte olmamaları sebebiyle kendilerine öngörülen ve genellikle şehirlerin gelişim göstermemiş çeper bölgelerinde ki devlet tarafından yapılan toplu konutlarda yaşamak zorunda bırakılmışlardır. Yer DEĞİŞTİRME sürecini yaşayan insanlar dışında, kentsel dönüşüm projesi ile beraber şehirlerin çeperlerinde yaşamaya zorlanan kedi, köpek gibi sokak hayvanları da kent içerisinde merkezi durumda olan yaşam alanlarından uzaklaştırılmaktadır. Yerinden edilme süreci ile ilgili olarak insanların yaşadığı etkilenmenin dışında sokak hayvanlarının yaşadığı süreci anlatarak, bu durumu sanatsal üretim alanında farklı bir bakış açısıyla gündeme getiren çalışmalardan bir diğeri 13. İstanbul Bienali’nde yer alan Annika Eriksson tarafından gerçekleştirilen “Ben Hep Burada Olan Köpeğim” isimli video çalışmasıdır. Bienale ait katalog içerisinde yer alan çalışma metninde, İstanbul’un kenar mahallelerinde çekilen videonun, bir sokak köpeğinin gözünden, geçiş alanlarına ve ötekileştirilmiş zamansal deneyimlere odaklandığı vurgulanırken, yetkililer tarafından gitgide genişleyen şehrin çeperlerine ve sahipsiz bölgelerine itilen köpeklerin, soylulaştırma ve şirketleştirilmiş şehir planlaması arasında salındığı belirtilmiş ve sıhhileştirme

politikaları sonucu şehrin dışına sürülmüş, sürgünde yaşayan sokak köpeklerinin varlığına odaklanan bir kurgusal gerçeklik olarak tanımlanmıştır (Yıldız ve Eriksson, 2013). Aynı zamanda “Kentin gerçek sahibi kimlerdir?” Sorusunun sormak da çalışmanın amaçları arasında gösterilmiştir.

Şekil 4.5 : Annika Eriksson - Ben Hep Burada Olan Köpeğim (URL-3)

Çağdaş sanat sanatçılarından olan Gökçe İrten’in, Mixer Sanat Galerisi’nde gerçekleştirdiği “Muhit” isimli kişisel sergisine ait sunum metninde “yerinden edilme” kavramından, “yer değişimi” kelimeleri kullanılarak bahsedildiği görülmektedir. Sanatçının kendisine ait teknik üzerinden oluşturduğu çalışmalar arasında farklı pencerelerden birbirini izleyen karakterlerin, kentsel dönüşüm ile yer değişiminin bireylere yaşattığı tedirginliğin anlatılmak istendiği belirtilmiştir (Muhit, 2017).

Şekil 4.6 : Gökçe İrten – Muhit, Sergideki Çalışmalardan örnekler I (URL-4)

Yer değişimi ile beraber yaşadıkları çevreyi değiştiren veya değişim sonucunda aynı bölgede yaşamına devam etse de çevresinin fiziksel ve sosyolojik olarak değişimine tanıklık eden kişiler, karşılaştıkları durum sonucunda hissettikleri güven duygusunu kaybeder ve buldukları yeni çevreye karşı kendilerini yabancı hissetmeye

başlarlar. Kentsel dönüşüm ile yaşanan yerinden edilme sürecinde kişilerin yaşadığı çevreyi değiştirmesi veya çevresinde yaşanan değişim sonucu iletişimde olduğu kişilerin yer değiştirmesiyle birbirleri arasındaki iletişim ağının kopması ve komşuluk duygusunun kaybolmasıyla yalnızlaşma süreci başlar. İrten'in Muhit isimli sergisine ait çalışmalarda, farklı zamanlarda topladığı ve hikayesi olan çerçevelerin metafor olarak kullanılarak, her bir çerçevenin insanların pencerelerinden dışarı baktığı evlerini ve anılarını temsil ettiği, gitgide azalan insan ilişkilerine odaklanırken, hızla değişen yaşam alanlarının verdiği yalnızlık hissini irdelediği belirtilmiştir.

Şekil 4.7 : Gökçe İrten – Muhit, Sergideki Çalışmalardan örnekler II (URL-4)

Özellikle bölgesel olarak gerçekleştirilen, sonuçlarından birçok kişinin etkilendiği büyük ölçekli kentsel dönüşüm projelerinin çağdaş sanat alanında farklı alanlarda tartışma konusu olduğu görülmektedir. Yerinden edilme sürecinden önce dönüşümü gerçekleştirecek olan kurumlara/firmalara ait yetkili kişiler, dönüşüm öncesinde proje alanında yaşayan kişilerin -çeşitli teklifler veya vaatler ile- yaşadıkları bölgeyi kendiliğinden terk etmeleri yönünde çalışmalarda bulunurlar. Kentsel dönüşümün gerçekleşmesi sonucunda yaşanan yerinden edilme süreci, toplumsal ve sosyolojik açıdan önemli bir durum oluşturması sebebiyle sinema alanında da konu edilmiştir. 2018 yılının Eylül ayında gösterime giren, Ali Vatansever'in yönetmenliğini yaptığı "Saf" filmi, Fikirtepe'de yaşanan kentsel dönüşümü, yerinden edilen bir çift üzerinden senaryo haline getirmiştir. Ali Vatansever, çektiği film ile ilgili yaptığı röportajda "Fikirtepe'li bir çiftin yerinden edilme hikâyesi olarak tanımlanır. Olaylar nasıl geliyor?" soru karşısında ise hikâyeyi, çiftin yaşadığı bölgenin yakınındaki mahallelerin kentsel dönüşüme maruz kalmasıyla sıranın çiftin yaşadığı mahalleye geldiğini, proje geliştiricilerinin mahalledeki bazı kişiler ile anlaşma yapmak üzere görüştüğü söylentileri yayılırken, uzun süredir işsiz olan Kamil isimdeki kahramanın

yan mahallede kepçe operatörü olarak çalışmaya başlaması sonucunda taraf tutmak zorunda kaldığını belirterek özetliyor (Telliöğlu Şeren, 2019). Kamil karakterinin yaşadığı arada kalma süreci ile giderek bertaraf olma halini ve eşinin de bunun sonuçlarıyla yüzleşmesinin izleneceğini ekliyor (Telliöğlu Şeren, 2019). Bir yandan yaşadığı yeri terk etmeyerek dönüşüme direnen bir topluluğun içerisinde bulunan Kamil karakterinin, diğer yandan dönüşümü destekleyen grubun içerisine çalışmak ve para kazanmak amacıyla dahil olduğu görölmektedir. Ali Vatansever, röportajında savaştığımız şeyin kendisine dönüştüğümüzü söyleyerek, “Saf” filmiyle aynı zamanda “Bu savaşı sürdürürken kendimiz nasıl canavar olmaktan geri durabiliriz, saf ve iyi kalmayı başarabilir miyiz? Sorularının cevabını aradığını belirtiyor (Telliöğlu Şeren, 2019).

4.1.3 Terrain Vague – Yıkım ve İnşa

Fransızca kökenli olan “Terrain Vague” terimi dilimizde “müphem alanlar” olarak karşılık bulmuştur. İlk olarak 1920’lerde fotoğrafçı Man Rey’in, terk edilen ve kimsesizleşen bir alanı çektiği fotoğrafa “Terrain Vague” ismini vermesiyle gündeme gelmiş, çekilen fotoğrafta da kentsel mekânın durumu gösterilmiştir. Terim, mimarlık alanında da kent içerisinde tanımsız sayılan, terkedilmiş veya bakımsız ve değerini kaybetmiş durumdaki mekânların durumunu anlatmak adına kullanılmaktadır. Kentsel dönüşüm projelerinin bazıları, mekânsal durum olarak “terrain vague” kavramıyla belirtilen alanların kente dahil edilmesi, kentsel sistem içerisinde kârın artış göstermesine katkı sağlayacak alanlara dönüştürülmesi düşüncesiyle, özellikle kent merkezlerine ve ticari faaliyetlerin yoğun olarak gerçekleştirildiği alanlara yakın ve müphem olarak nitelendirilebilecek alanlarda gerçekleştirilmiştir.

Kentsel dönüşüm projeleri genel olarak –riskli yapıları doğal afetlere karşı güçlendirme, yeni yerleşim birimleri oluşturma, kentsel değeri artırma vb.- farklı amaçlar ile farklı ölçekler de planlanırken, ülkemizde gerçekleşen örneklerinde dönüşümün yaşandığı bölgelerde yapı stoğunun yıkılarak yeniden yapılmasını destekler nitelikte olduğu görölmektedir. İstanbul’un kentleşme tarihinin eskiye dayanmasıyla fiziksel olarak yıpranmış bina sayısının fazla olması, yaşanan hızlı kentleşme sürecinde denetimlerin yeteri kadar yapılmaması sonucunda kontrollü

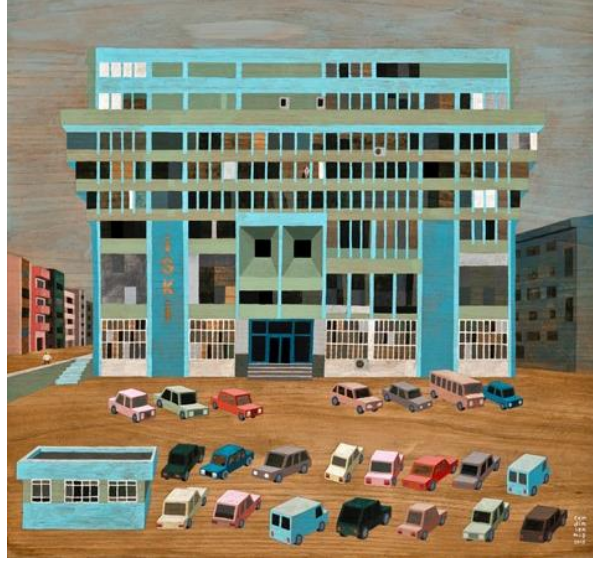
yapılaşmanın gerçekleşmemesi, üretilen yapıların fiziksel donanım olarak dayanıklı görülmemesi ve bölgenin deprem kuşağında yer alarak yakın geçmişte yapılaşma üzerinde ciddi hasarlara neden olan depremlerin yaşanmış olması, büyük ölçekli olarak gerçekleştirilmek istenilen kentsel dönüşüm projelerinin sebepleri arasında gösterilir. Fakat gerçekleştirilen uygulamaların temel amacının binaların fiziksel olarak güçlendirilerek sağlıklı yapılaşmanın sağlanması yerine, ekonomik faaliyetleri artıracak fonksiyonlar ile yüksek gelir grubuna sahip kişilere yönelik, standartların üstünde lüks konut üretimi yapılması şeklinde gerçekleşmektedir. Bu doğrultuda, yapı stoğunu güçlendirmenin yanı sıra, kentin merkezi bölgelerinde gelir düzeyi düşük olan kişilerin sahip olduğu düşük standartlarda ve niteliksiz olarak belirtilen yaşama mekânları, dönüşüm sürecine dahil edilerek yıkıma uğratılmaktadır. Bilhassa İstanbul gibi metropol sayılan bir kentte güzelliği artırmak, şehri cazibeli hale getirmek, dünya üzerinde ki sayılı şehirlerden biri yapabilmek gibi arzular ile gerçekleştirilen dönüşümler, Uğur Tanyeli'nin de değimiyle "Yıkarak Yapma" şeklinde gerçekleştirilir. (Tanyeli, 2017)

Çeşitli sergi mekânlarında yer alan, İstanbul Fotoğraf ve Sinema Aktörleri Derneği (İFSAK) çalışmaları kapsamında bir grup fotoğrafçının, İstanbul'un belirli bölgelerinde çekmiş olduğu fotoğrafların yer aldığı "218. Dönem Proje Grubu Kentsel Dönüşen İstanbul" isimli fotoğraf sergisi düzenlenmiştir. Sergide yer alan çalışmalar ve sergi içeriği hakkında genel bilgilendirme yapılması amacıyla yayınlanan metinde, İstanbul'da yaşanan kentsel dönüşüm sürecinin başlangıcı ile ilgili sunulan nedenlerden ve sürecin başlaması ile yaşanan yıkımlardan bahsedilmektedir. Sergi metninde kentsel dönüşüm projelerinin başlangıçta deprem hasarlı ve riskli görülen binaların yıkılması ve orada yaşayan insanların güvenli binalar yapılarak koruma altına alınması amacıyla başlatıldığı vurgulanmıştır. Daha sonrasında dönüşüm projelerinin, şehir içerisinde arsa bulamayan büyük, küçük tüm inşaat firmalarının iştahını kabartmasıyla eski binaların yıkıldığı, bölge yaşayanlarının barınabileceği konutlar yerine çok lüks konutların yapılmaya başlandığı süreç olarak devam ettiği belirtilmiştir ("Sergi: Kentsel Dönüşen İstanbul", 2017). Sergide yer alan fotoğraflar ile de kentsel dönüşümün yaşandığı –veya dönüşüm projelerinin planlandığı- bölgelerin güncel durumu ile yaşanan yıkım ve sonrasında gerçekleşen yeniden inşa süreci gösterilmektedir. Dönüşümün gerçekleşmeye başladığı

yerlerde çekilen fotoğraflarda, yıkılarak yeniden inşa edilen konut alanları ile beraber hali hazırda eski ve bakımsız olan, gelecek günlerde muhtemel olarak aynı amaçla yıkım sürecini takip ederek yeni projelerin gerçekleşeceği alanlar aynı karede yer almaktadır. Dönüşüm planlanırken beyan edilen amacın dışına çıkılarak uygulandığı, güncel durum fotoğraflarıyla gösterilmiştir.

2019 yılının Nisan ayında Beste Üzrek ve Müjdem Akyürek'in küratörlüğünde farklı sanatçıların çalışmalarının bir araya getirildiği Meta'staz isimli sergi, fiziksel, mental ve ruhsal çöküntüye ilişkin problemlerin ana kaynaklarından biri olarak gösterilen çarpık kentleşmeye panzehir olarak sunulan kentsel dönüşüm hareketlerine ilişkin çıkışsızlık sarmalını bir kez daha sanat kanalıyla tartışmaya açmıştır ("Kentsel Dönüşüm Hareketine İlişkin Çıkışsızlık Sarmalı, 2019) . Kentsel dönüşüm sebebiyle yaşanan yıkım ve inşa süreci, "genişleyerek ve yutarak yenilenme" süreci olarak belirtilir ("Kentsel Dönüşüm Hareketine İlişkin Çıkışsızlık Sarmalı", 2019).

İstanbul, devamlı olarak göç alması ve yüksek bir kentsel nüfus oranına sahip olması yanında, ticari faaliyetlerin yoğun olarak yaşandığı bir kent olarak çok fazla değişim ve dönüşüm geçirmiştir. Karikatürist Cem Dinlenmiş, İstanbul'da ikonik duruma gelen ve değişim sürecinde yıkıma maruz kalmış bazı yapılara dikkat çekmiştir. Kentler üzerinde süreç içerisinde yaşanan değişim, dönüşüm, yıkım gibi konuları anlatırken renkleri kullanan ve sahip olduğu sanat anlayışıyla sergi ziyaretçilerine göstermeye çalışan Dinlenmiş, 2016 yılında X-IST sergi mekânında, kentsel mekân ve yıkım süreci ile ilgili çalışmalarını "Görsen Kesin Tanırsın" isimli sergiyle ziyaretçilere sunmuştur. Sanatçıya ait karikatürler ve renkli resim çalışmalarının bulunduğu sergide İstanbul'un farklı köşelerine ve farklı zaman dilimlerine bakıldığında, hep bir yenilenme, değişim, yıkım ve yeniden yapmanın söz konusu olduğunu belirterek, yaptığı çalışmalarında son 40-50 yıllık dönemde yıkılan ve yeniden yapılan binaları resimlediğini söylemiştir (Esen, 2016).

Şekil 4.8 : Cem Dinlenmiş - Dev Kaplumbağanın Son Günleri (URL-5)

Çalışma konusu olarak şehirleri seçen sanatçı, ilgisini çeken, tuhaf, can sıkıcı olabilecek yapılar, mekânlar ve mahalleleri araştırırken, yaşanan mekânsal değişimi görsel etkileri üzerinden okumaya çalıştığını belirtmiştir (Esen, 2016).

Şekil 4.9 : Cem Dinlenmiş - Kuruluş 1991 (URL-5)

Çağdaş sanat alanında üretimlerde bulunan sanatçıların anlatmak istediği düşünceler toplumsal olarak önem arz ederken çalışmalarında kendilerine ait olan sanat dilini kullanırlar. Karikatürist olan Cem Dinlenmiş de düzenlediği sergide toplumsal bir mesele olan kentleşme ve kentsel dönüşüm pratiklerine eğilerek, seçtiği konuyu karikatürist kimliği ile çizim ortamında izleyicisini güldürecek şekilde yorumlamaktadır. Kent ile ilgili önemli noktalara değinirken sergilediği çalışmaların üretim biçimi ve anlatmak istediği düşünce ile ilgili olarak, “çizgideki sevimlilik ve

renkteki yumuşaklık kendini hep koruyor ama asla davetkâr bir izlenim yaratmıyor. İşlenen konuları olumlayan bir yaklaşım söz konusu değil.” demiştir (Esen, 2016). Kentler üzerinde yaşanan değişim sürecinin yıkım ve yeniden inşa üzerinden gerçekleşmesine dikkat çekecek sanatsal üretimlerden bir diğeri 2017 yılında Gülce Uğurlu’nun yönettiği “Ev’vel Zaman” isimli tiyatro oyunudur. Kentsel dönüşümün konu edildiği tiyatro oyununda, yaşanan yıkım süreci bu defa sahne tasarımcısı Meryem Bayram tarafından gerçekleştirilen sahne tasarımı ile izleyiciye yansıtılmış, oyun esnasında ahşap bloklar kullanılarak farklı sahneler yaratılmıştır. Oyuna ait açıklama metninde, Meryem Bayram’ın sahne tasarımı için kullandığı ahşap blokların, oyuncular için bazen bir ev bazen bir mezar, bazen bir masa veya eşya gibi nesnelere canlandığı belirtilmiştir. Bloklar, yıkılan ve artık var olmayan bir evi, bir bahçeyi simgelerken, kimi zaman da yeni inşa süreci ile gelecek zaman içerisinde yapılacak blok apartmanları temsilen kullanılmıştır. Oyuncular da oyun esnasında yıkılan evlerin, başkalaşan mahallelerin kalıntılarında eski rüyalarını aramaktadırlar (Yücel, 2017).

Şekil 4.10 : Gülce Uğurlu - Ev’vel Zaman (URL-6)

Kentsel dönüşüm projelerinin gerçekleştirildiği/planlandığı alanların kent içerisinde ki tanımsız veya çöküntü alanları arasından seçilmesi ve dönüşümün istenme nedenleri arasında mekânsal değeri artırma, ekonomik faaliyet alanını genişletme, sermaye artışını sağlama, konut stoğunu artırma gibi nedenlerin yer alması, dönüşüm projeleri için seçilen bölgelerde yıkım ve inşa sürecinin yaşanmasına sebep olmaktadır. Yıkım süreçleri sonucunda mekânsal fonksiyonlarda ve yapılaşma tipinde değişimler yaşanır. Sanatçı Berille Bak, 13. İstanbul Bienali’nde sergilenen

çalışmalar arasında “Koruyucu Acil Durum Işık Sistemi” isimli video çalışmasıyla Bangkok’un Din Daeng mahallesinde, yaklaşık iki bin ailenin yaşadığı bölgede, belediye iskân dairesinin binaların eski ve bakımsız olmasını gerekçe göstererek boşaltılıp yıkılacağını, yerine alışveriş merkezi yapılmasının planlandığını duyurması üzerine site sakinlerinin düzenlediği protesto üzerinden, süreçle ilgili görüşünü bildirmiştir (Butcher, 2013). Belediyenin planladığı dönüşüm projesi alanında, hali hazırda yapılaşma tipi konutken, projenin gerçekleştirilmesiyle, yıkımın yaşanması ve konut bölgesinin yerine yapılan alışveriş merkeziyle, bölge fonksiyonu ticari faaliyet alanı durumuna getirilmek istenmektedir. Bölgesel alanın karakteristik özelliğini değiştirerek planlanan kentsel dönüşüm projesi üzerinden verilen tepkiler, bienalde izleyiciye sunulmuştur. Sanatçı Bertille Bak, belgesel tarzında hazırladığı yedi dakikalık video çalışmasında el fenerleri kullanarak devrimci bir marşı koreografili bir görsel koda dönüştüren bir apartman dolusu insanın başvurduğu radikal ve şiirsel stratejiyi izleyicisine sunmaktadır (Butcher, 2013).

Şekil 4.11 : Bertille Bak - Koruyucu Acil Durum Işık Sistemi (URL-3)

Yerleşim alanlarında fonksiyon değişikliklerinin yapılması veya kentli profiline değiştirilmesi yönünde planlanan dönüşümlerde öncelikle dönüşüm projesini gerçekleştirecek olan firma, yaşadıkları yeri kendilerinin terk etmeleri adına bölge halkını dönüşüme ikna etmek için evlerini kendilerine satmaları yönünde veya alternatif yaşam alanları sunarak dönüşüm sürecinde ve sonrasında belirlenen yerlerde –bazı durumlarda sunulan yerlerde yaşama devam etmek isteyen kişilerin maddi bir ödeme yapması gerekliliği de bulunur- yaşamaları yönünde teklifler sunarlar. Büyük ölçekte bölgesel dönüşümler gerçekleştirilirken yaşanan yıkımlar ve yeni yapılan projelerde yaşama mekânını değiştirmek zorunda kalan kentlilerin,

yapılan teklifleri kabul etmeyip yıkım ile yer değiştirme durumlarına karşı çıkararak projelerin uygulanmasına engel olmaya çalıştığı görülse de bir diğer taraftan durumu kabullenerek sıranın kendi bölgesine gelmesini bekleyen kişiler gözlemlenmektedir. Bir bakış açısıyla yerlerinden edilen kişilerin ücret karşılığında - karşılaşacağı zorlukları da kabul etmiş olarak- bu duruma sessiz kalınması gerektiği düşüncesi hkimken, başka bir bakış açısıyla yaşanan süreç “haksızlık” olarak değerlendirilerek itiraz edilmesi ve yapılan tekliflere karşı durulması gerektiği savunulmaktadır. Gösterilen karşı duruşlarla kentlilerin, projelerin uygulanmasına engel bir g oluşturamadığını görmesi veya Sulukule’de yaşanan dönüşüm sürecinde açılan mahkemede -bölgede yaşayan kişilerin lehine sonuçlanmış olmasına rağmen- süreç sonuçlanmadan yıkımın ve inşa çalışmalarının başlamış olması örneğindeki gibi sonuçların yıkıma engel olamaması durumlarıyla karşılaşılır. Yıkımı yaşayan kişilerin, içinde bulunduğu durumdan negatif yönde etkileniyor olsa da zamanla direnişlerinin zm olmadığı düşüncesiyle kabullenif yaşadıkları görülür. Sinema gösterimleri arasında ki “Saf” filminin amacının Dönüşen kentler mi? Yoksa insanlar mı? Şehir bizi sürekli dışımızdaki glerle savaşmaya zorlarken aslında biz kendimiz neye dönüşüyoruz? Sorularını izleyiciye sormak olduğu belirtilirken, filmin senaristi film ile ilgili yaptığı röportajda, filmin senaryo sürecinde kedisini etkileyenin, gecekondulu yerleşkesi olan Fikirtepe’de ki dönüşüm olduğunu söylemiştir. Bölgeye yaptığı ziyaretlerden birinde, yıkımın gerçekleştiğini ve dönüşüm projesi için inşaat çalışmalarının devam ettiğini gözlemlediği sırada, şantiye alanı sayılan bölgede iki kadını ellerinde poşetler ile alışverişten dönerken gördüğünü, karşılaştığı sahneye duyduğu şaşkınlığın, devasa boyuttaki yıkımın estetiğinden ziyade iki kadının en olağanlığıyla günlük yaşamlarına devam edebilmeleri durumuna olduğunu belirtmiştir. Karşılaştığı durumu, yaşanan yıkım ve inşa sürecini “Biz orada yaşayan insanları, vrelerinde olan bitene her daim direnen birer Don Kişot zannediyorduk. Oysa gerçekte durum bambaşkaydı.” diyerek yorumlamıştır (Tellioglu şeren, 2019).

Şekil 4.12 : Ali Vatansever'in Fikirtepe Arşivi - Alışverişten Dönen Kadınlar (URL-7)

Ali Vatansever dönüşüm projeleriyle yaşanan yıkım ve inşa sürecine odaklanarak, süreçten etkilenen kişilerin zamanla duruma tepkisiz kalmaya başlama durumunu çağdaş sanatın üretim alanında izleyicileriyle paylaşmıştır. İnsanların davranışlarında yaşanan değişimleri, durumu kabullenişlerini ve konuyu üretim alanı olan sinemada senaryolaştırmak isteği ile ilgili olarak “Merkeze almamız gereken ve tartışmamız gereken asıl nokta, insanımızın dönüşüyor olmasıydı. Bu gri alanı, insandaki bu ruhsal dönüşüm halini ekrana yansıtmak istediğimi biliyordum.” açıklamasında bulunmuştur (Tellioglu Şeren, 2019).

4.1.4. Bellek Kaybı

İnsanlar alışveriş yaparken, evine veya işine giderken, her gün geçtiği yolda yürürken kentsel mekânlar ile devamlı iletişim halindedirler ve zamanla yaşadıkları yer ile aralarında bağ kurmaya başlarlar. Bu bağ zamanla daha da güçlenir. Gündelik yaşamı sürdürürken gerçekleştirilen eylemler ve birtakım gözlemler dolayısıyla çevre ile kurulan bağ sonucunda aidiyet duygusu oluşmaya başlar. Yaşama dair eylemler, anılar, bulunduğumuz kent dokusu ve kentsel öğeler ile birbirine bağlanır. İstanbul, geçmiş ve geleceğin aynı anda yaşandığı; kültürel yoğunlaşmaları, sıkışmaları, ayrışmaları ve biraradalıkları aynı anda gözlemleyebildiğimiz bir kenttir. İstanbul'da modernleşme süreci ile birlikte yoğunlaşan yapma/yıkma politikaları, bugün hiç olmadığı kadar hızlanmış ve kesinleşmiştir. Bu hız içerisinde bir arzu sarhoşluğu yaşayan kentliler, anılarının kontrolünü kayıp etmiştir (Özkan ve Özdemir, 2017). Zaman içerisinde üretim şekillerinin, kentsel planlama anlayışlarının değişmesi veya tüketim alışkanlıklarının farklılaşması gibi durumlar kentsel mekânların da fiziksel olarak değişmesine neden olmuştur. Kentsel mekânların –deprem, savaş gibi

nedenlerle- mecburi olarak yaşanan yıkım sonucunda yenilenmek zorunda kalması veya zamansal süreç içerisinde belirtilen sebepler doğrultusunda yenilenmesinin zorunlu duruma getirilmesiyle toplumların sahip olduğu kentsel ve kişisel hafızalarında değişimlere neden olur.

Değişim süreçlerinin kentsel mekânlar üzerinde silinmeden var olanın üzerine eklenme biçiminde gerçekleşmesiyle kentsel katmanlaşma oluşturulur. Üst üste gelen her bir katmanda kentlerin tarihlerine ait izlerin bulunmasıyla geçmiş ile olan bağ koparılmadan süreklilik sağlanır. Günümüzde gerçekleşen değişim süreçleriyle kentlerin tarihlerine ait izler, büyük ölçeklerde gerçekleştirilen yıkımlar ve yeniden üretim faaliyetleri ile farklılaşan yeni kentsel planlama anlayışları doğrultusunda silinir ve kentlerde yaşayan kişilerin yalnızca hafızalarında yer etmeye devam eder. Fiziksel ve sosyal yapıyı değişime uğratacak projelerin üretilmesi sonucunda yaşanan yıkım süreciyle beraber kentlerin sosyolojik yapısı ve kent mekânının fiziksel durumu da devamlı olarak değişmektedir.

Bellek, Türk Dil Kurumu tarafından “yaşananları, öğrenilen konuları, bunların geçmişle ilişkisini bilinçli olarak zihinde saklama gücü” olarak tanımlanmaktadır (Türk Dil Kurumu, 2019). İnsanlar, sahip oldukları anıları, gerçekleşen mekânlar ile eşleştirerek mekânlar ve anılar arasında bir bağ kurar. Kentsel mekânlar ile kurulan bağlantıların yaşanan yıkımlar ve dönüşümler sonucunda kopması, kişisel belleğin zarar görmesinin yanında sahip olunan kentsel belleğin de zamanla kaybolmasına sebep olur.

Çağdaş sanat da toplumsal belleğimizin zamanla silinmesini kentlerin dönüşümü üzerinden inceleyen çalışmalar arasında Mahir Yavuz ve Orkan Telhan'ın gerçekleştirdiği “Külahlı Yol: Toplumsal Belleğin Tahliyesi” çalışması bulunur. 13. İstanbul Bienali kapsamında Galata Özel Rum İlköğretim Okulu'nda sergilenen çalışmada Türkiye'de yaşanan dönüşümün aslında, “tarihsel bir tahliye” olduğundan bahsedilmiştir. Dönüşüm ile yaşanan bellek kaybını ifade eden çalışma kapsamında oluşturulan külahlı yolda ki yapılar, olayların gelip geçici ve akışkan doğasını internet üzerinde yakalanan veriler aracılığıyla aktarmakta ve olayları katman katman konik forma dönüştürmektedir. Gerçekleşen dönüşümler ile silinen geçmişi hatırlatmak için sanatsal üretim alanında çalışmalar yapan iki sanatçı, veri akışlarını külâh şekline getirerek simgesel bir forma dönüştürmüştür. Külâhlar, haber küpürleri, istatistikler,

kamusal kayıtlar ve ihale verilerini dönüşüm anlatılarının döngüsel ve tekrarlayan doğasına uygun olarak arşivleyen kilometreler uzunluğundaki kâğıt bobinlerden oluşur. Bienal sergi mekânında boş bir alanda dizilen külahların etrafında yürünebilmektedir. Külahların bilgi yığınları olarak tanımlandığı çalışmada, insanların külahların arasından yürümesiyle, bu antik topraklardaki tüm tahliyelerin tarihine bir selam gönderilmesine tanık olurlar. Bu sayede külahlar, karmaşık gerçekliklerin tartışmaya açık resimleri olarak okunur (Yavuz ve Telhan, 2013).

Şekil 4.13 : Mahir Yavuz ,Orkan Telhan - Külahlı Yol: Toplumsal Belleğin Tahliyesi (URL-3)

İstanbul Fotoğraf ve Sinema Aktörleri Derneği kapsamında çalışmalarda bulunan fotoğrafçı topluluğun Fikirtepe’den başlayıp, İstanbul’un farklı ilçelerini gezerek kentin güncel durumunu fotoğraflaması sonucunda oluşturulan “Kentsel Dönüşen İstanbul” isimli fotoğraf sergisinde, yapılan fotoğraflama ve arşivleme çalışmasının amacının kentsel dönüşümün hedeflerini, uygulanma yöntemlerini, çarpıklıkları, mağduriyetleri vurgulamak olduğu belirtilmiştir (“Sergi: Kentsel Dönüşen İstanbul”, 2017). Fakat çalışmanın sonucunun, yaklaşan depreme halen hazırlıklı olamayan bir kentin, uzun ve sancılı kabuk değişiminin belgelenmesi yönünde olduğu ifade edilir. Kent mekânlarında yaşanan yıkımlar ile izlerin kaybolması ve geçmişin yalnızca hafızalarımızda yaşamasıyla ilgili durum “Kentsel Dönüşen İstanbul” sergisine ait açıklama metninde, -dönüşümün sergi çalışması kapsamında yapılan arşivlemeden sonra da devam edeceği düşünülerek “Bu kitapçık çok değil 5-10 yıl sonra geçmiş yaşamın tüm izlerinin silindiği bu bölgelerde buruk bir nostalji yaşatacak” cümlesiyle vurgulanmıştır (“Sergi: Kentsel Dönüşen İstanbul”, 2017). Bölgede yıkımın devam etmesi ve kentsel mekânların değişim göstermesi ile silinecek olan kentsel

hafızamızı, yapılan sergi çalışması paralelinde oluşturulan kitapçığa bakarak tazelememizin mümkün olacağından bahsedilmiştir. Gelecek zamanda, bellek kaybını ortaya koyacak nitelikte bir çalışma olacağı düşünülmüştür.

Geçmiş ile bağımızı fotoğraflarla, nesnelere veya mekânlarla sağladığımızı, yaşanan yıkım sürecinde anılarımızla ve geçmişle bağlantı kurduğumuz mekânların yıkıma uğraması sonucunda geçmişin izlerini kaybettiğimizi ve belleğimizde kayıplara neden olan durumdan duygusal olarak etkilediğimizi ifade eden bir başka sanat eseri de “Ev’vel Zaman” isimli tiyatro oyunudur. Oyunda kentsel dönüşüm sürecinin yıkım ve yeniden inşa yapılarak sürdürüldüğü anlatılırken, iki kardeşin anneannesinin yaşadığı evin yanması ve dönüşüm sürecine dahil edilerek yerine apartman yapılması sonucunda yaşanan bellek kaybı konu edilmektedir. Oyunda kurgu, şehir, mekân ve bellek üzerinden yapılır. Oyunun adı ise bir masalı hatırlatsa da salt gerçekliği anlatır. Öykü yazarı olan Şükran Yücel, Ev’vel Zaman oyununda ki İlkin ve Veda karakterlerinin anneannelerinin evlerini kaybetmeleri, eve ait eşyaların eskiciden toplansa da artık işlevsiz olacağını belirterek yaşadıkları veda ile ilgili şöyle demiştir:

“Gitme vaktidir. Çehov’un “Vişne Bahçesi”nde yaşandığı gibi veda ederler. Ne demişti Andreyveyne, “Vişne Bahçesi”nin sonunda: “oh sevgili, tatlı, güzel bahçem... Yaşamım, gençliğim, mutluluğum elveda!... Elveda!” Bu veda yüzyıldan önceydi. Vişne bahçeleri çoktan yok oldu. İlkin’le Veda bir dönüm noktasında aile evlerine bir daha dönmemesine veda ederken, “Dönsek bile hiçbir şey aynı olmayacak.” Derler. Dut ağacı artık olmayacak, dut reçeli hatıralarda kalacak.” (Yücel, 2017).

Senaryoların dışına çıkarak gerçek hayat ile paralellik kurduğumuzda, büyük veya küçük ölçekteki tüm dönüşüm projelerinde, dönüşüme maruz kalan kişilerin – dönüşümün yalnızca yenileme olarak gerçekleştirildiği, bölgede yaşayan kişilerin ve yapılaşma tipinin değişmediği durumlar haricinde- benzer hissiyatlar ile aynı tepkileri verdiği görülür. Kentsel dönüşüm ile anılarını kaybederek bellek kaybı yaşayan kişilerin konuya yaklaşım biçimlerinin ve verdikleri tepkilerin anlatıldığı bir diğer sinema filmi de Kleber Mendonça Filho isimli yönetmenin Aquarius filmidir. Filmde, dönüşümlerin sonucunda yaşanan bellek kaybı sürecine, anıları koruma mücadelesi olarak yer verilmiştir. Gerçekleşecek yıkım sonucunda, daha önce orada yaşayan karakter, anılarının da yıkım ile silineceğinden, duruma karşı koymak istemektedir. Brezilya’da bir sahil kenti olan Recife’de yaşayan Clara, kentsel

dönüşüm ile yıkılacak evlerin yerine rezidans yapılmasına itiraz eder, inşaat firmasının planlarına karşı koyarak artık hayatta olmayan eşinin yanı sıra çocukları, arkadaşları ve kendine dair anılarını koruma mücadelesine girer (Aquarius, 2019). Birinci İstanbul Tasarım Bienali'nde yer verilen Deplase proje kapsamında yayınlanan Adeuate ve Net17950 isimli video çalışmalarının kavramsal temalarında kentsel dönüşümün altında yatan "bellek kaybı"nın farklı açılardan bienal ziyaretçilerine sunulması amaçlanmıştır. Yazarlığını ve yönetmenliğini Özden Demir'in yaptığı Net 17950 isimli kısa filmde, şehirlerin hikâyesi olduğundan bahsedilerek bu hikâyelerin bireylerin hikâyesi ile kurulduğu, odayı örten tavan, dış yüzünde sokağı dinlemiş duvar, içinde yaşanan her anın ve çizilen her rotanın şehrin hikâyesinin bileşeni olduğu söylenir. Şehir yıkımlar ve yapımlar ile hafıza kaybının eşliğine gelirken, yıkımlardan çıkan molozların hatırları simgelediği ve şehrin çeperine taşınmasıyla hikâyelerin çeperlerde biriktiği belirtilir. Molozların hikâyeleri/hatıraları simgelemesiyle döküm alanları da karşılaşma mekânı olarak tanımlanır. Yıkım süreci sonucunda yapıların beraberinde hatıraların ve anıların yıkılmasıyla bellek kaybı yaşanmış, yeniden inşa sürecinde de inşa edilen belleğin kendisi olmuştur. Bienal kataloğunda, video çalışması olan Net 17950'ye ait metinde aynı zamanda molozların yıkıldığı alanlar, şehirlerin sıfır noktası olarak tanıtılmıştır. Çalışmanın ismi ile ilgili olarak da "Sıfır noktasında, bellek muhafaza edilir, yeniden yaratılır. Sıfır noktası kimileri için ise, belleğin kamyon başı kilo hesabı ile ölçüldüğü yerdir. Toplam 31300 kilogram, Net 17950" (Aynalı, Kapucu ve Shafrir, 2013) açıklaması yer alır. Kısa filmde belleğin metaforu olarak kullanılan molozların değerinin kilogramla ölçülmesinin mümkün olmadığı vurgulanmıştır. Sinem Serap Duran'ın çalışması olan Adequate isimli kısa film de ise, İstanbul'da gerçekleştirilen kentsel dönüşüm çalışmalarında özel yaşam alanı olan "ev"in süregelen toplu yıkımları, bireysel hafızayla beraber kent hafızasının da yok olmasına sebep olarak gösterilir (Aynalı, Kapucu ve Shafrir, 2013). Kısa film çalışmasında yıkım sonucunda yerinden edilen ve yaşama mekânını değiştirmek zorunda kalan bir ailenin yaşadığı geçiş dönemine yer verilmiştir. Çalışmanın ana fikrine ait metinlerin yer aldığı bienal kataloğunda Adequate çalışmasının içeriği "İşlevi gereği kendine yetebilen, kent benzeri bir yaşam döngüsüne sahip, kapalı bir ticaret merkezinin içinde özel yaşam alanı olarak; kurmuş bir ailenin, yeni bir aidiyet

ilişkisi kurma çabası ile simüle edilmek istenmiştir” (Aynalı, Kapucu ve Shafrir, 2013) şeklinde açıklanmıştır. Yerinden edilen ailenin yaşamına ticaret merkezinde devam ettirilmesi ile de izleyiciye kentlerin ticaret merkezi gibi işlediğinin, uygun olmayan özel yaşam ritüellerinin, uygun görünümle kentlilere sunulduğunun mesajı verilmiştir (Aynalı, Kapucu ve Shafrir, 2013).

Şekil 4.14 : Sinem Serap Duran - Deplase Adequate (Video) Ekran Alıntısı (URL-8)

Kentler üzerinde yaşanan yıkımlarla yaşama mekânını değiştirmek zorunda kalan ailelerin anılarının mekânlar ile bütünleşik olması, dönüşümlerle beraber yıkılan anılar, kaybolan bellek ve bu kaybın sonucunda insanların psikolojik durumlarındaki etkilenmenin izleri, farklı açılardan bienal ziyaretçileriyle paylaşmıştır.

4.1.5 Şehrin Kimliği

Şehirler, mimari alanda sahip oldukları fiziksel yapılarıyla, kültürel durumuyla ve sosyolojisiyle beraber bir kimliğe sahiptir. Bir şehrin ismini duyduğumuzda o şehrin kimliği ve şehre ait görüntüler de –bildiğimiz veya gördüğümüz kadarıyla- zihnimizde canlanır. Şehirler de tıpkı tekil olarak yapılan yapılar gibi tipolojiye sahiptir. Bir bütün olarak şehirlerin tarihi, kamusal alanları, insanların birbiri ile olan ilişkisi, kentli profili, sanat ve kültürel üretimleri, mimari yapılaşması ve kentsel dokusu şehirlerin kimliğini oluşturur.

Şehirlerde ki yapılaşmanın düzenli olması veya düzensiz, karmaşık bir yapılaşmanın hakim olması, şehirlerin kimlik özellikleri arasındadır. Şehirlerin kimliği meselesi bu bağlamda kentsel dönüşüm projeleriyle yakından ilgilidir. Dönüşüm projelerinin nedenleri arasında olan, şehirlerdeki hali hazırda “çarpık” olarak tanımlanan yapılaşma tipine sahip bölgelerin planlı hale getirilmesi amacıyla planlanan/uygulanan kentsel dönüşüm projeleri, uygulandığı bölgenin kentli profilini

değiştirmesinin yanında, fiziksel yapısını ve tipolojisini değiştirerek Şehirin kimliğinin değişmesine neden olur. Ressam Ceren Oykut'un "Hayal Meyal" isimli sergisinde dđnüşümü yaşayan kişilerin yıkımlar ve değişimlerden etkilenme biçimlerini, gerginliği ve endişeyi, resmettiği karakterlerin yüzlerine işlerken, sergiye ait tanıtım metninde de Şehirlerin arka arakaya dđnüşüm yaşadığı ve her gün başka bir "yenileme" kılıfıyla el değiştiren silüete sahip olduğu belirtilmiştir (Oykut, 2013). Silüet kavramının da Şehirlerin kimliğinin bir parçası olması ve silüetin değiştiğinin belirtilmesiyle kimliğin de değişim gösterdiği belirtilmiş olur. Kentsel dđnüşümler ile Şehirlerin değişen kimliğinin konu edildiği bir diğer sanat ürünü 13.Uluslararası İstanbul Bienali'nde yer alan "Sulukule'nin Adını Değiştirebilecekler mi?" isimli çalışma olmuştur. Ceren Oykut'un çalışmasında olduğu gibi yıkım sonucunda fiziksel yapının farklılaşması ve Şehirin kimliğinin değişmesi, soyut ve somut mirasın korunmasını sorular eşliğinde irdelendiğinin belirtilmesiyle anlaşılmaktadır (Amado, 2013).

Şehirler, geçmişten günümüze kadar tarihsel olaylara sahne olmasıyla geçmişe ait izler taşır. Günümüze kadar gelen tarihi yapılar ve kentlerin içerisinde geçmiş dönemlere ait üretim tarzlarıyla gerçekteştirilen kentsel dokuların yer aldığı bölgelerin kentlerin tarihini görünür kılmasının yanında yeni nesillerinde geçmiş ile bağ kurmasını sağlaması yönüyle önem arz etmektedir. Fakat Őehirleřmenin başladığı günden günümüze gelene kadar kentsel mekân üzerinde birçok değişim ve dđnüşümün gerçekteşmesi, özellikle son dönemde kentleşme politikaları arasında yer alan kentsel dđnüşüm projelerinin uygulanmasında kullanılan yöntemde eskinin yıkılması ve yeni yapılanın eski ile bir bağlantısının bulunmaması Şehirlerin kimliğinin değişmesi ile ilgili önemli bir neden olmuştur. Tarihsel izleri barındıran Şehirlerde gerçekteşen kentsel dđnüşüm uygulamalarıyla Şehirlerin dokusu da her geçen gün değiştirilmiştir. Her bir dönemin kentsel bir katman olarak kentsel yapı üzerinde yer alması ile ilgili durum, 1. İstanbul Tasarım Bienali'nde Ebru Salah'ın gerçekteştirmiş olduğu çalışma ile çağdaş sanat alanında gündeme getirilmiştir. Sanatçı sergi için bir ürettiği elbise tasarımı üzerinden "Belek Kaybı" kavramını ifade etmiştir.

Şekil 4.15 : Ebru Salah - İstanbul Kentsel Kılık (URL-9)

İstanbul'un yaşadığı değişim ve dönüşümlerin kent üzerinde meydana getirdiği katmanlı yapıyı anlatmak için malzeme olarak, tasarladığı elbiseyi seçmiştir. Kentsel müdahaleler ile biçki-dikiş terimleri arasında kurduğu analogi, kenti her farklı dönemde yeni bir kılığa büründürülmek istenen halihazır bir kumaş gibi gören politikaları sorgulamak için bir enstrüman haline getiriyor. Şehrin kimliğinin dönemselsel müdahaleler ile değiştiğini belirten çalışmada müdahaleler, bağlamsal bir tasarım yaklaşımından ziyade, kentin üzerine giydirilmeye çalışılan bir "kılık" olarak yorumlanır (Aynalı, Kapucu ve Shafrir, 2013). Moda araçsallaştırılarak kentlerde yaşanan değişim, dönüşüm süreci ve kimlik üzerindeki farklılaşma modern sanatın üretim alanında bir araya getirilmiştir.

Kentsel dönüşüm projeleriyle yıkılan alanlarda yeni inşa edilen yapıların, yıkılan yapı tiplerinden –fonksiyon değişikliği yaşanmasa dahi- farklı olarak üretilmesiyle, yenilemenin yaşandığı alanda bölgeye hâkim olan mimari dilin değiştirildiğini görmekteyiz. Gonzalo Lebrija'nın 2007 yılında ürettiği, 13. İstanbul Bienali'nde de sergilenen, İspanyolcada kelime anlamı "keder" veya "şikâyet" olan "Lamento" adlı projesinde şehrin modernleştirilmesiyle tarihi planlama yerine, Lebrije'nin planlama saçmalıkları olarak adlandırdığı, kentsel doku veya şehrin tarihine uygun olmayan kişiliksiz binaların konmasına ilişkin bir eleştiri getirmiş, projesinin bütünüyle farkındalık yaratmıştır (Villa, 2013). Amacının şehrin kimliğinin değiştiğine dikkat çekmek ve bu değişime karşı duruş göstermek olduğu belirtilen çalışmanın başlangıç aşamasında sanatçı, planlama saçmalığı olarak adlandırdığı kütlelerin yanına, bu

saçmalıkları devamlı hatırlatması amacıyla dev bir adam kütlesi yerleştirmeyi planlasa da ürettiği bir dizi küçük boy lamenteanın yanına yerleştireceği büyük boydaki lamento anıtından vazgeçmiştir. Sanat yorumcusu olan Adriana Herrera, sanatçının oluşturacağı beyaz devin büyük ölçekte olmasının, meydan okumak istediği çirkin yığınlara benzeyeceğini düşünmesiyle ölçeğini değiştirerek küçük boyda, çaresiz ve kafası karışmış hissiyatını yansıtan heykeli yerleştirdiğini belirtmiştir (Villa, 2013).

Şekil 4.16 : Gonzalo Lebrija – Lamento (URL-3)

Şehirlerin kimliğinin fiziksel yapısıyla, mimarisiyle, silüetiyle, sosyal ve kültürel dokusuyla, yaşayan kentli profiliyle bütün olarak belirlendiğine ilişkin durum, 1. İstanbul Tasarım Bienali'nde yer alan "Soundspace" isimli ses enstalasyonu çalışmasıyla gündeme getirilmiştir. Kentsel mekânlar ve o mekânların karakteristik niteliklerine dair tekil durumları, bir ses-mekân tasarımı ile temsil edilmiştir. İstanbul'da kentsel kimlik üzerine karmaşanın olduğunu belirten çalışma, mekânların sesler ile işitme duyusu üzerinden algılanması sağlanarak, göz ile duyumsayamadıklarımızı, kulağımızla görme üzerine deneyimleme alanı sunar (Aynalı, Kapucu ve Shafrir, 2013).

Maddi ve manevi kültür mirasının birikim mekânı olan şehirler, kültürel değerleri ve kendilerine özgü yapılarıyla bir kimliğe sahip olarak diğer şehirlerden ayrılırlar. Mekanların fiziki özellikleri, mimari dilleri, -varsa- tarihi yapılarıyla direkt ilişki

içerisinde olan kentsel kimlik kavramına, zaman içerisinde gerçekleştirilen yapılaşma sürecinde ve özellikle son dönemlerde uygulanan kentsel yenileme projelerinde gerekli özenin gösterilmemesi sebebiyle kentsel kimlik değişim göstermiştir. İstanbul özelinde değerlendirme yapıldığında, İstanbul'un hızlı gelişen metropol bir şehir olması, gelişmenin yaşandığı ilk dönemlerde şehirleşme faaliyetlerinin kentlilere bırakılmış olması, planlamaya ait kararların dönemsel olarak farklılık göstermesi, kentsel yenileme/iyileştirme kapsamında sayıca fazla dönüşüm projesinin gerçekleştirilmesi gibi nedenlerle yapılaşma faaliyetleri ve kentsel kimlik de devamlı değişim göstermiştir. 9. İstanbul Bienali kapsamında "Yeni İstanbul" isimli projesine ait çalışma metninde, Eric Göngrich'in İstanbul ile ilgili yaptığı çalışmalarda ki gözlemleri üzerine yapılaşma ile ilgili "küçükten büyüğe mekânların ve yapıların önce gelen model ve gelenekleri hiç umursamayarak yaratıldığı bir yer" (Ünsal, 2005) tanımı yapılmıştır. İstanbul'da ki şehirleşme faaliyetlerinin düşünülmeden, var olan doku önemsizmeden hızlı alınan kararlar ile gerçekleşmesi üzerine, mimarlık temeli olan Göngrich, insanların mekân yaratma ve kullanım şekilleriyle ilgilenerek enstalasyon ve fotoğraf gibi çeşitli malzemeler ile oluşturduğu çalışmasında, mekânlar içinde yeni mekânlar yaratmıştır. İstanbul'un tepelerini ve vadilerini simgelediği tahta prizmaları inşa ederek etrafını İstanbul'a ait fotoğraflar, küçük ölçekte çizimler ve dıalar ile çevirmiş, kentin farklı karakterleri bir arada barındırması ile katmanlaşan ve farklılaşan dokusu üzerinde, yapıların ve binaların bir tipolojiye oturtulmasının mümkün olmadığını göstermiştir (Ünsal, 2005).

Şekil 4.17 : Erik Göngrich - Yeni İstanbul (URL-10)

4.1.6 Şehrin Genişlemesi

Şehirler, üretim biçimlerinde farklılaşma, ticari faaliyetlerin artması, sosyal ve kültürel aktiviteler için alanların oluşturulması ve konforlu bir yaşam alanı sunmasıyla devamlı olarak büyüme gösterir. Büyüme gösteren şehirlerin merkezleri ekonomik, sosyal ve kültürel aktivitelerin gerçekleştiği alanlar durumundayken, çeperler gelişimin daha az yaşandığı alanlar olmuştur. Devletlerin planlama politikalarıyla, kentlerin çeperinde bulunan alanlarda kamu ve özel ortaklık ile düşük gelir grubuna sahip kişilere yönelik planlanan konut projeleri uygulanarak, kalabalıklaşan şehrin nüfusunu karşılayabilmek adına konut stoğundaki eksikliğin giderilmesi amaçlanır. Fakat yeni gelişim alanı olan bu bölgeler, kent merkezlerinin sağladığı avantajlardan yoksun olması sebebiyle planlanmaya başlanan ilk zamanlarda, kentliler tarafından tercih edilen yaşam alanları içerisinde bulunmamaktadır. 10. Uluslararası İstanbul Bienalinde Vahram Aghasyan'ın gerçekleştirdiği "Hayalet Şehir" isimli proje çalışması sergilenmiştir. Sanatçı, Ermenistan'ın ikinci büyük şehri olan Gyumri'de yaşanan bir deprem sonucu devletin, evlerini kaybeden vatandaşlara destek olmak için şehrin dışında olan Mush bölgesinde yerleşim alanı oluşturması, yapımına başlanan modernist yapıdaki sosyal konutların tamamlanamaması ve konumları nedeniyle tercih edilmemesi sonucu yapıların atıl duruma gelerek günümüzde hala varlığını sürdürdüğü gösterilmiştir. Çalışmaya ait açıklama metninde şehrin dışında, yarıda kalan uygulamalar ile ilgili zamanın ve hava şartlarının insafına bırakılarak silinip yok olmasının beklendiği söylenerek gerçeklerin sessiz hatırlatıcıları tanımı yapılmıştır (Ayvaz, 2007).

Şekil 4.18 : Vahram Aghasyan - Hayalet Şehir (URL-11)

10. İstanbul bienalde, Yushi Uehara'nın Çin'de yaptığı araştırma sonucunda oluşturduğu çalışmasında ise kentsel genişlemenin yaşanmasıyla oluşan bir başka sonucu konu edilmiştir. "Çin'de Bilinmeyen Kentleşme – Şehir İçinde Köy" isimli çalışma için sanatçı, Çin'de hızlı büyümenin yaşandığı Shenzhen ve Guangzhou'daki yedi kasabayı incelemiş ve bienal kataloğunda çalışmanın, yaşanan dönüşümün işleyiş biçimini anlattığı, insan ve şehir hayatı arasındaki ilişkiler hakkında sorular sorduğu belirtilmiştir. Çalışmada Çin'de hızla artan kentleşme sonucunda şehrin merkezinin büyüyerek çevresindeki köyleri içine alması ve şehrin çeperinin genişleme göstermesi ve tarım arazilerinin şehre dönüştürülmesi durumu, şehir içinde köy yaratılması olarak vurgulanmıştır (Ayvaz, 2007).

Şekil 4.19 : Yushi Uehara - Çin'de Bilinmeyen Kentleşme (URL-12)

Şehirlerde yaşanan gelişmeler ile kentsel sınır da değişim gösterir. İstanbul, aldığı göçler sebebiyle kentsel büyümenin hızlı yaşandığı illerin başında gelmektedir. Nüfusun artış göstermesi ile şehrin çeperi olan bölgeler dönüşüm sürecine dahil edilerek şehrin merkezi durumuna gelmiştir. Zamanla çeperlerde yapılaşmanın artış göstermesi, öncesinde kırsal alan olan çeper bölgelerin yaşama mekânına dönüştürülerek şehre dahil edilmesi ve yeni çeperler oluşturulmasıyla büyüme devam etmiştir. Kentlerde yaşanan dönüşüm süreciyle şehirlerin sınırlarının her geçen gün büyümesi 13. İstanbul Bienali kapsamında Maxime Hourani tarafından eleştirilen bir konu olmuştur. Sanatçının "Şarkılar ve Yerler Kitabı" adlı çalışmasında, çağdaş sanatın sağladığı iletişim alanı kullanılarak farklı bakış açılarına sahip kişilerin müziğin özgür üretim sahasında gerçekleştirdiği kolektif çalışma süreci ile oluşturulan

bestelere yer verilmektedir. Bienale bağı olarak düzenlenen çalışma, açık çağrı sonucu müzisyenler, görsel sanatçılar, mimarlar, aktivistler ve kültür çalışanlarının bir araya gelmesiyle oluşturulmuştur (Issa, 2013). Bienal kataloğunda çalışmayla ilgili açıklamanın yapıldığı metinde sanatçının, kent ile taşra arasındaki hiyerarşiyi tersine çevirerek iki yapı arasındaki ilişki, gerginlik ve bağlantısızlığın altını çizdiği, şehir genişledikçe ortaya çıkan periferik-kentsel alanın gelişimini sorguladığı belirtilmiştir (Issa, 2013). Periferik olarak belirtilen kavram ile çalışmanın, şehrin kenar bölgelerindeki kentleşme faaliyetlerini incelediğine değinilmiştir. Bienalin küratörü olan Fulya Erdemci de “Şarkılar ve Yerler Kitabı” adlı çalışmanın, müziğin sübjektif deneyim ve ifadeleri ortaya çıkarmak üzere insanları ve mekânları birleştirici bir unsur olma potansiyelini araştıran süreç temelli şarkı besleme atölyesi olduğunu belirtmiştir (Issa, 2013). Çalışma kapsamında düzenlenen atölyelerde, İstanbul’un çevresinde bulunan farklı coğrafi alanlarda kırsal hayatın kentsel dönüşümle birleştiği ve gizli güç dinamiklerinin ortaya çıktığı yerlere odaklanılarak, şehir merkezinin dışında bulunan doğal ve mimari arazilerin incelendiği, kentsel dönüşümün getirdiği değişikliklerin sorguladığı bilgisi verilmiştir. Açık çağrı sonucunda oluşturulan gruplarla beraber şehir içerisinde yapılan geziler ardından gerçekleştirilen atölye çalışmalarında, gezi boyunca elde edilen belgeler bir araya getirilerek katılımcıların elde edilen belgeleri yorumlar nitelikte şarkı sözü yazmaları şeklinde gerçekleşmiştir. Çalışmaya ait duyurunun gerçekleştirildiği sitede atölye çalışmaları sonucunda elde edilen tüm şarkı sözlerinin kitap haline getirilmesiyle bir “şarkı kitabı” derlemesinin yapılacağı yazılmıştır. Aynı zamanda sunum şekli olarak şarkıların, İstanbul’un kırsal çevresinde bulunan tartışmalı bölgelerinin ses manzarasını çizeceği belirtilmiştir (Issa, 2013).

Şekil 4.20 : Maxime Hourani - Şarkılar ve Yerler Kitabı (URL-13)

4.1.7 Altyapı Sorunu

Kent planlama kavramları arasında yer alan kentsel altyapı kavramı, planlama ile beraber ele alınarak kentlerde yaşayan kişilerin yaşam konforlarının sağlanması ve refah düzeyinin artırılması, sürdürülebilir bir kent mekânı oluşturulması adına önem taşır. Şehirlerde yaşanan kontrolsüz nüfus artışı sonucunda şehirlerin genişlemesi ve gerçekleşen sağlıklı kentsel büyümeler altyapı sorununu da beraberinde getirir. Kentsel planlamanın tam olarak yapılmaması ve kentlerin hızlı bir şekilde, kendiliğinden büyüme göstermesi sonucunda oluşan altyapı problemleri, zamanla kentsel mekânın değerini düşürerek, yaşayan kişilerin hayatlarında zorluklar oluşmasına sebebiyet verir. Planlamalar yapılırken kentsel altyapıların güncel durumunun göz önüne alınmaması veya geleceğe dönük olarak altyapı çalışmalarına ait projelerin gerçekleşmesi için yeterli yatırımın sağlanmaması sonucunda kent hakkının kaybolduğu, kentsel yaşama dair problemlerin olduğu konforsuz yaşam alanları meydana gelir. Kentsel donatı alanları, kamusal alanlar, sosyal ve kültürel faaliyet alanları, eğitim ve sağlık hizmet alanları, ulaşım imkanları, iş istihdamını sağlayacak alanlar bir bütün olarak kentlerin altyapı planlamalarına ilişkindir. Altyapı ile ilgili yeterlilik, şehirlerin gelişmişlik durumuyla paralellik gösterir. Az gelişmişliğin bir göstergesi olan altyapı sorunu karşısında bölgede yaşayan insanların ve sermaye sahiplerinin göç etmesi, ticari faaliyetlerin gerilemesi ve pazarın küçülme göstermesiyle şehir içerisinde sağlıklı, kötü yaşam koşullarına, kısıtlı imkanlara sahip çöküntü alanları oluşum gösterir.

10. İstanbul Bienali kapsamında oluşturulan “Da Zha Lan” projesi, Pekin’de bir gecekondulu mahallesini ele alır. Bulunduğu bölgenin eski yerleşim yerlerinden olan mahalle, her zaman Pekin’in ticari merkezi olarak görülmüştür. Da Zha Lan projesinde, altyapı eksikliği ile yaşanan göçler ve bölgenin az gelişmişliği konu edilirken, çalışmayı gerçekleştiren Ou Ning isimli sanatçı, çalışma metninde, Pekin’de 1990’lardan bu yana geniş çaplı kentleşme hareketleri, tarihsel koruma, eski binaların restorasyonu, hayat standardının yükseltilmesi ve kentsel gelişme gibi konularda yaşanan çatışmaların derinleşmesiyle, Da Zha Lan bölgesinin altyapısının az gelişmişliğinin daha fazla belli olduğunu, elit sınıfların şehrin dışına yönelmesiyle, bölgenin boşalma tehlikesi yaşadığını vurgulamıştır (Ayvaz,2007).

Şekil 4.21 : Ou Ning – Da Zha Lan (URL-14)

Planlama ile bir bütün olan kentsel altyapı, kentler içerisinde ki hizmet mekânlarını oluşturmaktadır. Doğru planlanan kentlerde, planlama ile entegre bir şekilde çözümlenerek kent içerisinde ki hizmet alanlarının yeterli ve kullanılabilir duruma getirilmesi sağlanır. Kentsel dönüşüm projeleriyle oluşturulacak konut istihdamı, sağlanacak ekonomik kâr veya ticari faaliyetlerde yaşanacak artışın yanı sıra, proje alanlarının altyapısal olarak güncel durumları veya planlanacak yeni projeler sonrasında oluşacak kentsel mekânlar için öngörülen durumlar önceden tespit edilmelidir. Proje yapılması planlanan bölgede altyapı sorunu varsa, oluşturulan proje ile probleme çözüm getirilmeli, yapılacak proje sonrasında bölgesel durum ile ilgili de analiz çalışmaları yapılarak geleceğe yönelik oluşması öngörülen altyapısal problemlerin çözümlerine de dönüşüm projeleri kapsamında yer verilmelidir. Kentsel dönüşüm projeleri planlanırken ve uygulanırken dönüşüm alanlarında hâlihazırda var olan altyapı sorunlarının görmezden gelinerek, planlanan proje kapsamında sorunu çözmeye yönelik uygulamalara yer verilmemektedir. 13. İstanbul Bienalinde sanatçı Maxime Hourani, bienal kapsamındaki bir proje olarak hazırladığı “Şarkılar ve Yerler Kitabı” çalışmasında, kentsel dönüşüm projelerinin gerçekleştiği bölgelerde devam eden altyapı sorunlarına da dikkat çekmiştir. Bienal kapsamında gerçekleşen proje, Hourani direktörlüğünde farklı katılımcılarla kolektif bir çalışma olarak oluşturulmuş, çalışma kapsamında yapılan açık çağrılar sonucunda oluşturulan gruplar ile İstanbul’un belirli bölgelerine geziler düzenlenmiştir. Çalışmanın sergilendiği bienale ait katalogta Nadia El Issa’nın “Şarkılar ve Yerler Kitabı” için yazdığı metne göre sanatçı, gerçekleştirdiği çalışma kapsamında artan

şehirleşme faaliyetleriyle, şehrin merkezinde olanları inceleyerek, tartışmaya konu olan bölgelere odaklanmış, şehirlerde gerçekleştirilen ve göz ardı edilen altyapısal ve sosyokültürel değişiklikleri gündemine taşımıştır. Issa, çalışmanın altyapısal ve sosyokültürel değişikliklere ışık tutarak bölgelerin ve dönüşümlerin, tüm katmanları ve karmaşıklıklarıyla nasıl araştırılabileceğine, çözümlenebileceğine dair zemin açtığını belirtmiştir (Issa,2013).

4.1.8 Ölçek

Ülkemizde kentsel dönüşüm adı altında gerçekleşen projeler uygulanmaya başlandığı ilk zamanlarda doğal afetlere karşı fiziksel dayanım olarak yeterli olmayan yapıların tespit edilip yenilenmesi amacıyla başlasa da zaman içerisinde yenileme/dönüşüm projelerinin kapsamı ve uygulama bölgeleri büyütülmüştür. Bina ölçeğinden mahalle ölçeğine kadar geniş bir aralıkta, bütüncül bir planlama kararından uzak olarak uygulanan yenileme projeleri ile fiziksel yapıların güçlendirilmesi sağlansa da sosyolojik, ekonomik ve kültürel alanda problemlerin oluşmasına veya var olan problemlerin artış göstermesine sebep olmaktadır. Kentsel mekânı geliştirmek adına uygulanan projeler zaman içerisinde bölgenin niteliğini, kimliğini değiştirerek yeni projelerin oluşturulmasına ve değişimin yakın çevreye de yayılarak devam etmesine neden olur. 10. İstanbul bienalinde Lia Chaia isimli sanatçı da çalışmasında metropol bir şehir olan Sao Paulo'da yapılan otoyol projesinin ardından otoyolun etrafında gerçekleştirilen büyük ölçekli dönüşüm projeleri ile değişen şehrin silüetine ve otoyolun ölçeğine dikkat çekmiştir. "Biri Diğerini Yutar" isimli çalışmanın bienal kitapçığında yer alan açıklama metninde, video çalışmasının içeriğinin sanatçının kendi bedeni ve kent üzerine kurulu olduğu belirtilmiştir. Beden ve kent üzerinde kurduğu bağlantı ile kentsel ölçeğin sorgulandığı çalışmada sanatçının, yaklaşık üç kilometre uzunluğunda olan otoyolun etrafındaki binaların imgelerini kustuğu video gösterimi olarak sunulmuştur. İlaveten, Sao Paulo'da kent manzarasını bozan büyük otoyol projesinin takma adının Portekizce karşılığının dev solucan olarak seçildiği, büyük otoyol projesi için bu anlamda bir takma adın kullanılmasıyla bu canlılığın uzun yapısının bağırsaklar ile karşılaştırıldığı açıklamasında bulunulmuştur. Sanatçının binaları yutması sonucu dev kılığına dönüşmesi ve daha sonra sindirerek dünya geri vermesi kurgusunun

gerçek üstü ölçek değiştirme farkındalığının ve şehre müdahalenin temsili olduğu belirtilmiştir (Ayvaz, 2007).

şekil 4.22 : Lia Chaia - Biri Diğerini Yutar (URL-15)

Dönüşüm projesi olarak uygulanan projelerin lęeęinin büyümesi, kentsel alanların kullanım biçimlerini ve fonksiyonlarını da büyük oranda değiştirmektedir. Özellikle neoliberalizmin kent planlamasına etkileri sonucunda oluşum gösteren büyük lęekteki mega projeler –alışveriş merkezi yapıları, iş kuleleri, turizm merkezleri, etrafı çevrili büyük site yapıları vb.- ile insan lęeęi her geçen gün kaybolmaktadır. Tintin Wulia isimli sanatçının oluşturduğu “Her şey Yolunda” isimli video ęalıřması, Cakarta’nın kentsel problemlerini konu alan bir festival kapsamında hazırlanmış ve 9. İstanbul bienali kapsamında da bienal ziyaretçilerine sunulmuştur. Bienal kitapçığında ęalıřma ile ilgili açıklamanın yer aldığı metinde sanatçının “Evet efendim, her şey tamamen yolunda. İnsan lęeęinin izini kaybettik, ama merak etmeyin; her şey kesinlikle yolunda” cümlesine yer verilmiştir (ktem, 2005). Sanatçının geręekleřtirilen dönüşümlerin lęeęiyle, büyük problemlere neden olmasına rağmen sonucunun normal karşılanmasına dikkat ęekmeyi amağladığı anlaşılmaktadır. Aynı zamanda sanatçının ürettiği video da sade bir ęalıřma geręekleřtirmiř olmasıyla, içinde bulunduğumuz dünyanın karmaşık ve kaotik düzenine, geręekte durumun bu kadar iyi olmadığına dair atıfta bulunarak ironi yapmak istediği belirtilmiştir. Fakat anlamda oluşturulan sadeliğin yarattığı etkinin yanında, video ęalıřması dikkatli izlendiğinde karakterin yüzündeki ifadenin gerginliği görülmektedir.

Şekil 4.23 : Tintin Wulia - Her Şey Yolunda (URL-16)

4.1.9 Yeni ve Modern Olma

Neoliberal politikaların ekseninde toplum içerisindeki üretim faaliyetlerinin yanında ihtiyaçlar değişmiş ve toplum her geçen gün tüketim toplumu konumuna gelmiştir. Yaşadığımız çağ, tüketim çağı olarak adlandırılırken, reklam faaliyetleri ve pazarlama stratejilerinin gelişmesiyle yapılan yönlendirmeler sonucunda kentlerin kullanım değeri de hızla tüketilir duruma gelmiştir. Tüketim çağında insanlar bir şeye istek duyarken, istediği şeyi elde ettikten sonra onu tüketerek yeni bir şeye istek duymaya başlar. Yaşanan teknolojik gelişmeler ile lüksün ve konforun artmasına yönelik üretimler gerçekleştirilmiş, yeniliklerin artmasıyla yaşanan gelişmeler, kentlerin planlanmasında kullanılan araçlar durumuna getirilmiştir. Kentsel mekânlarda yaratılan yenilikler, tüketilmek üzere tercih unsuru durumuna gelmiştir. Fakat yaratılan her yeniliğin kentsel mekâna, topluma veya toplumsal yaşama fayda sağlar nitelikte olmaması ve buna karşın uzun süreler kent mekânında varlığını devam ettirmesi, zamanla kentin yapısını bozmakta ve kentin işlevsiz hale gelmesine neden olmaktadır.

Moda tasarımcısı olan Bahar Korçan çağdaş sanatın üretim alanı içerisinde, meslek alanını temsil aracı olarak kullanarak, yaşadığı yerde tanık olduğu ve halen devam eden dönüşüm sürecine dair deneyimlerini anlattığı bir çalışma gerçekleştirmiştir. Sanatçı, çalışmasında moda ile ilişkili bazı niteliklerin kentsel dönüşüm projelerine sirayet ettiği, “sözde” yeni ve farklı olmak adına şehir içerisinde anlamdan yoksun dönüşüm projelerinin gerçekleştirildiği ve sonuçlarının da geçici olduğu ilişkisini moda üzerinden kurmuştur (Aynalı, Kapucu ve Shafrir, 2013). Herkesin moda olana

sahip olmak istemesi ve modanın dönemselsel olarak değişiklik göstermesi ve yenileniyor olması durumu göz önüne alındığında topluma yenilik ve modern yaşam vaadiyle sunulan kentsel dönüşüm projelerinde, yeniliğin moda da olduğu gibi genel geçer olacağı anlamı verilmek istenmiştir. 1. İstanbul Tasarım Bienali'nde "Hassas Ritim" başlığıyla yer alan projede, sanatçının yaşamaya başladığı Galata Serdar-ı Ekrem Sokak'ta devamlı bir değişim durumu yaşandığı belirtilmiştir. Değişim ve çalışma için belirlenen "Hassas Ritim" başlığına gönderme olarak çalışmaya ait tanıtım metninde, kent içerisinde ki dönüşümlerin kentin hassas ritmini yakalayamadan yüzeyden akıp gittiği ve bunun fark edilmediği vurgulanır. Bienal içerisinde bir duvarda sanatçının değişimin yaşandığı sokakta yaşayan diğer sakinler ile yaptığı röportajlara, duvara asılmış yazılı notlara, kumaş parçalarına ve çeşitli görsellere yer verilmiştir. Moda tasarımcısı Korçan, çalışmasının moda ve kentsel dönüşüm arasında kurduğu bağı "Moda tasarımı düzleminde sürekli olarak üretilen "yanılsama" mimaride daha keskin bir şekilde ve uzun dönemli olarak karşımıza çıkıyor. Moda gibi 6 ay içinde eskiyerek unutulmuyor. Kentin dönüşen parçaları, hayatımızdan da uzun bu şehirde yaşıyorlar." cümlesiyle açıklamış, modanın genel geçer olma özelliğinin kent mekânında moda alanında olduğu kadar kolay gerçekleştirilemeyeceğine dair düşüncesini belirterek yaşanan yenilenme çabasının sonuçlarının uzun süre kalıcı olacağı ile ilgili farkındalık oluşturmuştur (Aynalı, Kapucu ve Shafrir, 2013).

Kentlerde ki yenileme/dönüşüm projeleri, kentsel mekân üzerinde bir ihtiyaç olarak yansıtılmaktadır. Yeni olanın ihtiyaç olduğu düşüncesiyle söz konusu üretimin mimari alanda gerçekleştirilmesiyle 1. İstanbul Tasarım Bienali'nde yer alan, yeninin değerinin hangi bağlamlarda kurulduğunu inceleyen "Giysi Takası" çalışması, tüketim kültürünü ve yeni kavramını moda ve kentlerin yenilenmesi üzerindeki ilişki ile sorgulamaktadır. Çalışma kapsamında ziyaretçiler, -en fazla beş parça- kendisine ait kıyafeti takas yöntemiyle değiştirebilmektedir. Bienal kitapçığında projenin amacı, geçicilik, yenilik ve trend oluşturmak üzerine kurulu olan ve modadan mimarlığa gündelik alışkanlıklarımızı, yaşam biçimlerimizi ve tasarım tercihlerimizi etkileyen güncel tüketim kültürünü sorgulamak olarak belirtilmiştir (Aynalı, Kapucu ve Shafrir, 2013). Var olanın yenilenmesi, yeni fonksiyonlar kazandırılması ve kullanımına devam edilmesi yerine yenisinin yapılması tercih edildiği dönemde

mimari faaliyetler de tüketim nesnesi durumuna gelmiştir. Takas yönteminde, ürünün kullanıcının değiştirilmesi veya müdahaleler ile kullanım alanının değiştirilmesiyle maddesel varlığı devam ettirilir. Aynı yöntemin kentsel mekân üzerinde mimari faaliyetler için de gerçekleştirilebilir. İşlevini kaybeden veya kullanıcısı tarafından daha fazla kullanılmak istenmeyen yapıların bir başka kişinin ihtiyacını karşılar nitelikte olmasıyla yeni bir mekân yaratmak yerine kullanıcı değişimine gidilerek kentsel mekân üzerindeki üretimler azaltılabilir. Bienal kitapçığında bu düşüncüyü destekleyen Giysi Takası çalışmasına ait açıklama metninde, çalışmada takas yönteminin kullanılmasıyla yapıların maddesel varlığının korunduğu, onları kullananların değişmesiyle “yeni” kullanım değerlerinin üretildiği ve “yeni”nin, bağlamın kurduğu ilişkilerin sonucu olarak yoktan var etmeyi veya sıfırdan üretmeyi öncelemediği belirtilmiştir (Aynalı, Kapucu ve Shafrir, 2013).

Şekil 4.24 : Hasan Cenk Dereli, Nazlı Ödevci Ve Fulya Tekin - Giysi Takası (URL-17)

Kentsel dönüşüm projelerinin gerçekleştirildiği bölgelerde sunulan yüksek konfor düzeyi, modern yaşam imkanları, yenin cazibeli olması sonucunda yüksek gelir grubuna sahip kişiler yaşama mekânı olarak bu bölgeleri tercih etmeye başlar. Bu durum, bölgedeki konut fiyatlarında artış yaşanmasına sebep olur. 15. İstanbul Bienalinde sergilenen, sanatçı Young Jun-Tak'ın “Objelerin Sessizliği ve Belagati” adlı enstalasyon çalışması, dönüşüm ile yenilenen alanların daha fazla tercih edilmesine ilişkin konu üzerine gerçekleştirmiştir. Çalışmanın içeriğinin anlatıldığı metinde, Güney Kore’de gençler küçük stüdyo dairelerde önceden makul kiralarda yaşarken, mahallelerin kentsel dönüşümüne uğramasıyla evlere yönelimin artması ve

kiraların yükselmesi, bu sebeple hızla dolup boşalması durumunun yaşandığından bahsedilmiştir. Sanatçı, ev ortamının, kişisel kimlikle, hareketlilik ve gezicilik durumlarıyla nasıl üst üste bindiği üzerine düşünerek, eskiden Seul’da oturduğu dairenin orijinal ölçülerdeki kopyasını, beyaza boyamış ve baş aşağı bir şekilde tavana yerleştirmiştir (Şerifoğlu, Albayrak, Iannacchione).

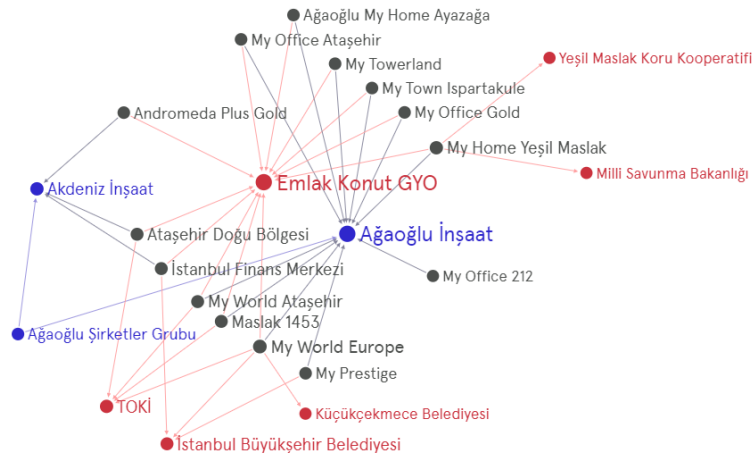

Şekil 4.25 : Young Jun-Tak - Objelerin Sessizliği ve Belagatı (URL-18)

4.1.10 Aktörler

Kentsel planlama alanında özellikle son dönemlerde sıklıkla karşılaştığımız kentsel dönüşüm projeleriyle, kent içerisindeki bölgesel sorunlara çözümler aranmaktadır. Ekonomik, sosyal, toplumsal veya mekânsal olarak tespit edilen sorunlara yönelik çözümler dönüşüm projeleri kapsamında üretilirken, dönüşüm faaliyetlerinde finansal, toplumsal, sosyal, kültürel gibi birçok alanın etkileniyor olmasıyla farklı aktörlerin de yer aldığı/almasa gerektiği bütünsel bir süreç karşımıza çıkmaktadır. Kentlerin planlanma disiplinde etkili olan karar verici aktörler arasında kamu yönetimi, yerel yönetim, özel kuruluşlar, planlama alanında çalışmalar gerçekleştiren meslek toplulukları, sivil toplum kuruluşları, kooperatifler ve yerel halk sayılabilir. Kentlerin yönetilmesi kavramının içerisine işletilme kavramının dahil edilmesi ve küreselleşme ile özelleşmenin artış göstermesinin yanında yerel yönetimler, kentsel planlama alanında en etkili aktörler arasında yer almaktadır. Türkiye’de kentsel dönüşüm projelerinde oluşabilecek rant sorununa engel olabilmek amacıyla, kamu ve özel ortaklığın bir araya getirildiği bir model

oluşturulmuştur. Bu sistemde kamu, kentsel alandaki planlamayı gereksinimler üzerine oluşturup, düzenleme ve denetleme rolüne sahip olurken, özel sektör finansal yönden yatırım sağlamaktadır. Toki bu bağlamda kamu-özel ortaklığında düşük gelir grubundaki aileler için kentsel üretimler yapılması amacıyla kurulmuş bir yapıya sahipken, kentsel dönüşüm uygulamalarında önemli bir aktör durumuna gelmiş fakat zamanla dar gelirli kişiler için üretim yapma amacının dışına çıkmıştır. Sermaye ve iktidar arasındaki ilişkiler, 13. İstanbul Bienalinde sergilenen “Mülksüzleştirme Ağları” isimli proje kapsamında araştırılmıştır. Proje, birden fazla katılımcı ile ortak yürütülmüş, bienalin sergi mekânları arasında olan Galata Özel Rum İlköğretim Okulu’nda, büyük bir duvar üzerinde, dönüşüm projelerinde rol alan özel veya kamuya ait kurumların gerçekleştirdiği dönüşüm projelerini ve bu kurumların/şirketlerin sektör genelinde yaptığı diğer çalışmalarını ortaya koyarken, bu çalışmalar arasında -varsa- ilişkileri de gösteren bir analiz/haritalama çalışması şeklinde üretilmiştir. Çalışmaya ait tanıtım metninde mülksüzleştirme ağları projesinin, kent konusunda çalışan tüm aktörlerle bilgi ve veri ilişkiselliği kurma, veri tabanı oluşturma ve bir sivil soruşturma/hesap sorma etiği geliştirme çağrısı niteliğinde olduğu, devlet ve özel şirketler arasında nasıl bir ortaklığın bulunduğu dair sorulara cevap arandığı belirtilmiştir (Amado, 2013). Toplanan veriler ve ilişki haritaları bienal sırasında basılı ve dijital olarak farklı formatlarda gösterilmiştir. Çalışmanın altyapısında Burak Arıkan’ın geliştirdiği haritalama platformu olan Graph Commons web sitesi kullanılmıştır. Bu sayede çalışma bienal sonrasında da devam etmekte ve ağ haritası dijital ortamda her yeni proje ile güncellenmekte veya yeni ilişkiler ağ haritaları oluşturulmaktadır.

Şekil 4.26 : Mülksüzleştirme Ağları-Ağaoğlu, Toki, Emlak Konut Ortaklığı (URL-19)

Özden Demir'in 1. İstanbul Tasarım Bienalinde sergilenen, "Deplase-Net 17950" adlı kısa filmin konusuna ait alt başlıklar arasında dönüşüm aktörleri de yer almaktadır. Filmde devletin verdiği planlama kararı sebebiyle yaşamını kendi isteği dışında değiştirmek zorunda kalan bir aile konu edilirken aktör olarak yerel yönetimin işaret edildiği, bienal kataloğundaki tanıtım metninde, "İktidar ve egemen ideoloji, kimi zaman kamu yararı için, kimi zaman da açık yerinden etme faaliyetleri ile kentleşme hareketinin öncülüğünü yaparken hikayeleri görmezden gelir." cümlesiyle belirtilmiştir (Aynalı, Kapucu ve Shafrir, 2013).

Uluslararası Rotterdam Mimarlık Bienalinde kent yapma stratejilerinin tartışıldığı çalışma kapsamında Rotterdam, Sao Paulo ve İstanbul kentleri konu edilmiştir. Çalışma kapsamında, günümüzün toplumsal, ekonomik ve ekolojik dinamikler çerçevesinde kentleri planlama/oluşturma ile ilgili stratejilerin nasıl olması gerektiğine dair sorular sorulmuştur. İstanbul'a ait çalışmaya Rotterdam Bienalinden sonra 1. İstanbul Tasarım Bienali'nde de "Making City İstanbul" başlığıyla yer verilmiştir. Çalışmanın açıklama metninde kamunun ve yerel yönetimlerin planlama ve dönüşüm kararlarındaki aktörler arasında yer alması durumu ile ilgili de ifadeler yer verilmiştir. Kent yönetiminin değişen toplum dinamiklerinde ekonomik çıkarların gözetilmesine engel olunacak şekilde olması gerektiği, kentlerin dönüşümünün, kentlilerin yaşamlarını olumlu yönde değiştirecek kararlar doğrultusunda gerçekleşmesinin nadir sıklıkta gerçekleştiğinin ve yaşam ortamının tasarım ve planlamasında kent yönetiminin de bulunması gerektiği belirtilmiştir. Tasarım ve Politika başlığı altında, kent yapmanın ortaklık gerektirdiği fakat bu ortaklığın etkin işlerliğinin önündeki engelin devletlerin planlama yöntemlerinin olduğu belirtilmiş, sebep ise devletin genel bir süreç yöneticisi olmasına bağlanmıştır (Aynalı, Kapucu ve Shafrir, 2013).

Politika, kentlerin oluşumunun başladığı dönemlerden itibaren, kentsel planlama kararlarının alınmasına önemli bir aktör olmuştur. Şehirlerin devingen yapısı gereği dönüşüm kendiliğinden veya siyasi etkenlerin, özel kurumların aktif rolü ile gerçekleşmektedir. Dönüşümün yaşanmasında, şehirlerin planlanmasında rolü olan her bir aktör grubu, sahip olduğu bakış açısı, amaçları, öncelikleri ve planlama kriterleri doğrultusunda şehirlerin görünümünü farklı şekillerde etkiler. 1. İstanbul Tasarım Bienalinde Cem Kozar ve Işık Ünal, kent üzerinde karar verici aktörlerin

kentleri planlama pratiklerini bienal ziyaretçilerinin interaktif olarak deneyimlediği “İstanbul-O-Matik” adlı çalışmayı üretmiştir. Çalışma kapsamında İstanbul’un, katmanlar, çoğulluklar ve biraradalıklar kenti olarak tanımlandığı, son dönemlerdeki dönüşüm temayüllerine, içeriden eleştirel bir göz ile bakıldığı belirtilmiştir. “Kent yapma oyunu” olarak sunulan çalışma, zeminde kentlerin dönüşüm aktörlerinin (Star Mimar, Toki, Gayrimenkul Yatırım Ortakları, Tarih, Yeşil, Sivil Toplum Kuruluşları vb.) bulunduğu basma noktaları bulunmaktadır. Ziyaretçilerin seçtiği bir aktöre ait noktada durmasıyla led ekran üzerinde o aktörün verdiği planlama kararları üzerinden şehrin silüeti oluşmaktadır. Aynı anda birkaç ziyaretçinin farklı aktörler üzerinde durması sonucunda tarihiyle, doğasıyla, modern mimari yapılarıyla beraber daha anlamlı ve yaşanabilir bir kent silüetinin meydana geldiği görülür. Bienal kataloğunda da çalışmanın amacı ile ilgili, kentin aslında pek çok aktörünün bir arda ve birbirleri ile ilişki halinde etken olduğu kolektif bir üretim alanı olması ve güç dengelerinin bu aktörlerden herhangi birinin tarafına aşırı birikimi halinde çoğul karakterin yitilmesi tehlikesi ile karşı karşıya kalılabileceği ifadesine yer verilmiştir. Oyun olarak üretilen çalışmanın sunduğu interaktif tablo sayesinde, kentlerin dönüşüm aktörlerinin, kentin silüetini nasıl etkilediği gösterilmiştir (Aynalı, Kapucu ve Shafrir, 2013).

Şekil 4.27 : Cem Kozar Ve Işık Ünal - İstanbul-O-Matik (URL-20)

4.1.11 Mekanın Metalaştırılması

Kentsel mekânlarda toplumsal faydanın herkese eşit olarak sağlanması gerekirken, küreselleşmenin de etkisiyle kentlerin günümüzde finans kaynağı durumuna gelmesi

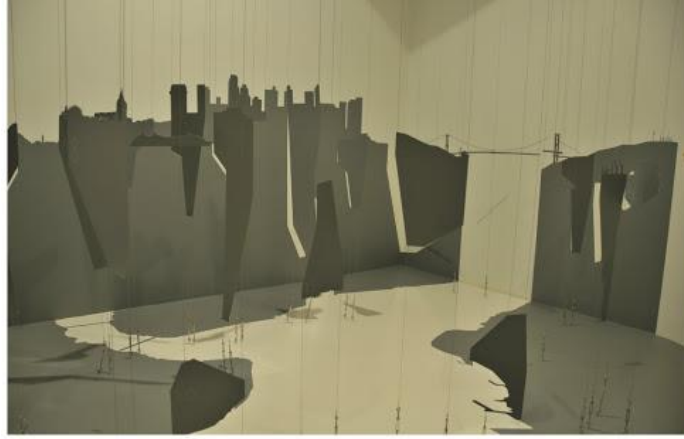
ve kâr amacı güdülecek çeşitli değişimlerin gerçekleştirilmesi, kentsel mekânın metalaşma sürecine girdiğinin göstergesidir. Dönüşüm projeleri, kentsel mekânın kâr elde edilebilecek “meta” haline gelmesi konusunda önemli bir uygulama alanı sunmuştur. Kentler içerisinde bakımsız, alt gelir grubuna ait kişiler tarafından kullanılan yerlerin dönüşüm sürecine dahil edilerek, yerlerine sağlıklı ve yine alt gelir grubunun edinebileceği türde konut üretmek yerine, lüks yaşam vaadi sunan projeler ile mekânsal değeri artırarak, kamu veya özel şirketlerin kâr payını yükselten projelerin uygulanması, duruma örnek olarak gösterilebilir. 1. İstanbul Tasarım Bienali’nde gerçekleştirilen “Giysi Takası” projesiyle kentler üzerinde “yeni” olanın ihtiyaç olarak sunulması ve tercih edilir olması durumuna eleştiri getirilirken, projenin amaçları arasında yeninin bağlam olarak kurduğu ilişkiler belirlenmiş, kentsel mekân üzerindeki “yeni” ve “yenilenme” kavramlarına ilişkin, uygulamaların gerçekleştiği kentsel alanların tamamen mutenalaşmasının hedeflendiği, yeni yaratılacak yapıların kullanım değerinin maddi değere dönüştürülmesinin esas alındığına dair de vurgu yapılmak istendiği belirtilmiştir (Aynalı, Kapucu ve Shafrir, 2013).

Kentler üzerinde mekânın değerini artırma ve herkes tarafından tercih edilir olma amacıyla markalaşmış projeler oluşturma kaygısı da kentsel mekânın metalaştığını gösteren bir diğer durumdur. Birikim dergisinin Ekim 2011 sayısının Aydan Çelik tarafından hazırlanan kapak illüstrasyonu boyutu büyütülerek 1. İstanbul Tasarım Bienali’nde Antrepo No:3 mekânında ki sergi giriş alanında sergilenmiştir. Bienal kataloğunda illüstrasyonun ve derginin kapağında yer alan “İnşaat Ya Resulullah” sloganının, muhafazakâr bir gücün “muhafaza etmek” meselesindeki tutumunu, bunun arka planında yatan ekonomik ve sosyal dinamikleri, ülkeyi “beton ağlar” ile örmenin karşı konulamaz şehvetini simgelediği belirtilmiştir (Aynalı, Kapucu ve Shafrir, 2013). “Şefaath ya Resulullah” sözünden uyarlanan sloganla dönemin iktidardaki yönetimine, inşa etme arzusunun arkasındaki dinamikler arasında ekonomiye yer verildiği belirtilerek, kamunun veya gayrimenkul geliştiricilerin mekânı meta olarak ürettiğine dair anlamlar verilmiştir.

Şekil 4.28 : Aydan Çelik - İnşaat Ya Resulullah (URL-21)

Kenti anlamak için gerçekleştirilen “Olağanaltı” projesinde ise parçalı kent yapısından bir bütün oluştuğu, kenti anlamak için farklı zamanlarda, farklı yerlerden deneyimleme yapmanın gerekli olduğu vurgulanmıştır. Kentin silüetine ait yapılar iki boyutlu parçalar halinde tavana asılmıştır. Bu parçalara farklı yönlerden bakıldığında bütüncül bir silüet yakalanamamakta, ancak belirlenen noktadan sabit bir şekilde bakıldığında İstanbul silüeti görülebilmektedir. Çalışmaya ait açıklama metninde, kentin fotojenik silüetlerine indirgenemeyecek denli karmaşık bir bütün olduğu, bu nedenle tasarlanamayacağını ve kentsel dönüşümün bu çok boyutlu ilişkiler ağında, tahmin edilenin dışında geliştiği belirtilmiştir. Dönüşüm projeleri kenti yağmalayan, gelişim kültüründen beslenen, kolay tüketilir olma özellikleriyle kent mekânını metalaştıran yaklaşımlar olarak tanımlanmıştır. İki boyutlu silüet çalışmasında kentsel mekânda ticari kaygılar ile gerçekleşen dönüşüm faaliyetleriyle, kentsel alanların giderek özelleştirildiği, buna bağlı olarak kent deneyiminin iki boyutlu imgelerin belirli bir uzaklıktan izlendiği pasif bir yaşantıya dönüştüğüne dair anlamın barındırıldığı belirtilmiştir (Aynalı, Kapucu ve Shafrir, 2013).

Şekil 4.29 : Ceren Övünç, Elif Kendir, Emre Altürk, Nilay Yurtsever-Olağanaltı (URL-22)

4.1.12 Kentsel İşgal

Kentlerde ki üretim alanlarında yaşanan mübadele ve ekonomik faaliyetlerin artış göstermesi, kentlerin zamanla üretim mekânına dönüşmesi, değişen sosyal doku ve artan ekonomik faaliyetlerle toplum ve sermaye sahipleri için cazibe merkezi haline gelmesi, artan nüfus hareketleri ve genişleyen kent sınırları, kentsel mekânın işgal edilme sürecinin başlama nedenlerindedir. Kentlerin gelişim göstermesiyle sermaye birikiminde artış yaşanırken, büyük ölçekte gerçekleştirilen dönüşüm projeleri, ekonomi alanında yaşanan büyüme için finans kaynağı durumuna gelmiştir. Kent hakkı kavramının uygulanabilirliği açısından dönüşüm projelerinin aktörleri olarak kamu kurumları, siyasetçiler, yerel yönetimler, kent plancıları ve halkın bir arada, eşitlik ilkesi doğrultusunda gelişim veya dönüşüm sürecini yürütmesi gerekirken, tek bir aktör tarafından veya bir aktörün daha baskın olarak kentsel mekân üzerinde karar verici olduğu gözlemlenmektedir. Bu durum, kamusal alanların toplumun ortak kullanımından çıkmasına veya dönüşümü gerçekleştiren aktörün düşünce yapısı, bireysel çıkarları yönünde kararlar alarak uygulamalarda bulunmasına sebep olmuştur.

Rem Koolhaas ve Office for Metropolitan Architecture'nin (Büyükşehir Mimari Bürosu), yaratıcı bir düşünce kuruluşu olarak oluşturduğu AMO'nun 10. İstanbul Bienali'nde sergilenen "Körfez" adlı çalışmasında, dünya üzerinde "yeni oluşum" sürecinin tamamlandığı, sürecin "değişim" kavramı üzerinden devam ettiği görüşüne odaklanılmıştır. Kentlerde yaşanan gelişim süreciyle kentsel mekân kâr elde edilebilen metaya dönüşmüştür. Bu doğrultuda artış gösteren inşa faaliyetleriyle

kent mekânı aktörler tarafından işgal edilmiş, yeni alanın kalmamasıyla işgal süreci var olanın dönüştürülmesi üzerinden devam etmiştir. İşgalin, dönüşümler üzerinden devam ettiğini gösteren “Körfez” çalışmasında Orta Doğu’daki Kuveyt, Bahreyn, Katar, Abu Dabi, Sharjah ve Ras al Khaimah bölgelerine odaklanmaktadır. Körfez bölgesinde henüz büyük ölçekte yapılaşmanın gerçekleşmemiş olmasıyla bölgenin sunduğu olanaklar, yeni bir “mimarlık yapma” alanı olarak görülmektedir. Çalışmanın içeriğinin anlatıldığı bienal metninde bu bölge, dizginsiz modernleşmenin son cephesi olarak tanımlanmakta, körfez bölgesinde hızlı ve büyük değişimlere neden olarak devam eden inşa faaliyetlerinin, daha önce hiçbir kentsel işgalin olmamasıyla günümüzün en büyük kentsel üretim sahasını işgal ettiği belirtilmiştir (Ayvaz,2007).

Şekil 4.30 : Rem Koolhaas ve Office for Metropolitan Architecture – Körfez (URL-23)

13. Uluslararası İstanbul Bienali kapsamında sunulan “Ben Hep Burada Olan Köpeğim” adlı video çalışmasında, şehirlerin çöküntü alanı olarak tanımlandığı merkez bölgelerinde yaşayan kentlilerin dönüşüm projeleriyle yaşadığı yerinden edilme sürecini, sahipsiz sokak köpekleri üzerinden anlatan çalışmada kentlerin işgal edilmesi, soylulaştırma olarak ifade edilmiştir (Yıldız ve Eriksson, 2013).

Soylulaştırma süreci, kentlerin çöküntü alanları olarak tanımlanan gecekondu mahallelerinde, yapılaşma tipini ve kullanıcı profilini değiştirmek üzere gerçekleştirilen dönüşüm projeleriyle kentsel mekânın kamu-özel ortaklığında işgal edilmesi şeklinde ilerlemektedir. Bu bağlamda video içeriğinde merkezi alanlarda yaşanan soylulaştırma süreciyle, kentte yaşanan işgale işaret edilmektedir. Aynı

bienalde Sulukule’de yerinden edilen halkın duygu durumuna yer verilen “Harikalar Diyarı” adlı video çalışması da kentsel dönüşüm projeleriyle yaşanan soylulaştırma süreci ve kentin kamu-özel otaklığında işgalinin konu edildiği bir diğer çalışmadır. Çalışmanın açıklamasında, Rap müzik grubu Tahribad-ı İsyân’ın şarkısındaki sözlerle, Halil Altındere’nin kullandığı görsellerin birleştirilmesi sonucunda, hazmedilmesi zor bir gerçeklik olarak İstanbul’da ki soylulaştırma ve “temizlenme” serüveninin ortaya çıkmasından bahsedilmiştir (Şirin, 2013).

Reyyane Tabet adlı sanatçı ise, kısa bir zaman diliminde büyük kârlar elde etmeyi amaçlayan özel sermaye yatırımcılarının kentsel mekân üzerinde yarattığı işgali konu edinmiştir. Sanatçının 15. İstanbul Bienali’nde sergilenen “Kil Ayaklı Dev Heykel” isimli çalışmasında, bir emlak spekülâtörünün, kapitalist kâr elde etme ile yarattığı yıkım sürecini ele aldığı belirtilmiştir (Şerifoğlu, Albayrak, Iannacchione, 2017).

Şekil 4.31 : Rayyane Tabet - Kil Ayaklı Dev Heykel (URL-18)

Bienal kataloğunda sanatçının sütunları, memleketi Beyrut’ta bir hurdalıkta bulunduğu, çağdaş sanat alanında heykel enstalasyon çalışması olarak yorumladığından bahsedilerek, çalışmanın içeriğine ilişkin olarak Beyrut’ta bir emlak spekülâtörünün, kentin gözde yerlerinden birinde olan evi satın alarak yerine gökdelen dikmeyi amaçlarken evin mirasçılarının izin vermemesi üzerine -Beyrut’ta mülkiyet yasaları gereğince çatısı olmayan bir evin tamamen yenilenmek ya da satılmak zorunda olması yasasına ilişkin- yasadan yararlanarak amacına ulaşmak adına evin çatısını söktürdüğü, gökdeleninin önündeki engeli kaldırdığı belirtilmiştir. Enstalasyon

çalışmasında kullanılan sütunlar, yıkılan evin çatısını simgeleyerek kentin gözde mekânının bir müteahhit tarafından işgal edildiğini gösterir durumdadır. Mimar Gordon Matta-Clark'ın 9. Paris Bienali için ürettiği "Konik Kesişim" adlı çalışması, 13. İstanbul Bienali kapsamında ziyaretçilere sunulmuştur. Bienal kitapçığında Matta Clark'ın, terk edilmiş depolara ve boş banliyö evlerine uyguladığı "kesim"lerle tanınarak çalışmalarını, mekânı çeşitli şekillerde işgal etmenin ne anlama gelebileceği konusundaki yoğun merakının bir ifadesi sonucunda oluşturduğu belirtilmiştir (Vos, 2013). Matta Clark "Kesik Konik" çalışmasını, 1975 yılında Avrupa'da büyük ölçekte kentsel dönüşümler, mimarlık tarihi açısından önemli sayılacak projeler planlanırken diğer tarafta, yaşanan emlak spekülasyonuna karşı hareketlerin yoğun olduğu bir dönemde gerçekleştirmiştir. Bienal kitapçığında çalışmanın sunduğu anlam ve uygulanma biçimiyle ilgili ise, 17. Yüzyılda inşa edilip harabeye dönmüş ve yıkımına karar verilmiş iki apartmana sarmal görünümlü kesikler oluşturacak şekilde müdahale ederek, Paris'in önemli projelerinden biri olan Pompidou projesinin mahalleyi ve şehri nasıl etkileyeceğine dair farkındalık yaratıldığı görüşü bildirilmiştir (Vos, 2013). Yapılan uygulamaların toplumsal bellek üzerinde yarattığı zararlarla beraber yarattığı işgal sürecine dikkat çekmiştir.

4.1.13 Üretim Ağları ve İşgücü

Kentsel Dönüşümlerin yıkım ve yeniden inşa sürecini takip ederek gerçekleşmesiyle, kentlerin fiziksel koşullarının yanında ekonomik faaliyet alanının değişmesine, projelerin uygulandığı bölgelerde çalışan kişilerin iş alanlarını kaybetmesine neden olmuştur. Dönüşüm sonrasında yaşadığı bölgeyi değiştirmek zorunda kalan aileler, icra ettiği mesleği/işi yeni yaşam alanında yapabilme imkanı bulamaması durumunda farklı meslek gruplarına yönelmesiyle bazı meslek alanlarında iş gücü kaybı yaşanır. Çağdaş sanat alanında üretimde bulunan sanatçıların bir araya gelerek Depo İstanbul adlı sanat galerisinde düzenlediği "İstanbul'un Artığı" sergisinde işçi emeği, dönüşüm, kentsel kimlik, göç ve soylulaştırma gibi kavramlara odaklanılırken, dönüşümün yaşandığı bölgelerde kâğıt toplayarak geçimini sağlayan kişilerin yaşadığı süreç, çalışmanın merkezine alınmıştır. Artık İşler Kolektifi, İstanbul'da mahalle ölçeğinde gerçekleştirilen dönüşüm alanlarını araştırma alanı olarak seçmiş, yapılan araştırmalar sonucunda elde edilen videolar, fotoğraflar ve röportajlar

belgelenerek sergi kapsamında ziyaretçilere sunulmuştur. Üretim ağlarının farklılaşmasını ve iş gücünün yer değiştirmesini, atık toplayıcısı kişilere ait video ve görsellerle ortaya koyan Artıkışler Kolektifi, yaptığı araştırma çalışmaları sonucunda “İstanbul’un Artığı” sergisine ait kurgu notlarını yayınlamış, kentsel dönüşümün etkilerini anlatmak için atık toplayıcılarının seçilme nedenine ilişkin “...birçok anlatının simgesine dönüşen toplayıcının görüntüsü toplayıcıya taşımakta olduğu çuvaldan daha ağır anlamlar yüklüyor ve çoğunlukla toplayıcı da bu taşımakta olduğu anlamlardan habersiz oluyor.” cümlesine yer verilmiştir (“Baştan başlayalım...”, 2014) . Kentsel atığın fazla olduğu bölgelerde yaşayan ve çevresindeki atıkları toplayarak geçimini sağlayan kişilerin, kentsel dönüşüm ile yaşama bölgesini değiştirmesi, –kapalı yapıda site yapılarının hâkim olduğu- yeni yaşam alanlarında geçim kaynağı olan atıkların bulunmaması sebebiyle çalışma alanlarının da elinden alındığı gözlemlenmektedir. Yayımlanan kurgu notları arasında Erhan Arık’ın 2010 yılında çektiği “Metropol Sürgünleri” adlı video çalışmasında Beyoğlu’nda hurdacı olan Aslan ile yaptığı röportajda Aslan’ın kurduğu “Ne kentsel dönüşümü abi ya... Bizi önce köyden kovdular, şimdi de buradan kovuyorlar. Ben Halkalı’ da kâğıda mı çıkayım şimdi” cümlesine yer verilmiş, Aslan’ın cümlesi üzerinden yaşanan durum tüm açıklığıyla gösterilmiştir (“Tarlabası”, 2014). Kentsel dönüşümün uygulandığı Tarlabası ve çevresinde yaşayarak geri dönüştürülebilir atıkları toplayan birçok işçi, süreçten hurdacı Aslan ile aynı şekilde etkilenmiştir. Dönüşüm sonucu bölgede çıkan kentsel atıkların değişmesiyle bu kişiler artık aynı yerde atık toplama işine devam edememiştir. Alternatif olarak sunulan yeni yaşama yerlerinin çoğunlukla konut alanlarından oluşması sebebiyle işine devam edemeyen toplayıcılar işsizliğe mahkûm olmuş veya yeni geçim kaynağı edinmek zorunda kalmışlardır. İşini kaybeden veya yakın tarihte dönüşümle kaybedecek olan işçilerle yapılan röportaj kapsamında çekilen video ile yaşanan durum, sanat alanında apaçık bir şekilde izleyiciyle paylaşılmıştır.

Şekil 4.32 : Erhan Arık- Metropol Sürgünleri (Video Ekran Görüntüsü) (URL-24)

Sanatçı Bilal Yılmaz'ın 15. İstanbul Bienalinde sergilenen “Kirli Kutu” adlı çalışmasında, değişen kent yapısı ve üretim ağlarıyla zanaatkârlığın da yavaş yavaş kaybolması durumu ele alınmıştır. Kentlerde yaşanan gelişim ve dönüşüm süreçleri ekonomik faaliyetleri etkileyerek yeni üretim ve ticari alanların oluşmasına, küresel sermayenin artış göstermesine sebep olurken, geçmişten gelen meslek gruplarından bazılarında sürekliliğin yaşanmasına engel olmuştur. Bir gölge çalışması olan “Kirli Kutu” projesi kapsamında Bilal Yılmaz'la beraber çalışan sanatçı Nora Tataryan çalışmanın, gölgeler, sesler ve mekânîk hareketler ile etkileyici bir aura yakalayan, izleyicide şok etkisi yaratmaya çalışan dinamik bir iş olduğunu belirtmiş, bienal kapsamında yayınlanan açıklama metninde ise çalışmanın içeriği ile ilgili, “...vasıflı iş gücü geleneklerinin ölümünü belgeliyor.” ifadesine yer verilmiştir (Şerifoğlu, Albayrak, Iannacchione, 2017).

Şekil 4.33 : Bilal Yılmaz-Kirli Kutu (URL-18)

Dönüşüm yaşayan kentte modern toplum yaşamı ve hız kavramının da etkisiyle, varlığını kuşaklar boyunca devam ettirmiş olan el sanatlarının, üretim ve satış faaliyetlerini gerçekleştirebileceği alanların kalmaması ve zanaat ustalarının da giderek yok olması, dönüşümün yarattığı sonuçlardan biri olarak sanat alanında gündeme getirilen bir konu başlığı olmuştur.

Dönüşen kentsel bölgelerde konut yapılarının yanında ticari yapıların da yıkılmasıyla, yaşama mekânından edilenlerin yeni yaşam alanlarına geçmesi gibi çalışma mekânlarını kaybeden çalışanlar/iş yeri sahipleri de çalışma mekânlarını şehrin başka bölgelerine taşımak zorunda kalmıştır. Bu durum 9. İstanbul Bienali kapsamında sergilenen Flying City grubunun “Her Şey Parkı” adlı çalışmasında Seul’da Cheonggyecheon deresi çevresinde belediye tarafından uygulanan dönüşüm projesi konu edilerek üretilen enstalasyon çalışmasıyla ziyaretçilere sunulmuştur. Sanatçılar, uygulanan projeye bölgenin peyzaj alanına dönüştürülmesi ve var olan esnaf grubun çalışma mekânlarını taşımak zorunda kalmaları üzerinde durmuştur. Çalışmanın içeriğini yorumlayan ve yöntemini tarif eden Defne Ayaş, esnaf, sokak sanatçıları ve atölyelerde çalışan işçiler ile konuşularak, elde edilen “dinamik” bilgilerin harita ve grafiklerle hayali bir mimari yapıya dönüştürüldüğünü, bölge esnafının bu yeni kent olgusu karşısında gösterdiği uyum yeteneğine karşı duydukları hislerin aktarılmasına odaklanıldığını belirtmiştir (Ayaş, 2005).

Şekil 4.34 : FlyingCity - Herşey Parkı (URL-25)

4.1.14 Kentsel Kültür

Kent kültürü, kentlilerin diğer kentliler ile olan ilişkilerini ve bireylerin yaşadıkları kent ile arasındaki ilişkiyi düzenlerken, kentsel mekân ve toplum kavramları, birbirinden etkilenerek birbirini dönüştüren iki kavram şeklinde karşımıza

çıkılmaktadır. İnsanlar yaşadıkları bölgeleri kendi kültürleri, yaşama pratikleri, gelenek ve görenekleri doğrultusunda değiştirme eğiliminde olsa da kentleşme süreciyle kültürel değerler, gündelik alışkanlıklar ve yaşama biçimleri zaman içerisinde modern kentin sunduğu yaşam biçimi ile şekil değiştirir.

Gökçe İrten, “Muhit” isimli sergisinde yer verdiği resim çalışmalarında kentsel kültür kavramını kentin değişim göstermesi ile zarar gören “mahalle kültürü” üzerinden işlemiştir. Kentlerin yapılarında değişim gözlenirken kente göçen bireyler de zamanla modernleşme ve kentleşme kavramları doğrultusunda kültürel yapılarını, yaşayış biçimlerini değiştirmek zorunda kalır. İrten, şehirleşme paralelinde alışlagelmiş mahalle kültürünün bozuma uğradığını, insanların iletişim içinde, kent mekânını sosyalleşme mekânı olarak kullanırken bu kültürün yavaş yavaş yerini şehirleşmeye bıraktığını ifade eden resim çalışmaları üreterek kentsel kültürün artan şehirleşme faaliyetleriyle değiştiğini ifade etmiştir. Sanatçı, kentlilerin bu durumdan duyduğu rahatsızlığı, ürettiği resim çalışmalarında kullandığı portrelerin yüz ifadelerine işleyerek izleyiciye aktarmaktadır.

Kan bağı olmadan farklı kültür ve yaşama biçimlerine sahip olan insanların birliktelik ve beraberlik zorunluluğuyla kentsel mekânlar üzerinde bir arada yaşaması aynı bölgede farklılaşmaları meydana getirirken, değişim göstererek uyum sağlayamayan insanların yalnızlık duygusuna kapılmasına neden olur. Oluşan farklılaşmalar ve yaşanan gerilim süreci ile ilgili 13. İstanbul Bienalinde sergilenen “Lamento” isimli enstalasyon çalışmasının sanatçısı Gonzalo Lebrija, çalışmasında yer verdiği heykel üzerinden konuya vurgu yapmıştır. Bienal kitapçığı için çalışmanın içeriği ile ilgili açıklama metni yazan sanatçı Javier Villa, Lebrija’nın oluşturduğu çalışmada, yarattığı imgelerin melankoli, mizah ve sinizm hisleri uyandırdığını, yenilgi kavramıyla oynadığını, aynı zamanda enstalasyon çalışmasında kullandığı yalnız adamın sadece insan benliğinin pathosunu değil, kentsel ve toplumsal uyumsuzluğu temsil ettiğini belirtmiştir (Villa, 2013).

Farklı kültürlere sahip bireylerin bir araya gelerek ortak bir kentsel kültür oluşturması durumunda yaratılan karmaşa ile üst üstelik ve çeşitliliği Yonamine isimli sanatçı, 15. İstanbul Bienali kapsamında, bienal mekânında ki duvarlarda gerçekleştirdiği katmanlı kolaj çalışmalarıyla ifade etmiştir. Çalışmanın açıklama metninde sanatçının ürettiği kolajlarda, , Afrika ve Avrupa kentlerinde tanıklık ettiği

kültürel etkileşim, ayrımcılık, gezginlik, toplumsal farklılaşma ve kentsel dönüşüm olgularından yola çıktığı, farklı kültürler “ara”sında olma halini bedeninde ve ruhunda deneyimleme durumuyla mekâna özgü çalışmalar üreterek yansıttığı bilgisine yer verilmiştir (Şerifoğlu, Albayrak, Iannacchione, 2017).

Şekil 4.35 : Yonamine - Siyaha Geri Gitmek (URL-18)

4.2 Çağdaş Sanatın Eleştiri Alanına Giren Kentsel Dönüşüme Ait Kavramların Haritalandırılması

Son dönemlerde hız kazanan kentsel dönüşüm projeleri mimarlık ve şehircilik disiplinlerine ait bir konuyken, uygulanan projelerinin dönüşüme ait bazı kavramlar üzerinden çağdaş sanatın üretim alanlarında eleştirildiği tespit edilmiştir. Sanat terminolojisinin mimarlık ve şehircilik terminolojisiyle kesiştiği çağdaş sanat yapıtlarında güncel sanatın eleştirel bakış açısıyla değerlendirdiği kentsel dönüşüm uygulamalarının kent hakkı, altyapı sorunu, yerinden edilme, şehrin kimliği, terrain vague-inşa ve yıkım, şehrin genişlemesi, ölçek, yeni ve modern olma, aktörler, mekânın metalaştırılması, bellek kaybı, kentsel işgal, üretim ağları ve iş gücü, kentsel kültür olarak 12 farklı kavram üzerinden incelendiği gözlemlenmiştir. Sanatçı kimliğine sahip kişilerin toplumsal konular üzerinde gösterdiği duyarlılık, çevresi ile kurduğu bağ ve sahip olduğu estetik bakış açısı ile içinde bulunduğu dönemde yer alan kentsel problemleri eleştirirken bazı kavramlar üzerinde yoğunlaşmaların yaşandığı görülmektedir. Sanatçılardan bazıları, ürettiği çalışmada kentsel dönüşümü yalnızca tek bir kavram üzerinden irdelerken, bazı sanatçılar –kentsel dönüşüm kavramının çoklu ilişki ağı barındırması, etkilerinin kent ve toplum üzerinde birbirini tetikleme sebebi ile- farkı parametreler ile birden çok kavram üzerinden eleştirilerde bulunmuşlardır.

2000 yılından günümüze kadar gerçekleşen çağdaş sanat etkinliklerinde kentsel dönüşüm projelerini, kentlerin dönüştürülmesine yönelik uygulamaları gündemine alan sanat yapıtları ve sanat yapıtlarına ait metin analizleri sonucunda tespit edilen kavramlar, haritalandırma yoluyla bir araya getirilmiştir (Ek A). Yapılan haritalama çalışmasıyla, kentin içine giren sanatın, eleştirel güç haline gelmesi sonucunda mimarlık alanında tartışılan bir konu olan kentsel dönüşümün, mimarlık alanı için "öteki" olan sanatçıya ait bakış açısıyla hangi kavramlar üzerinden sorunsallaştırıldığı bilgisine ulaşılmaktadır. Ayrıca yapılan haritalandırma çalışması çağdaş sanatın, mimarlık ve şehircilik disiplinlerine ait hangi kavramları ne sıklıkta gündemine aldığı, tek bir sanat yapıtı ile ele alınan birden fazla kavram arasındaki ilişkisellik bağını veya –varsa- aynı ilişkiyel bağın birden fazla sanat yapıtında tekrar etmesi durumunu ortaya çıkarmaktadır.

Yapılan haritalamada kavramları temsil eden simgelerin ve kavram başlıklarının boyutu, çalışmalar ve kavramlar arasındaki bağlantı çizgilerinin kalınlığı, kavramlara bağlı çalışmaların sayısı ile doğru orantılı olarak değişmektedir. Bu sayede hangi kavramın daha sık konu edildiği, hangi kavramın daha zayıf kaldığı bilgisine de kolayca ulaşılabilmektedir. Haritalandırma çalışmasını yapabilmek adına çağdaş sanat alanında birden fazla kültürel paylaşım alanından çalışmanın tespit edilmesi sebebiyle kavramlar ve çalışmalar arasında ki bağlantı çizgileri renklendirilmiştir. Haritalama içerisinde pembe renk, İstanbul tasarım bienallerini; mavi renk, İstanbul bienallerini; sarı renk, sergileri; yeşil ise film ve sinema gösterimlerini ifade etmektedir. Bu sayede çağdaş sanat alanları içerisinde hangi paylaşım alanında kentsel dönüşümün daha sık konu edildiği durumu da anlaşılır hale gelmiştir. Metadolojik olarak grafik oluşturmak ve haritalama yapmak, ilişkiyel ağları yazı dilinden daha etkin bir şekilde mukayese imkanı sunar. Haritalandırma yöntemi aynı zamanda, kavramlar arasındaki karmaşık olarak gözüken ilişki ağlarını anlaşılır duruma getirerek kent ve mimarlığın kentsel dönüşüm bağlamında çağdaş sanat ile kesişme durumunu da okunaklı duruma getirir. Bu sayede bilgiler, oluşturulan kavram ve sanat çalışmaları haritasında belirli bir düzen içerisinde sunularak haritalama çalışmasını inceleyen kişinin istediği/aradığı bilgiye harita üzerinden kısa bir sürede kolaylıkla erişebilmesi sağlanmış olur.

Belirlenen her er bir kavram özelinde yer alan çalışmalar ve çalışmaların içeriğinde barındırdığı diğer kavramların neler olduğunu anlamaya dair yapılan haritalama çalışmalarında ise (Ek B) bir alt ölçeğe geçilmiştir. Belirlenen kavram başlığı altında değerlendirilen tüm çalışmaların –metin dokümanları Ek A’ da verildiği için- görselleri ve hangi kültürel alanda, hangi yılda sergilendikleri/gösterildiklerine dair bilgiler bir araya getirilmiş, çalışmaların kurduğu anlam bütünlükleri ve kavramların referans verdiği, ilişkili olduğu diğer kavramlar tespit edilmiştir.

Çağdaş sanat ve kentsel dönüşümün ortak paydasında bir veri tabanı gibi işlev gören haritalama, dinamik ilişkileri gösterir ve pragmatik olmanın yanında farklı kavramsal bağlar ve yeni çalışmaların eklenmesine de olanak tanıyan yapısıyla devamlı olarak yenilenebilir bir araştırma ve analiz alanı sunar. Temsil aracı olarak kullanılan haritanın güncellemeye açık olmasıyla, çalışmalarda farklı kategorileşmelerin oluşturulması da sağlanmış olur.

5. SONUÇ

Devinim içinde olan kentler, küreselleşmeyle yaşanan değişim ve dönüşüm süreçleri ve artan rekabet ortamında sunduğu sosyo-ekonomik avantajlar, haberleşme imkanları ve hizmet olanakları ile tanımlanmaktadır. Bu bağlamda, kentlerin sahip olduğu ekonomik, kültürel ve politik yönler bakımından gelişmişlik düzeyleri, rekabet ortamında öne çıkmalarını sağlamıştır. Kentleşme sürecinde kırım oluşmasına sebep olan tarihsel olaylar, teknolojik gelişmeler ve 19. Yüzyıldan günümüze kadar çağdaş sanat alanında oluşan akımlar, değişime sebep olan eşikler çerçevesinde incelenirken, çağdaş sanat ortamında düzenlenen bienaller, bienallere bağlı etkinlikler, sanatçılara ait kişisel sergiler gibi faaliyetlerin arttığı, kurumsal firmalar ve vakıflar tarafından desteklenmeye başlayan sanatın, kentin içine dahil olduğu görülmektedir.

Sanatçılar, yaşadığı topluma karşı üstlendiği misyon ve duyarlılık sebebiyle çevresiyle kurduğu bağ ve sahip olduğu bakış açısı doğrultusunda toplumsal etki yaratan olayları/durumları eleştirmektedir. Çağdaş sanatın kente dahil olması, sanatçıların yaşadıkları kentin güncel problemleri üzerine çalışmalar üretmesi ve kentler üzerinde fikirlerin beyan edildiği, eleştirilerin yapıldığı mimarlık bienallerinin oluşturulmasıyla kentsel büyümenin beraberinde gelen kentsel dönüşüm projeleri,

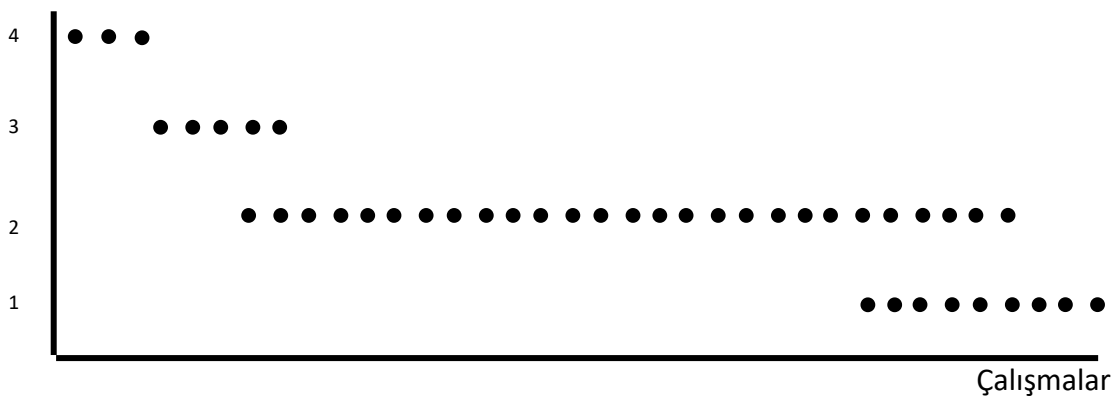
uygulanış biçimleri ve yarattığı etkiler çerçevesinde son dönemde İstanbul'da gerçekleşen sanatsal faaliyetlerde sıklıkla gündeme getirilmiştir.

Mesleki eleştiri alanında düşünceler, yazı dili kullanılarak ifade edilirken sanatın, yazı dilinin yanında nesnelere materyal olarak kullanabilmesi ve sanatçının kendisine özgü çalışma yöntemiyle belirlediği kavramlar üzerinden anlatımlarda bulunmasının, düşüncenin anlatım biçiminde daha kuvvetli bir etki yarattığı görülmüştür.

Tez çalışmasının ilk bölümlerinde 20. yüzyıldan günümüze kadar kentleşme pratiklerinde yaşanan önemli değişimler, sanat alanında yer alan akımlar ve çağdaş sanatın kentin içine dahil olma süreciyle kentsel problemlerin sanat alanında eleştirilme biçimleri incelenmiştir. Kentleri fiziksel, sosyal veya ekonomik olarak birçok açıdan etkileyen kentsel dönüşüm projelerinin çağdaş sanat alanında yer aldığı gözlemlenmiştir. Çalışmanın dördüncü bölümde, 2000 yılından günümüze kadar İstanbul'da gerçekleştirilen sanatsal faaliyetlerde kentsel dönüşümün konu edildiği çalışmalarda kentsel dönüşüm uygulamalarının hangi kavramlar çerçevesinde nasıl ele alındığı irdelenmiştir.

İncelenen sanat yapıtlarına ait analiz çalışmalarıyla elde edilen kavramlar ve sanat yapıtları arasındaki ilişkileri göstermek üzere hazırlanan izdüşüm haritasından yola çıkılarak üretilen grafikte görüldüğü üzere, bazı çalışmaların kentsel dönüşümü tek bir kavram çerçevesinde değerlendirdiği bilgisine ulaşılırken bazı çalışmaların birden fazla kavram üzerinden eleştiri getirdiği ve inceleme alanı sunduğu gözlemlenmiştir.

Kavram Sayıları

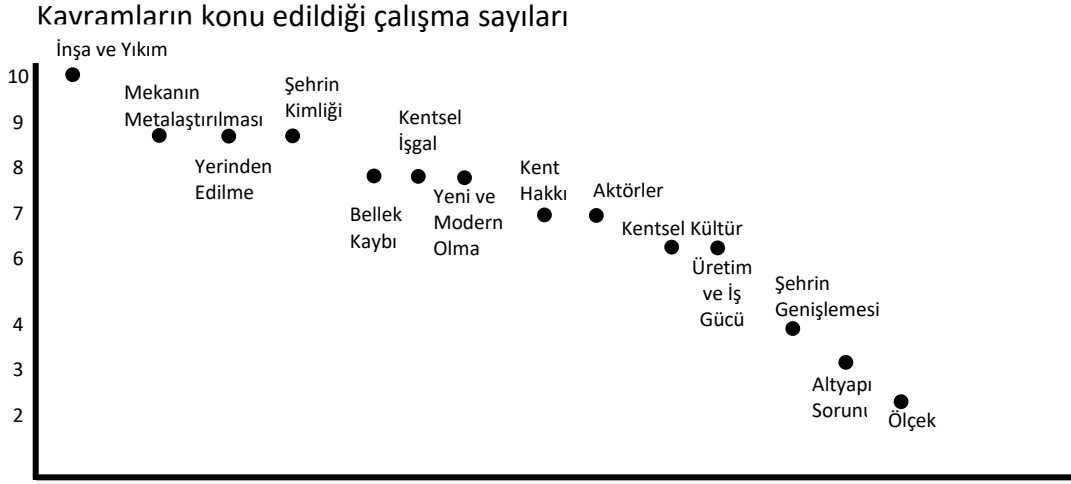

Şekil 5.1: İncelenen Çalışmaların İçeriğinde Yer Alan Kavram Sayıları

Elde edilen grafik doğrultusunda, kentsel dönüşümü problematik haline getiren çalışmalar arasından üç çalışmanın dört farklı kavramı, beş çalışmanın üç farklı kavramı, 27 çalışmanın iki farklı kavramı, dokuz çalışmanın ise tek bir kavramı

yorumladığı/eleştirdiği bilgisi çıkarılmaktadır. İncelenen çalışmalar arasında tek bir kavramı içeren çalışmaların sayıca az olması, çalışmaların çoğunlukla iki veya daha fazla kavramsal başlığı konu ediniyor olması, kentsel dönüşüm uygulamalarının gerçekleştirilme nedenlerinin veya uygulamalar sonucunda doğan sonuçların birbiriyle bağlantılı olduğuna işaret etmektedir. Bu noktadan hareketle birden fazla kavrama yer verilen çalışmalarda aynı zamanda kavramların -içerik olarak- birbirinin sonucu şeklinde meydana gelen kavramlar olduğu, birbiri ile direkt ilişkiler barındırdığı, bir kavrama değinildiğinde beraberinde diğer kavramlara da yönlendirildiği görülmektedir. Bir örnekle, kentsel dönüşüm projesinin yıkım ve inşaa süreci yaşanarak gerçekleştirilmesi durumuna dikkat çekmek isteyen bir çalışma, yıkım sonucunda yerinden edilen kişilerin yaşama mekânını değiştirmek zorunda kalmasıyla yaşadığı bellek kaybı durumunu da ele almaktadır. Dönüşüm projesi uygulanması kararıyla gerçekleşen yıkım süreci, yerinden edilme ve bellek kaybı gibi kavramlara işaret ederken birbirinin nedeni olarak doğan bu kavramlar, birçok çalışmada bir bütün olarak ele alınmış ve çalışmanın içeriğine yansıtılmıştır. Ek A'da belirtilen Kentsel Dönüşümün Çağdaş Sanat Ortamındaki İzdüşüm Haritası'na bakıldığında birbirini tetikleyen, birbirinin sonucu durumunda bulunan kavramlar arasında ilişkisel olarak bağlantıların daha kuvvetli olduğu bilgisi çıkarılmaktadır.

Ek A' da yer alan haritalama çalışmasında görüldüğü üzere, kentsel dönüşüm uygulamalarını konu edinen çalışmalar, toplamda 14 farklı kavramsal çerçevede gerçekleşse de bazı kavramlar daha fazla gündeme alınırken bazı kavramlar ise sayıca daha az çalışmada irdelenmiştir. Yerinden Edilme, Kentsel İşgal, İnşaa-Yıkım gibi kavramların daha fazla konu edilmesi, kentsel dönüşümün yaşandığı bölgede ki halkın dönüşümden doğrudan etkilenmesi, sanatçıların da –bazı durumlarda dönüşüme maruz kalmalarıyla- yaşanan etkiyi direkt olarak hisseden kişiler olması, yaşanan dönüşümün günlük hayatı etkilemesiyle önem arz eden bir durum oluşturması gibi sebeplerle açıklanabilir. Şehrin Genişlemesi, Altyapı Sorunu gibi kavramlar ise diğer kavramlara kıyasla çok daha az konu edilmişlerdir. Bu durum, “bu kavramlar daha önemsiz” gibi bir yargıdan ziyade kavramların kent ve kentliyi gündelik yaşamlarında direkt olarak değil, dolaylı olarak etkilemesiyle açıklanabilir.

Şekil 5.2: İncelenen Çalışmaların İçeriğinde Yer Alan Kavram Sayıları

Kentsel dönüşüm uygulamalarının çağdaş sanatın hangi üretim alanlarında daha fazla gündeme getirildiği bilgisine de üretilen “Kentsel Dönüşümün Çağdaş Sanat Ortamındaki İzdüşüm Haritası (Ek A)”ndan ulaşılmaktadır. Haritalama çalışmasında kavramlar ve çalışmaları temsil eden şekiller arasındaki bağlantılardan mavi renk ile temsil edilen İstanbul Bienallerine ait çalışmalar ve kavramlar arasında 49 bağlantının olduğu okunmaktadır. Bu bilgi doğrultusunda kentsel dönüşüm projelerinin İstanbul bienallerinde sayıca daha fazla çalışmayla ve/veya birden çok kavramı içererek kapsamlı biçimde sunulduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Çalışmalar ve kavramlar arasındaki bağlantı sayısı İstanbul tasarım bienallerinde 24, çeşitli sergilerde 14, film ve tiyatro gösterimlerinde ise 5 olarak okunmaktadır. Bu bilgiden yola çıkarak kentsel dönüşüm projelerinin konu edildiği çalışmaların İstanbul bienallerinde daha fazla gündeme alındığı sonucuna ulaşırken dikkat edilmesi gereken durum, bienallerin sergilere kıyasla daha geniş kapsamda yapılıyor olması ve bienal kapsamında daha fazla çalışmanın sergilenebiliyor olmasıdır. Sonuçların bu şekilde oluşmasının bir diğer nedeni, bienallerin toplumsal sorunları gündeme alan yapıları bulunması, kentsel dönüşüm projelerinin de son günlerde hız kazanması ve önemli problemlere yol açması olarak görülebilir. Büyük ölçeklerde planlanan dönüşüm projeleri -gerçekleşmesi sonucunda- farklı açılardan toplumsal boyutta etkilere sahiptir. İçeriklerinde üç veya dört kavramın konu edildiği çalışmalar da bölgesel olarak büyük ölçekte gerçekleşen/gerçekleşmesi planlanan kentsel dönüşüm projelerini yorumlamıştır.

Mimarlık ve şehircilik disiplinleri kolektif çalışmayı gerektiren, katılımcı yaklaşımı destekleyen bir yapıya sahiptir. “Katılım” kavramı birden fazla katmana sahip, evrensel bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Mimari üretim alanlarında kullanıcı profiline çeşitli ve değişken olması, mekanların farklı istek ve ihtiyaçlara cevap veriyor olması beklenmektedir. Mimari üretimlerin, kullanıcıların ve karar verici aktörlerin katılımı doğrultusunda gerçekleşmesi temel amaçlar arasında bulunsa da bu durumun sağlanmasında siyasal ve ekonomik parametreler de devreye girmektedir. Bu nedenle katılımcı yaklaşımı destekler yönde açıklamalar yapılıyor, hedefler konuluyor olsa da uygulamaların bu yönde gerçekleşmediği görülmektedir. Sanatçılar, toplumun sosyolojik ve psikolojik yönlerini yansıtan ve toplumu temsil eden yapılarıyla, mimari üretim ve planlamalarda bulunan meslek gruplarına üretimlerde yapılan yanlışın ne olduğu veya yapılması gerekenin ne olduğunu, seçtikleri üretim araçlarıyla sanatsal çalışmaları üzerinden sunmaktadırlar. Mimari üretimlerde bulunan meslek grupları, gerçekleşen dönüşüm projeleri ile ilgili çevresel, fiziksel, ekonomik etkilere eğilirken sanatçılar, duyarlılıklarının gelişmiş olması, kentsel dönüşümün yarattığı sorunları sosyolojik etkiler çerçevesinde ele almaktadır. Örneğin; eski bir yapının yıkılarak tarihin izini kaybetmeye sebep olacak daha büyük ölçekli bir yapının yapılması, ilgili meslek gruplarınca silüet, tarih, finans durumu çerçevesinde daha fazla konuşulurken sanatçılar durumun yarattığı sosyolojik etkilerden, halkın direkt olarak nasıl etkilendiğinden bahsetmektedir. Bazı durumlarda öneriler sunmakta bazı durumlarda ise yanlışın yol açtığı sosyolojik sorunlara ışık tutmaktadır. Haritalama çalışmasının altlığında kullanılan kavramsal başlıklar incelendiğinde Şehrin Kimliği, Yerinden Edilme, Kentsel Kültür, Kent Hakkı, Bellek Kaybı, İş Gücü gibi kavramlardan oluşması da durumu özetlemektedir.

Yapılan haritalama çalışmaları ile grafik dili kullanılarak bir düzen içerisinde mimarlık terminolojisi ile sanat terminolojisinin kesişiminden üretilen kavramlar ve sanat yapıtlarının arasındaki ilişkide pragmatik olarak doğrudan okuma yapılması sağlanırken, seçilen haritalama yönteminin güncellemeye açık bir yapı sunması sayesinde çalışma, gelecek yıllarda “kentsel dönüşüm” uygulamalarını konu edinen sanat yapıtlarının ve -gerek duyulması halinde- yeni eleştiri kavramlarının eklenebilir olmasıyla araştırmanın ve üretilen analizin sürekliliğine de olanak tanımaktadır.

KAYNAKÇA

Aksu, A., Uludağ, Z., Çağlar, N. (2008). Sanat, Kent ve Mimarlık Eleştirisi İçin Ortak Bir Tema: Kent Kolajları. Gazi Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Dergisi, 4.

Altürk, E. (2018). Ayrılmak Sevmekten Daha Zor. AURA Seminerleri.
<https://www.youtube.com/watch?v=OR4pGwEMzDs&t=2411s> Erişim Tarihi:
02.04.2019.

Amado, L.E. (ed.) (2013). Rehber 13. İstanbul Bienali Anne Ben Barbar mıyım?
Birinci Baskı. İstanbul: İstanbul Kültür Sanat Vakfı ve Yapı Kredi Yayınları.

Ayaş, D. (2005). 9. Uluslararası İstanbul Bienali. İstanbul.
http://9b.iksv.org/turkce.asp?Page=Artists&Sub=Az&Content=Flying_City Erişim
Tarihi: 27.03.2019

Aynalı, N., Kapucu, B. ve Shafir, T. (ed.) (2013) 1. İstanbul Tasarım Bienali: Musibet.
Birinci Baskı. İstanbul: Ofset Yapımevi.

Ayvaz, İ. A. (ed.) (2007). 10. Uluslararası İstanbul Bienali. İmkânsız Değil, Üstelik
Gerekli: Küresel Savaş Çağında İyimserlik. 1. Baskı. İstanbul: İstanbul Kültür ve Sanat
Vakfı

Aquarius. <https://www.planetdp.org/title/aquarius-dp3761> Erişim Tarihi:
05.04.2019

Baştan başlayalım... <http://istanbulunartigi.net/batan-balayalm/> Erişim Tarihi:
08.04.2019

Bazin, G. (1998). Sanat Tarihi. 1. Baskı. İstanbul: Sosyal Yayınlar.

Bozkurt, N. (1992). Sanat ve Estetik Kuramları. 11. Baskı. İstanbul: Ara Yayıncılık.

Butcher, C. (2013). 13. İstanbul Bienali. Anne, Ben Barbar mıyım?
<http://13b.iksv.org/tr> Erişim Tarihi: 22.03.2019.

Erkan, R. (2010). Kentleşme ve Sosyal Değişme. 3. Baskı. Ankara: Bilim Adamı Yayınları.

Ersoy, Ö. (2013). 13. İstanbul Bienali. Anne, Ben Barbar mıyım? <http://13b.iksv.org/tr> Erişim Tarihi: 22.03.2019.

Esche, C. ve Kortun, V. (2005). Genişleyen Dünyada Sanat, Kent ve Siyaset. 9. Uluslararası İstanbul Bienali'nden Metinler. 1. Baskı. İstanbul: İstanbul Kültür Sanat Vakfı

Esen, T. (2016). Dönüşen Kente Bu Gözle Bakın. <http://www.agos.com.tr/tr/yazi/14292/donusen-kente-bu-gozle-bakin> Erişim Tarihi: 27.03.2019.

Gombrich, E. H. (2007). Sanatın Öyküsü. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Geniş, Ş. ve Çelik, Z. (2012). Neoliberalizm ve Kentsel Eşitsizlikler. Kent Araştırmaları Dergisi, 7, 5.

Hauser, A. (1995) Sanatın Toplumsal Tarihi. 2. Baskı. Remzi Kitabevi.

Issa, N. (2013). 13. İstanbul Bienali. Anne, Ben Barbar mıyım? <http://13b.iksv.org/tr> Erişim Tarihi: 22.03.2019.

Keleş, Ruşen (2002). Kentleşme Politikası. İmge Kitabevi Yayınları.

Kentsel Dönüşüm Hareketine İlişkin Çıkışsızlık Sarmalı. (2019, Nisan). <http://www.sanataak.com/view/kentsel-donusum-hareketine-iliskin-cikissizlik-sarmali> Erişim Tarihi: 07.04.2019.

Lefebvre, H. (1967). Şehir Hakkı. 3. Baskı. İstanbul: Sel Yayıncılık.

Lefebvre, H. (1991). Production Of Space. First Published. Cambridge: Blackwell.

Muhit. <https://www.mixerarts.com/neighborhood> Erişim Tarihi: 27.03.2019

Okur, A. ve Bozdoğan, N. (2017). Türk Sanat Ortamı ve İstanbul Bienalleri. İdil Sanat ve Dil Dergisi. 39, 3308, doi:10.7816.

Oyut, C. (2013). Hayal Meyal <https://www.artxist.com/Sergiler/Hayal-Meyal/49>
Erişim Tarihi: 28.03.2019.

Özkan, T ve Özdemir, E. (2017). Tekinsiz Bir Müphem Alan: Yedikule Gazhane Kompleksi. Mimarlık Dergisi, 393.

Sanatçı Kimdir?. <https://www.turkedebiyati.org/sanatci-kimdir/>. Erişim Tarihi: 24.04.2019.

Sarigedik Öktem, E. (2005). 9. İstanbul Bienali. İstanbul.

http://9b.iksv.org/turkce.asp?Page=Artists&Sub=Az&Content=Tintin_Wulia Erişim Tarihi: 02.04.2019

Sayın, N. (2016). Bienaller Ne İşe Yarar?. Arkitera.

<http://www.arkitera.com/gorus/bienaller-ne-ise-yarar/> Erişim Tarihi: 07.07.2019.

Sergi: Kentsel Dönüşen İstanbul. (2017)

<https://fotogaste.blogspot.com/2017/12/sergikentsel-donusen-istanbul.html> Erişim tarihi: 05.05.2019.

Şerifoğlu, E., Albayrak, Ö.B., Iannacchione, A. (2017) 15. İstanbul Bienali. İyi Bir Komşu. Birinci Baskı. İstanbul: Ofset Yapımevi.

Şirin, D. D. (2013). 13. İstanbul Bienali. Anne, Ben Barbar mıyım?

<http://13b.iksv.org/tr> Erişim Tarihi: 22.03.2019

Tarlabası. <http://istanbulunartigi.net/tarlabazlemekte-olduunuz-bu-grntler-erhan-ark-tarafndan-2010-ylnda-kaydedildi-erhan8217n-8216metropol-srgnleri8217-ismli-tarlabaz-zelinde-kentsel-dnmn-madur-ettii-insanlar-anlatt-ve-biroumuz-iin-ozam/> Erişim Tarihi: 22.04.2019

Tellioğlu Şeren, T. Saf, Kentin Değil İnsanın Dönüşüm Hikayesini Anlatıyor.

http://www.mimarizm.com/hobi/saf-kentin-degil-insanin-donusum-hikayesini-anlatiyor_130080 Erişim Tarihi: 27.04.2019

Türk Dil Kurumu. (2019) <https://sozluk.gov.tr/?kelime=BELLEK> Erişim Tarihi: 27.06.2019

Türkmen, A. (2015) Aysim Türkmen İle Çekmeköy Underground Üzerine <http://www.altyazi.net/soylesiler/ay-sim-turkmen-soylesi/> Erişim Tarihi: 27.04.2019

Ünsal, D. (2005). 9. Uluslararası İstanbul Bienali. Birinci Baskı. İstanbul: Ofset Yapımevi.

Villa, J. (2013) 13. İstanbul Bienali. Anne, Ben Barbar mıyım? <http://13b.iksv.org/tr> Erişim Tarihi: 22.03.2019.

Vos, R. (2013) 13. İstanbul Bienali. Anne, Ben Barbar mıyım? <http://13b.iksv.org/tr> Erişim Tarihi: 22.03.2019.

Yavuz, M. ve Telhan, O. (2013) 13. İstanbul Bienali. Anne, Ben Barbar mıyım? <http://13b.iksv.org/tr> Erişim Tarihi: 22.03.2019.

Yıldız, A. ve Eriksson, A. (2013) 13. İstanbul Bienali. Anne, Ben Barbar mıyım? <http://13b.iksv.org/tr> Erişim Tarihi: 22.03.2019.

Yılmaz, A. N. (2012) Güncele Sinmiş Tarih. Ankara: Ütopya Yayın Evi.

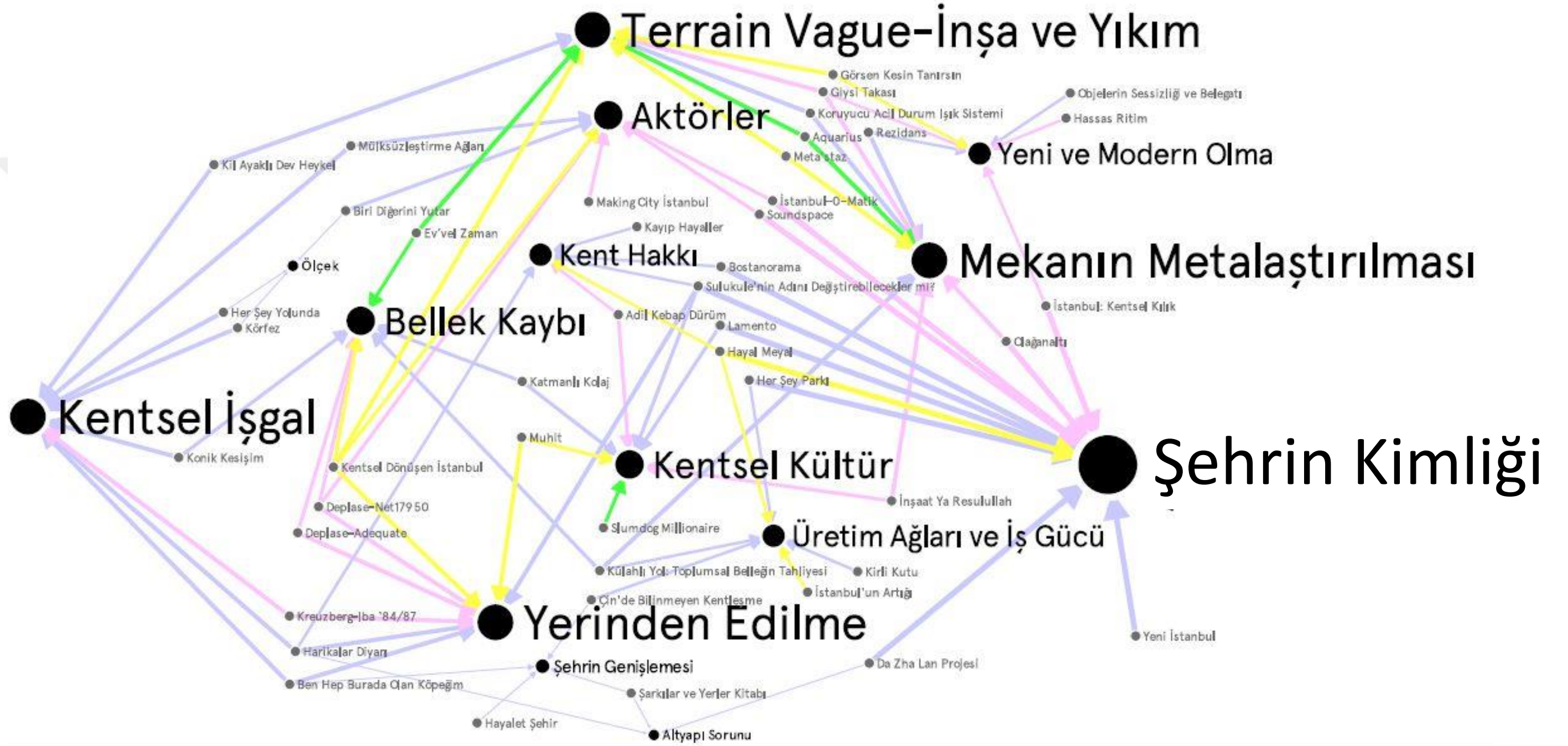
Yılmaz, M. (2004). Sanatın Felsefesi Felsefenin Sanatı. Ankara: Ütopya Yayınevi.

Yücel, Ş. (2017). Bir Masalı Hatırlatan Salt Gerçek: Ev'vel Zaman. <http://www.sanatatak.com/view/bir-masali-hatirlatan-salt-gercek-evvel-zaman> Erişim Tarihi: 27.03.2019

- URL-1** : http://10b.iksv.org/galeri.asp?sid=31&foto_id=3
- URL-2** : <https://www.artxist.com/Sergiler/Hayal-Meyal/49>
- URL-3** : <http://13b.iksv.org/tr>
- URL-4** : <https://www.mixerarts.com/neighborhood>
- URL-5** : <https://www.artxist.com/Sergiler/Gorsen-Kesin-Tanirsin/154>
- URL-6** : <http://www.sanatatak.com/view/bir-masali-hatirlatan-salt-gercek-evvel-zaman>
- URL-7** : http://www.mimarizm.com/hobi/saf-kentin-degil-insanin-donusum-hikayesini-anlatiyor_130080
- URL-8** : <https://vimeo.com/51508177>
- URL-9** : <https://www.isawandliked.com/2012/10/gezdim-gordum-istanbul-modernde-bir-gun.html>
- URL-10** :
http://9b.iksv.org/turkce.asp?Page=Artists&Sub=Az&Content=Erik_Gongrich
- URL-11** : <http://10b.iksv.org/sanatci.asp?sid=4>
- URL-12** : <http://10b.iksv.org/sanatci.asp?sid=94>
- URL-13** : <http://imc5533.blogspot.com/2013/11/sarklar-ve-yerler-kitab-book-of-songs.html>
- URL-14** : <http://10b.iksv.org/sanatci.asp?sid=66>
- URL-15** : <http://10b.iksv.org/sanatci.asp?sid=18>
- URL-16** :
http://9b.iksv.org/turkce.asp?Page=Artists&Sub=Az&Content=Tintin_Wulia
- URL-17** : <http://giysitakasi.blogspot.com/2013/01/tasarm-bienalinde-neler-oldu.html>
- URL-18** : <http://15b.iksv.org/sanaticilar>
- URL-19** : <http://mulksuzlestirme.org/agaoglu-toki-emlakkonutgyo-ortakliklari/>
- URL-20** : <http://www.pattu.net/istanbul-o-matik/>
- URL-21** : <http://www.mimdap.org/?p=105632>
- URL-22** : <https://www.mutlueller.com/2012/12/nasl-bir-sey-o.html>
- URL-23** : <http://10b.iksv.org/sanatci.asp?sid=54>
- URL-24** : <https://vimeo.com/30946073>
- URL-25** : http://9b.iksv.org/turkce.asp?Page=Artists&Sub=Az&Content=Flying_City

EKLER

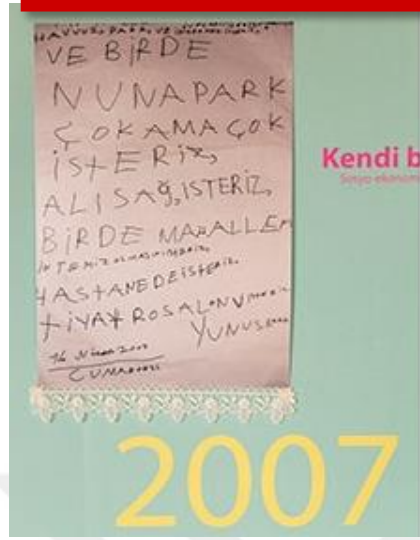
EK A: KENTSEL DÖNÜŞÜMÜN ÇAĞDAŞ SANAT ORTAMINDAKİ İZDÜŞÜM HARITASI

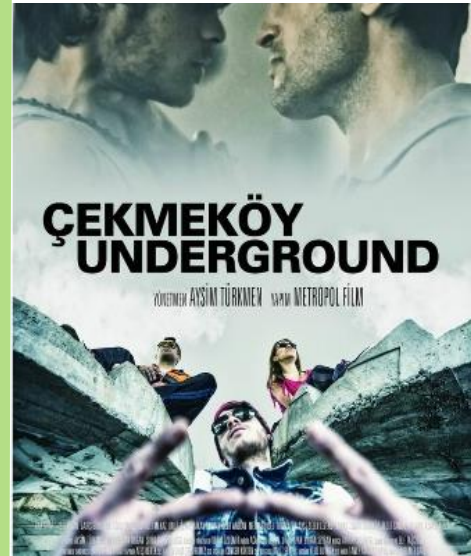
Şekil A.1 : Kentsel Dönüşümün Çağdaş Sanat Ortamındaki İzdüşüm Haritası

EK B: ÇAĞDAŞ SANAT ORTAMINDA KENTSEL DÖNÜŞÜM PROJELERİ KAPSAMINDA ELE ALINAN KAVRAMLAR VE ÇALIŞMALAR

Şekil B.1 : Kent Hakkı Kavramını İçeren Çalışmalar

SULUKULE'NİN ADINI DEĞİŞTİREBİLECEKLER Mİ?
13. İSTANBUL BİENALİ - 2013

ÇEKMEKÖY UNDERGROUND
FİLM - 2014

KENT HAKKI
TERRAİN VAGUE
- İNŞA VE YIKIM

BELLEK KAYBI
YERİNDEN
EDİLME

ŞEHRİN GENİŞLEMESİ
YENİ VE MODERN
OLMA

AKTÖRLER
MEKANIN
METALAŞTIRILMASI

KENTSEL KÜLTÜR
ÜRETİM AĞLARI
VE İŞ GÜCÜ

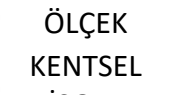

BOSTANORAMA
13. İSTANBUL BİENALİ - 2013

ŞEHRİN KİMLİĞİ
ALTYAPI
SORUNU

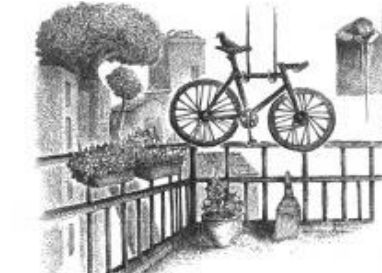
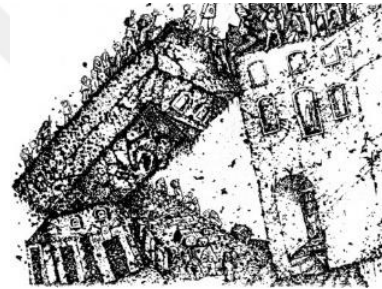

ÖLÇEK
KENTSEL
İŞGAL

ADİL KEBAP DÜRÜM

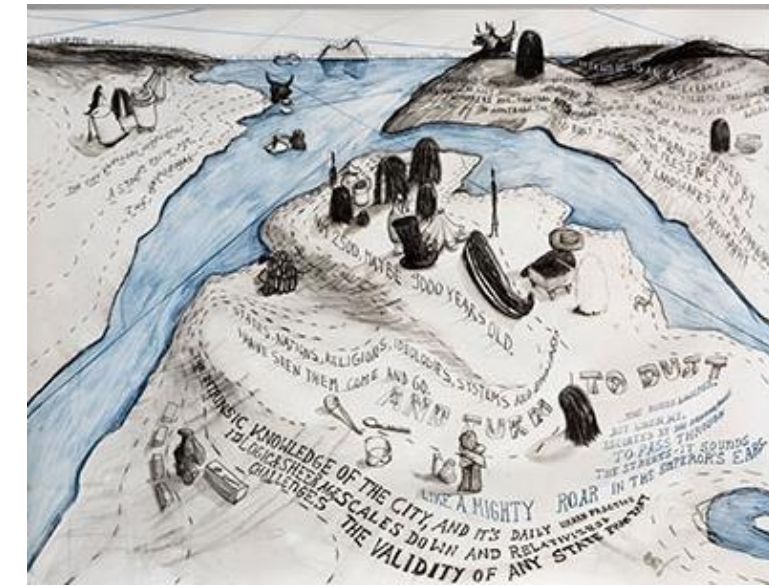
1.İSTANBUL TASARIM BİENALİ 2012

HAYAL MEYAL
ŞFRĞİ - 2013

KAYIP HAYALLER

10. İSTANBUL BİENALİ - 2007

HASSAS RİTİM

1.İSTANBUL TASARIM BİENALİ 2012

Şekil B.2 : Yerinden Edilme Kavramını İçeren Çalışmalar

KENTSEL DÖNÜŞEN İSTANBUL
SERGİ - 2017

DEPLASE NET 17950
1.İSTANBUL TASARIM BİENALİ - 2012

DEPLASE ADEQUATE
1.İSTANBUL TASARIM BİENALİ - 2012

HARİKALAR DİYARI
13. İSTANBUL BİENALİ - 2013

BEN HEP BURADA OLAN KÖPEĞİM
13. İSTANBUL BİENALİ - 2013

SAF
FİLM - 2018

ÇEKMEKÖY UNDERGROUND
FİLM - 2014

SULUKULE'NİN ADINI DEĞİŞTİREBİLECEKLER Mİ?
13. İSTANBUL BİENALİ - 2013

MUHİT
SERGİ - 2017

KENT HAKKI
TERRAİN VAGUE
- İNŞA VE YIKIM

BELLEK KAYBI
YERİNDEN
EDİLME

ŞEHRİN GENİŞLEMESİ
YENİ VE MODERN
OLMA

AKTÖRLER
MEKANIN
METALAŞTIRILMASI

KENTSEL KÜLTÜR
ÜRETİM AĞLARI
VE İŞ GÜCÜ

ŞEHRİN KİMLİĞİ
ALTYAPI
SORUNU

ÖLÇEK
KENTSEL
İŞGAL

Şekil B.3 : Terrain Vague – Yıkım Ve İnşa Kavramını İçeren Çalışmalar

AQUARIUS
FİLM - 2016

EV'VEL ZAMAN
TİYATRO - 2017

KENTSEL DÖNÜŞEN İSTANBUL
SERGİ - 2017

GİYSİ TAKASI
1 İSTANBULI TASARIM RİFNALİ - 2017

GÖRSEN KESİN TANIRSIN
SERGİ - 2016

KORUYUCU ACİL DURUM İŞIK SİSTEMİ
13. İSTANBUL BİENALİ - 2013

META'STAZ
SERGİ - 2019

SAF
FİLM - 2018

ÇEKMEKÖY UNDERGROUND
FİLM - 2014

KİL AYAKLI DEV HEYKEL
15. İSTANBUL BİENALİ - 2015

KENT HAKKI
TERRAİN VAGUE
- İNŞA VE YIKIM

BELLEK KAYBI
YERİNDEN
EDİLME

ŞEHRİN GENİŞLEMESİ
YENİ VE MODERN
OLMA

AKTÖRLER
MEKANIN
METALAŞTIRILMASI

KENTSEL KÜLTÜR
ÜRETİM AĞLARI
VE İŞ GÜCÜ

ŞEHRİN KİMLİĞİ
ALTYAPI
SORUNU

ÖLÇEK
KENTSEL
İŞGAL

Şekil B.4 : Bellek Kaybı Kavramını İçeren Çalışmalar

AQUARIUS
FİLM - 2016

EV'VEL ZAMAN
TİYATRO - 2017

KENTSEL DÖNÜŞEN İSTANBUL
SERGİ - 2017

DEPLASE NET 17950
1.İSTANBUL TASARIM BİENALİ - 2012

KÜLAHLI YOL: TOPLUMSAL BELLEĞİN TAHLİYESİ
13. İSTANBUL BİENALİ - 2013

KATMANLI KOLAJ
15. İSTANBUL BİENALİ - 2017

KONİK KESİŞİM
13. İSTANBUL BİENALİ - 2013

DEPLASE ADEQUATE
1.İSTANBUL TASARIM BİENALİ - 2012

KENT HAKKI
TERRAİN VAGUE
- İNŞA VE YIKIM

BELLEK KAYBI
YERİNDEN
EDİLME

ŞEHRİN GENİŞLEMESİ
YENİ VE MODERN
OLMA

AKTÖRLER
MEKANIN
METALAŞTIRILMASI

KENTSEL KÜLTÜR
ÜRETİM AĞLARI
VE İŞ GÜCÜ

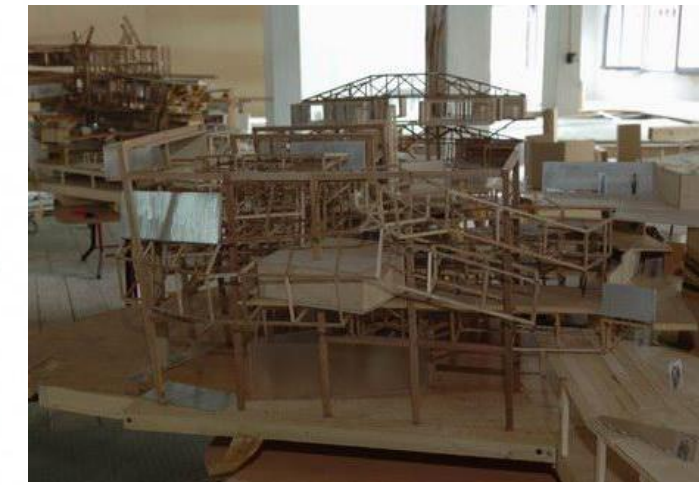
ŞEHRİN KİMLİĞİ
ALTYAPI
SORUNU

ÖLÇEK
KENTSEL
İŞGAL

Şekil B.5 : Şehrin Kimliği Kavramını İçeren Çalışmalar

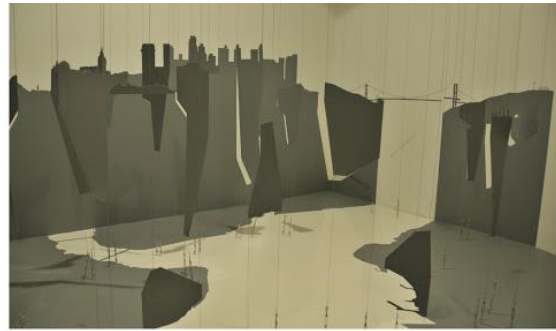

SULUKULE'NİN ADINI DEĞİŞTİREBİLECEKLER Mİ?
13. İSTANBUL BİENALİ - 2013

BOSTANORAMA
13. İSTANBUL BİENALİ - 2013

HAYAL MEYAL
SERGİ - 2013

HERŞEY PARKI
9. İSTANBUL BİENALİ - 2005

DA ZHA LAN PROJESİ
10. İSTANBUL BİENALİ - 2007

OLAĞANALTI
1. İSTANBUL TASARIM BİENALİ - 2012

İSTANBUL: KENTSEL KILIK
1. İSTANBUL TASARIM BİENALİ 2012

İSTANBUL -0- MATİK
1. İSTANBUL TASARIM BİENALİ 2012

SOUNDSPACE
1. İSTANBUL TASARIM BİENALİ 2012

KENT HAKKI
TERRAİN VAGUE
- İNŞA VE YIKIM

BELLEK KAYBI
YERİNDEN
EDİLME

ŞEHİRİN GENİŞLEMESİ
YENİ VE MODERN
OLMA

AKTÖRLER
MEKANIN
METALAŞTIRILMASI

KENTSEL KÜLTÜR
ÜRETİM AĞLARI
VE İŞ GÜCÜ

ŞEHİRİN KİMLİĞİ
ALTYAPI
SORUNU

ÖLÇEK
KENTSEL
İŞGAL

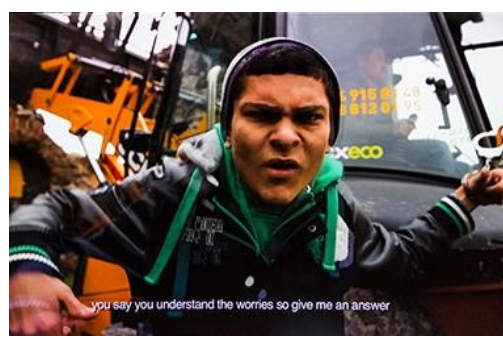
Şekil B.6 : Şehrin Genişlemesi, Altyapı Sorunu Ve Ölçek Kavramlarını İçeren Çalışmalar

ÇİN'DE BİLİNMEYEN KENTLESME -
SEHİR İÇİNDE KÖY
10. İSTANBUL BİENALİ - 2007

HAYALET ŞEHİR
10. İSTANBUL BİENALİ - 2007

BEN HEP BURADA OLAN KÖPEĞİM
13. İSTANBUL BİENALİ - 2013

ŞARKILAR VE YERLER KİTABI
13. İSTANBUL BİENALİ - 2013

DA ZHA LAN PROJESİ
10. İSTANBUL BİENALİ - 2007

HARİKALAR DİYARI
13. İSTANBUL BİENALİ - 2013

HER ŞEY YOLUNDA
9. İSTANBUL BİENALİ - 2005

BİRİ DİĞERİNİ YUTAR
10. İSTANBUL BİENALİ - 2007

KENT HAKKI
TERRAİN VAGUE
- İNŞA VE YIKIM

BELLEK KAYBI
YERİNDEN
EDİLME

ŞEHİRİN GENİŞLEMESİ
YENİ VE MODERN
OLMA

AKTÖRLER
MEKANIN
METALAŞTIRILMASI

KENTSEL KÜLTÜR
ÜRETİM AĞLARI
VE İŞ GÜCÜ

ŞEHİRİN KİMLİĞİ
ALTYAPI
SORUNU

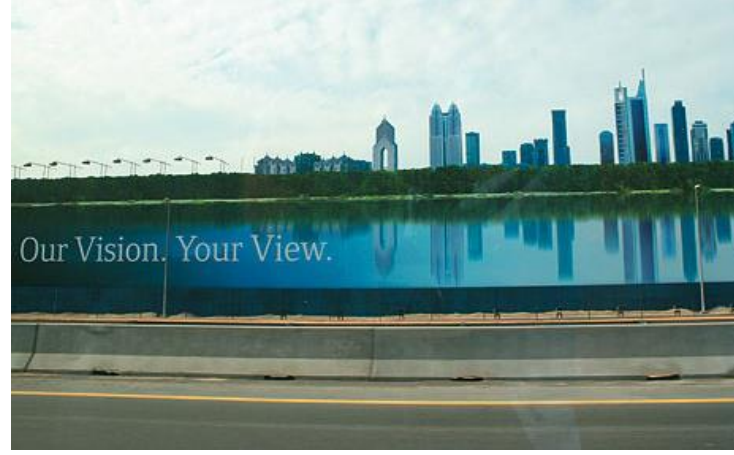
ÖLÇEK
KENTSEL
İŞGAL

Şekil B.7 : Yeni Ve Modern Olma Kavramlarını İçeren Çalışmalar

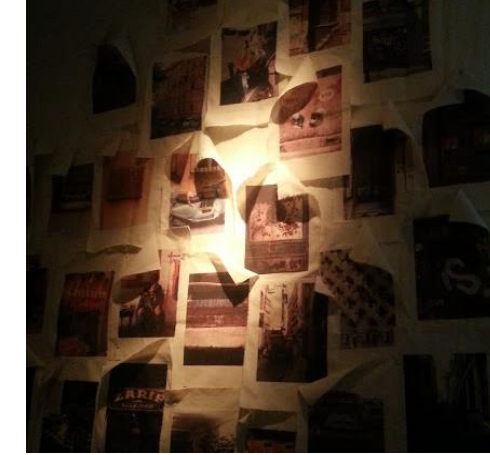
OBJELERİN SESSİZLİĞİ VE BELAGATI
15. İSTANBUL BİENALİ - 2017

KÖRFEZ
10. İSTANBUL BİENALİ - 2007

İSTANBUL: KENTSEL KILIK
1.İSTANBUL TASARIM BİENALİ 2012

HASSAS RİTİM
1.İSTANBUL TASARIM BİENALİ 2012

REZİDANS
13. İSTANBUL BİENALİ - 2013

GİYSİ TAKASI
1.İSTANBUL TASARIM BİENALİ - 2012

KENTSEL DÖNÜŞEN İSTANBUL
SERGİ - 2017

GÖRSEN KESİN TANIRSIM
SERGİ - 2016

KENT HAKKI
TERRAİN VAGUE
- İNŞA VE YIKIM

BELLEK KAYBI
YERİNDEN
EDİLME

ŞEHRİN GENİŞLEMESİ
YENİ VE MODERN
OLMA

AKTÖRLER
MEKANIN
METALAŞTIRILMASI

KENTSEL KÜLTÜR
ÜRETİM AĞLARI
VE İŞ GÜCÜ

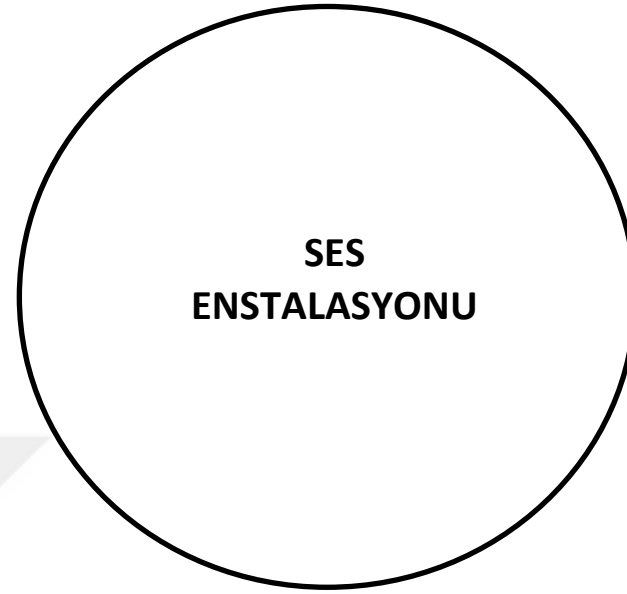

ŞEHRİN KİMLİĞİ
ALTYAPI
SORUNU

ÖLÇEK
KENTSEL
İŞGAL

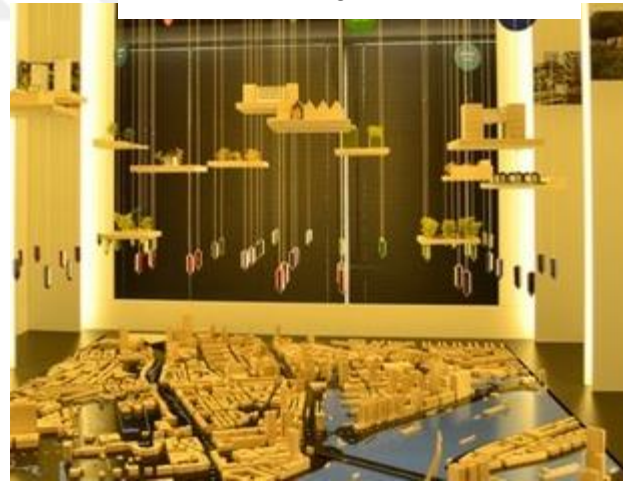
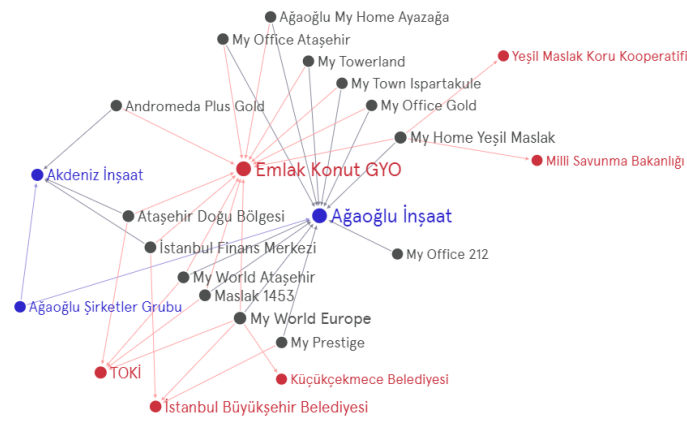

İSTANBUL -0- MATİK
13. İSTANBUL BİENALİ 2013

SOUNDSPACE
1. İSTANBUL TASARIM BİENALİ
2012

BİRİ DİĞERİNİ YUTAR
10. İSTANBUL BİENALİ - 2007

MÜLKSÜZLEŞTİRME AĞLARI
1. İSTANBUL TASARIM BİENALİ 2012

MAKING CITY İSTANBUL
1. İSTANBUL TASARIM BİENALİ 2012

DEPLASE NET 17950
1. İSTANBUL TASARIM BİENALİ - 2012

KENT HAKKI
TERRAİN VAGUE
- İNŞA VE YIKIM

BELLEK KAYBI
YERİNDEN
EDİLME

ŞEHİRİN GENİŞLEMESİ
YENİ VE MODERN
OLMA

AKTÖRLER
MEKANIN
METALAŞTIRILMASI

KENTSEL KÜLTÜR
ÜRETİM AĞLARI
VE İŞ GÜCÜ

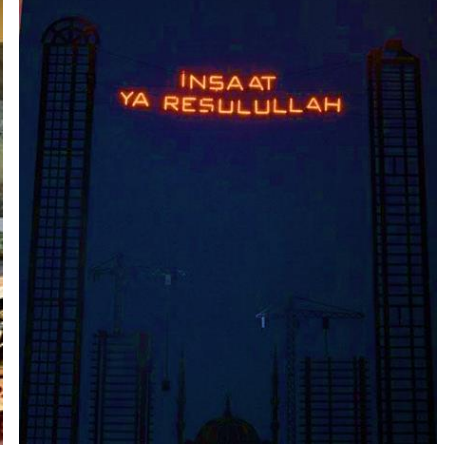
ŞEHİRİN KİMLİĞİ
ALTYAPI
SORUNU

ÖLÇEK
KENTSEL
İŞGAL

Şekil B.9 : Mekanın Metalaştırılması Kavramını İçeren Çalışmalar

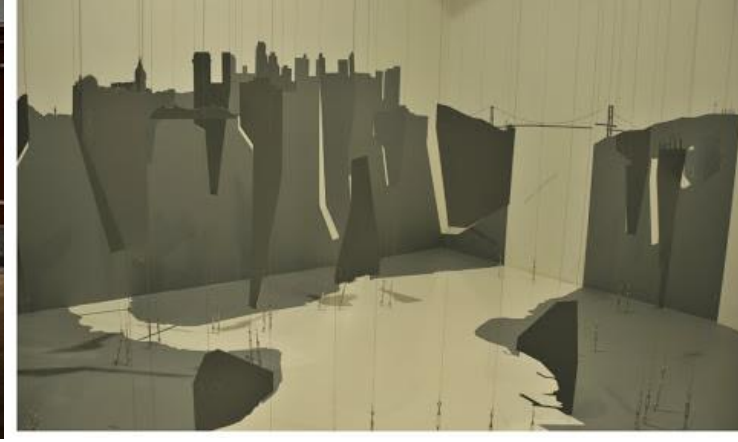
META'STAZ
SERGİ - 2019

KORUYUCU ACİL DURUM IŞIK SİSTEMİ
13. İSTANBUL BİENALİ - 2013

GİYSİ TAKASI
1.İSTANBUL TASARIM BİENALİ - 2012

REZİDANS
13. İSTANBUL BİENALİ - 2013

"İNŞAAT YA RESULULLAH" NEO MUHAFAZAKARLIĞIN ŞAKÜLİ DÜŞLERİ
1. İSTANBUL TASARIM BİENALİ - 2012

AQUARIUS
FİLM - 2016

KÜLAHLI YOL: TOPLUMSAL BELLEĞİN TAHLİYESİ
13. İSTANBUL BİENALİ - 2013

OLAĞANALTI
1. İSTANBUL TASARIM BİENALİ - 2012

KENTSEL YENİLEME VE İLGİLİ MEMNUNİYETSİZLİKLER: KREUZBERG-İBA '84/87
1. İSTANBUL TASARIM BİENALİ - 2012

KENT HAKKI
TERRAİN VAGUE
- İNŞA VE YIKIM

BELLEK KAYBI
YERİNDEN
EDİLME

ŞEHİRİN GENİŞLEMESİ
YENİ VE MODERN
OLMA

AKTÖRLER
MEKANIN
METALAŞTIRILMASI

KENTSEL KÜLTÜR
ÜRETİM AĞLARI
VE İŞ GÜCÜ

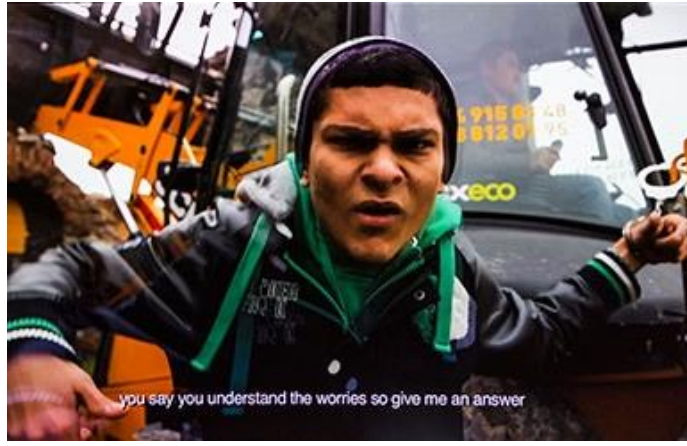
ŞEHİRİN KİMLİĞİ
ALTYAPI
SORUNU

ÖLÇEK
KENTSEL
İŞGAL

Şekil B.10 : Kentsel İşgal Kavramını İçeren Çalışmalar

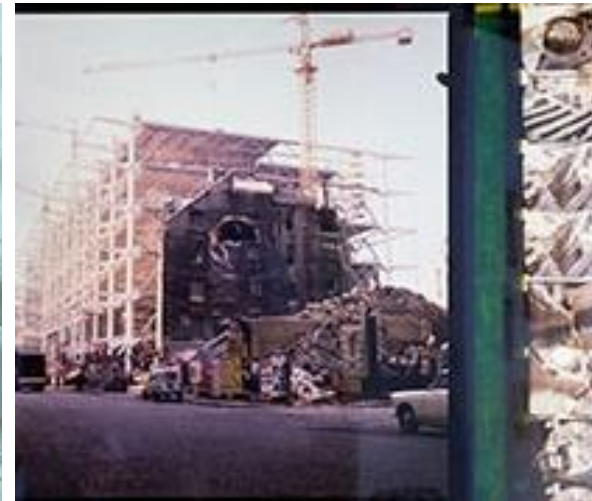
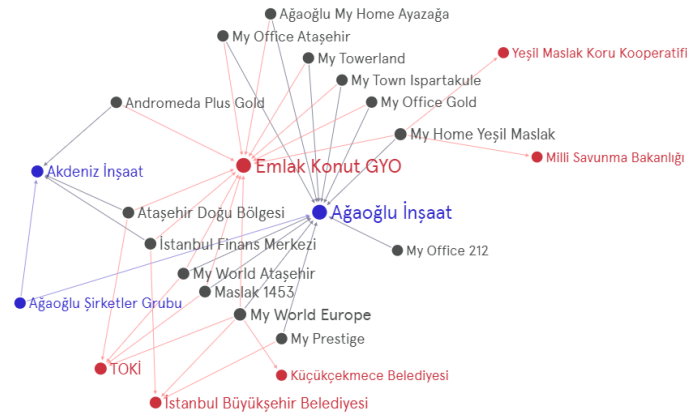

KENTSEL YENİLEME VE İLGİLİ MEMNUNİYETSİZLİKLER: KREUZBERG-IBA '84/87 1. İSTANBUL TASARIM BİENALİ - 2012

HARİKALAR DİYARI 13. İSTANBUL BİENALİ - 2013

KÖRFEZ 10. İSTANBUL BİENALİ - 2007

BEN HEP BURADA OLAN KÖPEĞİM 13. İSTANBUL BİENALİ - 2013

MÜLKSÜZLEŞTİRME AĞLARI 1. İSTANBUL TASARIM BİENALİ 2012

HER ŞEY YOLUNDA 9. İSTANBUL BİENALİ - 2005

KONİK KESİŞİM 13. İSTANBUL BİENALİ - 2013

KİL AYAKLI DEV HEYKEL 15. İSTANBUL BİENALİ - 2015

KENT HAKKI
TERRAİN VAGUE
- İNŞA VE YIKIM

BELLEK KAYBI
YERİNDEN
EDİLME

ŞEHİRİN GENİŞLEMESİ
YENİ VE MODERN
OLMA

AKTÖRLER
MEKANIN
METALAŞTIRILMASI

KENTSEL KÜLTÜR
ÜRETİM AĞLARI
VE İŞ GÜCÜ

ŞEHİRİN KİMLİĞİ
ALTYAPI
SORUNU

ÖLÇEK
KENTSEL
İŞGAL

Şekil B.11 : Üretim Ağları Ve İş Gücü Kavramını İçeren Çalışmalar

HAYAL MEYAL
SERGİ - 2013

ÇİN'DE BİLİNMEYEN KENTLEŞME - SEHİR İÇİNDE KÖY
10. İSTANBUL BİENALİ - 2007

HERŞEY PARKI
9. İSTANBUL BİENALİ - 2005

ÇEKMEKÖY UNDERGROUND
FİLM - 2014

KÜLAHLI YOL: TOPLUMSAL BELLEĞİN TAHLİYESİ
13. İSTANBUL BİENALİ - 2013

İSTANBUL'UN ARTIĞI
SERGİ - 2014

KENT HAKKI
TERRAİN VAGUE
- İNŞA VE YIKIM

BELLEK KAYBI
YERİNDEN
EDİLME

ŞEHRİN GENİŞLEMESİ
YENİ VE MODERN
OLMA

AKTÖRLER
MEKANIN
METALAŞTIRILMASI

KENTSEL KÜLTÜR
ÜRETİM AĞLARI
VE İŞ GÜCÜ

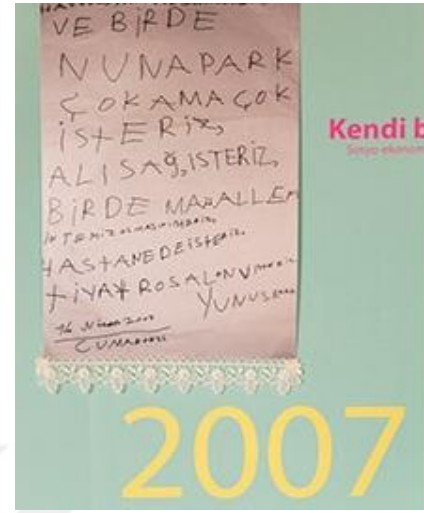
ŞEHRİN KİMLİĞİ
ALTYAPI
SORUNU

ÖLÇEK
KENTSEL
İŞGAL

Şekil B.12 : Kentsel Kültür Kavramını İçeren Çalışmalar

ADİL KEBAP DÜRÜM
1. İSTANBUL TASARIM BİENALİ 2012

SULUKULE'NİN ADINI DEĞİŞTİREBİLECEKLER Mİ?
13. İSTANBUL BİENALİ - 2013

MUHİT
SERGİ - 2017

LAMENTO
13. İSTANBUL BİENALİ - 2013

KATMANLI KOLAJ
15. İSTANBUL BİENALİ - 2017

"İNŞAAT YA RESULULLAH" NEO MUHAFAZAKARLIĞIN ŞAKÜLİ DÜŞLERİ
1. İSTANBUL TASARIM BİENALİ - 2012

KENT HAKKI
TERRAİN VAGUE
- İNŞA VE YIKIM

BELLEK KAYBI
YERİNDEN
EDİLME

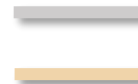
ŞEHRİN GENİŞLEMESİ
YENİ VE MODERN
OLMA

AKTÖRLER
MEKANIN
METALAŞTIRILMASI

KENTSEL KÜLTÜR
ÜRETİM AĞLARI
VE İŞ GÜCÜ

ŞEHRİN KİMLİĞİ
ALTYAPI
SORUNU

ÖLÇEK
KENTSEL
İŞGAL

EK C: KENTSEL DÖNÜŞÜM”Ü KONU EDİNER SANAT YAPITLARINA AİT BİLGİLER

SERĞİ BAŞLIĞI: 9. İSTANBUL BİENALİ

İŞİN ADI: HER ŞEY PARKI

SANATÇI ADI: FLYING CITY GRUBU

BİENAL KİTAPÇIK METNİ: Psikocoğrafya kavramı, ilk kez Situasyonist hareket süreci içinde 1950’li yılların sonlarında dile getirildiğinde, fiziki çevrenin insan psikolojisi üzerindeki etkilerinin incelenmesi olarak ortaya atılmış, sonraları ise kentsel dönüşüme somut müdahale olarak anlaşılmıştır. Devrimci bir ruhla doğan bu hareket, sosyal eleştiride kentsel mimariyi hayata geçirme yaklaşımı olarak özetlenebilir. Zaman içinde sanatçılar tarafından daha geniş bir bağlamda, esas olarak da zaman ve mekân konusunda farkındalık yaratmak amacıyla çeşitli disiplinlerde kullanılır olmuştur. Seul’da yaşayan bir sanatçı grubu olan flyingCity de, günümüzde psikocoğrafya prensiplerini modern kentleşme verileriyle birleştiren çalışmalar yürütüyor. Grubu oluşturan sanatçıların temeldeki ortak özelliği, sermaye tahsisi ile bunun sonucu olarak kent mimarisinde ortaya çıkacak dönüşüm arasındaki girift ilişkilerin etkin bir biçimde araştırılmasına verdikleri önemde yatıyor. flyingCity’nin “Her şey Parkı” isimli çalışması, Seul’ de belediye tarafından yeniden ıslah edilen tartışmalı Cheonggyecheon bölgesinde odaklanıyor. Sanatçılar, yakın bir gelecekte yerlerinden edilecek olan esnaf, sokak satıcıları, ve atölyelerde çalışan metal işçileriyle yaptıkları görüşmeler sonucu edindikleri “dinamik” bilgileri harita ve grafiklerle birlikte hayali bir mimari yapıya dönüştürüyorlar. Bunu gerçekleştirirken de, seçtikleri kentsel mekân ve sosyal dokuya ilişkin somut ayrıntıları ortaya çıkarmaktan çok, bölge esnafının bu yeni kent olgusu karşısında gösterdikleri uyum yeteneğine karşı duydukları hislerin aktarılmasına ağırlık veriyorlar. Bölgedeki üretim ağlarının esnek ve yaratıcı, ama aynı zamanda da kaotik davranış biçimleri model alınarak oluşturulan “Her şey Parkı” tıpkı bu kentsel dönüşüm içinde yer alan ekonomiler gibi akıntıya kapılmışçasına salınıyor. “Her şey Parkı” dünyanın bambaşka bir köşesinden sunduğu bu devingen deneyimi yaşatırken, Seul ve İstanbul kentleri arasında bir diyalog da kuruyor ve İstanbul’un hızlı modernizasyonu konusunda yeni düşünceleri hınzırca kışkırtıyor. DEFNE AYAŞ

TARTIŞILAN KAVRAM: Şehrin Kimliği, Ölçek, Üretim Ağları ve İşgücü

KAYNAKÇA:

http://9b.iksv.org/turkce.asp?Page=Artists&Sub=Az&Content=Flying_City

SERĞİ BAŞLIĞI: 9. İSTANBUL BİENALİ

İŞİN ADI: YENİ İSTANBUL

SANATÇI ADI: ERIK GÖNGRICH

BİENAL KİTAPÇIK METNİ: Eric Göngrich 2000 yılından beri çeşitli aralıklarla İstanbul’a gelip, bazen altı aya kadar uzayan sürelerle kalıyor. Kentte yürüyerek gezip gördüğü yerlerin sayısı burada yıllardır yaşayan bir çoğumuza göre çok daha fazla. Mimarlık temeli olan Göngrich, insanların mekân yaratma ve kullanım şekilleriyle ilgileniyor ve enstalasyon ve fotoğraf gibi çeşitli malzemelerle çalışarak

mekânların içinde yeni mekânlar tanımlıyor. 5 no'lu Antrepo binasındaki enstalasyonu için İstanbul'un tepelerini ve vadilerini andıran prizma biçiminde tahta bir yapı inşa etti. Yapının etrafını İstanbul'un küçük ölçekte çizimleri, diaları ve yansıtılan görüntüleri sarıyor. İşe bakıldığında yavaş yavaş netleşen şey, yapıların ve binaların bir tipolojisini oluşturmanın imkansızlığı. Bir restoranda üst üste dizilmiş ekmeklerden mimariye kadar değişen önerilerin çeşitliliği şaşırtıcı; var olan modellerden sapmalar ise sonsuz. Göngrich'in daha önce İstanbul üstüne yaptığı işlerde gözlemediği gibi bu şehir, küçükten büyüğe mekânların ve yapıların önce gelen model ve gelenekleri hiç umursamayarak yaratıldığı bir yer. Şu açık ki bütün bunlar – geçici olarak yerleştirilen bir şey, bir su şişesini betonla doldurup içinden metal bir çubuk çıkarılarak yapılan "Park Edilmez" tabelası, aceleyle yazılmış bir mesaj, bir binaya sonradan eklenen gelişigüzel bir parça veya bir defaya mahsus ortaya çıkan binalar, kaldırımlar, pencereler ve çatılar – bir mimarın, bu durumda Göngrich'in kendisinin, neler yapabileceğine dair çarpıcı bir envanter oluşturuyor.

TARTIŞILAN KAVRAM: Şehrin Kimliği

KAYNAKÇA:

http://9b.iksv.org/turkce.asp?Page=Artists&Sub=Az&Content=Erik_Gongrich

SERĞİ BAŞLIĞI: 9. İSTANBUL BİENALİ

İŞİN ADI: HER ŞEY YOLUNDA

SANATÇI ADI: ERIK GÖNGRICH

BİENAL KİTAPÇIK METNİ: İstanbul Bienali'ne "Her Şey Yolunda" isimli kısa videosu ile katılan Tintin Wulia, işini şu cümleler ile sunuyor: "Evet efendim, her şey tamamen yolunda. İnsan ölçeğinin izini kaybettik, ama merak etmeyin; her şey kesinlikle yolunda". Tintin bu video projesini, bu yıl İstanbul Bienali'nde yer alan RUANGRUPA isimli sanatçı grubunun, 2003 yılında Cakarta'da düzenlediği sanat videoları festivali için gerçekleştirmiş ve video Cakarta'nın kentsel problemlerini konu alan bir serinin parçası olarak festivalde yer almış.

Kentsel sorunların İstanbul'a nazaran kat kat daha fazla olduğu, inanılmaz bir hızla ve denetimsizce genişleyen, hızla değişen, parsellenen kentte, doğru yapılanma için geri dönüşün imkansızlığı, videoda alaylı bir dille ele alınıyor. Cakarta'nın temsili ile başlayan video, kentin 'gelişimi' ve 'bilinen hikâye' sanatçının abartılı şirinleştirilmiş yorumu ile farklı coğrafyalar/benzer durumları İstanbul kenti bağlamı içinde, tekrar işaret ediyor. Sanatçı çalışmalarında belgesel ve animasyon teknikleriyle deneyler yaparak öyküsünü anlatırken, basit malzemeler kullanarak yaptığı modeller ile dijital video montaj pratiğini kullanıyor. Çirkinliği ve uzun süre yok olmama özelliği ile maket malzemesi olarak seçilmiş strafor, çekim boyunca üzerine uygulanan, boya ve diğer çözücü kimyasallar yardımıyla, 'beyaz bir düştün' 'kara bir kabusa' dönüşüyor. Ta ki üzerine temiz bir kat çekmekten başka yapılacak hiçbir şey kalmayınca kadar.

TARTIŞILAN KAVRAM: Ölçek, Kentsel İşgal

KAYNAKÇA:

http://9b.iksv.org/turkce.asp?Page=Artists&Sub=Az&Content=Tintin_Wulia

SERĞİ BAŞLIĞI: 10. İSTANBUL BİENALİ

İŞİN ADI: HAYALET ŞEHİR

SANATÇI ADI: VAHRAM AGHASYAN

BİENAL KİTAPÇIK METNİ: 49 bin kişilik nüfusuyla Gyumri Ermenistan'ın ikinci en büyük şehri ama 1988 yılındaki korkunç depremde gördüğü ağır hasarla biliniyor. Evsiz kalanlara yardım etmek amacıyla Sovyet Hükümeti Mush adında yeni bir yerleşim bölgesi inşa etmeye karar verdi. Bu bölge şehrin yakınında oldukça büyük bir alan. İnşaat 1989'da başladı ama bitirilemedi. Mush şehir merkezine çok yakın. Merkezden yapılacak on dakikalık bir yolculukla kendinizi bu korkunç ölü binalar "ıssızlığı"nda bulursunuz. Modernizm'in hayaletimsi hortlağı her daim Mush'tadır. Bu bir hortlak çünkü modernist inşaat asla bitmedi. Modernizm Ermenistan'ı asla tam olarak terk etmeyecek, çünkü hiçbir zaman tam olarak gelmedi. Konut binaları ve bölgeleri giderek banliyölere ve şehirlerin dış mahallelerine itildi ve unutuldu. Bugün bile ya az ilgi görüyorlar ya da hiç görmüyorlar. Zamanın ve hava şartlarının insafına bırakıldılar ve bir gün silinip yok olacaklar. Ama bu gerçekleşene kadar belli gerçeklerin sessiz hatırlatıcıları olarak duruyorlar. Mush'un merkezinde durup işlevini yerine getirememiş binalara bakınca insan onlar için amaçlanan parlak geleceği ve bu binaların bünyelerinde taşıdıkları ütopyacı haleyı düşünmeden edemiyor.

TARTIŞILAN KAVRAM: Yeni ve Modern Olma, Şehrin Genişlemesi

KAYNAKÇA: <http://10b.iksv.org/sanatci.asp?sid=4>

SERĞİ BAŞLIĞI: 10. İSTANBUL BİENALİ

İŞİN ADI: KAYIP HAYALLER

SANATÇI ADI: DIDIER FIUZA FAUSTINO

BİENAL KİTAPÇIK METNİ: Daha iyi hayat koşulları arayan ailem 1960larda Portekiz'den Fransa'ya göç etti. Ben çocukken Portekiz, Demokrasi arayışıyla, Devrim'ini gerçekleştirdi. Onlu yaşlarımın sonunda Portekiz, yeni bir dünyanın yeni simgesi, Avrupa Birliyi ile bütünleşti. Genç bir yetişkin olduğumda Portekiz'deki ilk evimi inşa ettim.

Ailem gerçekten yeni bir hayat kurdu.

Portekiz gerçekten dönüştü.

İnsanlar gerçekten de mimar olduğumu söylüyorlar (değil mi?)

Peki ya gerçek, rüyalarımız kadar göz alıcı mı?

Bugün, İstanbul'da tüm beklentilerimizin ve kayıp hayallerimizin bir metaforu, bir Pandora kutusu olarak, ahşap bir yapı sunuyorum.

TARTIŞILAN KAVRAM: Kent Hakkı

KAYNAKÇA: <http://10b.iksv.org/sanatci.asp?sid=31>

SERĞİ BAŞLIĞI: 10. İSTANBUL BİENALİ

İŞİN ADI: DA ZHA LAN PROJESİ

SANATÇI ADI: OU NING

BİENAL KİTAPÇIK METNİ: Da Zha Lan Pekin’de bir gecekondu mahallesi. Şehrin dış çeperlerine uygun, kendiliğinden geliştirdiği bir hayat tarzı var, bulunduğu bölgenin uzun tarihine de tanıklık ediyor. Da Zha Lan her zaman Pekin’in ticari merkezi olmuş. Çin el sanatları sanayiinden kapitalist serbest ticarete ve sosyalist piyasa ekonomisine geçiş dönemlerini yaşamış bir yer olarak, Çin’deki ticari kültürün modeli olarak da görülebilir.

1990’lardan bu yana Pekin’deki geniş çaplı kentleşme hareketleri, tarihsel koruma, eski binaların restorasyonu, hayat standardının yükseltilmesi ve kentsel gelişme gibi konularda yaşanan çatışmaları iyice derinleştirdi. Şehir varoşlara doğru genişlemeyi sürdürdükçe, Da Zha Lan’ın altyapısının az gelişmişliği daha da belli oluyor. Bunun sonucunda elit sınıflar şehrin daha da dışına yöneliyor, bölge boşalma tehlikesiyle karşı karşıya kalıyor ve çok sayıda düşük gelirli göçmen bölgeye gelmeye başlıyor. Yoksullaşma ve yozlaşma bas gösteriyor.

Bu proje Da Zha Lan bölgesindeki tarihsel ve kültürel gelişmeye, yoksulluk seviyesine, toplumsal örgütlenmeye, sokak mimarisine ve hümanist çevreye odaklanıyor.

TARTIŞILAN KAVRAM: Şehrin Kimliği, Altyapı Sorunu

KAYNAKÇA: <http://10b.iksv.org/sanatci.asp?sid=66>

SERĞİ BAŞLIĞI: 10. İSTANBUL BİENALİ

İŞİN ADI: ÇİN’DE BİLİNMEYEN KENTLESME - ŞEHİR İÇİNDE KÖY

SANATÇI ADI: YUSHI UEHARA / BERLAGE INSTITUTE

BİENAL KİTAPÇIK METNİ: Konumuz, Çin’de kentleşmenin yapısal sorunu olarak görülen Şehir içinde Köy. Şehir içinde Köy konusunu araştırmak, araştırmacıya insanla şehir hayatı arasındaki ilişkiler hakkında sorular sorduruyor. Çin’de hızla artan kentleşme çevredeki köyleri yutuyor ve tarım arazilerini şehre dönüştürüyor. Şehir içinde Köy, iççice geçmiş, ayrı birer yönetimi olan şehircikler oluşturuyor ve bu süreç de çiftçiyi vatandaşa dönüştüren bir yapıya sahip. Sıkışık bir kütle halindeki Şehir içinde Köyle etrafını saran şehir arasında belirgin bir tezat var. Şehir içinde Köy, genellikle çeşitli faaliyetlerle kâr edilen ve iyi yönetilen bir şirket. Bu şirketlerin bazıları uç projeler gerçekleştiriyor. Kentsel dönüşüm süreci içinde, köylüler mesleklerini de dönüştürüyorlar. Pearl Nehri Deltası, Şehir içinde Köy olgusunun başını çeken alan. Araştırma, Shenzhen ve Guangzhou’daki yedi kasabayı seçerek Şehir içinde Köy olgusunu ve yaşanan dönüşümün isleyiş biçimini ele alıyor. Alakalandırma, süreç ve biçiminin sınıflandırılması beş ortak arasında oynanacak rollerin modelini belirlemeye dayalı. Genel bir açıklama, Çin’deki zemin işletme hakları sistemiyle sağlanıyor. Araştırma üç bölümden oluşuyor: olgular, mekânizma ve proje; proje aşaması diğer iki bölümün verileriyle oluşturuluyor. Araştırma mimarlığın ve kentleşmenin ortaklara ilgili veriler ışığında ulaştırabildiği mesajın kapasitesine odaklanıyor.

TARTIŞILAN KAVRAM: Şehrin Kimliği, Üretim Ağları ve İşgücü

KAYNAKÇA: <http://10b.iksv.org/sanatci.asp?sid=94>

SERĞİ BAŞLIĞI: 10. İSTANBUL BİENALİ

İŞİN ADI: BİRİ DİĞERİNİ YUTAR

SANATÇI ADI: LIA CHAIA

BİENAL KİTAPÇIK METNİ: Lia Chaia'nın çalışması kendi bedeni ve kent üzerine kurulu. "Minhocão", sanatçının São Paulo'nun Bati Yakası'nı şehir merkezine bağlayan aynı isimdeki (resmi ismi Elevado Costa e Silva olsa da) yaklaşık üç kilometre uzunluğunda dolambaçlı köprü otoyolun etrafındaki binaların imgelerini kustuğu bir video. 1970'te inşa edilen Minhocão kent manzarasının niteliğini bozan feci bir proje. Su anda otoyol Pazar günleri trafiğe kapalı tutuluyor ve park olarak kullanılıyor, böylece arabalarında yol boyunca sıralanan binaların üçüncü kat pencerelerinin yanından gazlayarak geçen şoförlerle yayalar ve evsizler arasındaki normal zıtlıklar ortadan kaldırılıyor. Otoyolun takma isminin Portekizce'deki anlamı 'dev solucan' yani, genellikle nemli ve verimli toprakta bulunan hermafrodit halkalı. Bu canlının uzun yapısını bağırsaklarla karşılaştırmak mümkün. Videoda sanatçı bazı binaları yutmuş olan ve şimdi onları dünyaya geri verecek (bağırsakları belki Minhocão kadar büyük) bir dev kılığına bürünüyor. Bu bir bakım gerçeküstü ölçek değişikliği şehre müdahale etme ve şehri başka bir sekle sokma rüyasını ve aynı zamanda tek bir kişinin bunu asla gerçekten yapamayacağını farkındalığını temsil ediyor - özellikle de São Paulo gibi, her şeyi yutuyormuş gibi görünen devasa bir metropolde. (Cauê Alves)

İngilizce çeviri: John Norman

TARTIŞILAN KAVRAM: Ölçek, Aktörler

KAYNAKÇA: <http://10b.iksv.org/sanatci.asp?sid=18>

SERĞİ BAŞLIĞI: 10. İSTANBUL BİENALİ

İŞİN ADI: KÖRFEZ

SANATÇI ADI: REM KOOLHAAS/AMO

BİENAL KİTAPÇIK METNİ: Tamamlamalar çağında yaşıyoruz, yeni başlangıçlar çağında değil.

Dünyanın yeniden başlayabileceği yerler bitiyor. Körfez dizginsiz modernleşmenin son cephesi: daha yarım yüzyıl önce göçebelerin rahatsız edilmeden dolaştığı yerlerde hararetli bir kentsel öz üretimi. En büyük kentsel üretim sahası olduğundan ve daha önce hiçbir (kentsel) işgalin olmadığı bir alanı işgal ettiğinden, Körfez günümüz şehrinin özünü en saf haliyle temsil ediyor. Körfez Şehirleri şimdi inşaat halinde. Bu da kaçınılmaz olarak günümüz kent prototipleri repertuarına dayandıkları anlamına geliyor -topluluklar için yerleşim (konulu & girişli), oteller (konulu), gökdelenler (en yüksek), alışveriş merkezleri (en büyük), havaalanları (iki

kati) -Kamu Alanı bu mekânların çimentosu, yakında butik hotel, marka müze ve mimari şaheser gibi uzantılar da eklenecek. Su anda Körfez, devasa bir çabayla belirsiz ve bazen hayal kırıklığı yaratan sonuçlara dönüşen, engin bir olanaklar ve tutku sahası, sırf yaslanmaktan ve icat eksikliğinden eprimiş 'Kentsel 'in veda performansı sanki. Kıyamet tellallığı yapmak isteyen Dubai'ye -bildiğimiz-sekliyle-mimarlığın-ve-kentin-sonunun kanıtı olmayı yakıştırabilir; daha iyimser bir bakış ise Körfez'in oluşmakta olan -hem inşa edilen hem de önerilen- özünde yeni bir mimarlığın ve yeni bir kentin başlangıçlarını fark edebilir. Yeni bir şehircilik türünü -modernizmin önceki misyonlarının dokunmadığı veya göz önünde bulundurmadığı yerlere- ihraç etmeyi amaçlayan bu filizlenen seferberlik, yeni bir şehircilik tasarımı biçimlendirmek için son fırsat olabilir. Mimarlık bu son şansı değerlendirebilecek mi?

TARTIŞILAN KAVRAM: Yeni ve Modern Olma, Kentsel İşgal

KAYNAKÇA: <http://10b.iksv.org/sanatci.asp?sid=54>

<https://oma.eu/news/amo-to-exhibit-the-gulf-at-10th-istanbul-biennial>

SERGI BAŞLIĞI: 13. İSTANBUL BİENALİ

İŞİN ADI: BEN HEP BURADA OLAN KÖPEĞİM (DÖNGÜ HALİNDE)

SANATÇI ADI: ANNİKA ERİKSSON

BİENAL KİTAPÇIK METNİ: Annika Eriksson, sanatsal pratiğinin merkezine yerleştirdiği "kamusal olan"ın tarifini, açık uçlu araştırma metodu, performatif anlatı stratejileri, videodan performansa farklılaşan üretim biçimleri ve kadraj denemeleriyle sürekli beslemeye çalışır. 2012 yılında Kunstlerhaus Stuttgart'ta gerçekleşen kişisel sergisi "The Trilogy" kapsamında yaptığımız bir söyleşide genel anlamda yaklaşımını nasıl tanımladığına dair soruma verdiği cevap çalışmalarının çıkış noktasını şöyle özetliyor: "İşlerim, çevremde olup bitenlerle girdiğim ilişkilenebilirlikten ve bunlara verdiğim tepkilerden doğar; bu noktadan hareket ederek, bazen uzun araştırma süreçleri içerir, bazen daha kolay ortaya çıkar. Ben de ancak çalışmam tamamlandığı zaman netleşebilen ve açığa çıkan bazı sırlar içeren bu fikirlere sahip çıkmaya çalışıyorum..."*

Ben hep burada olan köpeğim (döngü halinde) (2013) isimli videosu, sanatçının İstanbul'da –bir misafir sanatçı programı dahilinde– ürettiği ve aslında 2010 yılında yine İstanbul'da çektiği Bu Muhteşem Güzel Yer'in devamı olarak da düşünülebilir. İstanbul'un kenar mahallelerinde çekilen video, bir sokak köpeğinin gözünden, geçiş anlarına ve ötekileştirilmiş zamansal deneyimlere odaklanır. Yetkililer tarafından, gitgide genişleyen şehrin çeperlerine ve sahipsiz bölgelerine itilen köpekler, devamlı olarak soylulaştırma ve şirketleştirilmiş şehir planlaması arasında salınır. Eriksson, döngüler ve tekrarları kullanarak bu süreci bir zaman deneyimiyle ilişkilendirir ve şimdiki, geçmiş ve gelecek arasındaki girift bir boşluk olarak inceler. Bu, ufalan kamusal alanın itkisiyle giderek artan bir silme/yok etme sürecinin, var olmaya ve görmeye dair diğer kayıtları da ortadan kaldırdığı bir boşluktur. Ben hep burada olan köpeğim (döngü halinde) de sıhhileştirme politikaları sonucu şehrin dışına sürülmüş, sürgünde yaşayan sokak köpeklerinin varlığına odaklanmış bir kurgusal gerçeklik parçasıdır. Köpekler ıssız arazideyken ses bize sözel olarak, Tarlabası Bulvarı'nı, Cadde-i Kebir'i, Taksim Meydanı'nı dolaştırır. Sahi, kentin gerçek sahipleri kimlerdir.

TARTIŞILAN KAVRAM: Yerinden Edilme, Şehrin Genişlemesi, Kentsel İşgal

KAYNAKÇA: <http://13b.iksv.org/tr>

SERĞİ BAŞLIĞI: 13. İSTANBUL BİENALİ

İŞİN ADI: KORUYUCU ACİL DURUM IŞIK SİSTEMİ

SANATÇI ADI: BERTİLLE BAK

BİENAL KİTAPÇIK METNİ: Bertille Bak çalışmalarını Paris’te sürdürüyor, fakat projeleri onu, farklı toplumsal durumlar içerisinde grup süreçlerini incelediği ve harekete geçirdiği çeşitli yerlere sürüklüyor. Sanatçı, ister Fransa’nın kuzeyinde kömür madenciliğiyle geçinen küçük bir kasabada, ister Manhattan’ın kalbinde Polonyalı göçmenlerin yaşadığı bir mahallede olsun, mikro-topluluklara yönelik “koruyucu pratikler” adını verdiği süreçleri örneklendirerek yeniden oluşturma becerisine sahip. Bak, daha sonra bu süreçleri, desenler ve yerleştirmelerin yanı sıra, kendi kurduğu ve neredeyse etnografik denebilecek, film ve haritalandırma dilini de kullanarak yeniden kayda geçiriyor. Sanatçının projelerinin topluma dair bilimsel araştırma ile sanat (veya kurgu) arasında gidip gelmesi, izleyiciye bu çerçevelerin tehlikeli ve harikulade gözenekliliğine dair bir farkındalık kazandırıyor.

Belgesel tarzındaki yedi dakikalık Koruyucu Acil Durum Işık Sistemi(2010), Tayland’ın başkenti Bangkok’un Din Daeng mahallesinde yaklaşık iki bin ailenin yaşadığı bir sitenin sakinlerinin düzenlediği protesto eyleminin hikâyesini anlatıyor. Belediye iskân dairesi, 2008 yılında bu onlarca yıllık binaların içinde buldukları kötü koşullar sebebiyle boşaltılıp yıkılacağını ve yerlerine bir ticaret merkezi yapılacağını duyurdu. Devletin tazminat ödeme veya evi yıkılanlara barınak sağlama konusundaki yetersizliğine tepki olarak Din Daeng sakinleri uzun yıllar sürecek –ve Tayland medyasında çok az yer bulan– bir mahalle direnişi başlattılar.

Koruyucu Acil Durum Işık Sistemi’nde Bak, el fenerleri kullanarak devrimci bir marşı koreografili bir görsel koda dönüştüren bir apartman dolusu insanın başvurduğu radikal ve şiirsel stratejiyi izleyicisine sunuyor. Yanıp sönen fenerlerin orkestrasyonu, arka planda apartmanların oluşturduğu katı ızgara planlı yapıların görüntüsüyle birlikte, bir kendi kendine örgütlenme başyapıtına dönüşüyor. Bak’ın kamerasının merceği Bangkok’un balkonlarının çok ötesinde yankılanan –ve bir yanıp bir sönen– sinyaller yakalamayı başarıyor.

Clare Butcher.

TARTIŞILAN KAVRAM: Terrain Vague - İnşa ve Yıkım, Mekanın Metalaştırılması

KAYNAKÇA: <http://13b.iksv.org/tr>

SERĞİ BAŞLIĞI: 13. İSTANBUL BİENALİ

İŞİN ADI: BOSTANORAMA

SANATÇI ADI: CHRISTOPH SCHÄFER

BİENAL KİTAPÇIK METNİ: Kavramsal sanatçı, zanaatkâr, keskin bir konuşmacı ve davetsiz bir şehir planlamacısı olan Christoph Schäfer çalışmalarını kentsel toplumsal hareketlerin içinden sürdürüyor. Algı ve değerlendirmeler, düşünceler ve hayallerden ördüğü çizimleri, konferans, yayın ve sergilerde hayat kazanıyor. Schäfer, kuram, eylemcilik ve sanatsal üretimi bir araya getirerek kentsel yaşamı yeniden şekillendirecek kolektif arzuları keşfe çıkıyor. Schäfer, 13. İstanbul Bienali için hazırladığı ve İstanbul’un gerçek ve olası kentsel dönüşüm modelleri üzerine

spekülatif düşünceler geliştirdiği yeni çizim serisinde, çeşitli tarihsel ve güncel kentsel durum katmanlarını üst üste bindiriyor. Bu serinin çıkış noktası sinemacı Margit Czenki'nin Haziran 2013'te Hamburg'da fotoğrafladığı bir an. Fotoğrafta kalabalık bir insan grubu bir mahalle parkının adının "Gezi Park Fiction St. Pauli" olarak değiştirilmesini kutluyor. 1994 yılında kurulan bağımsız inisiyatif Park Fiction, Schäfer'in kentsel sorunlara gösterdiği uzun soluklu ilginin önemli bir örneği. Park Fiction, Hamburg'un St. Pauli mahallesindeki liman bölgesinin kentsel dönüşümüne karşı geliştirilen, halka açık bir park kurmayı amaçlayan bir planlama projesi olarak ortaya çıktı. Park Fiction'ın bir üyesi olarak Schäfer mahallede takas ve ortak üretim platformları yaratmak amacıyla mizahi bir yönü de olan araçlar geliştirdi –bir arzular arşivi, ev ziyaretleri, dersler, oyunlar ve film gösterimleri için portatif bir planlama atölyesi ve bir bahçe kütüphanesi gibi. Bu araçlar mahalle sakinlerinin gerçekten bir parklarının olduğunu hayal etmelerine yaradı, ta ki Hamburg Belediyesi talepleri tanıyana ve 2005 yılında gerçek bir park açılana dek. Schäfer açısından, parkın isminin Gezi Direnişini desteklemek amacıyla "Gezi Park Fiction St. Pauli" olarak değiştirilmesi, yerel düzeyde özgürleşmenin teşvik edilmesine bilfiil destek verecek bir kelime hazinesi oluşturmaya devam edebilmek için farklı kentsel mücadeleleri birbirine bağlamanın elzemliğini vurguluyor. Arzu üretimi Schäfer'in çizimlerinde merkezi bir rol oynuyor. Schäfer, sergilenen yapıtlarında mülakatlardan, rastlaşmalardan ve İstanbul'un kentsel dönüşümü hakkında okuduklarından hareketle kuramı "çiziyor" ve yaptığı araştırmayı son derece samimi, bireysel bir dile tercüme ediyor. Çizimlerin emek-yoğun niteliği bilginin hızlı dolaşımına itiraz ediyor ve şehirlerdeki kamusal alanlarda üretim ve ilişkiye geçme eylemleri açısından hayati önem taşıyan araçlar olarak hayal kurma ve arzu üretimi süreçlerine işaret ediyor. Çizimi, kentsel dönüşümün yollarından biri olarak kullanan Schäfer, öznel konumlara güç katıyor ve nihai aşamada, birer vatandaş olarak sanatçıların şehirlerin yeniden tanımlanmasına katkıda bulunmak amacıyla mekânı nasıl kullanabileceklerini araştırıyor. **Özge ERSOY**

TARTIŞILAN KAVRAM: Kent Hakkı, Şehrin Kimliği

KAYNAKÇA: <http://13b.iksv.org/tr>

SERGI BAŞLIĞI: 13. İSTANBUL BİENALİ

İŞİN ADI: LAMENTO

SANATÇI ADI: GONZALO LEBRİJA

BİENAL KİTAPÇIK METNİ: Gonzalo Lebrija'nın çalışmaları izleyiciyi zamansız imgeler içine sarmalanmış epifanik anların yoğun etkisi altına sokuyor. Bu iddia tezatlık barındırıyor gibi görünse de, Lebrija'nın izlediği yol zamandan kaçışı ifşa ederek anlatı ile son derece gergin bir ilişki içerisinde sonsuz bir süreklilik veya durağan bir görünüm aracılığıyla zamana dair deneyimler sunuyor. Sanatçının yarattığı imgeler melankoli, mizah ve sinizm hisleri uyandıran, sadelik yüklü birer görsel şiir. Lebrija'nın aynı zamanda İspanyolcada "keder" veya "şikâyet" anlamına gelen *Lamento* (2007) başlıklı projesi yenilgi kavramıyla oynuyor. Bu kelime, çok tanıdık bir duyguyu hedeflese de, aynı zamanda karmaşık bir düşünce sürecini tetikliyor. Proje ilk halinde Meksika'nın Guadalajara şehrinde uygulanacak büyük ölçekli bir enstalasyon olarak tasarlanmıştı. Şehrin modernleştirilmesi sonucunda tarihi

mimarinin yerine Lebrija'nın şehir planlama saçmalıkları adını verdiği şeyler, yani kentsel doku veya şehrin tarihiyle hiçbir bağlantısı olmayan kişiliksiz binalar konu. Lebrija'nın yapmayı tasarladığı müdahale ise bu saçmalıkları sürekli hatırlatan dev bir adam heykeliydi –hem bir gözcü, hem de iktidarsızlığı somutlaştıran beyaz bir kütle. Bu yalnız adam sadece insan benliğinin *pathos*'unu değil, aynı zamanda kentsel ve toplumsal uyumsuzluğu da temsil etmekteydi.

Sanatçı çalışmasına kaynak yaratmak ve sanat alıcılarını davasına destek olmaya (ve kötü kentsel kararlara karşı çıkmaya) teşvik etmek amacıyla (sanat koleksiyonlarına girmesini amaçladığı) bir dizi küçük boy *Lamento* heykeli üretti. Böylece yapıt bir ironiyi gözler önüne serdi: Bir kamusal sanat anıtı özelleştirilmiş sanatla finanse ediliyordu. Yapıtın ölçeğiyle oynayarak özel ve kamusal alanın, aynı ütopyacı hedefi gerçekleştirmek yani şehrin kimliğinin yok edilişi hakkında ses çıkarmak için bir araya gelmesi sağlanmıştı. Lebrija son aşamada Guadalajara'daki *Lamento* anıtından vazgeçti ve ilgisini sadece küçük heykellere yöneltti. Küratör ve sanat eleştirmeni Adriana Herrera bu tercihin ardındaki mantığı şöyle açıklamıştı:

Lebrija kendi beyaz devinin sonunda meydan okumak istediği çirkin yığınlara benzeyeceğini düşünmeye başladı. Dahası, devin boyutları Lebrija'nın bir sanatçı ve vatandaş olarak Guadalajara'nın korkunç modernleştirilme planı karşısında hissettiği savunmasızlık ve güçsüzlüğe ters düşecekti. *Lamento*'nun adamı bu muazzam ölçeğe çıkarıldığında, şehrin ruhu ve kamusal alanları arasındaki kopukluktan kafası karışmış küçük bir adam, giderek tuhaflaşan bir sahnede kaybolmuş bir varlık olmayacak, planlama çılgınlığını taklit eden bir deve dönüşecekti. **JAVIER VİLLA**

TARTIŞILAN KAVRAM: Şehrin Kimliği, Kentsel Kültür

KAYNAKÇA: <http://13b.iksv.org/tr>

SERĞİ BAŞLIĞI: 13. İSTANBUL BİENALİ

İŞİN ADI: KONİK KESİŞİM

SANATÇI ADI: GORDON MATTA-CLARK

BİENAL KİTAPÇIK METNİ: Üniversite eğitimini mimarlık alanında tamamlayan Gordon Matta-Clark bugün en çok 1970'lerde New York'ta ve çeşitli Avrupa şehirlerinde terk edilmiş depolara ve boş banliyö evlerine uyguladığı "kesim"lerle tanınıyor. Matta-Clark'ın bu yapıtları çevreye yönelik geçici müdahaleleri mekânı çeşitli şekillerde işgal etmenin ne anlamlara gelebileceği konusundaki yoğun merakının bir ifadesiydi. Sanatçı binaları sadece işlevsel yapılar olarak değil, aynı zamanda tarihi, toplumsal ve hatta metafizik anlamlarla yüklü kazanlar olarak görüyordu. Bu tür alanları dilimlemek, siyasi ve toplumsal işlevlerini yapıbozuma uğratmak ve içerdikleri ortak hafızayı geri kazanmak üzere tarihsel önemlerini ortaya sermek anlamına geliyordu. Matta-Clark'ın sanatsal müdahaleleri New York'ta yükselen gerilimle, kentsel dönüşüm karşıtı protestolar ve emlak spekülasyonuna karşı direnişle de aynı zamana denk geldi. Geçici heykelleri sayesinde Matta-Clark hem Amerikan şehrinin çürüyüşüne hem de Amerikan Rüyası'nın buharlaşarak kayıplara karıştığına dair oluşan hissiyata yönelik bir yorum getirmiş oldu. Sanatçı ayrıca çeşitli vesilelerle benzeri büyük ölçekli dönüşüm planlarıyla karşı karşıya bulunan Avrupa'daki bazı tarihi şehir merkezlerine de müdahalelerde bulundu. Matta-Clark, 1975'te düzenlenen 9. Paris Bienali için Konik Kesişim(1975) başlıklı yapıtı tasarladı

ve Pompidou Merkezi inşaat sahası yakınlarında, 17. yüzyılda inşa edilip harabeye dönüşmüş ve yıkımına karar verilmiş iki apartmana sarmal görünümlü kesikler oluşturacak şekilde müdahale etti. Binanın cephesine dört metreye iki metre boyutlarında bir ışık ve hava deliği açmak heykel disiplinine yakışan bir hareketti, ama aynı zamanda bu apartmanların iç dünyasını dışarıya açıyordu. Bu müdahale Pompidou projesinin mahalleyi ve şehir yaşamını nasıl etkileyeceğine dair daha güçlü bir farkındalık yarattı. Matta-Clark, 1973 ve 1974 yıllarında New York'ta yasal yollarla 15 arsa satın aldı ve bunları Sahte Mülkler (1973-1974) başlıklı projesinde kullandı. Bunlar sınırlı alanları veya tuhaf şekilleri yüzünden müteahhitlerin işine yaramayan küçük çaplı arazilerdi, –adi alan olarak da anılıyorlardı.

Ancak bu alanlar veya daha doğrusu boşluklar, her şeye rağmen şehrin parçasıydı ve şehrin içyapısının şekillenmesine katkıda bulunuyordu. Daha sonraki yıllarda Matta-Clark bu küçük arazi parçalarıyla ilgili harita, tapu ve diğer idari belgeleri toplamaya devam etti, fotoğraflarını çekti ve bu küçük alanların ne için kullanılabileceğine dair fikirler geliştirdi. 1978'deki zamansız ölümünden ötürü bu öneriler hiçbir zaman hayata geçirilemedi ve Sahte Mülkler arazileri belediyeye devredilince hepsinin taşıdığı potansiyel sönüp kayboldu.

Rieke Vos

TARTIŞILAN KAVRAM: Bellek Kaybı, Kentsel İşgal

KAYNAKÇA: <http://13b.iksv.org/tr>

SERĞİ BAŞLIĞI: 13. İSTANBUL BİENALİ

İŞİN ADI: HARİKALAR DİYARI

SANATÇI ADI: HALİL ALTINDERE

BİENAL KİTAPÇIK METNİ: 1996 yılında İstanbul'a yerleşen ve bu tarihten itibaren Türkiye güncel sanat ortamına önce sanatçı, sonrasında yayıncı ve SANAT YORUMCUSU olarak "verimli bir huzursuzluk" katan Halil Altındere, farklı kimlik siyasetlerini, iktidara karşı direniş stratejilerini olduğu kadar alt kültürleri, gelenek ve modernite arasındaki hiyerarşileri ve sanatın içindeki kemikleşmiş anlayışları sorunsallaştırır. Gündelik hayatı içeren ve güncel siyasetin de dahil olduğu tarihsel anlara karışan meseleleri mizahın ve ironinin diliyle tersyüz eden sanatçı, çoklukla siyaseten doğrucu bakış açılarını reddeder ve sanat ile siyasetin içsel bağlantısını vurgular. Sanatçının sıradışı karakterlere yönelik sürekli ilgisinin balmumu ile ilk buluşması, İstiklal Caddesi'nde yaşayan ve herkesin tanıdığı, turistlerle fotoğraf çektirerek hayatını kazanan Pala Şair'i 2008 yılında hiperrealist bir heykele dönüştürmesiyle gerçekleşti. O güne dek, biraz da malzemenin ederinden ötürü, sadece tarihe mal olmuş, büyük isimlerin balmumu heykelleri yapılırken, ilk kez evsiz bir şairin heykeli yaşadığı sokağa dikildi. Altındere'nin 2012 yılında ürettiği bir dizi balmumu heykelin parçası olan Güvenlik (2012), bu tavrın bir devamı, ancak daha katmanlı bir bakışın dışavurumu. Sanatçının, aslında asgari boy sınırına tabi olması gereken güvenlik görevlisinin boyunu kısaltarak iktidar oktavını düşürdüğü ve kurumsal hiyerarşinin belirlediği kabulleri seyircinin lehine çevirdiği heykeli, görevliyle neredeyse samimi bir ilişki kurmayı başarabileceğimiz bir yakınlığa imkan

tanıyor. Sanat kurumlarının iktidarını, görmeye alışık olmadığımız bir güvenlik görevlisi aracılığıyla tartışmaya açıyor.

Harikalar Diyarı (Şubat 2013) videosu ise, 600 yıldır Roman nüfusuna ve kültürüne ev sahipliği yapan Sulukule semtinin 2006 yılında alınan bir kararla yıkılmasından sonra, o semtin çocuklarınca dillendirilen öfke, direniş ve umudun bir belgesi. Sanatçının klip ile video sanatı arasında gezinen farklı bir film dilini ilk kez kullandığı çalışması, bir alt kültürün içinde (Roman), başka bir alt kültürün (hip-hop) nasıl yeşerebileceğini ve yaşayabileceğini de gösterir. Kentsel dönüşüm sebebiyle yıkılan mahallelerinin yerine yapılan TOKİ evlerinin vaat ettiği refah aslında sadece toplumsal eşitsizlik, yoksulluk ve altyapı sorunlarını açığa çıkarmaya yararken, Sulukulelilerin müzik ve dansla yoğrulmuş köklü yaşam biçimlerini baskılamakta, geri dönülmez biçimde yıpratmaktadır. Bu videoda, Tahribad-ı İsyân grubunun haykırdığı İstanbul'un betonlaşma, soylulaşma ve "temizlenme" serüveni, Altındere'nin midemize yumruk gibi indirdiği görsellikle eşleniyor ve ortaya unutulması/hazmedilmesi zor, rüya gibi bir gerçeklik çıkıyor. **DİNO DİNÇER ŞİRİN**
TARTIŞILAN KAVRAM: Yerinden Edilme, Altyapı Sorunu, Kentsel İşgal

KAYNAKÇA: <http://13b.iksv.org/tr>

SERGI BAŞLIĞI: 13. İSTANBUL BİENALİ

İŞİN ADI: ŞARKILAR VE YERLER KİTABI

SANATÇI ADI: MAXİME HOURANI

BİENAL KİTAPÇIK METNİ: Maxime Hourani, yaratıcı pratiğini kendisi ve yapıtları üzerine düşünerek ve toplum ile ilgili eleştirel bir yaklaşım geliştirerek oluşturuyor. Sanat, politik eylem ve hayat arasındaki çizgiyi bulanıklaştıran yapıtlarının temelinde şüphecilik, aktivizm, deneysellik ve performans gibi temalar yer alıyor. Hourani'nin bu üç temaya bağıntılı ve tutarlı bir yaklaşımı var: Sanatı yorum ve eleştiri aracı olarak kullanıyor, aktivizme sanat projeleri aracılığıyla yaratıcı bir gözle yaklaşıyor ve hayatı sanatsal, aktivist üretimin hızıyla, bunların bir devamı olarak yaşıyor. Hourani'nin yaşam biçimi, aktivizmin alışlagelmiş veya normatif kanallarını sorgulamak için uyguladığı, yaratıcı bir aktivizm. Sanatçının projeleri genellikle belirli bir yer veya mekânla ilgili veya bir yer veya mekândan hareketle oluşturulan performatif eylemler; bu projeler aynı zamanda tarih, biçim ve ilişki katmanlarını kazmaya veya birbirine örmeye girişen kronotopik keşifler gerçekleştirir ve gizli ve açık iktidar dinamiklerini vurgulayarak coğrafyalarla özdeşleşmiş anlamları araştırır.

Hourani, 13. İstanbul Bienali için bir şarkılar ve mekânlar kitabı hazırladı. Sanatçının müdahalesi nezihleştirme sürecinin giderek hızlandığı şehir merkezinde olup bitenlerin yoğun ve detaylı bir incelemeye tabi tutulduğu bu dönemde tartışmaya konu olan alanlara odaklanıyor. Yapıt, şehirde gerçekleşen ve göz ardı edilen altyapısal ve sosyokültürel değişiklikleri gündemine taşıyor, onlara ışık tutuyor ve bu tür bölgelerin ve dönüşümlerin, tüm katmanları ve karmaşıklıklarıyla nasıl araştırılabileceğine, çözümlenebileceğine ve bunlara nasıl direnilebileceğine dair bir inceleme zemini açıyor. Kent ile taşra arasındaki hiyerarşiyi tersine çevirerek iki yapı arasındaki ilişki, gerginlik ve bağlantısızlığın altını çiziyor ve şehir genişledikçe ortaya çıkan periferik-kentsel alanın gelişimini sorguluyor.

Hourani'nin projesi etkili araştırma, ifade, değerlendirme ve protesto kipleri olarak tercihini disiplinler arası, niteliksel ve öznel olandan yana kullanıyor. Sanatçı bu proje için Türkiyeli müzisyenleri, görsel sanatçılar, mimarlar, aktivistler ve kültür çalışanlarıyla bir araya getirerek ve mekân analizi yöntemlerini kullanarak İstanbul'un belli çeper bölgelerindeki dönüşüme yönelik kendi araştırmasını geliştirecek bir ekip oluşturdu. Müzisyenler, diğer katılımcılarla beraber çalışarak elde ettikleri bulguları beste atölyelerinde kullandılar ve bir kentsel direniş şarkıları repertuarı oluşturdular. Bienal süresince bulgularını kelimeler ve imgeler aracılığıyla sunacak ve şarkılarını seslendirecek ekibe, sanatçı inisiyatifi tarafından kurulan ve idame ettirilen, üretim, sergi ve söylem amaçlı alan 5533* ev sahipliği yapacak.

NADİA EL ISSA

TARTIŞILAN KAVRAM: Altyapı Sorunu, Şehrin Genişlemesi

KAYNAKÇA: <http://13b.iksv.org/tr>

SERGI BAŞLIĞI: 13. İSTANBUL BİENALİ

İŞİN ADI: MÜLKSÜZLEŞTİRME AĞLARI

SANATÇI ADI: YAŞAR ADANALI, BURAK ARIKAN, ÖZGÜL ŞEN, ZEYNO ÜSTÜN, ÖZLEM ZINGİL VE ANONİM KATILIMCILAR

BİENAL KİTAPÇIK METNİ: Mülksüzleştirme Ağları kentsel dönüşümün sermaye-iktidar ilişkileri üzerine kolektif olarak veri derleme, haritalama ve yayınlama projesidir.

Kentsel dönüşüm kent yakın tarihi için yeni bir kavram değil. Özellikle son on yılda kentsel dönüşümün artçıl etkileri, mimari doku, mahalle mücadeleleri ve benzeri sayısız konuda bilgi üretildi ve üretilmekte. Lakin Gezi direniş sürecini de tetikleyen kentsel dönüşüm politikaları bu bilgi birikimine rağmen çözülemeyen ciddi sorunlara gebe. Dolayısıyla Mülksüzleştirme Ağları projesi kent konusunda çalışan tüm aktörlere bilgi ve veri ilişkiseliliği kurma, veri tabanı oluşturma ve bir sivil soruşturma/hesap sorma etiği geliştirme çağrısı niteliğindedir.

Kentsel dönüşümün paydaşları arasında ne tür ilişkiler var? Kentsel dönüşüm sürecinde devlet ve özel şirketler arasında ne tür ortaklıklar kuruluyor? Kentsel dönüşümün yüklenicileri, taşeronları, inşaat, müteahhit, mimarlık, emlak, turizm firmalarının yöneticileri başka hangi kurumların yönetimindedir? Sürekli kentin gündemini sarsan mega projelerin yüklenicileri arasında ne gibi bağlantılar bulunuyor? Halkın cebinden çıkan vergiler kamusal mülkün yeniden inşaatı/işletmesi üzerinden hangi belirli sermaye gruplarına aktarılmakta? Kentsel politikaların birincil odak alanlarından birisi olan ve Gezi sürecini de tetikleyen Beyoğlu bölgesine yönelik projeler arasında ne tür ilişkiler söz konusu? Azınlıkların mülksüzleştirilme süreçleri ve bu süreçler sonunda oluşan rantı sahiplenen kurum ve şirketler arasında ne tür ortaklıklar mevcut? Bu ve benzeri iktidar ilişkilerini açığa çıkaran sorularla ilgileniyoruz. Proje internet üzerinde bir web servisi olarak işlemekte ve ara yüzü ağ haritalarının etkileşimli olarak keşfedilmesine, katılımcıların veri yüklemesine ve ürettiklerini paylaşmasına imkan vermektedir. Projenin teknik altyapısında Burak Arıkan'ın geliştirdiği ve iki yıldır kullanımda olan kolektif ağ haritalama platformu Graph Commons kullanılmaktadır. Bu ortamda

kaynak belirtilerek derlenen veriler herkese açık şekilde dijital olarak aranabilir, kolay erişilebilir ve dışarıdan referans verilebilir hale gelmektedir.

Proje kapsamında ilk atölye 6 Haziran 2013'de Gezi Parkı'nda gerçekleşti.

Grup, çalışmalarını internet üzerinden paylaşımlı belgeler ve yüz yüze buluşmalarla sürdürüyor. Toplanan veriler ve ilişki haritaları bienal sırasında basılı ve dijital olarak çeşitli formatlarda gösterilecek. Bienal süresince projeye verilen alanda mülksüzleştirme ve kent politikaları, ilişki haritaları, ağ haritalama ve derlenen verilerin toplumsallaştırılması ile ilgili başlıklarda atölyeler gerçekleştirilecek ve konuşmalar düzenlenecektir.

TARTIŞILAN KAVRAM: Aktörler, Kentsel İşgal

KAYNAKÇA: <http://13b.iksv.org/tr>

SERĞİ BAŞLIĞI: 13. İSTANBUL BİENALİ

İŞİN ADI: SULUKULE'NİN ADINI DEĞİŞTİREBİLECEKLER Mİ?

SANATÇI ADI: ASLI KIYAK İNGİN, DERYA NÜKET ÖZER, FUNDA ORAL, NEJLA

OSSEİRAN, DENİZ MUKAN (Sulukule Platformu Ocak 2007'de İstanbul, Türkiye'de Kurulmuştur)

BİENAL KİTAPÇIK METNİ: İstanbul'da büyük ölçekli kentsel dönüşümleri başlatan sürecin ilk uygulama alanı, dünyanın en eski Roman yerleşimlerinden olan Sulukule mahallesi idi.1 Dünya Miras Alanları'ndan, İstanbul kara surlarının koruma bandında yer alan Sulukule, hem kentsel dönüşüm politikaları ve uygulamalarının habercisi oldu, hem de Sulukule Platformu'nun geliştirdiği yenilikçi kent mücadelesi pratiğiyle gündeme geldi. Sulukule Platformu üyeleri Sulukule'nin adını değiştirebilecekler mi?(2007-2013) diye sorarak, bu dönüşüm süreçlerini aktarıyor. Platform'un yatay, açık ve pozitif eylemliliği benimseyen yapısını ve yıkımdan sonra da toplulukla ilişkileri sürdürerek yürüttüğü dönüştürücü, destekleyici faaliyetlerini tartışmaya açıyor. "Bir kentsel mücadeleyi başarılı ya da başarısız kılan nedir?" sorusunu hem kendine, hem izleyenlere soruyor. Yıkılıp yok edilen "yer" in kapsadığı yaşam gücü, uğruna verilen mücadelenin topluluğa kazandırdığı yeni değerler ve gerçekleştirdiği dönüşüm toplumsal belleğe kazınır, yeni pratiklerin referansı olarak geleceğe taşınır. Sulukule ismi de artık yeni mücadele pratiklerinin de temel referanslarından birini oluşturuyor. Sulukule Mücadelesi'nin yansımaları Gezi Direnişi'nin ardından hiç şüphesiz tekrar önem kazanıyor. Sulukule'de yıkımlar, 2007 yılında başladı. Mimarlar Odası, Şehir Plancıları Odası ve Sulukule Platformu projenin iptali için İdare Mahkemesi'ne başvurmuştu. Mahkeme yürütmeyi durdurma kararı vermedi. Ancak 2012'de Fatih Belediyesi İdare Mahkemesi'nin verdiği nihai kararda proje kamu yararı olmadığı gerekçesiyle iptal edildi. Bu arada bütün binalar yıkılmış, yeni evler neredeyse bitmişti. İptal kararına rağmen proje tamamlandı. Evlerinden edilen Sulukuleliler mahalleyi terk etmediler. Yıkılan evlerinin hemen yanındaki sokaklara yerleşip yaşamaya devam ediyorlar. Platform çalışmaları kapsamında müzik ve dans eğitimi veriliyor; 100 dolayında çocuğun okulla olan bağlarını sürdürmeleri sağlanıyor, kadınlara meslek becerisi kazandırılıyor. Sulukulelilerin yeni bir nefesle ait oldukları yerde başlattıkları yeni hayatlarının yanında yenileme projesinin yarattığı yeni sitenin tanımsızlığı kentsel dönüşüm olgusunun nafileliğini sergiliyor.

Sulukule'nin adını değiştirebilecekler mi? Sulukule sürecini ve devam eden mücadeleyi bir zaman çizelgesinde sunarken yıkımla kaybolanı ve yeni doğanı tartışıyor, bu sürecin kilit noktalarını aktarıyor. Kent hakkı, barınma hakkı, mülkiyet hakkı, eğitim hakkı, kültürü-kimliği ile yaşama hakkı, soyut ve somut mirasın korunması ve hukukun işleyişi alanında iktidarın ve Platform'un karşılıklı olarak attığı adımlar, sorular eşliğinde irdeleniyor.

* *Türkçe'den İngilizce'ye çeviri Nazım Dikbaş.*

TARTIşILAN KAVRAM: Kent Hakkı, Yerinden Edilme, Şehrin Kimliği, Kentsel Kültür

KAYNAKÇA: <http://13b.iksv.org/tr>

SERĐİ BAşLIĞI: 13. İSTANBUL BİENALİ

İŞİN ADI: REZİDANS

SANATÇI ADI: VERMEİR & HEİREMANS

BİENAL KİTAPÇIK METNİ: Vermeir & Heiremans'ın (Katleen Vermeir ve Ronny Heiremans) videoları günümüzün büyük oranda küreselleşmiş dünyasında ekonomi, mekânsallık ve toplumsal gerçeklik arasındaki karmaşık ilişkiyi araştırıyor. Finansal yapıların mekânizmasına ve kültürel süreçleri nasıl üretip vücuda getirdiklerine odaklanan ikili, kentsel dönüşüm, toplumsal statü ve fetişizm arasındaki giderek daha da birbirine dolanan ilişki üzerine sorular soruyor. İkili, finansal pazarların kaygan doğasını irdeliyor ve küresel ekonominin niteliklerinin nasıl yeni bir benlik algısı modeli ürettiğini sorguluyor. Sanatçılar hem toplumsal kurallara, hem de bugünün sanatsal ve sanatsal olmayan dünyalarında değerin nasıl üretildiğine dair fikir yürütmek amacıyla finansal araçlar, tarihsel göndermeler, teknoloji ve sinema dilinden faydalanıyor. İkili, 2012 tarihli ve yer yer Goethe'nin *Faust*'undaki iddiayı da hatırlatan *Rezidans* (öbür dünya üzerine bir bahis) başlıklı video projesi için iki ayrı rolü, bir kapitalisti ve bir sanatçıyı canlandıran Çinli sanatçı ve mimar Ma Wen ile birlikte çalıştı. Bu karakterlerin ilki, dünyayı finansal bir merceğin ardından gören ve sürekli "yaratıcı sınıf"ın ekonomik katkısı konusundaki derin görüşlerini izleyiciyle paylaşan oportünist bir kültür girişimcisi. Ma Wen'in diğer rolü bu para merkezli gerçekliğin öteki yüzünü temsil eden uzun saçlı bir sanatçı: bu sanatçı, sermaye birikimine muhalif kimliğiyle bu gösterişli dünyayı oluşturan güvenlikli yerleşimlerden hem fiziksel hem de simgesel olarak dışlanıyor. Projede iki kurgu karakter daha yer alıyor: biri varlıklı bir yatırımcı, diğerisi ise Lady Credit (Kredi Hanım) isminde filmdeki bir düzine kadın karakterin tamamını canlandıran simgesel bir kadın figürü. Çekimleri Çin'de ve Belçika'da gerçekleştirilen *Rezidans* (lüks apartmanlar, havalı iç mekânlar ve moda defileleriyle dolu) abartılı, sahte ve şaşaalı bir ortamda geçiyor ve sıkıştırılmış ve hummalı bir olaylar örgüsüne sahip –filmde, yatırımcı, girişimciden ölümünden sonraki hayatı için bir ev inşa etmesini istiyor. Buna uygun olarak, farklı figürler tarafından temsil edilen metin en az bu figürlerin içinde yaşadığı dünya kadaryozlaşmış: bu "orijinal" bir senaryo değil, aralarında yaşam tarzı dergileri veya edebi yapıtların da olduğu, farklı kaynaklardan derlenmiş alıntılardan oluşan bir buket. Bu metin ve söz katmanları görsellerle yan yana gelince *Rezidans*'ın iletmeye çalıştığı yapaylık hissini artırıyor. Yael Messe

TARTIşILAN KAVRAM: Yeni ve Modern Olma, Mekanın Metalaştırılması

KAYNAKÇA: <http://13b.iksv.org/tr>

SERĞİ BAŞLIĞI: 13. İSTANBUL BİENALİ

İŞİN ADI: KÜLAHLI YOL: TOPLUMSAL BELLEĞİN TAHLİYESİ

SANATÇI ADI: MAHİR YAVUZ & ORKAN TELHAN

BİENAL KİTAPÇIK METNİ: Mahir Yavuz ve Orkan Telhan'ın ortak çalışmaları veri kültürü ve bunun sosyal, ekonomik, politik ve yasal etkilerinin kamusal alan ve insan yapılaşması üzerine etkilerini inceleyen sorular etrafında konumlanır. Bu çalışmalar, veri analiz ve görselleştirme araçları, yeni medya teknolojileri ve arayüzleri geliştirerek basılı ve internet üzerinden yayınlar, sanat nesnelere ve yerleştirmeler ile farklı kitlelere ulaştırır. Pratikleri, kültürel etnografya, istatistiksel ve semantik analiz ve araştırmacı veri haberciliği gibi yöntemlerden faydalanarak, yakın Türkiye tarihindeki ekonomik ve politik değişimler, teknolojinin küreselleşmeye etkisi ve dünya çapında neo-liberal toplumsal mühendislik projeleri gibi konular üzerine birden fazla perspektif sunmayı amaçlar.

Külahlı Yol: Toplumsal Belleğin Tahliyesi (2013) toplumsal belleğimizdeki sözde dönüşümleri anımsatmak amacıyla kurgulanmıştır. Türkiye, kentsel yenileme adı altında tarihsel bir tahliye ile karşı karşıyadır; sermaye sahiplerinden dini ve politik liderlere uzanan birçok aktör tarafından yürütülen sistematik ve çok katmanlı bir proje. Bu tahliye, etnik grupların yerlerinin değiştirilmesi, gelir dağılımının yeniden düzenlenmesi, doğal kaynakların özelleştirilmesi, kentsel alanın dönüştürülerek devlet aygıtına finans kaynağı oluşturulması ve daha da önemlisi, egemen sınıfın çıkarlarını meşrulaştırma üstüne kurgulanan yeni söylemlerle toplumsal belleğin değiştirilmesidir. Geçmiş birçok askeri, politik ve ekonomik müdahaleyle şekillenmiş bir ülke olan Türkiye bu türden dönüşümlere oldukça aşinadır; ne var ki her yeni dönüşüm kamuda bir istisna olarak sunulmaktadır.

Külahlı Yol'daki yapılar, olayların gelip geçici ve akışkan doğasını internet üzerinden yakalanan veriler aracılığıyla aktarmakta ve olayları katman katman konik forma dönüştürmektedir. Haber kupürleri, istatistikler, kamusal kayıtlar ve ihale verilerini dönüşüm anlatılarının döngüsel ve tekrarlayan doğasına uygun olarak arşivleyen kilometreler uzunluğundaki kâğıt bobinlerinden oluşan külahlar, didaktik bir görselleştirme biçimini temel almaktansa veri akışlarını simgesel bir forma dönüştürerek, bunların farklı boyutları ve katmanlarıyla deneyimlenebileceği bilgi yığınları oluştururlar. Külahlı yolda yürüyenler, bu antik topraklardaki tüm tahliyelerin tarihine bir selam gönderilmesine tanık olurlar; geçmişin "muzaffer kralları"nın heykelleriyle donanmış yollardan, gücün bir sınıftan diğerine geçmesini sağlayan etnik, milliyetçi ve dini temizlik projelerini göğe çıkaran kamusal alanlar ve anıtlara kadar. Külahların, ya tahliye edilenin ya da tahliye edenin hizmetindeki bir doğruyu ortaya çıkarmayı vaat eden soyut haritalandırma, şema çıkarma ve görsel yorum olarak işlev görmesinden ziyade, karmaşık gerçekliklerin tartışmaya açık resimleri olarak okunması istenmektedir. **Mahir Yavuz & Orkan Telhan**

TARTIŞILAN KAVRAM: Bellek Kaybı, Mekanın Metalaştırılması, Üretim Ağları ve İşgücü

KAYNAKÇA: <http://13b.iksv.org/tr>

SERĞİ BAŞLIĞI: 15. İSTANBUL BİENALİ

İŞİN ADI: KİL AYAKLI DEV HEYKEL

SANATÇI ADI: RAYYANE TABET

BİENAL KİTAPÇIK METNİ: Tabet'in *Kil Ayaklı Dev Heykel* (2015) başlıklı yapıtı, bir dizi mermer sütun ve beton silindirden oluşan bir heykel enstalasyonudur. Sanatçı bu sütunları memleketi Beyrut'taki bir hurdalıktan bulmuştur. Bu sütunlar kent merkezindeki büyük bir aile evine aittir. Bir emlak spekülâtörü, kentin gözde yerlerinden birinde bulunan bu evi satın almak ister, ama evin mirasçısı olan aile üyeleri birbirine düşüp mahkemelik oldukları için evin satılması imkansız hâle gelir. Beyrut'taki mülkiyet yasalarına göre, çatısı olmayan bir ev ya tamamen yenilenmek ya da satılmak zorundadır, bu yasadan istifade etmek için müteahhit, işçi tutup çatıyı bir gün gizlice yıktırıp arazi üzerine yapacağı gökdelenin önündeki engeli ortadan kaldırmıştır. Tabet'in yapıtı, eski ve yeni ev alanları arasındaki ortak özellikleri, binaların ve mimarilerin yıkımı ile doğal entropisini, kapitalist kâr elde etme ile bunun yarattığı yıkım süreçlerini ele alır.

TARTIŞILAN KAVRAM: Terrain Vague - İnşa ve Yıkım, Kentsel İşgal

KAYNAKÇA: <http://15b.iksv.org/sanaticilar>

SERĞİ BAŞLIĞI: 15. İSTANBUL BİENALİ

İŞİN ADI: OBJELERİN SESSİZLİĞİ VE BELAGATI

SANATÇI ADI: YOUNG-JUN TAK

BİENAL KİTAPÇIK METNİ: Young-Jun Tak'ın İstanbul Bienali için ürettiği *Objelerin Sessizliği ve Belagatı* (2017) başlıklı enstalasyonu, ev ortamının, kişisel kimlikle, hareketlilik ve gezicilik durumlarıyla nasıl üst üste bindiği üzerine düşünür. Tak, eskiden Seul'de oturduğu dairenin (ailesinden ayrıldıktan sonraki ikinci dairesi) orijinal ölçülerdeki bir kopyasını, beyaza boyayarak baş aşağı şekilde tavana yerleştiriyor.

Güney Kore'de genç insanların çoğu, mutfak, yatak odası ve oturma odasının tek mekâna sıkıştırıldığı ("tek oda" da denen) bu küçük stüdyo dairelerde yaşıyor. Hızla yükselen kiralardan dolayı bu daireler sürekli olarak bir doluyor bir boşalıyor. Önceden makul kiralarla oturulabilen mahallelerin kentsel dönüşüme uğraması ve zengin mahallelerde yeni yapılan evlere yönelimi yansıtan bu durum, dünyanın başka kentlerinde de yaygındır.

TARTIŞILAN KAVRAM: Yeni ve Modern Olma

KAYNAKÇA: <http://15b.iksv.org/sanaticilar>

SERĞİ BAŞLIĞI: 15. İSTANBUL BİENALİ

İŞİN ADI: KİRLİ KUTU

SANATÇI ADI: BİLAL YILMAZ

BİENAL KİTAPÇIK METNİ: Bilal Yılmaz'ın *Kirli Kutu* (2016) isimli çalışması, İstanbul kent yaşamındaki yakın tarihli değişimler nedeniyle vasıflı iş gücü geleneklerinin

ölümünü belgeliyor. Sanatçı bir süre boyunca, hala kuşaktan kuşağa aktarılmış zanaat bilgisini kullanan yerel zanaatkârlarla görüşmeler yaptı ve onları fotoğrafladı. Yılmaz'a göre, küresel sermaye için ve küresel sermaye tarafından silip süpürülme süreçlerinin ortasında "kir" şehirlerin ele geçmez, beklenmedik ve kaotik taraflarını temsil ediyor: Tarihî maddi enkaz, el işçiliği ve sanatları veya şehirler homojenleştirildiğinde ilk kaybedilen şey olan dayanıklı özgünlük hissi. Kir, bu durumda, üzerine titrenmesi ve – burada olduğu gibi – sevgiyle belgelenmesi gereken bir şey.

TARTIŞILAN KAVRAM: Üretim Ağları ve İşgücü

KAYNAKÇA: <http://15b.iksv.org/sanaticilar>

SERĞİ BAŞLIĞI: 15. İSTANBUL BİENALİ

İŞİN ADI: KATMANLI KOLAJ

SANATÇI ADI: YONAMİNE

BİENAL KİTAPÇIK METNİ: Yonamine'in yoğun bir şekilde katmanlı kolajları, Afrika ve Avrupa kentlerinde tanıklık ettiği kültürel etkileşim, ayrımcılık, gezginlik, toplumsal farklılaşma ve kentsel dönüşüm olgularından yola çıkar. Bu kolajlar, doğrudan sokaktan ve kent alanlarından alınmış yerel imgelerden oluşur. Bunu tamamlayan bir şekilde, içlerinde duvar yazıları, dövme sanatı, sokak sanatı, tutkalla yapıştırma tekniği, markaların kendine özgü yazı stilleri, amblemleri ve sokak afişlerinden birçok öge barındırırlar.

Yonamine 15. İstanbul Bienali için doğrudan İstanbul Modern'in duvarlarında, mekâna özgü bir enstalasyon yaratarak internette – sanatçı bu alanı kamusal alanın dijital uzantısı olarak görüyor – ve Türkiye'deki popüler imgeler arasında bulunduğu görselleri değiştirerek yapıtına kattı. Küreselleşme ve kapitalizmin görsel ve ikonlarını öne çıkarmakla birlikte, bu yapıtlar aslında farklı mekân ve zamanlara yayılmış olan hafızaların ve tarihlerin birikimine ve silinip yok edilmesine, Yonamine'in farklı kültürler, uluslar ve kent yaşamları "ara"sında olma hâlini hem bedeninde hem de ruhunda nasıl deneyimlediğine işaret ediyor.

TARTIŞILAN KAVRAM: Bellek Kaybı, Kentsel Kültür

KAYNAKÇA: <http://15b.iksv.org/sanaticilar>

SERĞİ BAŞLIĞI: 1. İSTANBUL TASARIM BİENALİ

İŞİN ADI: "İNŞAAT YA RESULULLAH" NEO MUHAFAZAKARLIĞIN ŞAKÜLİ DÜŞLERİ

SANATÇI ADI: AYDAN ÇELİK

BİENAL KİTAPÇIK METNİ: Türkiye'nin önemli dergilerinden Birikim' in Ekim 2011 tarihli sayısının kapağıydı. Kapak illüstrasyonunu Aydan Çelik'in yaptığı dergi, yayınlanır yayınlanmaz geniş bir ilgi uyandırdı ve son dönemde içinde bulunduğumuz, anlaması zor, karmaşık, hatta çoğu kez oksimoron vasıflar içeren sürece isim koymak isteyen çok sayıda insan için bir slogan oldu "İnşaat Ya Resulullah!"... Muhafazakâr bir gücün, "muhafaza etmek" meselesindeki tutumunu, bunun arka planında yatan ekonomik ve sosyal dinamikleri, bütün ülkeyi "beton ağlarla" örmenin karşı konulmaz şehvetini simgeleyen illüstrasyon, üç boyutlu bir

nesne haline dönüşerek sergi mekânında yerini alıyor. Tanıl Bora'nın "Türk muhafazakarlığı ve inşaat şehveti: büyük olsun bizim olsun" isimli makalesi ise konunun genel hatlarını çiziyor.

TARTIŞILAN KAVRAM: Mekanın Metalaştırılması, Kentsel Kültür

KAYNAKÇA: MÜSİBET BİENAL KİTAPÇIĞI

SERGI BAŞLIĞI: 1. İSTANBUL TASARIM BİENALİ

İŞİN ADI: ADİL KEBAP DÜRÜM

SANATÇI ADI: ASU AKSOY, KEVİN ROBİNS

BİENAL KİTAPÇIK METNİ: Asu Aksoy ve Kevin Robins tarafından İstanbul'un kentsel atmosferinde meydana gelen değişimi kentin son zamanlarda derinleşen ve hızlanan dönüşümü bağlamında inceleyen projelerinin bir bölümüdür. Bu çalışmada İstanbul'un kentsel kültürünün son elli yılına damgasını vurmuş olan enformel kentleşmeye- gecekondulara odaklanılmakta. Kentin kültürüne katkılarını ayırt edici kılan neydi? Yeni gelişen gayrimenkul geliştirme projeleriyle birlikte gecekonduların kültürünün ortadan silinmesinin anlamı nedir? Bugünden geçmişe baktığımızda kentin gecekondular deneyiminden neler öğrenebiliriz?

TARTIŞILAN KAVRAM: Kent Hakkı, Kentsel Kültür

KAYNAKÇA: MÜSİBET BİENAL KİTAPÇIĞI

SERGI BAŞLIĞI: 1. İSTANBUL TASARIM BİENALİ

İŞİN ADI: İSTANBUL –O- MATİK

SANATÇI ADI: CEM KOZAR, IŞIL ÜNAL

BİENAL KİTAPÇIK METNİ: Cem Kozar ve Işıl Ünal İstanbul -O- Matik projelerinde bir katmanlar, oğulluklar ve biraradalıklar kenti olarak tanımlayabileceğimiz İstanbul'un son dönemlerindeki dönüşüm temayüllerine içeriden, eleştirel bir göz ile bakıyorlar. Tasarladıkları "kent yapma" oyununda, kentin aslında pek çok aktörünün bir arda ve birbirleri ile ilişki halinde etken olduğu kolektif bir üretim olduğu ve güç dengelerinin bu aktörlerden herhangi birinin tarafına aşırı birikimi halinde kentin çoğul karakterini yitirme tehlikesi ile karşı karşıya kalabileceği hakkında ipuçları veriyorlar.

TARTIŞILAN KAVRAM: Şehrin Kimliği, Aktörler

KAYNAKÇA: MÜSİBET BİENAL KİTAPÇIĞI

SERGI BAŞLIĞI: 1. İSTANBUL TASARIM BİENALİ

İŞİN ADI: DEPLASE – NET 17950

SANATÇI ADI: ÖZDEN DEMİR

BİENAL KİTAPÇIK METNİ: Dönüşüm altındaki kentteki bellek kaybının farklı durumları üzerine odaklanıyorlar. Şehrin hikâyesi, bireylerin hikâyeleri ile kurulur. Hikâyeler birikir, binalara, sokaklara ve eşyalara siner. Odayı örten tavan, dış

yüzünde sokağı dinlemiş duvar, içinde yaşanan her an, çizilen her rota, hepsi hikâyenin bileşenleridir.

İktidar ve egemen ideoloji, kimi zaman kamu yararı için, kimi zaman da açık yerinden etme faaliyetleri ile kentleşme hareketinin öncülüğünü yaparken hikâyeleri görmezden gelir. Dönüşüm hareketi fiziksel mekânı şekillendirip şehri oluşturan sosyal dokunun parçalanmasına neden olurken, şehir yıkımlar ve de yapımlar sonucu oluşan travmanın etkisiyle hafıza kaybının eşliğine gelir. İstanbul’da her gün binlerce kamyon, yıkımla oluşan molozu kentin çeperlerine taşıyıp onları parçalarına ayırarak, eski kömür madenlerini evlerinden, sokaklarından edilen hikâyelerle doldurur. Belleğin tüm bileşenleri, dokular, eşyalar sesler, döküm alanında katmanlar halinde birikip kent için sıfır noktasını belirler.

Kömür madeninden kalan boşluktaki doğa, eskiden yapılı olan dokunun kalıntıları ile karşılaşır. Sıfır noktası, yerin ne altı, ne de üstü, ama izi taşıyan ince zardır. Kent artık bu zardaki karşılaşmanın mekânıdır. Hikâyeler ve bellek, moloz ve hafriyat yığını içinde nefes almaktadır. Sıfır noktası, binlerce İstanbul’dan biri, aynı zamanda hepsinin kesişimi, şehrin içindeki şehirdir. Sıfır noktasında yeniden inşa Yerinden edilen Ali için burada düşsellikle gerçeklik arasında bir yeniden inşa başlamıştır. Yeniden inşa edilen, belleğin kendisidir. Ali’nin şehirdeki bireysel deneyimi onun tüm zorluklara karşı yarattığı niştir ve nişe müdahale, onu yeni nişler bulmaya, bağını korumaya sürüklemiştir.

Ali sıfır noktasında geçmişi elleriyle bulur, muhafaza eder, belgeler. Şehrin sesleri havada asılıdır ve Ali tarafından duyulmaktadır. Ali, kendi anıları ile beraber kentte karşılaştığı herkesin hatıralarını da su yüzüne çıkartır. Bu biricik ilişki, Ali için yaşadığı mekân ile görünmez iplerle, misinalarla kurulan bağı korumanın bir yoludur. Sıfır noktasında, bellek muhafaza edilir, yeniden yaratılır. Sıfır noktası kimileri için ise, belleğin kamyon başı kilo hesabı ile ölçüldüğü yerdir. Toplam 31300 kilogram, Net 17950.

TARTIŞILAN KAVRAM: Yerinden Edilme, Bellek Kaybı, Aktörler

KAYNAKÇA: MÜSİBET BİENAL KİTAPÇIĞI

SERĞİ BAŞLIĞI: 1. İSTANBUL TASARIM BİENALİ

İŞİN ADI: DEPLASE – ADEQUATE

SANATÇI ADI: SİNEM SERAP DURAN

BİENAL KİTAPÇIK METNİ: Dönüşüm altındaki kentteki bellek kaybının farklı durumları üzerine odaklanıyorlar. Bireysel hafızaların birikimi bir kentin tarihini inşa ederler. Günümüz İstanbul’unda sürekli gerçekleşmekte olan kentsel dönüşüm projeleri sonucu kent mekânındaki özel yaşam alanı olan “ev” in süregelen toplu yıkımları, bireysel hafıza ile beraber kent hafızasının da yok oluşuna sebep olmaktadır. Bu yıkımlar ile yaşam yerlerini değiştiren kitlelerin, kentle kurdukları aidiyet ilişkilerini sürekli yenilemeleri ve kent içindeki yaşam ritüellerini yeniden tanımlamaları gerekmektedir. Bireylerin kenti değil, kentin bireyleri tanımladığı bu koşullar, yerle kurulan aidiyet çabasını, kentlinin bitmek bilmeyen bir ritüeli haline getirmektedir. Benzer bir ilişki, işlevi gereği kendine yetebilen, kent benzeri bir yaşam döngüsüne sahip, kapalı bir ticaret merkezinin içinde özel yaşam alanını kurmuş bir ailenin, yeni bir aidiyet ilişkisi kurma çabası ile simüle edilmek

istenmiştir. Günümüzde ticari merkezler gibi işleyen kentler, bireylerdeki aidiyet hissini zayıflatmakta, "uygun olmayan" özel yaşam ritüellerini, "upuygun" bir görünümle kentliye sunabilmektedir.

TARTIŞILAN KAVRAM: Yerinden Edilme, Bellek Kaybı

KAYNAKÇA: MÜSİBET BİENAL KİTAPÇIĞI

SERĞİ BAŞLIĞI: 1. İSTANBUL TASARIM BİENALİ

İŞİN ADI: OLAĞANALTI

SANATÇI ADI: CEREN BAKIR ÖVÜN, ELİF KENDİR, EMRE ALTÜRK, NİLAY YURTSEVER

BİENAL KİTAPÇIK METNİ: Kenti durağan ve giderek ikonlaşan imgeler üzerinden kavramanın, tanıtmanın ve tasarlamının olası tehlikelerine dikkat çekerken, kentin ancak pek çok farklı zamanda, farklı yerlerden deneyimlendiğinde anlaşılabilir ve gündelik kültürün bize dayattığının aksine ancak 'yandan bakarak' iletişim kurulabilecek bir yapı olduğunun altını çiziyorlar.

Olağanaltı: İstanbul İçin Anamorfik Bir Manifesto

Prolog

Kent, fotojenik silüetlerine indirgenemeyecek denli karmaşık bir bütündür. Kent deneyimi, kentlinin aktif katılımına bağlı değişken ve kişiye özel anların birikiminden oluşur. Bir kentte yaşayanlar için o kenti özel kılan nitelikler basitçe tarif edilemez, çünkü kentin karmaşık yapısı tekil özelliklerinin ötesinde bir nitelik kazanır. Kentin parçalı yapısında olağan olan bütünü algılayamamaktır. Bu yüzden kent aslında tasarlanamaz. Kentsel dönüşüm her zaman tahmin edilenin dışında gelişir. Kentin değişimi her karmaşık yapıda olduğu gibi çok boyutludur, haritaların, dönüşüm projelerinin, beş yıllık kalkınma planlarının yakalayamadığı bir ilişkiler ağı tarafından tayin edilir.

Kent mekânını metalaştıran yaklaşımlarda kolay tüketilebilir olma ön plandadır; önerilen her proje ortalama zevke yönelik ve anlaşılabilir imgelere dayanmalıdır. Kenti yağmalayan "yeni dönüşüm projeleri" kendilerini basit tarihsellik, ya da teknolojik gelişim kültüründen beslenen imgeler aracılığıyla pazarlayarak ortak kentsel alanları giderek özelleştirmekte, buna bağlı olarak kent deneyimi iki boyutlu imgelerin belirli bir uzaklıktan izlendiği pasif bir yaşantıya dönüşmektedir.

Bugünün dönüşüm projeleri kentteki alternatif yaşam alanlarını, hatta tüm kentsel ekosistemleri fiziksel ve sosyal alt üst ediyor. Rant merkezli şehircilik için gerekli spekülasyon zeminini ancak böylesi "olağanüstü" projeler oluşturabiliyor. Biz kenti metalaştıran, kentsel dokuyu sıraya dizilmiş-ve giderek önemsizleştiği varsayılan görünüm bölgeleri olarak algılayan iki boyutlu şehircilik anlayışına karşı, gündelik yaşamda gözümüzden kaçan karmaşık kentsel ilişkilere dikkat çeken kırılğan ve tarif edilmesi kolay olmayan bir kent yaşantısını Olağanaltı'nı araştıran ve tartışan bir yaklaşım öneriyoruz.

Anamorfik Siluet

Genç Hans Holbein'in 1533 tarihli "Elçiler" tablosunun ön planında ilk bakışta ne olduğu anlaşılmayan bir figür vardır. Bir memento mori. Bu figürün bir kurukafa olduğu ancak resme çok dar bir açıdan bakıldığında ortaya çıkar. Biz de İstanbul kentine yandan bakan ve gezen kişinin aktif katılımıyla anlamlanacak anamorfik bir yerleştirme üç boyutlu bir enformatik diyagram oluşturuyoruz. Kentin kendisinde

olduğu gibi, bu yerleştirme de prestijli bir bakış noktası ve ancak bu noktadan deneyimlenebilecek bir siluet oluşturuyor. Bu prestijli bakış noktasından ayrılıp silueti oluşturan fragmanlar farklı açılardan deneyimlendiğinde ise ilk bakışta algılanmayan kentsel ilişkiler, istatistiki veriler, anekdotlar ve şemalar aracılığıyla görünür hale gelirken, belirlenen noktalardan algılanan imgeler çarpılıp karmaşıklaşıyor ve tanınmaz hale geliyor. Bu üç boyutlu soyut kent diyagramı, gündemde olan kentsel dönüşüm projelerinin göz ardı ettiği bazı karmaşık kentsel ilişkileri izleyicinin katılımına bağlı olarak, izlenebilecek farklı rotalar doğrultusunda açığa çıkarıyor ve sergiyi gezen herkesin deneyimini birbirinden farklı kılıyor. Böylelikle, kentsel dönüşümü sorunsallaştıran Musibet sergisi kapsamında, bağlam kavramına farklı bir tanım getirmeyi ve kentlinin bedenini ve kenti öznel olarak deneyimleme hakkını yok sayan, kentsel mekânları iki boyutlu imgelere indirgeyen kentsel dönüşüm yaklaşımlarını hem içerik, hem de biçim olarak eleştiren bir fiziksel manifesto oluşturmayı hedefliyoruz.

TARTIŞILAN KAVRAM: Şehrin Kimliği, Mekanın Metalaştırılması

KAYNAKÇA: MÜSİBET BİENAL KİTAPÇIĞI

SERGI BAŞLIĞI: 1. İSTANBUL TASARIM BİENALİ

İŞİN ADI: HASSAS RİTİM

SANATÇI ADI: BAHAR KORÇAN

BİENAL KİTAPÇIK METNİ: Moda Tasarımcısı Bahar Korçan, Hassas Ritm adlı projesinde Galata Serdar-ı Ekrem Sokak'ta ilk başladığı günden bugüne dek tanık olduğu ve halen devam eden dönüşüm sürecine dair deneyimlerini, moda tasarımını temsil araçlarından biri olarak kullanarak anlatıyor. Atölyesini ve evini Galata'ya taşımasıyla buradaki dönüşüm sürecini başlatan kişi sayılabilecek Korçan'ın inişli çıkışlı hikâyesi, dönüşümün insan ilişkileri üzerinden derinleşerek anlam kazanan anları içerisinden bir umut ışığı yakarken, haşin ve yıkıcı tarafları hakkında da ipucu veriyor.

Kentin üzerine çöken dönüşüm furyasının yarattığı yanılsama/hakikat girdabına; kurgusu bizzat yanılsama üzerine kurulmuş olan modanın perspektifinden bakınca ortaya hayli ilginç bir durum çıkıyor.

Moda ve modaya özgü bazı nitelikler, özellikle İstanbul'da son dönemde gerçekleşen kentsel dönüşüm süreçlerine sirayet ederek "sözde" yeni ve farklı olmak adına şehirde köksüz ve anlamdan yoksun işler ortaya çıkarmaya başladılar. Dönüşüm içerisinde ortaya çıkan durumların çok azı dönüşümün "hakikat" ile olan o narin ilişkisini kavrayıp kalıcı sonuçlar ortaya koyabildi. Birçoğu, kentin hassas ritmini yakalayamadan yüzeyden akıp gidiyor. Daha da kötüsü bunun farkında değiller. Moda tasarımı düzleminde sürekli olarak üretilen "yanılsama" mimaride daha keskin bir şekilde ve uzun dönemli olarak karsımıza çıkıyor. Moda gibi 6 ay içinde eskiyerek unutulmuyor. Kentin dönüşen parçaları, hayatımızdan da uzun bu şehirde yaşıyorlar. İstanbul için bu anlamda üzülüyorum açıkçası... Aynı üzüntü ve rahatsızlığı moda tasarımı alanında da duyduğum için olsa gerek (ki modada her şey gösteri ile başlar ve asil amaç gösteridir) "Ben neredeyim" cümlesini kendi kendime sıkça tekrar eder oldum.

Hissiyatım böyle iken, sekiz yıl önce ailece yaşam ve çalışma alanı olarak seçtiğimiz Galata Serdar-I Ekrem sokakta deneyimlediğimiz olayları, sokağın eski ve yeni sakinlerinin dönüşüm girdabı içerisinde yaşadıklarını ve düşüncelerini aktarmak istedim. İstanbul'un daracık bir sokağında gerçekleşen, yanılsamalar ve hakikatlerle dolu bir dönüşüm serüveni...

TARTIŞILAN KAVRAM: Kent Hakkı, Yeni Ve Modern Olma

KAYNAKÇA: MÜSİBET BİENAL KİTAPÇIĞI

SERĞİ BAŞLIĞI: 1. İSTANBUL TASARIM BİENALİ

İŞİN ADI: İSTANBUL: KENTSEL KILIK

SANATÇI ADI: EBRU SALAH

BİENAL KİTAPÇIK METNİ: Kentsel Kılık isimli projesinde İstanbul'da farklı dönemlerde etkin olan kentsel müdahalelerin kentin yapısında yarattığı etkileri ve getirdiği değişimi ele alıyor. Kentsel müdahaleler ile biçki-dikiş terimleri arasında kurduğu analogi, kenti her farklı dönemde yeni bin kılığa büründürülmek istenen halihazır bir kumaş gibi gören politikaları sorgulamak için bir enstrüman haline geliyor. Geleneksel dünyada bağlama ait veriler etkisinde şekillenen bir "süreç" olan tasarım, bugünün dünyasında ise sıra dışılık farklılık ve yenilik gibi nitelikleri ön plana alıyor. Böylece tasarım, güncel beğeni normlarına göre şekillenen toplumsal tüketim anlayışının ana eksenlerinden biri olan modaya giderek yakınlaşıyor. Sosyal ve kültürel alanda yaşanan indirgemeci yaklaşıma paralel olarak tasarım genel geçer modaya göre şekillenen "tüketim nesnesi" haline indirgeniyor.

Sergilenen proje, kentsel tasarımın "kalıcılık" kavramı ile bağlama göre şekillenen yapısının, moda tasarımına "geçicilik" ve "yenilik" kavramlarına dayanan yapısına giderek yaklaşmasına eleştirel bir bakış sunar. İstanbul kent mekânının "geçicilik" ve güncel akımlara dayanan üretimi ile moda tasarımının nesnesi olan "kılığın" üretimi arasındaki benzerliklere dikkat çeker. İstanbul kentsel mekânına yapılan dönemsel müdahaleler, bağlamsal bir tasarım yaklaşımından ziyade kentin üzerine giydirilmeye çalışılan bir "kılık" olarak yorumlanır. Bu şekilde parçacıl yaklaşımlar sonucunda şekillenen kent mekânı "süreklilik" taşımaz, kentliye de bir modaya veya akıma göre şekillenmiş kalıplar içerisinde bir yaşam alanı sunar. Sergilenen projede İstanbul kent mekânının gelişimi 19. yüzyıldan başlayarak günümüze kadar tanımlanan dönemler çerçevesinde ele alınır ve her dönem kendi iç bağlamında haritalar üzerinden yorumlanır. İstanbul kentsel mekân karakteristiğine moda tasarımı merceğinden bir bakış sunulur. Bu kapsamda proje, moda tasarımı üretimi için kullanılan eylemler olan "kesme" "dikme" "katlama", "yama"; ve "kalıp" kavramlarının araçsallaştırılarak dönem haritalarının bir yeniden okunmasıdır. 19. yüzyıldan başlayarak günümüze kadar İstanbul'un kılıktan kılığa bürünme süreci, dönemleri temsil eden haritaların yorumlanarak bir "kılık" olarak yeniden üretilmesi ile izleyiciye sunulur.

TARTIŞILAN KAVRAM: Şehrin Kimliği, Yeni ve Modern Olma

KAYNAKÇA: MÜSİBET BİENAL KİTAPÇIĞI

SERĞİ BAŞLIĞI: 1. İSTANBUL TASARIM BİENALİ

İŞİN ADI: SOUNDSPACE

SANATÇI ADI: SERTAÇ KAKI

BİENAL KİTAPÇIK METNİ: Görsel cazibenin temel belirleyicilerden biri olduğu tüketim dünyasının içerisinde kendine sağlam bir yer edinmiş olan mimarlık ve kentsel planlama disiplinlerinin, son dönemde üretiminde aracısı olduğu kentsel mekânlar ve o mekânların karakteristik niteliklerine dair tekil durumları, bir ses – mekân tasarımı ile temsil ediyor. Belki de içine daha önce girmediğimiz, tanımadığımız ya da çok iyi tanıdığımızı düşünsek de bu yönleri ile hiç bilmediğimiz mekânlarda gözümüzle duyumsayamadıklarımızı kulağımızla görmeye çağırıyor. İstanbul’da süregelen ve çoğu zaman insanı odak noktasına almayan kentsel dönüşüm, görsel algıda kolayca manipüle edilebilmektedir. Otoriteler eliyle belletilmeye çalışılan bu tözden yoksun kusursuzluk, püriten ve düşletici unsurlarıyla (hipergerçeklik yaratan her türlü görsel öge) insanlar üzerinde kanıksanmışlık ve ülfet peyda etmektedir. Kolaylıkla manipüle edilebilen ve güvenilirliği muğlak görsel algıdan yalıtılmış bilinçli dinleme eylemi, işitsel değere farkındalık sağlayan bir işlev kazandırabilir.

Soundspace (ses uzayı) ses enstalasyonunun dayanak noktasını oluşturan empirik felsefe, bugüne dek deneyimlenmeksizin kabul gören dogmatik kusursuzluğun bir pratiğini, işitsel gerçekliğin deney(im)i ile sunarak diyalektik düzlemde bir tartışma ortamı yaratmayı amaçlar. Enstalasyon; çeşitli enstrümanlar kullanarak duyu alanını genişletir, duyulanın ötesinde bir farkındalık tasarlar. Kusurlu ve kusursuz olma kararının yaratılacak bu deneyim ile verilmesinin gerekliliğini savunur. Soundspace, temel olarak, İstanbul’un kusurlu oluşu ya da olmayışının insan merkezli işitsel bir kurguyla anlatıldığı ve mesafe algısı yaratan üç boyutlu ses sunumlarının yansımaz, kübik bir alanda sunulduğu bir “musibet” deneyimi. Enstalasyon için alınan realistlik kayıtlar, dinlendiğinde yönsel mesafe ve derinlik algısı yaratan kolonlar kanalıyla, yansımaz hale getirilmiş bir kübik alan içerisinde katılımcılar ile paylaşılır. Soundspace kusurluluğun göreliliğini kabul ederek apaçık bir kusurluluk tanımı yapmaktan kaçınır, ortaya konulacak ses tasarımı ile şehrin paydaşlarının işitsel bir deneyimle kusurluluğun ayırdına varmalarını hedefler. Bağlam ve bağlamsızlık gibi yönelimler arasında sıkışmış İstanbul’un, kusurluluklarını diyalektik düzlemde tartışmaya açıp son dönemde bir tür “musibet” olarak gündemde olan kentsel dönüşümü irdeleyen üç boyutlu, işitsel bir uzay tasarlamayı amaçlar. Oluşturulan zifiri karanlık deneyim alanında görme duyusunun engellenmesiyle alanı genişleyen işitme duyusu, diğer duyuları ekarte ederek bilinçli bir dinleme eylemi ile kişinin daha yoğun bir duyu deneyi yaşamasına olanak verir İnsan bünyesinin kusurluluğa işitsel anlamda verdiği maddesel tepkinin diğer duyulara oranla daha şiddetli gerçekleşme üzerine kurgulanan enstalasvon. Tepeden inme kusursuzluk kavramına diğer tasarım pratiklerinden farklı bir eleştirel yaklaşım getirerek dinleyiciyi tek yönlü bir sergi deneyiminden alıp yaratılan uzayda empatiye sevk eder.

TARTIŞILAN KAVRAM: Şehrin Kimliği, Aktörler

KAYNAKÇA: MÜSİBET BİENAL KİTAPÇIĞI

SERĞİ BAŞLIĞI: 1. İSTANBUL TASARIM BİENALİ

İŞİN ADI: MAKING CITY ISTANBUL IABR

SANATÇI ADI: ASU AKSOY, GEORGE BRUGMANS, JOACHIM DECLERCK, HENK OVINK, DIEDERIK DE KONING

BİENAL KİTAPÇIK METNİ: IABR (Uluslararası Rotterdam Mimarlık Bienali) 1. İstanbul Tasarım Bienali'ne Making City Istanbul (Kent Yapmak İstanbul) ile katkıda bulunuyor. Proje, günümüz toplumsal, ekonomik ve ekolojik dinamikleri bağlamında, kent yapmak için yeni strateji fırsatları aramaktadır. 5. IABR Making City'nin üç test alanı (Rotterdam, São Paulo ve İstanbul) küvöz görevi görürken bir kültürel kurum olarak IABR, bir rehber veya SANAT YORUMCUSU rolünden bir adım ileri giderek somut kentsel projelere yaslanan yeni Kent stratejileri oluşturma yolunda farklı ve çeşitli taraflar arasındaki ortaklığın proaktif katalizörü oluyor.

Kentleşme ve sonuçları

Dünyanın büyük kentleri, genellikle yetersiz koşullara sahip olmakla birlikte, güçlü bir çekiciliğe sahip. Her yıl, on milyonlarca insan kırsal bölgeleri terk ediyor ve ne yaptıklarını bildiklerini varsaymak durumundayız. Kent bu kişiler için bir cennet olmasa dahi çocukları ve torunları için olabilir. Görünen o ki kırsal bölgede yoksul olmaktansa kentte yoksul olmak tercih ediliyor.

Tasarım ve politika

5. IABR, kent yönetimi ve dönüşümü arasında; politika ve tasarım arasında yeni bir ilişki arayışıyla geliştirilmiştir. Kenti nasıl yapacağız? Sosyoekonomik sorunlara çözüm ararken kent yapmayı nasıl kullanacağız? Kenti, sakinleri için nasıl inşa edeceğiz? Yirmi birinci yüzyılda kent yapmak nedir; bunu nasıl yapacağımızı gerçekten biliyor muyuz? Değişmesi gereken şeyler değişebilir mi? Yeni kent yapma yöntemlerini birlikte düşünebilir miyiz ve bu yöntemleri deneyebilir miyiz? Kent yapmak test edilebilir mi; bunun için zaman ve mekân yaratabilir miyiz? Ortaklık önemlidir ancak yoktan var edilmez. Ortak olarak yaşanan ve dile getirilen aciliyet duygusunun ürünüdür. Gerçek ve anlamlı bir ortaklık ancak taraflar karşılıklı farklılıklarının üstesinden geldiğinde ve ortak amacı ve bunu gerçekleştirmenin önemini fark edip geçici veya kalıcı olarak birlikte çalışmak zorunda hissettiklerinde doğabilir. Kentsel sorunların çözümüne ilişkin doğrudan ve bireysel ilgi duyanlar, devletten çok daha sık olarak, dönüşümün gerçekten uygulanmasıyla doğrudan ilişkili olanlardır; özel veya kamusal taraflar, vatandaşlar veya kurumlar toplumsal veya kültürel organizasyonlar.

Bu ortaklıklar esnektir; genellikle spontan olarak oluşur ve bazen aynı hızla dağılır. Ancak dönüşüm sürecinin keskinliğini ve anlamlılığını sağlamak açısından son derece önemlidirler. Kararlı paydaşlardan oluşan güçlü ortaklığın idaresiyle, ileriye dönük bir süreç yöneltir ve neden, kentsel aciliyet ile sonuç, kentsel dönüşüm arasındaki ilişki odağını kaybetmez.

Bir ortaklığın etkin işlerliğinin önündeki en büyük engellerden biri devletlerin genel olarak kullandığı planlama yöntemleridir. Genel kurallar sistemi, devletlerin belirli bir yerin bireysel özelliklerine, değişken kent koşullarına ve ortakların sürekli değişen yapılanmasına uygun şekilde yanıt vermesine olanak tanımaz. Devlet, bireysel amaçları göz ardı eden ve sorunlara ve koalisyonlara sadece tepkisel olarak yanıt verebilen çok genel bir süreç yöneticisidir. Yasalara ve düzenlemelere tutunma eğilimi, bürokrasi ve gerçeklik arasında sürekli daha fazla büyüyen bir mesafe

oluşmasına neden olur. Bu gerçeklik karmaşıktır; çünkü sürekli olarak evrilen kentsel aciliyet dinamiklerini ve oyuncuların ihtiyaçlarını kapsar. Yerelden ulusala tüm devlet yapıları için kent yapımına aktif olarak dahil olmak zorunludur. Bu karmaşık kentsel gerçekliğe yanıt olarak yönetimin ne olduğunun yeniden değerlendirilmesi Kent Yapmak projesinin önemli bir unsurudur.

TARTIŞILAN KAVRAM: Aktörler

KAYNAKÇA: MÜSİBET BİENAL KİTAPÇIĞI

SERĞİ BAŞLIĞI: 1. İSTANBUL TASARIM BİENALİ

İŞİN ADI: KENTSEL YENİLEME VE İLGİLİ MEMNUNİYETSİZLİKLER: KREUZBERG IBA

84/87

SANATÇI ADI: ESRA AKCAN

BİENAL KİTAPÇIK METNİ: Esra Akcan tarafından geliştirilen bir proje ve yazar tarafından Berlin’de IBA 84/87 hakkında yapılan bir araştırmaya dayanıyor. ‘84/87, dönemin estetik ve entelektüel eğilimlerinin tarihsel kentte toplu konut olarak somutlaştığı, Kreuzberg’de uygulanan bir kentsel yenileme projesidir. Modernist zonlama prensiplerine karşı çıkıp mevcut kentsel yapılara daha saygılı bir yaklaşımı savunan IBA, Avrupa ve Kuzey Amerika’dan bilinen ve gelecek vaat eden çok sayıda mimar davet etmiştir. Ancak IBA’nın içindeki bir bölünme, bir yanda yeni formal idealler, diğer yanda demokratik planlama ve katılımcı tasarım söylemi arasında bir gerilim yaratmıştır. IBA ‘84/87, dönemin büyük estetik ve entelektüel değişimlerini, tarihi kentte devlet destekli, sosyal konut olarak somutlaştıran, 1980’lerin en önemli mimari olaylarından biridir. Her ne kadar başka küçük inşaat alanları olsa da IBA’nın ana alanı savaş boyunca ağır şekilde bombalanmış ve sonra da çürümeye bırakılmış olan, Berlin duvarı boyunca uzanan Kreuzberg ilçesiydi. IBA 84/87, Kuzey Amerika ve Avrupanın her yerinden bilinen ve gelecek vaat eden mimarları davet ederek, Neubau (Yeni Bina) kesiminde Josef Paul Kleihues yönetiminde 4,500 yeni daire inşa etti ve Altbau (Eski Bina) kesiminde Hardt-Waltherr Hämer in yönetiminde mevcut 5000 daireyi yenileyip, (kendine yetebilen kullanıcılar tarafından yapılan) 700 projeyi destekledi. Araştırmam, IBA ‘84/87 kapsamında Kreuzberg’in kentsel yenilemesini şu üç ilgili başlığın bir mikro kozmosu olarak analiz etmektedir: İlki, kentsel toplu konut tarihi - ki bu tarih içinde IBA’84/87 toplu konutun mimarların disiplinleri ile ilgili kaygılarının önemli bir parçası olduğu son bölüm olarak kalmıştır; ikincisi, geç 1970’ler ve 1980’ler boyunca mimaride yaşanan post modern ve dekonstrüktif uluslararası tartışmalar ve üçüncüsü de genel olarak Avrupa’daki ve özellikle e Almanya’daki konut, kentsel yenileme ve göç politikaları arasındaki ilişki. Sadece çalışma ve yerleşme bölgelerini ayıran modernist zonlama prensiplerine değil, boş da boşaltılmış alanlara Kentleri sıfırdan inşa etme yaklaşımına da meydan okudu. Berlin’in on dokuzuncu yüzyıl kentsel dokusunu modernist nedenlerle yıkmak yerine IBA, bu dokuyu dikkatlice eleştirel biçimde yeniden inşa etmeyi önerdi. Çalışmaların pek çoğu formal uyumsuzlukları ya da sahip oldukları ütöpik ve bilinçli görünen gerçekleşmeme ihtimalleri nedeni ile reddedildi (ya da nihayetinde temaya asimile oldular); ancak IBA’84/87yi aktif bir mimari tartışma alanı haline getirdiler. Terk ve hızlı büyüme, bugünün dünya

kentleri üzerine baskı kuran iki güçtür. İlki ulusal ve uluslararası göçün hedefleri olan küresel kentleri şekillendirirken ikincisi, endüstriyel rejimin bitmesinden dolayı nüfus kaybeden daralan kentleri etkilemektedir. Her iki durumda da mimarlar sanatçılar ve planlamacılar farklı kentsel yenileme formları ile kentle ilgilenmektedir - ki bu, günümüz İstanbul'undaki ana meselelerden biridir. Bu durum tarihi kent gençleştirirken, aynı zamanda önceden değersiz olan yerleri bölgelerini da üst sınıftan satın alması ile n değer kazanması, soylulaştırma, yerinden etme, ayrımcılık ve ırksal ve etnik gerginliklerini de beraberinde getirmektedir.

TARTIŞILAN KAVRAM: Yerinden Edilme, Mekanın Metalaştırılması, Kentsel İşgal

KAYNAKÇA: MÜSİBET BİENAL KİTAPÇIĞI

SERĞİ BAŞLIĞI: 1. İSTANBUL TASARIM BİENALİ

İŞİN ADI: GİYSİ TAKASI

SANATÇI ADI: HASAN CENK DERELİ, NAZLH ÖDEVCİ VE FULYA TEKİN

BİENAL KİTAPÇIK METNİ: Projelerinde kendisi bizzat geçicilik, yenilik ve trend oluşturmak üzerine kurulu olan ve modadan mimarlığa gündelik alışkanlıklarımızı, yaşam biçimlerimizi ve tasarım tercihlerimizi etkileyen güncel tüketim kültürünü sorguluyorlar. Mimarlığın, tüketim kültürünün önemli ajanlarından biri haline geldiği günümüzde, yapıların ya da kent parçalarının tedavülden kaldırıp yerine yenilerinin yapıldığı spekülasyonlu emlak üretimine alternatif olarak, halihazır yapı stoğunun yeni kullanım potansiyellerinin değerlendirildiği bir sürdürülebilirlik anlayışını tartışmaya açıyorlar.

Kullanıcıdan bağımsız belirlenen maddi değere hükmeden, kullanıcı tarafından ürüne atfedilen kullanım değeridir ve aynı ürün özelinde kullanıcıdan kullanıcıya değişir. Ürün, maddi değerini ödemiş kişi için kullanım değerini kaybetmiş olsa da başka bir kişi için maddesel varlığını ve yeni kullanıcının ona atfedeceği potansiyel kullanımları karşıladığı sürece değerli olabilir. Maddi değer değil kullanım değerinin belirleyici olduğu bu denklemde herhangi bir ürün ona değer atfedecek kullanıcılara ulaştığı

sürece, kullanıcıyı değiştirerek hep Yeni'den değerlendirilir. Aslında bu sürdürülebilirlik karakteri içeren denklem para icat olmadan önce hâkim olan ve günümüzde haşa çeşitli şekillerde devam eden bir alışveriş biçimini anlatır: Takas.

Dönüşüm

Takas, ürünlerin maddesel varlığını korur, onları kullananların değişmesiyle "yeni" kullanım değerleri üretir. Burada gerçekleşen dönüşüm, *ürünün maddesel varlığının yenilenmesi ile değil, onun kavramsal bağlamının yeniden kurulması ile gerçekleşir. Bu açıdan bakıldığında "yeni" sadece bağlamın kurduğu ilişkilerin sonucudur ve yoktan var etmeyi, sıfırdan üretmeyi ya da yıkıp yeniden yapmayı önülemez. Giysi aslında kendisi hiç değişmeden, kullanıcıya ergonomik uyumu, zevkine hitap etmesi, arzulanan işlevi yerine getirmesi gibi ölçütlere göre, birbirinden çok farklı bedenler tarafından kullanılabilen bir altlıktır (giysi bağlamında ona belki üstlük demek yerinde olacaktır). Öyle ki hangi zaman aralığında ve hangi moda ilkelerine göre üretilmiş olursa olsun, yaşantının kurduğu anlamlar bağlamında, bir anda kadın ve erkek tarafından aynı anda kullanılabilen bir ürüne bile dönüşebilir. Kişiler zamanın o anında, kendi gösteri dünyalarının anlamlarını o

ürüne atfederek arzularını kendileri üzerinde inşa ederler. Öyle ki giyim kişisel özgürlüğün politik söyleminin görünür olduğu bir mecra haline gelir. Toplumsal alanda paylaşılır, paylaşıldıkça yaşam tarzları kurar.

Mekanlar da uzun zamana yayılan kullanım takasları geçirir. Bir apartman dairesi, yüzyıl başında burjuva arındırırken, yüzyıl ortasında orta alt gelir grubundaki bir aileye yaşam alanı olur. Zaman gelir aynı mekân, stüdyolara bölünür, sanatçılara yaşama ve üretim alanına dönüşür. Mekanın maddi değer karşılığı, dairenin bulunduğu kent parçasının kullanımı ve kullanıcılarının daireye atfettiği değer ile farklılaşır. Yapı aynı kalır, kent kendi dinamikleri ile dönüşür. Bir kullanıcı için dezavantaja dönüşen kullanımsal bağlam, bir diğer kullanıcı grubu için avantajlar tarif eder hale gelir. Burada tarif edilen Takas yine, yapıların maddesel varlığını korur, onları kullananların değişmesiyle “yeni” kullanım değerleri üretir. Burada gerçekleşen dönüşüm, *ürünün maddesel varlığının yenilenmesi ile değil, onun kavramsal bağlamının yeniden kurulması ile gerçekleşir. Bu açıdan bakıldığında “yeni” sadece bağlamın kurduğu ilişkilerin sonucudur ve yoktan var etmeyi, sıfırdan üretmeyi ya da yıkıp yeniden yapmayı öncelemez. Mevcut yapıların topyekûn yenilenmesini hedeflerken, yerleşik kullanıcıların da yenileri ile değiştirilerek, uygulamanın gerçekleştiği kentsel alanın tamamen mutenalaşmasını hedefler Mevcut kullanımların yeni kullanımlarla dönüşmesini değil, yeni yaratılacak yapıların kullanım değerlerinin maddi değere dönüştürülmesini esas alır. Kendini doğrudan kullanımın dışındaki bir göstere üzerinden geliştirilen gayrimenkul değeri üzerinden meşrulaştırır Takas eylemi ve onun kurduğu kavramsal bağlam hem mimarlık hem de moda alanı için Yeni’nin değerinin hangi bağlamlarda kurulduğunu sorgulamak için düşünsel ve sözel bir tartışma ortamı sağlar.

TARTIŞILAN KAVRAM: Terrain Vague - İnşa Ve Yıkım, Yeni Ve Modern Olma, Mekanın Metalaştırılması

KAYNAKÇA: MÜSİBET BİENAL KİTAPÇIĞI

SERĞİ BAŞLIĞI: GÖRSEN KESİN TANIRSIN

SANATÇI ADI: CEM DİNLENMİŞ

SANAT YORUMCUSU METNİ: Mizah dergisi Penguen’in çizerlerinden Cem Dinlenmiş’in, 27 Şubat’a kadar x-ist’te devam edecek olan sergisindeki üslubu, geliştirdiği görsel dil ve kullandığı renkler, karikatürlerine dayanıyor. Sanatçı, buradaki mekân ağırlıklı kompozisyonlarına insan figürlerini, protestocuları, ensesi kalın mal sahiplerini sıkıştıran sanatçı, binaların üzerine ise konuşan tabelalar yerleştiriyor. İşler konu inşaat, yıkım, dönüşüm gibi içi karartıcı konular etrafında şekillense de, Dinlenmiş’in kullandığı renkler, bina ya da insan betimlemelerine yansıyan kendine özgü üslubu, izleyiciyi bu kasvetli kent manzarasında boğulmaktan kurtarıyor. “Çizgideki sevimlilik ve renkteki yumuşaklık kendini hep koruyor ama asla davetkâr bir izlenim yaratmıyor. İşlenen konuları olumluyan bir yaklaşım söz konusu değil” diyor sanatçı.

Önceki sergilerinde de şehir dokusunu ağırlıklı olarak işleyen Dinlenmiş, bu sergide, karşısına çıkan, ilgisini çeken gerçek mekânlardan esinle yapmış resimlerini. Ancak mekânlarla kurduğu ilişkinin estetikten ibaret olmadığını belirtmek gerek; yapıtların

yanına yerleştirdiği metinlerle, buraların geçmişini de hatırlatarak, bir anlamda, ziyaretçiye rehberlik ediyor. Sergideki tek portre ise, Akarca İnşaat adlı hayali şirketin internet sitesindeki, başkanın mesajıyla birlikte yayımlanan portresi. Dinlenmiş, “Belki de o, burada portresi sergilenebilecek tek figür, çünkü sermayeyi, dönüşümü ve sınıf atlamayı temsil ediyor. Diğerleri ise tarihin yazmadığı karakterler” diyor.

Bu sergide kentsel dönüşümün tanıdık hikâyesini görsek de, Dinlenmiş’in meseleye hangi açıdan baktığını merak ediyoruz. Sanatçı TOKİ’den başlıyor söze ve yaklaşımını şöyle açıklıyor: “Bizde yaşanan, TOKİ’yle özdeşleşen bir kentsel dönüşüm hikâyesi. Onunla ilgili görsel dünyayı zaten tanıyoruz: Gri, dev konut binaları... Ben bunun dışında, başka dönemleri de kapsayan bir anlatı kurgulamak istedim. İstanbul’un farklı köşelerine ve farklı zaman dilimlerine baktığınızda, hep bir yenilenme, değişim, yıkım ve yeniden yapma söz konusu. Son 40-50 yıllık dönemde yıkılarak sonra yeniden yapılan, değişen binaları resimledim. İlgimi çeken yapıları araştırıp meseleyi derinleştirerek yola devam ettim. Bu mekânsal değişimi, görsel etkileri üzerinden okumaya çalıştım. Bunu, ilgimi çeken, biraz tuhaf veya can sıkıcı olabilecek yapılar, mekânlar, mahalleler, ilçeler üzerinden yaptım. Yola, kentsel dönüşüm temasını merkeze koyarak çıkmadım.”

Serinin ilk resmi Tozkoparan semtinden esinle yapılmış. Tozkoparan’ın mahalle derneği Tozder’in bir toplantısına katılan Dinlenmiş, bu vesileyle gittiği semtin sokaklarını dolaşmış ve buranın resmedilesi bir yer olduğuna karar vermiş: “Sadece mahallenin geçmişi, kültürel dokusu ya da İstanbul’un şehircilik tarihindeki önemi değil, bizzat oradaki evlerin görüntüsü, mahalle yaşamının uyandırdığı duygu, beni oranın resmini yapmaya itti. Sonra Esenyurt Meydanı’yla karşılaştım, ardından da Aksaray’daki İSKİ binası...”

...

Son olarak, karikatür çizmekle, bir sergi için yapıt üretmek arasındaki farkları ve ortaklıkları sordüğümüzde, “İkisinde de bir adanmışlık ve taahhüt var; birinde okura, diğerinde ise galeriye ve izleyiciye karşı... Diğer taraftan, bir karikatür köşesini hazırlamak için iki gün kendinizi dış dünyadan soyutlayıp kapanmanız yeterliyken, sergi uzun vadeli planlama gerektiren bir çalışma. Aslında ben hâlâ bir sergiye hazırlanır gibi çalışmıyorum. Karikatür çizerken, genel bir çerçeve çizmeden, hoşuma giden ilk kısımdan başlayarak, sonrasında onunla diğer parçalar arasında bağlantılar kurarak devam ediyorum. ‘Her Şey Olur’un yapısı buna uygun. Sergide de bir ana tema belirlemeden, okyanusta yüzerken bir kayalık bulup oraya tutunuyor, oradan da başka yerlere atlıyorum” diye cevap veriyor. **Tuğba Esen**

KAYNAKÇA: <http://www.agos.com.tr/tr/yazi/14292/donusen-kente-bu-gozle-bakin>

SERGI SUNUM METNİ: "Görsen Kesin Tanırsın", hayali bir inşaat firması olan Akarca İnşaat'ın hikayesinden yola çıkarak şehirde yaşanan değişimi ironik bir bakış açısıyla irdeliyor. Akarca İnşaat'ın nalbur olarak kurulduğu günden bugüne Esenyurt'la birlikte değişimini konu alan tuval ve ahşap işlere, ilçenin şifreli bir haritası eşlik ediyor. Aksaray İSKİ binası ve kentsel dönüşümle mücadele eden Tozkoparan Mahallesi gibi mekânları resimleyen Dinlenmiş, "Görsen Kesin Tanırsın" da karikatürlerindeki gündemi izleme alışkanlığını farklı bir ölçekte sürdürüyor.

TARTIŞILAN KAVRAM: Terrain Vague - İnşa Ve Yıkım, Yeni Ve Modern Olma

KAYNAKÇA: <https://www.artxist.com/Sergiler/Gorsen-Kesin-Tanirsin/154>

SERĞİ BAŞLIĞI: HAYAL MEYAL

SANATÇI ADI: CEREN OYKUT

SANAT YORUMCUSU METNİ:

Bütün bu hengâme içinde yapılabilecek en akli başında iş katıla katıla gülmek, ama oluru yok. Biri başlasa gerisi gelecek belki. Üstümüzdeki heyula hele bir arkasını dönse... Dört yanı vinçlerle çevrili bir şehirde yıkım üstüne yıkım izliyor, yükselen binalara bakıp bakıp üzerine bir bardak soğuk su içmeye mecbur kalıyoruz, bir demli çay hasretiyle. Ceren Oykut bir çay koliktir, öyle ki olmayacak saatlerde bile çay bulunabildiği için yaşadığı şehre ayrı bir hayranlık duyar. Yeni düzende çay ocaklarının yerini zincir kahve dükkânlarına bırakması Oykut'un hasar tespitinde yabana atılmayacak bir yer tutuyor. Şehir zemin katlardaki çay ocaklarını eze eze atmosferi zorlayan gökdelenlerin tepesine doğru yükseldikçe gülesi geliyor insanın. Bir deli gülmesi? Ama gülmeyelim, düşeriz.

Ceren Oykut, böylesi bir hercümerçte hayal meyal seçilenleri desenliyor. Gerilere, hakkında pek az kayıt tutulan günlere uzanıyor; bir zamanlar var olmuş ama sonra isimleri unutulmuş şehirler de katılıyor hesabın içine. Belki de bu yüzden bu sergide bir araya gelen desenler modern alanlardan ziyade mağara duvarlarında bulunmaya daha yatkın. Oykut'un desenleri ele geçirilmiş bir anı tasvir etmiyor, bakınca durduğu yeri değil, öncesini ve sonrasını düşünmeye zorluyor. Haliyle karşısında durduğumuz an hayal meyal olmaya mahkûm. Sadece geçmiş değil, gelecek de hayal meyal. Oykut, toprağın taşı, kumu, betonu yutarak kendine dönüştüreceği zamanla da ilgili, en az geçmiş kadar.

Rakı Masası ve Ikarus sıradan olanı fantastiğe dönüştüren desenler. İnsan hayalden uzaklaştıkça sıradana sığıyor. Bir zamanlar sahip olduğu kanatları ve yüzgeçleri unutup kendini baş, gövde, kol ve bacadan ibaret sayıyor. Oykut'un Rakı Masasıysa bir sualtı manzarası gibi, masanın etrafındaki ahali yüzgeçlerinin farkında. Ikarus deseninde adeta kanatlar çıkmış, belediye otobüsünün yarattığı sarsıntıyı küçük çırpınışlarla savuşturuyor. Çoğumuzun gündelik diyerek geçiştireceği bu haller, Ceren Oykut'un kaleminde akla hayale sığmayacak kadar büyülü.

Herkes bir yere gidiyor, çok işleri var. Otobüsler hıncahınç dolu, içlerinde bir o yana bir bu yana savruluyor insanlar. Kaçı nereye gittiğini biliyor? Koca kent bunun için mi kuruldu? Herkes meşgul gözüksün diye. İş olmayan kapı dışarı! Fotoğraf çeken turistin yanından geçerken bu yüzden mi dişlerini gıcırdatıyor köşedeki köftecinin siparişleri götüren komisi? Ya fotoğraf çeken turist kendi memleketinde bir geminin kazan dairesinde üç paraya çalışıyorsa! Amele pazarında sıra beklerken niye kimsenin çiti çıkmıyor, sigaralardan derin nefesler çekiliyor? Ayazda otobüs sırasına girmiş insanların üzerine püskürtülen egzoz gazı neden bir isyana sebebiyet vermiyor?

Ceren Oykut "Hayal Meyal" için işe küçük heykellerle başladı. Bu heykelcikler kendilerine bir şehir aradı ve çizgilerin kaderini tayin etti. Fakat meydanlar, caddeler, sokaklar, binalar, geçitler kimin için yapıldığı bilinmeksizin inşa edildi ve insansız kaldı. Bu inşaatın işçileri, mühendisleri ve kâhinleriysen evsiz. Oykut, hayal meyal akıp giden zaman boyunca asla kurulamayacak bir kenti ve kopamayan kıyameti desenledi.

Oykut sergi için, ilk sözü kâhinlerin, son sözü leyleklerin söylediği bir efsaneden yola çıktı Evliya Çelebi'nin aktardığı haliyle bir şehrin kuruluş efsanesinden. Vaktiyle

kâhinlerin sözüne kulak verilerek inşa edilen bu şehirde hesapları şaşırtan bir leylekmiş. Bütün işçiler, mühendisler ilk kazmayı vurmak için pürdikkat çan sesini beklerken, havada uçan bir leylek ağzındaki yılanı çanın üzerine düşürüp de ses dalga dalga yayılınca canhıraş bir çalışma başlamış Kâhinler ne dedilerse de dinletememişler sözlerini, kimse bırakmamış işini. Bu nedenle bu şehir belini doğrultamamış hiçbir zaman. Şehir üstüne şehirler kurulmuş, mezar üstüne evler yapılmış, binalar yıkılmış koca caddeler açılmış, yine de yetmemiş. Önümüzdeki bu manzara özellikle bir kişiye odaklanmıyor, bir dizi anti-portre ile karşı karşıyayız. Biri diğerinden önemli değil, herkes doğal tarihin parçası. Ceren Oykut bu doğal tarihe hakin hayal meyal görünenleri kıvamlı ve demli desenlerle sunuyor. ÇİĞDEM ÖZTÜRK

SERGİ SUNUM METNİ:

Oykut, geri dönüşüme mahkûm, defalarca yıkılıp yeniden kurulmuş eski ve batıl bir kentle her türlü yıkım, şiddet ve otoriteyle beraber yaşamaya alışkın, uykucu şehir sakinlerini, farklı diller kullanarak canlandırıyor.

Şehir, her gün başka bir 'yenilenme' kılıfıyla el değiştiren silüetiyle, hareket alanları şiddetle daralan yaşayanlarına ait olmadığını bir kez daha hatırlatıyor. Oykut, çizimlerinde anlık kaoslara, gündelik harekete büyüteç tutuyor; hayal meyal anlardan uyanıp, not alıyor.

Ceren Oykut, kuşbakışı manzaranın içine gömülmüş, yaşama gayretinde olanları, savrulanları, sesi duyulamayacak kadar az çıkanları üçüncü bir boyut ekleyerek anlatıyor. Son dönemlerde ürettiği, kentin taşından toprağından farksız görünen heykelciklerle, panoramik desenlerine bakıldığında seçilemeyen yalnız hayatları izleyiciye aktarmaya çalışıyor.

Oykut değişen kent hayatına, bütün bu sürüklenişin direttiklerine rağmen, zamanın daha az kıymetli olduğu bir mahalle düzenine ayak uydurmuş, daha yavaş bir hayat arayışında olan insanların hikayeleri ile cevap veriyor. Tarlaşaş'nda yaşayan ve çözümleri kendi başına üretmeye çalışan, parayla arasına mesafe koymuş bir kurgu-karakter üzerinden bize lokal önermelerde bulunarak, alternatif bir gündelik hayatın olabirirliğine işaret ediyor.

Ceren Oykut, çamura düşmüş binlerce hayali, asfalt ve beton katmanının altında bekleyen tohumlar gibi, gündelik hayatın mekânlarını ve dillerini kullanarak yeniden yeşertmeye çalışıyor.

TARTIŞILAN KAVRAM: Kent Hakkı, Şehrin Kimliği, Üretim Ağları Ve İş Gücü

KAYNAKÇA: <https://www.artxist.com/Sergiler/Hayal-Meyal/49>

SERGİ BAŞLIĞI: İSTANBUL'UN ARTIĞI

SANATÇI ADI: VİDEOLAR: ARTIKIŞLER KOLEKTİFİ - FOTOĞRAFLAR: ALİ SALTAN -

SERGİ TASARIM: YELTA KÖM VE ARTIKIŞLER KOLEKTİFİ - PROJE DESTEKÇİSİ: SİVİL

DÜŞÜN AB PROGRAMI

SANAT YORUMCUSU METNİ: TARLABAŞI

İzlemekte olduğunuz bu görüntüler Erhan Arık tarafından 2010 yılında kaydedildi. Erhan'ın 'Metropol Sürgünleri' isimli, Tarlaşaş özelinde kentsel dönüşümün mağdur ettiği insanları anlattığı ve birçoğumuz için o zamanın fotoğrafını en doğru veren

çalışmalardan biri. Hurdacılık yapan Aslan ile o zamanlar konuşmuş. Ancak buradaki videolarda da olduğu gibi her yaptığınız görüşmeyi ve çekimi belgesele koymanız mümkün olmuyor. Dolayısıyla bu görüntüler de o zamandan arta kalan ve bugün yeniden kullanıma sunulan görüntüler. Erhan'ın yaptığı çekimlerden bugüne Tarlabası hızla dönüştü. Şimdi gördüğünüz birçok kişi artık orada yaşamıyor. Çoğunluğu İstanbul'un çevre semtlerine göç etti ya da başka evlere dağıldılar. Hurdacılar içinse geçinmek, Beyoğlu'nda yaşamak, bugün daha da zor. Tarlabası yıkılmış haliyle de olsa hala yeni evsizlere göçmenlere ev sahipliği yapıyor, bir yandan da şantiye alanlarından kamyonlar geçiyor. Binalar yenileniyor, burada yaşayanları / yaşamak zorunda kalanları her defasında şehrin en uzaklarında yaşamaya zorlayarak. Yeni bir mahalle bugünün yeni orta üst sınıfını kendisine hedef seçerek kuruluyor. ALPER ERHAN/ARTIKİŞLER

SERĞİ SUNUM METNİ:

“İSTANBUL’UN ARTIĞI” VİDEOLARININ KURGUSU SÜRESİNCE YAZILAN GÜNLÜK KURGU NOTLARI 11 Nisan – Beyoğlu – Tarlabası

Tarlabası görüntüleri Erhan (Arık) tarafından 2010 yılında kaydedildi. O vakit, Tarlabası'nda hurdacılık yapan Aslan ile konuşmuş. "Ne kentsel dönüşümü abi ya... Bizi önce köyden kovdular, şimdi de buradan kovuyorlar, ben Halkalı 'da kâğıda mı çıkarım şimdi" diyor Aslan sinirlenerek. Erhan'ın yaptığı çekimlerden bugüne Tarlabası kalmadı. Aslan da dahil, kayıtlarda görünen birçok kişi artık orada yaşamıyor. Çoğunluğu İstanbul'un çevre semtlerine göç etti ya da başka evlere dağıldılar. Bugün kalan taş ve moloz yığınına da şantiye alanlarından kamyonlar şehir dışına taşıyor. Binalar yenileniyor, burada eskiden yaşayanları / yaşamak zorunda kalanları her defasında uzaklarda yaşamaya zorlayarak... Yeni Tarlabası bugünün yeni orta-üst sınıfını kendisine hedef seçerek kuruluyor.

TARTIŞILAN KAVRAM: Üretim Ağları ve İş Gücü

KAYNAKÇA: <http://istanbulunartigi.net/tarlabazlemekte-olduunuz-bu-grntler-erhan-ark-tarafndan-2010-ylnda-kaydedildi-erhan8217n-8216metropol-srgnleri8217-isimli-tarlaba-zelinde-kentsel-dnmn-madur-ettii-insanlar-anlatt-ve-biroumuz-iin-o-zam/>

<http://artikisler.net/istanbulun-artigi-kurgu-notlari/>

SERĞİ BAŞLIĞI: KENTSEL DÖNÜŞEN İSTANBUL

SANATÇI ADI: Proje Danışmanı: Ertan ŞİDE **Katılımcılar:** Ahmet YILMAZ, Arzu YILMAZ, Atilla ALTUNTAŞ, Aylin Sevgi SELÇUK , Ayşe ERDEM AKNESİL, Ayşin ASLAN, Baran KARABULUT, Beyza BARKIN, F.Nazlı İÇLİ, Gülay ÖZDABAK, Güzin MAHMUTİ, H.Eray TÜZÜNGÜÇ, Hilal VARDAR, Mustafa ÖZER, Müjgan SAĞLAM, Nisan Şeyda GELEBEK, Onur ÖNAL, Orhan HATİPOĞLU, Şebnem GÜDÜL

SERĞİ SUNUM METNİ: Doğal sınırlarının Karadeniz, Marmara ve Boğaziçi ile belirlendiği, yerleşimin İzmit ve Tekirdağ sınırlarına kadar dayandığı, arsa fiyatlarının çok yüksek olduğu, nüfusun 20 milyona ulaştığı bir kentte, en ciddi sorunlardan birisinin konut olması kaçınılmaz. Zaten her zaman varolan konut ihtiyacını karşılamak için denetimsiz yapılan binalar, imar afları derken çarpık yapılaşma, yetersiz altyapı kent yaşamını her gün daha zor hale getirmişti. Bu sorunların üzerine 17-Ağustos-1999 tarihinde yaşanan Gölcük merkezli depremin İstanbul üzerine olan etkileri, tüm gözleri yakın gelecekte beklenen İstanbul merkezli depremin olası

tehlikelerine çevirdi. Başlangıçta amaç deprem hasarlı ve deprem riskli olan binaların yıkılması ve orada yaşayan insanların güvenli binalar yapılarak koruma altına alınmasıydı. Bu sosyal amaç ile başlayan proje kısa süre içerisinde, şehir içinde artık arsa bulamayan büyük, küçük tüm inşaat firmalarının iştahını kabarttı. Eski binalar yıkılırken, bölge yaşayanlarının barınabileceği konutlar yerine çok lüks konutlar yapılmaya başlandı, Bölge sakinleri Kentin yeni varoşlarına göç etmeye zorlandı. Ülke ekonomisindeki durgunluk devam ederken İnşaat sektörünün ve sektöre bağlı yan sanayilerin hareketlenmesi Hükümetler tarafından desteklendi. Bu bilgilerin ışığında İFSAK Proje Grubu ile öncelikle kamuda pilot bölge olarak seçilen Fikirtepe de çalışmalara başlandı, Devam eden süreçte farklı ilçelere gidildi. Proje kapsamında İstanbul genelinde grup olarak 8 gezi yapıldı. Proje katılımcıları kendi organizasyonları ile ayrıca geziler yaptılar. Binlerce kare fotoğraf çekildi. Amaçlanan, eski yaşamı veya yeni yaşamı yermek veya yüceltmek değil, Kentsel Dönüşümün hedeflerini, uygulanma yöntemlerini, çarpıklıkları, mağduriyetleri vurgulamak. Gezileri esnasında, semt sakinleri, inşaat çalışanları ve esnaf ile sohbetler edildi. Konu ile ilgili bilgilenmeler arttıkça çekilen fotoğraflar daha sosyal ve etkileyici oldu. Tüm fotoğraflar öncelikle teknik ve kompozisyon olarak değerlendirildi, Proje konumuz ile ilgili olanlar arasından seçilen bu fotoğraflar kitaba dahil edildi. Sonuç olarak proje; yaklaşan depreme halen hazırlıklı olamayan bir kentin, uzun ve sancılı bir kabuk değiştirmesinin, 9 ay gibi çok kısa bir döneminin görsel olarak belgelenmesiydi. Bu kitapçık, çok değil 5-10 yıl sonra geçmiş yaşamın tüm izlerinin silindiği bu bölgelerde buruk bir nostalji yaşatacak.

TARTIŞILAN KAVRAM: Yerinden Edilme, Bellek Kaybı, Terrain Vague - İnşa Ve Yıkım,

Yeni ve Modern Olma

KAYNAKÇA: <https://fotogaste.blogspot.com/2017/12/sergikentsel-donusen-istanbul.html>

SERĞİ BAŞLIĞI: MUHİT

SANATÇI ADI: GÖKÇE İRTEN

SERĞİ SUNUM METNİ: Mixer, Gökçe İrten'in kentsel dönüşüm ve bunun bireyler üzerinde yarattığı hissiyata odaklanan kişisel sergisi "Muhit"i 15 Aralık itibarıyla izleyiciyle buluşturuyor. Son yıllarda değişen şehirleşme anlayışı farklı yaşam biçimlerini beraberinde getirmektedir. Yaşanmışlığı olan yerleşim alanlarının dönüştürülerek gökdelenlere ve rezidanslara evrilmesiyle birbirleriyle sosyalleşmekten uzaklaşan insanlar, mahalle kültürünün ve sıcaklığının yok olmasına sebep olmaktadır. Mahallelerin birer binaya sıkıştırılması ile güven ve samimiyetin giderek azalması, evlere giren mecburi yalıtılmışlık, izole hayatlara yol açmaktadır. "Muhit" sergisinde gördüğümüz, farklı pencerelerden birbirlerini izleyen karakterler kentsel dönüşüm ile yer değişiminin bireylere yaşattığı tedirginliği görünür kılıyor. Gökçe İrten'in farklı zamanlarda topladığı, hikayesi olan çerçeveleri metafor olarak kullandığı sergide her bir çerçeve, insanların pencerelerinden dışarı baktığı evlerini ve anılarını temsil ediyor. Sanatçının işlerinde, birbirinden farklı hayatların yaşandığı evlerle karşı karşıya gelen, sıkışmış beton yapıların içerisinde izleyiciye bakan

insanları görüyoruz. Sergi git gide azalan insan ilişkilerine odaklanırken, hızla değişen yaşam alanlarının verdiği yalnızlık hissini irdeliyor.

TARTIŞILAN KAVRAM: Yerinden Edilme, Kentsel Kültür

KAYNAKÇA: <https://www.mixerarts.com/neighborhood>

SERĞİ BAŞLIĞI: META'STAZ

SANATÇI ADI: BESTE ÜZREK VE MÜJDEM AKYÜREK

SERĞİ SUNUM METNİ: Yunanca kökenli olup 'meta/bir sonraki' ve 'statis/yer değiştirme' anlamlarını ihtiva eden 'metastaz' terimini hareket noktası alan sergi, insana özgü sınırsız genişleme iştahının doğurduğu mekânsal ve ruhsal sıkışmışlık, bireyler arası -kentlilik seviyesine dayanan- ötekileştirme ve doğaya verilen zarar gibi sosyal tabanlı konulara temas ediyor. Fiziksel, mental ve ruhsal çöküntüye ilişkin problemlerin ana kaynaklarından biri olarak gösterilen çarpık kentleşmeye panzehir olarak sunulan kentsel dönüşüm hareketine ilişkin çıkışsızlık sarmalını bir kez daha sanat kanalıyla tartışıyor. Bir taraftan, yakınma nöbetleri halinde tezahür eden çözüm arayışlarının bu süregelen 'genişleyerek ve yutarak yenilenme' süreci karşısındaki etkinliğini sorguluyor.

Fırat Arapoğlu sergi için yazdığı metinde "Kentsel planlama, disiplin ve maddesellik temelli olarak, kâr odaklı gelişime dayalıdır. Ama, öte yandan, en büyük kandırmacası, esprisi, kendisini sanki insanlığın ihtiyaçları ve taleplerine dayalı çalışıyormuş gibi sunmasıdır" diyor ve Jean Baudrillard, sıklıkla kanser hastalığının örnek gösterildiği ve bir organizmanın belirli bir yerindeki hastalığın diğer yerlere sıçramasını tarif eden 'metastaz' sözcüğünü, sanata uyarlayarak, 'Nerede bir statis (tıkanma) varsa, orada bir metastaz (çoğalma, yayılma vardır)' dediğini hatırlatıyor. O zaman, eleştirel sanatın pratikteki etkisi, söylemini tekrarladıkça aurasını genişletmekte midir? Yoksa kendi kuyruğunu yutmakta olan yılan misali kendi açtığı deliğin boşluğuna doğru mu çekilmektedir?

TARTIŞILAN KAVRAM: Mekanın Metalaştırılması, Terrain Vague – İnşa ve Yıkım

KAYNAKÇA: <http://www.sanatatak.com/view/kentsel-donusum-hareketine-iliskin-cikissizlik-sarmali>

ÇALIŞMANIN TÜRÜ VE ADI: FİLM - AQUARIUS

YÖNETMEN/YAZAR ADI: KLEBER MENDONÇA FİLHO

AÇIKLAMA METNİ: Clara, Brezilya'nın kuzeydoğusundaki sahil kenti Recife'de, deniz kenarında yer alan Aquarius sitesinin son sakinidir. Kentsel dönüşüm kapsamında, 1940'ta inşa edilmiş olan sitenin yıkılarak yerine çok katlı bir rezidans yapılması planlanır. Evinden ayrılmayı reddeden 65 yaşındaki Clara, inşaat firmasının planlarına karşı koyarak artık hayatta olmayan eşinin yanı sıra çocukları, arkadaşları ve kendine dair anılarını koruma mücadelesine girer.

KAYNAKÇA: <https://saltonline.org/tr/1682/persembe-sineması-aquarius>

AÇIKLAMA METNİ: Brezilya'da varlıklı ve köklü bir ailede doğmuş olan Clara, 65 yaşında emekli bir müzik eleştirmenidir. Clara, 1940'larda inşa edilmiş, Recife'in üst sınıf bölgelerinden olan Avenida Boa Viagem'de deniz kenarında konuşlanan Aquarius

apartmanının son sakinidir. Tüm diğer apartmanlar o bölge için başka planları olan bir şirket tarafından çoktan satın alınmıştır. Clara ancak ölümüyle apartmanı terk edeceğine söz vermiştir ve şirketle hem korkutucu hem de sinir yıpratıcı bir soğuk savaşa girmiştir. Bu gerilim Clara'yı hem rahatsız etmektedir, hem de onun günlük yaşamını aksatmaktadır. Ayrıca bu yaşananlar onu sevdikleri, geleceği ve geçmişi hakkında düşünmeye iter. Kleber Mendonça Filho'nun senaristliğini ve yönetmenliğini üstlendiği filmin başrolünde Sônia Braga yer alıyor. 3. dünya ülkelerine kalkınma hamlesi gibi pazarlanan "kentsel dönüşüm" projelerinden birini, bu değişime karşı çıkan bir kadının gözünden anlatan film dünya prömiyerini de Cannes Film Festivali'nde yapmıştı.

KAYNAKÇA: <https://www.planetdp.org/title/aquarius-dp3761>

TARTIŞILAN KAVRAM: Terrain Vague - İnşa Ve Yıkım, Bellek Kaybı, Mekanın Metalaştırılması

ÇALIŞMANIN TÜRÜ VE ADI: FİLM - ÇEKMEKÖY UNDERGROUND

YÖNETMEN/YAZAR ADI: AYSİM TÜRKMEN

AÇIKLAMA METNİ: Aysim Türkmen ile söyleşi:

Kentsel dönüşümün toplumsal etkileri, belgesellerinizde süregiden bir temaydı. Bu anlamda Çekmeköy Underground'un da belgesellerinizle organik bir bağı olduğunu söyleyebilir miyiz?

Galata Kulesi Sokak No:23'te Galata'daki mahalleliliğin yok oluşunu sevgili Elyazar' ın dükkânından seyrettik, Selahattin'in İstanbul' unda Sulukule' de mahallenin yok edilmesini Selahattin'in çaresizliğiyle izledik. Çekmeköy Underground'daysa mahallenin nasıl kriminalize edildiğini Damar Styla'nın Arabesk Rap'ıyla hissederiz belki.

Senaryo yazımı süresince geçen iki yılda Çekmeköy'deki gecekondular apartmanlara dönüştü. Filmin görselliği açısından önemli olan mekânsal ayrımı yansıtmaya imkanı kalmadı. Mekan gezerken Çekmeköy'deki dinamiklerin Göktürk'te de var olduğunu gördük. Zaten Göktürk, İstanbul'un çeper kent olarak planlanan ilk SEMENTİYDİ.

Göktürk'teki Dersim Mahallesi 2b arazisinde olduğu için apartmanlaşmamıştı.

Mahallenin iki tarafında jiletli telli lüks siteler vardı. Ancak Göktürk'te yıllardır sitede yaşayan arkadaşlarımla haberleri yoktu mahalleden. Hâlbuki sitede çalışanlar orada yaşıyor. Sadece çalışıyorlarsa sitelere girebiliyorlar. Bu kopukluğun Türkiye'de hızlı zenginleşen bir sürü kentin en çarpıcı hâllerinden biri olduğunu düşünüyorum.

Çekmeköy Underground, yeni kentteki kopuklukların inadına hayallerine tutunmaya çalışan gençlerle ilgili. Alanları gitgide daralsa da yeni tarzlar (apaçi tarzı diye kodlanan kıyafet ve saçlar), yeni formlar (arabesk rap müzik ve video klipleri) oluşturan gençlerin hayal kırıklarıyla baş etme hâllerini anlatıyor.

TARTIŞILAN KAVRAM: Kent Hakkı, Yerinden Edilme, Terrain Vague - İnşa Ve Yıkım,

Üretim Ağları Ve İş Gücü

KAYNAKÇA: <http://www.altyazi.net/soylesiler/aysim-turkmen-soylesi/>

YAPITIN TÜRÜ VE ADI: FİLM - SAF

YÖNETMEN/YAZAR ADI: ALİ VATANSEVER

AÇIKLAMA METNİ: Ali Vatansever İle Röportaj

2012’de seyirciyle buluşan “El Yazısı” adlı filminden sonraki ikinci sinema filmin “Saf”. Hikaye, ilk ne zaman belirmeye başladı zihninde? Senaryo yaratım süreci nasıl gelişti, biraz anlatır mısın?

Ali Vatansever: Ben genellikle doğa ve insan arasındaki iletişimsizliği konu edinen işler üretmeyi seviyorum. İlk filmim de rüzgarla ilgiliydi. Arka planda hep bir rüzgar uğultusu duyuluyordu. Film, bir yandan “Doğa sürekli bir dönüşüm halindedir ve rüzgar da bizi dönüştürür” fikrinin altını çizmeye çalışıyor, bir yandan da bizim bu dönüşüme karşı direncimizi, var olanı muhafaza etme refleksimizi tartışmaya açıyordu. İkinci filmimde ise insanın toprakla kurduğu ilişkiyi derinlemesine incelemek istedim. Benim için toprak doğurganlığı temsil ediyor. Modern şehirde ise insanın toprakla kurduğu ilişkide sınır çekme ve sahiplenme duyguları bir noktadan sonra ağır basmaya başlar.

Saf’ın senaryo yazım sürecinde ilk çıkış noktam insanın toprakla kurduğu bu ilişki üzerinde temelleniyordu. Filmin başrol kahramanı Kamil’in şehirli olma macerasına tanık olacaktık. Şehir, köyden gelenleri öncelikle çeperlerine alır, orada bir süre toprakla yakın bir ilişki içerisinde kalmak mümkündür. Ama bir süre sonra şehir, toprakla olan ilişkinizi dönüşüme uğratmaya başlar; sizi içine alıp yoğurarak, yer yer zora koşarak kentli olmayı öğretir, dayatır.

Senaryo yazım sürecinin en başında, hafriyat sahalarında çalışma hali, kepçeyle toprağa girişme hali üzerinden bir hikaye anlatmak derdindeydim. Şehrin adeta bağırsakları görevini üstlenen, uzakta tutulan hafriyat sahalarında çalışma fikri çok ilgimi çekiyordu.

Bir gün Fikirtepe’yi ziyaret etmem ve oradaki dönüşüme şahit olmamla birlikte kafamda her şey birden yerli yerine oturmaya başladı. Hikaye de hızlı bir biçimde şekil değiştirdi, diyebilirim. Kamil, kentsel dönüşüme direnen Fikirtepe’deki bir mahallede yaşamalıydı.

Fikirtepe’ye yaptığım keşif gezilerinden birinde, ilginç bir ana şahit oldum. Güneş batmaya yakındı; etraftaki şantiyelerdeki çalışmalar hızlı bir biçimde devam ediyordu, toprak yolun üzerinden geçen kamyonlar etrafı toz duman içinde bırakıyordu... Biraz ilerde, iki kadın ellerinde poşetler, alışverişten dönüyordu. Beni şaşkına çeviren, devasa boyuttaki yıkımın estetiği değil de, bu iki kadının en olağanlığıyla günlük yaşamlarına devam edebilmeleri olmuştu aslında. Biz orada yaşayan insanları, çevrelerinde olan bitene her daim direnen birer Don Kışot zannediyorduk. Oysa gerçekte durum bambaşkaydı.

Bu an bana yepyeni bir kapı araladı: Nasıl oluyordu da, biz direniş halinden kabulleniş haline geçiş yapabiliyorduk? Bir noktadan sonra nasıl her şeyi bu kadar kanıksayabiliyorduk? Senaryo bağlamında, kentsel dönüşümden çok insan doğasının değişimi üzerine gitmem gerektiğini bu sayede anladım.

Biz hep kentin dönüşümünü tartışıyorduk, aslında dönüşen şehirden çok bizim insanlarımızı. Şehrin dönüşmesi ise sadece bir sonuçtu. Merkeze almamız gereken ve tartışmamız gereken asıl nokta, insanımızın dönüşüyor olmasıydı. Bu gri alanı, insandaki bu ruhsal dönüşüm halini ekrana yansıtmak istediğimi biliyordum.

Bize öncelikle kısaca “Saf”ın hikâyesinden bahsedebilir misin? Fikirtepelili bir çiftin yerinden edilmesinin hikâyesi bu. Olaylar nasıl gelişiyor kısaca?

Ali Vatansever: Fikirtepe’de, bir gecekonduya yaşayan genç bir çifti konu alıyor hikâye. Yaşadıkları bölgenin yakınındaki mahalleler kentsel dönüşüme maruz kalmış. Başkahramanımız Kamil ve diğer mahalle sakinleri, sıranın kendi mahallelerine gelmiş olduğunu biliyor. Proje geliştiricilerinin mahalledeki bazı kişilerle anlaşma yapmak üzere görüşmelere başladığı söylentileri yayılıyor.

Tam bu noktada, uzun süredir işsiz olan Kamil, yan mahalledeki projede kepçe operatörü olarak çalışmaya başlıyor. Bu durumu mahalleliden gizlemek zorunda kalıyor. İşini ve evini korumaya çalışırken Kamil’in taraf tutma zorunda bırakılması sonucunda giderek bertaraf olma halini ve eşinin de bunun sonuçlarıyla yüzleşmesini izliyoruz filmde kısaca.

Filmdeki temel iç çatışma nerede başlıyor? “Saf” bize ne söylemek, ne anlatmak istiyor? Derdi ne?

Ali Vatansever: Mahalleli Kamil’den safını açıkça belli etmesini bekliyor. Diğer tarafta, daha ucuza çalışmayı kabul edip Suriyeli bir inşaat işçisinin işini elinden aldığı için işyerinde de sorunlarla boğuşuyor. İşçiler ucuza çalıştığı için onu dışlıyor; Suriyeli de işini geri almak için Kamil’e baskı yapıyor. Kamil’in de üst üste gelen sorunların ağırlığı karşısında köşeye sıkıştığını görüyoruz. Kamil bu baskıyla giderek dönüşüyor.

Sert coğrafyalarda yaşayan insanlarda mutlak kötülüğün dışımızda bir yerlerde olduğunu düşünme eğilimi var. Sürekli bir direniş halinin, “dışarıdaki bir düşmanla” savaş verme halinin -çünkü böyle yapmamız gerektiğini düşünüyoruz- aslında içimizdeki nefret ve düşmanlık duygularının yeşermesine izin verdiğini düşünüyorum. Savaştığımız şeyin kendisine dönüşüyoruz bir yandan. Peki, bu savaş sürdürürken kendimiz nasıl canavar olmaktan geri durabiliriz, kendimiz saf ve iyi kalmayı başarabilir miyiz? Film; Kamil ve Remziye vasıtasıyla bu sorunun cevabını bulmaya çalışıyor. Bu soruları içselleştirebilmemizi sağlamak, “Biz dönüşüyoruz, insan dönüşüyor, asıl ilgilenmemiz gereken de bu!” demek istiyor.

Kentsel dönüşümün yanı sıra mülteci sorununu da gündeme getiriyorsun filmde...

Ali Vatansever: Fikirtepe aslında erken dönem bir gecekondu yerleşkesi. 60’lı yıllardaki köyden kente göçle birlikte vatandaşların üzerine kendi gecekondualarını yaptıkları, sonra da kendilerince şehirleştirdikleri bir yer. Şimdi onlar yerlerinden edilirken diğer bir yerinden edilmiş grup, Suriye’den gelen mülteciler, oradaki yıkılmayı bekleyen terk edilmiş evlerde yaşamaya başlıyorlar. Bu dönüşüm tamamlandıktan sonra onlar da yerlerinden edilecekler. Bu iki grup arasında ilginç bir kaderdeşlik var aslında. Bu kaderdeşlik hali, onları birbirine yakınlaştırabilir gibi görünse de tam tersine, ikisi arasında iş gücü ve güvenlik temelli bir gerilim oluşturuyor. Suriyelilerin ucuza çalışmaları bir yandan da diğer işçilerle aralarında çeşitli sorunların yaşanmasına yol açıyor. Fikirtepe’de geçen bir hikayeyi, mülteci sorunundan kopararak sadece kentsel dönüşüm ekseninde anlatmaya çalışmak bir şeylerin eksik kalmasına neden olurdu.

Senaryo sürecinde nasıl tepkiler aldın? Fikir aldığın birileri oldu mu? Bu konular üzerinde çalışan insanlarla paylaştın mı filmin senaryosunu?

Ali Vatansever: Senaryoyu paylaşmaktan ziyade çokça akıl aldığım kişi var. Filmi izlediklerinde ne düşüneceklerini çok merak ediyorum açıkçası. Bu kadar kutuplaşmış bir coğrafyada, gri alanı tartışan bir filmi Türkiye sineması nereye

koyacak? Bu film hakkında insanlar ne düşünecek? Şu anda gezdiğimiz yurtdışındaki festivallerde güzel geri dönüşler aldık. Asıl amaç, insanları filmin karakterleriyle dokunaklı bir yolculuğa çıkarmaktı ve bunun gerçekleştiğini görmek bizi umutlandırdı. Kentin dönüşümü, yerinden edilme ve göç sorunu her yerde var. Bununla bütün dünya yüzleşiyor şu anda. Hiçbir toplum bu sorunun çözümünde diğerlerinden bir adım önde değil. Zamanın ruhunu belirleyen kutuplaştırıcı dünya görüşü, ülkelerin sorunlarla anlamlı bir biçimde başa çıkmasını engelliyor. Film çeşitli yerlerde doğurgan tartışma zeminine katkıda bulunabilirse ne mutlu.

TARTIŞILAN KAVRAM: Yerinden Edilme, Terrain Vague - İnşa Ve Yıkım

KAYNAKÇA: http://www.mimarizm.com/hobi/saf-kentin-degil-insanin-donusum-hikayesini-anlatiyor_130080

YAPITIN TÜRÜ VE ADI: FİLM - SLUMDOG MİLLIONAİRE

YÖNETMEN/YAZAR ADI: DANNY BOYLE

AÇIKLAMA METNİ: 2008 yapımı filmde suç oranı yüksek ve şehir de temizlenmesi gereken bir alan olarak görülen gecekondu mahallelerinden birisinde yaşayan bir gencin, düzenlenen bilgi yarışması sonucu nasıl hayatının değiştiği konu edilmiştir. Kötü bir kader sebebi ile bu mahallede yaşayan gencin bunu başaramayacağına olan inançlar sebebi ile hilekarlık suçundan yargılanması, gecekondu mahallelerinde yaşayan kişilerin insanlarda oluşturduğu önyargıyı göstermektedir. Bu durumda açıkça görülüyor ki; Gecekondu mahallelerinin karanlık ve kirli yerler olarak görülüyor olması, kentsel dönüşüm projelerinin hayata geçirilmesinde önemli sebeplerden birisi haline gelmektedir. Akıllara “Gecekondu mahalleleri yıkılması veya “yenilenmesi” gereken kötü yerler midir? Gecekondu sakinleri için tek umut yaşadıkları yerden ayrılmaları mı? Onlar yalnızca hastalık, yoksulluk veya suçluluğu taşıyan bilimleri mi, yoksa onlardan öğreneceğimiz bir şeyler var mı? Soruları gelmektedir. Örneğin; Roma da 1925 ve 1950 yılları arasında merkezden açılan büyük caddeler, bulvarlar ile Roma şehrinin nüfusunun büyük çoğunluğunun şehrin dışındaki alanlara yerleşmesi sağlanmıştır. Yapılan bu planlama ile şehrin yapısında büyük bir değişim gerçekleştirilmiştir. Ardından 1945 yılında yaşanan 2. dünya savaşı sonrasında şehir adeta dümdüz bir kağıt haline dönmüş, şehri şehir haline dönüştüren, kent hafızasını oluşturan, aidiyet duygusunun hissedilmesini sağlayan şehre ait tüm yapılar yerle bir olmuş ve şehirde yeniden bir yapılanma süreci başlamıştır.

TARTIŞILAN KAVRAM: Kentsel Kültür

KAYNAKÇA: <https://www.archdaily.com/15271/learning-from-the-slums-12literature-and-urban-renewal>

YAPITIN TÜRÜ VE ADI: TİYATRO - EV'VEL ZAMAN

YÖNETMEN/YAZAR ADI: GÜLCE UĞURLU

AÇIKLAMA METNİ:

Gülce Uğurlu'nun yazıp yönettiği “Ev'vel Zaman”, şehrin başkalaşım öyküsünü iki kız kardeşin bakışıyla anlatıyor. Bir başka deyişle şehir, mekân ve bellek üzerinden hepimizin hayatını sahnede kurguluyor. Şehir: Hızla değiştirilen, kentsel dönüşüm adı altında geçmişi yıkılan, hatıraları unutulmuş ve terk edilen İstanbul. Oyun, geçmişe

güzelleme yapan nostaljik bir yapıt değil. Tam tersine modern, yenilikçi ve deneysel bir oyun. Geçmiş zaman içinde sıkışıp kalmıyor. Bugünkü yaşamımız üzerine önemli şeyler söylüyor. “Ev’vel Zaman”, adıyla bir masalı hatırlatıyor ama salt gerçeği anlatıyor. Bu kontrast, bir ironiyi yeniden düşünmemize yol açıyor. Geçmişini yeniden yaşamak, canlandırmak mümkün değil ama geçmişte gizli kalanları ortaya dökmeden geleceğe yürümek de imkansız. Bizim ve ötekilerin yaşamışlıkları kimliğimizi nasıl etkiliyor? Bizi biz yapan hatıralarımız mı? O zaman aynı çocukluk hatıralarını yaşayan iki kız kardeş nasıl bu kadar farklı olabiliyor? İlk yıllar sonra döndüğü anneannenin evinde geçmişten kalan, Veda’nın eskiciye sattığı eşyalara sahip çıkmaya çalışırken, Veda onlardan kurtulmaya çalışıyor. İlk üniversiteye gitmiş, evlenmiş, İstanbul’un merkezinde yaşamıştır. Veda ise çocukluk mahallesinde kalmış ve anneannesinin yakınında oturmuştur. Buradan gitme hayalini gerçekleştirememenin sıkıntısını hisseder. İlk anneannelerinin ölümünden sonra döndüğünde çocukluk hatıralarını özlemle anımsar. Hiçbir şey eskisi gibi değildir. Anneannenin yangında yanan evinin yerine yapılan ev de kentsel dönüşümle yenilenecektir. Çocukluk arkadaşları mimar Erdem’in müteahhit babası, blok apartmanlar yapacaktır yıkılan evlerin yerine. Evin arkasındaki toprak sahada artık çocuklar oynamaz. İstasyon kapanmıştır. Tren gelmez. Hızlı tren Eskişehir’e iki buçuk saatte gider. Şehir büyümüş, hatıralar yıkıntıların altında kalmış, ilkin’in eskiciden geri aldığı eşyalar kurtlanmıştır. Gitme vaktidir. Çehov’un “Vişne Bahçesi”nde yaşadığı gibi veda ederler. Ne demişti Andreyevna, “Vişne Bahçesi”nin sonunda: “Oh sevgili, tatlı, güzel bahçem... Yaşamım, gençliğim, mutluluğum elveda!... Elveda!” Bu veda yüzyıldan önceydi. Vişne bahçeleri çoktan yok oldu. İlk’inle Veda bir dönüm noktasında aile evlerine bir daha dönmemesine veda ederken, “Dönsek bile hiçbir şey aynı olmayacak.” derler. Dut ağacı artık olmayacak, dut reçeli hatıralarda kalacak. Meryem Bayram’ın ahşap bloklardan oluşan sahne tasarımı oyunun anlatımına estetik bir hareket düzeni sağlıyor. Üç oyuncu bu bloklarla bazen bir evi, bazen bir mezarı, bir masayı, iskemleyi, eşyaları, giysileri, mahalleyi, blok apartmanları canlandırıyorlar. Karıncalar gibi çalışıyor, bir yap boz oyunu gibi, evcilik oyunundaki gibi yeni formlar oluşturuyorlar. Çocukların küplerden yaptığı evler, kumdan kaleler gibi yıkılıp gidiyor hayalleri. Bu bloklar kimi zaman içine hapsedikleri, çıkışı olmayan bir labirenti hatırlatıyor. Kimi zaman hatıralarda canlanan bir evi, artık var olmayan bir bahçeyi. Kimi zaman orada yapılacak blok apartmanları. Yıkılan evlerin, başkalaşan mahallenin kalıntılarında eski rüyalarını arıyorlar. Oyunun yazarı ve yönetmeni Gülce Uğurlu, özgün ve farklı bir biçimle anlatıyor oyunun söylemini. Oyunun kurgusu mükemmel bir tempoyla işliyor. “Ev’vel Zaman”dan bir öykü tadı almak da mümkün. Düşündüren, kare kare çözülmesi gereken bir bulmaca tadı da. Esmem Madra, Funda Eryiğit ve Bedir Bedir başarılı performanslarıyla güçlü bir ekip oluşturuyorlar. Işık düzeni, ses tasarımıyla bütünlenen ustaca işlenmiş bir oyun “Ev’vel Zaman”.

TARTIŞILAN KAVRAM: Bellek Kaybı, Terrain Vague - İnşa Ve Yıkım

KAYNAKÇA: <http://www.sanatatak.com/view/bir-masali-hatirlatan-salt-gercek-evvel-zaman>

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı: Ayse Merve SEVİL
Doğum Yeri - Tarihi : Beyoğlu - 26/08/1993
E- mail: aysemervesevil @gmail.com

EĞİTİM DURUMU

2011 - 2016 : Beykent Üniversitesi, Mimarlık (Burslu)

İŞ DENEYİMLERİ

Mimar

İstanbul Büyükşehir Belediyesi Alt Yapı Projeler Müdürlüğü
(2017 – Halen)

BİLGİSAYAR PROGRAMLARI

AutoCAD – Revit – Photoshop – Lumion – SketchUp
Microsoft Ofis; Excel, Word, PowerPoint

YABANCI DİL

İngilizce

